

Міністерство освіти і науки України

Університет митної справи та фінансів

**Рада молодих учених
Університету митної справи та фінансів**

**«ЦИФРОВЕ СУСПІЛЬСТВО:
УПРАВЛІННЯ, ФІНАНСИ ТА СОЦІУМ»**

**МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

Том 1

28 квітня 2023 р.

Дніпро

**Міністерство освіти і науки України
Університет митної справи та фінансів
Рада молодих учених
Університету митної справи та фінансів**

**«ЦИФРОВЕ СУСПІЛЬСТВО:
УПРАВЛІННЯ, ФІНАНСИ ТА СОЦІУМ»**

**МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

Том 1

28 квітня 2023 р.

Дніпро

УДК 314/316:004:005:336

Організатори конференції: Міністерство освіти і науки України,
Університет митної справи та фінансів,
Рада молодих учених
Університету митної справи та фінансів

Склад редакційної групи: Бочаров Д. О., Приймаченко Д. В.,
Ченцов В. В., Архірейська Н. В., Губа О. І.,
Борисенко О. П., Дерев'янка Т. П.,
Кодацька Н. О., Луценко І. М.,
Маляр Д. В., Марценюк О. О.,
Панфілова Г. Б., Фесенко В. В.

Цифрове суспільство: управління, фінанси та соціум: матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Дніпро : Університет митної справи та фінансів, 2023. – Том 1. – 348 с.

ISBN 978-966-328-201-5

Матеріали науково-практичної конференції, які включені до збірника, присвячені актуальним проблемам упровадження та розвитку цифрових технологій у сфері фінансів, обліку, аудиту та оподаткування; трансформаційним процесам і новітнім технологіям у менеджменті та публічному управлінні; особливостям суспільного життя в умовах війни та повоєнного відновлення з урахуванням інформаційно-комунікативних, соціально-психологічних й оздоровчо-рекреаційних аспектів.

Збірник матеріалів може становити інтерес для науковців, викладачів, аспірантів, студентів, а також фахівців у галузі економіки, права, управління та фінансів.

**ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ ДРУКУЮТЬСЯ МЕТОДОМ ПРЯМОГО
ВІДТВОРЕННЯ ТЕКСТУ, ПОДАНОГО АВТОРАМИ,
ЯКІ НЕСУТЬ ПОВНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ
ЗА ЙОГО ФОРМУ І ЗМІСТ**

© Колектив авторів, 2023
ISBN 978-966-328-201-5   © Університет митної справи та фінансів, 2023

ЗМІСТ

Секція 1. Цифрові технології у сфері обліку, аудиту, фінансів та оподаткування

Artur Nowak-Far. Can digital structure substitute for organisational one? The case of tax and customs administration in the Czech Republic, Denmark, Ireland, Poland, and Sweden	11
Karamushka D. K. Digital technologies in a financial management of an enterprise	13
Khalatur S. M. Digitization of the financial sphere of Ukraine	15
Kolodiy A. V. Application of blockchain technology in the financial sector	17
Ostapchuk S. M. Who will assess the enterprises' losses: an independent expert or a professional accountant?	19
Polishchuk S. O. Application of artificial intelligence in accounting and auditing	21
Prokopchuk O. T. Digital technologies in insurance	23
Fesenko V. V. Digital products: calculation and internal audit of cost	25
Аксюк А. О. Дотримання умов надання тарифних преференцій під час митного оформлення	27
Архипенко С. В. Громадський бюджет як найпоширеніший інструмент Е-демократії у містах. Досвід м. Кривого Рогу у партисипативному бюджетуванні	30
Атамас О. П. Як цифрові технології змінюють сучасні бухгалтерські фірми	32
Бабенко Л. В., Чепец О. Г. Цифрова трансформація обліково-аналітичного забезпечення управління бізнесом	34
Балашова О. В. Цифрові технології у сфері оподаткування України	36
Бардадим М. В. Хмарні програмні системи для бухгалтерського обліку і оподаткування	38
Бінерт О. В., Максимець О. Наслідки державного регулювання ціни на валюту в Україні під час війни	40
Бондаренко Н. М., Максимчук А. В. Упровадження електронного обліку та звітності в українських підприємствах: проблеми та перспективи розвитку	42
Бондаренко Н. М., Прилепіна М. О. Бухгалтерський облік в умовах діджиталізації	44
Борисова Д. Є., Партика С. О. Переваги та можливості технології блокчейн у сфері економіки та фінансів	46
Вакульчик О. М. Аналітичні показники і процедури аудиту підприємств з корпоративним управлінням	48
Васильєва В. Г., Ключинська І. Ю. Документальне оформлення та оподаткування відряджень в умовах розвитку цифрових технологій	50

Водолазська О. А. Цифрові технології у страхуванні	53
Волошин І. А. Фінансові технології та їх роль у підвищенні ефективності діяльності банківських установ в Україні	55
Вошак О. В. Цифровізація банківських процедур в умовах війни	57
Гаврікова А. В. Сучасні фактори впливу на конкурентоспроможність банківських установ	59
Гаврікова А. В., Свинаренко Т. І. Розвиток цифрових технологій на ринку праці	62
Голубецький П. А. Інноваційний вплив сучасних інформаційних технологій на систему бухгалтерського обліку	65
Голячук Н. В. Розвиток цифрової економіки і трансформація обліку	67
Грабчук О. М. Обов'язкові платежі за землю: удосконалення механізму справляння	69
Григораши О. В. Цифрові технології як найбільш затребувані навички в економічній діяльності	72
Григораши Т. Ф. Прогнозування економічних ризиків України в умовах війни	74
Гриліцька А. В., Кулик Ю. М., Кулик І. А. Digital-управлінський облік на підприємстві	77
Губа М. О., Мона Н. В. Трансформація банківського сектора України в умовах сьогодення	79
Губа М. О., Шуліка А. В. Актуальність цифрових фінансових послуг на сучасному етапі	82
Довгаль А. В. Особливості автоматизованого обліку праці та її оплати в бюджетних установах	84
Дубас А. Б. Фінансова стійкість банків як основа розвитку соціального банкінгу в Україні	86
Дубицький Д. П. Сучасні проблеми автоматизації обліку в Україні	89
Дудчик О. Ю., Баштовенко З. Д. Забезпеченість підприємств України фінансовими ресурсами в сучасних умовах	91
Жидовська Н. М. Цифровізація аудиту: як технології змінюють підходи до аудиторської діяльності	93
Заруцька О. П., Кузнєцова А. Я. Дослідження ризиків українських банків з використанням нейронних мереж	95
Івасенко К. І., Серажим Ю. В. Перспективи впливу цифрових технологій на фінансову діяльність держави	97
Калин Р. В. Необхідність трансформації бухгалтерського обліку електронних розрахунків в умовах розвитку електронної комерції	100
Карпенко Є. А., Копайгора І. С. Сутність і роль судово-бухгалтерської експертизи: закордонний та вітчизняний досвід	102

Кисільова І. Ю., Котухов Д. П. Цифрова трансформація в страхуванні: виклики та перспективи	104
Клименко О. С. Цифровий розвиток у напрямі пенсійної реформи в Україні	106
Книшек О. О. Переваги та інструменти цифровізації внутрішнього аудиту	108
Ковальчук А. М., Марина А. С. Особливості оподаткування електронної комерції	111
Кондратенко М. С., Владика Ю. П. Використання цифрових технологій у бухгалтерському обліку підприємств	113
Корнят І. В. Інноваційні тренди розвитку пасажирського транспорту у контексті організації обліку в смартмісті	116
Короленко Р. В., Клімченко Р. А. Роль штучного інтелекту в оптимізації аналізу фінансового стану комерційних банків	118
Кошовий О. Г. Інституційні ризики цифровізації фінансових ринків та їхнього захисту від зловживань	120
Лапа М. О., Роменська К. М. Фінансова система України та ліквідність бюджету під впливом міграції населення і безробіття	126
Левкіна Р. В., Проноза О. О. Цифровізація як ключовий фактор розвитку сучасного банківського сектора в Україні	128
Левковець Н. П. Роль грошових коштів в інформаційній обліковій системі підприємства	131
Лиса О. В. Кредитування домогосподарств в Україні	133
Малецька О. І., Ціцька Н. Є., Мирончук З. П. Трансформація облікових процесів на підприємствах в умовах діджиталізації	135
Манькута Я. М., Білий Р. І. Тенденції розвитку цифрових фінансових активів і блокчейн-технології в умовах ризик-орієнтованого підходу	137
Михайличенко Н. М. Цифрові технології як чинник формування сучасних моделей та напрямів самозайнятості в Україні	140
Мінаєв Д. О. Діджиталізація обліку паливно-мастильних матеріалів в агродіяльності	142
Мітюшкін Б. С., Марина А. С. Використанні RPA у фінансовій сфері	144
Могила І.-Л. А., Скаско О. І. Обмеження та евристика податкової ситуації прийняття рішення	146
Муравський В. В., Муравський В. В. Передумови трансформації бухгалтерського обліку в умовах розвитку чат-ботів зі штучним інтелектом	148
Назарова І. Я. Електронне документування в умовах цифровізації економіки	150
Новікова Л. Ф., Івашина С. Ю. Інституціоналізація інноваційної системи України	153

Новікова Л. Ф., Ляшенко Т. Р. Цифрові технології у фінансовій та банківській сфері	155
Онищенко В. Є., Демченко С. Л. Використання інструментів штучного інтелекту в системі управління та обліку підприємства	157
Павелчак-Данилюк О. Б. Цифрові технології в системі бухгалтерського обліку на підприємствах	159
Павлова Г. Є. Як бухгалтерським компаніям підготуватися до цифрової трансформації	161
Панасейко І. М., Панасейко М. С. Система електронного адміністрування ПДВ як інструмент забезпечення автоматизованого контролю в оподаткуванні	163
Пархоменко Д. В., Франчук Т. М. Особливості впровадження систем електронного документообігу в Україні	165
Поліщук В. Г., Баб'ячук В. В., Яцук Р. І. Перспективи цифрових технологій на ринку страхових послуг	167
Пономарьова О. Б., Хмарський В. Ю. Використання сучасних інформаційних технологій в управлінні банківськими ризиками ...	169
Приходько І. П. Як цифрова трансформація змінює практику бухгалтерського обліку	171
Ревега О. І. Електронні первинні документи в обліку електронних грошових розрахунків	173
Романькова О. М., Матвєєва А. С. Етика для штатних професійних бухгалтерів	175
Роменська К. М. Бюджетні потоки України в умовах повномасштабної війни	177
Свічкач Н. М., Демченко С. Л. Вплив штучного інтелекту на бухгалтерський облік та фінансові послуги	179
Сосєдка О. В., Міняйло В. Ф. Створення цифрового банку як шлях конкурентного існування на фінансовому ринку України	182
Сотніков В. А., Усатенко О. В. Проблеми програмного забезпечення бухгалтерського обліку в умовах війни	184
Ступнікер Г. Л. Застосування ERP-систем у фінансовому управлінні компанією	186
Терещенко Т. Є. Вплив email-маркетингу на збільшення продажів страховими компаніями	188
Тополенко Н. М. Проблемні аспекти і напрями вдосконалення внутрішнього аудиту в бюджетних установах	190
Фесенко В. В. Електронне звітування підприємств, залучених до міжнародної торгівлі	193
Хорощак Н. І., Марина А. С. Інструменти ринку капіталів	195
Ченцов В. В. Діджиталізація та її роль у розвитку вітчизняного бізнесу	197

Череповська О. В. Розвиток діджиталізації в банківському секторі України під час воєнного стану	199
Шевчук Л. А. Особливості організації бухгалтерського обліку розрахунків із замовниками в умовах автоматизації	201
Шидакова А. А., Мормуль М. Ф., Шлапак Д. О. Переваги, недоліки та перспективи діджиталізації обліку в Україні	204
Шило Ж. С. Проблеми і переваги фінансової безпеки підприємств в умовах цифрової економіки	206
Шільвінська О. Л., Жигало А. В. Блокчейн-технологія в розвитку бухгалтерського обліку: сучасний стан і перспективи застосування	208
Шматковська Т. О. Моделювання у сучасних тенденціях стратегічного управлінського обліку в системі розвитку інформаційно-комунікаційних технологій	210
Щебликіна І. О., Діброва В. О. Застосування штучного інтелекту у сфері фінансових послуг	213
Яценко О. В., Кравцова Н. О. Цифровізація обліку в умовах ринкової економіки	215

Секція 2. Суспільне життя в умовах війни та повоєнного відновлення: інформаційно-комунікативні, соціально-психологічні та оздоровчо-рекреаційні аспекти

Інформаційно-комунікативні аспекти

Авраменко І. А. Українські паремії та їхня трансформація в соціальних медіа в умовах російсько-української війни	218
Войтюшенко К. Д., Ятчук О. М. Реклама як комунікаційна складова на телебаченні	220
Дрешпак В. М. Редакційний контроль як визначальна характеристика медіа з позицій предмета і норм редагування	222
Діденко К. Р., Сенкевич Г. А. Особливості застосування кольорів світовими брендами	224
Думчиков О. В., Ятчук О. М. Особливості висвітлення життя українського суспільства в дніпровських медіа під час війни	227
Клочко Є. І., Чикаренко О. О. Особливості роботи українських воєнних журналістів і фотокореспондентів	229
Кодацька Н. О. Міжнародні стандарти етичної рекламної діяльності	231
Кобзар І. А. Роль освіти в процесі розвитку і стабілізації суспільства під час війни та повоєнного відновлення	233
Ліннік Д. Ю. Основні аспекти і принципи повоєнного відновлення України	235
Сенкевич Г. А. Реклама на транспорті з погляду дорожньої безпеки	237

Очередыко О. А., Чикаренко О. О. Забезпечення гендерної рівності як складова перемоги України	240
Хілько А. С., Кодацька Н. О. Загальна концепція діяльності журналістів під час війни	243
Шамрай К. О., Лесюк О. В. Трансформація рекламного простору України в умовах інформаційної війни	245
Berezivskyy Z. P., Berezivska O. Y. Features of the educational process in institutions of higher education of Ukraine in the conditions of martial law	247
Sova O. Post-war development of the Ukrainian information and communication sphere	249

Соціально-психологічні аспекти

Влащенко В. Є. Соціально-психологічна адаптація дітей ВПО у воєнний час	252
Горобець О. Р. Формування адаптивних копінг-стратегій студентів	254
Горобець І. А. Самооцінка як критерій психологічної безпеки студентської молоді у навчальній групі	256
Івоніна Х. С. Психологічні особливості сприймання міжособистісного конфлікту чоловіками і жінками	258
Івчук С. Р., Кокарча Ю. А. Етика використання штучного інтелекту: дослідження моральних та етичних проблем, пов'язаних з використанням штучного інтелекту в різних сферах людської діяльності	260
Крічфалушій В. М. Булінг у підлітковому віці та його соціально-психологічні чинники	262
Козіс А. А. Схильність до маніпуляцій у міжособистісній взаємодії студентської молоді	264
Кубрак О. В. Феномен війни в працях П. О. Сорокіна	266
Лагодюк С. Д., Панфілова Г. Б. Наслідки психологічної травматизації для особистості в період війни	268
Ліхачова Д. О. Домінуючі види психологічного захисту у спілкуванні студентів	270
Майданюк А. М., Лихолат О. А. Вплив раціону на когнітивні функції та психоемоційний стан студентів	272
Мормуль М. Ф., Щитов О. М., Чуванько М. С. Пропозиції з удосконалення платформ для дистанційного викладання математичних дисциплін в українських навчальних закладах за воєнних умов	274
Москалець В. О., Грановська Є. О. Тривога і тривожність у воєнний час: рекомендації з подолання	276

Назаренко Т., Склянська О. В. Культурний шок як один із факторів адаптації вимушених мігрантів до нового середовища	278
Низова А. С., Панфілова Г. Б. Проблеми психологічного здоров'я сучасної молоді	280
Ровна С. В. Роль стресу у прийнятті життєво важливих рішень на етапі ранньої дорослості	282
Склянська О. В., Негрєєва А. В. Дослідження психологічної безпеки особистості студентів університету	284
Смоляр Л. В., Кокарча Ю. А. Цифрове безсмерття: технологічний прорив чи моральна дилема	286
Сурякова М. В., Микитенко Г. Є. Типи емоційного реагування та характерологічні акцентуації юнаків	288
Сурякова М. В., Мороз К. А. Самоставлення та егоцентрична спрямованість особистості підлітків	290
Сурякова М. В., Толоконіна С. О. Емоційне вигорання як психологічний феномен і функціональний стан	292
Сурякова М. В., Чернявська Є. Т. Самооцінка сексуальної привабливості та особистісна самооцінка у дорослому віці	294
Учитель І. Б., Гулько А. О. Психологічна готовність здобувачів освіти до дистанційного навчання	296
Учитель І. Б., Нехаєва Ю. Ю. Особливості емоційної саморегуляції у студентів в умовах дистанційного навчання	298
Учитель І. Б., Поваренко О. С. Мотивація до успіху співробітників організації	300
Учитель І. Б., Сірик Б. С. Комунікативна компетентність психолога як соціально-психологічний феномен	302
Учитель І. Б., Семенченко Д. Ю. Життєстійкість особистості як психологічний феномен	304
Учитель І. Б., Сурякова М. В. Динаміка комунікативної толерантності студентів-психологів	306
Учитель І. Б., Фільчук К. О. Психологічні особливості людей з різними комунікативними стилями	308
Учитель І. Б., Швець А. Д. Самоставлення особистості до власної зовнішності в юнацькому віці	310
Хоменко С. О., Саврук Т. П. Особливості соціальної адаптації фахівців реабілітаційних центрів	312
Чириченко Ю. В., Заблоцька Є. Повоєнне відновлення через призму соціально-психологічних аспектів	314

Оздоровчо-рекреаційні аспекти

Бузоверя А. Г. Особливості виховання гнучкості як складової системи фізичного виховання студентів	317
Глоба Т. А. Аналіз занять із фізичного виховання: світовий досвід ...	320

Кондратенко В. В. Формування мотивації студентів до самостійних занять фізичною культурою (на прикладі оздоровчого бігу)	323
Левіна Н. С. Використання змагальних форм проведення занять із фізичної культури	325
Луценко І. М. Активізація рухової активності студентів за допомогою аеробіки	327
Проніна О. В. Вплив війни на туристично-рекреаційний потенціал Херсонської області: можливі наслідки	330
Сердюк А., Кондратенко В. В. Система підготовки спортсменів у неолімпійських видах спорту	332
Черевко А. Д. Рухова активність здобувачів вищої освіти як засіб збереження та зміцнення здоров'я	334
Черевко А. Д., Білецький П. І. Адаптивна фізична культура у закладах вищої освіти України	336
Чикольба Г. М. Використання прийомів самозахисту для покращання стану здоров'я студентів	338
Чикольба Г. М., Чупрун А. Фізична підготовка в Збройних силах України	340
Berezivska O. Y., Berezivskyi Z. P. Strategy for the development of tourist infrastructure in the Lviv region	342
Lutsenko I. Physical preparedness of students and academic performance of physical education in remote learning environment	344
Skrypchenko I. T. Quests with the use of modern information technologies as an innovation in the modern physical education of youth	346

Секція 1. Цифрові технології у сфері обліку, аудиту, фінансів та оподаткування

Artur Nowak-Far,
Professor at SGH Warsaw School of Economics, Professor of Law
(speciality: European law) and Doctor of Economics
(speciality: strategic management) Warsaw School of Economics

**CAN DIGITAL STRUCTURE SUBSTITUTE
FOR ORGANISATIONAL
ONE? THE CASE OF TAX AND CUSTOMS
ADMINISTRATION IN THE CZECH REPUBLIC, DENMARK,
IRELAND, POLAND, AND SWEDEN**

1. It has been a long-standing convention to conceive the most fundamental organisational choices pertaining to tax and customs administration in terms of centralisation-decentralisation dilemma. Even within this conceptualisation, the most important line of argumentation has been about the integration/disintegration of the two public services rather than about their “centralisation”.

2. A proper starting point in considering a conceptualisation of the centralisation-decentralisation dilemma with respect to tax and customs administration should be their functional analysis identifying their respective value chains. Thus, any integration of the value chains of these two public services should involve concrete functions rather than formally defined operational units.

3. Increasing digitalisation of public administration functions (including employment of AI) has dramatically changed the very nature of the value chain analysis as it has redesigned it possible to distinguish functions which can be integrated virtually from functions which should better be integrated in non-virtual (physical) manner. The functions which have been identified as suitable for virtual integration should be subject to further analysis pertaining to the required degree of integration considering the scope of mandatory functions as well as economic and political expectations for the tax and customs administration.

4. There is significant unity of basic expectations for tax and customs administration. They have to collect taxes and customs duties due at the lowest accessible social cost. Astonishingly, organisational arrangements to meet these standards differ significantly from country to country. This diversion is also prevalent in the EU.

5. Examples of the Czech Republic, Denmark, Ireland, Poland and Sweden can serve to be examples of such a diversity under structural conditions of unitary states, i. e. where the fundamental political structure is not distorting centralisation/integration decisions.

6. The most (structurally) decentralised model of tax and customs administration was adopted in the two Scandinavian countries. In the Czech Republic, there are strong mechanisms of coordination of the two otherwise separate tax and customs administrations. Poland adopted model of relatively strong centralisation.

7. The Danish model is based on two separate administrations (Skattestyrelsen and Toldstyrelsen). All area highly decentralised with the Skattestyrelsens' functions located in separate towns (Copenhagen, Aarhus, Aalborg, Roskilde, Middelfart, and Herning) and special coordination offices in Odense, Silkeborg and Aalborg). Toldstyrelsen consists of the headquarters (Stab) and two separate functions: one related to the routine management of customs affairs (Toldafdeling I) and one performing intervention functions (Toldafdeling II). Relevant ministerial structures (4 departments concerned with, respectively, taxes, valuations and motor vehicles duties, payments and executions, and B+R) have only oversight functions.

8. The Swedish administration is based on the three elements: Skatteverket, Tullverket and the execution service – Rikskronofonden. These functions are decentralised yet are not increasingly coordinating their activities with an increasing recourse of IT and AI technology.

9. The Czech system is based on the division of two administrations (Financni sprava CR and Celni sprava CR), with a strong coordinator function of the General Financial Directorate (Generalni Financni Reditelstvi); the increasing coordination is achieved also by recourse of IT used to exchange data and coordinate activities. An important execution service (Danova Kobra) specialised in combating tax- an customs- related crime is a common service of the two branches of the relevant Czech administration.

10. In Ireland, the two relevant types of administration are centralised but create distinguishable branches. The coordination is re-enforced not only via the use of IT, but also via mechanisms allowing organisational flexibility (such as formal work groups or committees initiated to solve emerging issues).

11. The strongest centralisation of tax and customs administration arrangements were adopted in Poland. The National Fiscal Administration (Krajowa Administracja Skarbowa) is subject to a strong oversight and coordination of their tax and customs function at the Ministerial level.

12. There is no strong evidence that the mere centralisation/decentralisation contributes to organisational effectiveness or efficiency of tax and customs administration. Consistency of activities can easily be achieved by integration of functions through an employment of IT. The Scandinavian experience, especially contrasted with the Polish one, indicates that such an integration is worthwhile solution. The detailed modes of integration of value chain contributing mostly to effectiveness and efficiency of tax and customs administration remains to be more diligently investigated. Since, definitely, digitalisation can, to significant extent, substitute for organisational change (thus, also centralisation/decentralisation).

Karamushka D. K.,
postgraduate student of the Department of Management and Law,
Dnipro State Agrarian and Economic University, Dnipro, Ukraine

DIGITAL TECHNOLOGIES IN A FINANCIAL MANAGEMENT OF AN ENTERPRISE

Digital technologies have become increasingly prevalent in modern financial management. With the advancements in technology, businesses are now able to automate and streamline their financial management processes, making them more efficient and accurate. This essay will explore the role of digital technologies in financial management, including their benefits and examples of how they are used. Additionally, this essay will examine how digital technologies are used in financial reporting, their benefits, and examples of their use.

Digital technologies are changing the way financial management is done in a number of ways. One of the main benefits of using digital technologies in financial management is the ability to automate and streamline processes. For example, digital technologies can be used to automate accounting tasks such as invoicing, payroll processing, and bookkeeping. This can save businesses time and money, as well as reduce the risk of errors. Another benefit of using digital technologies in financial management is the ability to collect and analyze data in real-time. This allows businesses to make informed decisions based on current financial data. For instance, businesses can use digital technologies to track revenue and expenses, monitor cash flow, and forecast future financial trends. This can help businesses make better financial decisions and plan for the future.

Digital technologies are also changing the way financial reporting is done. Financial reporting refers to the process of creating and distributing financial statements, including income statements, balance sheets, and cash flow statements. Digital technologies can be used to automate this process, making it faster and more accurate. One benefit of using digital technologies in financial reporting is the ability to create reports in real-time. This allows businesses to monitor their financial performance on an ongoing basis, rather than waiting until the end of the fiscal year to create financial statements. Digital technologies can also be used to generate custom reports based on specific financial metrics, such as revenue by product line or expenses by department.

Digital technologies have revolutionized the way financial analysis is conducted in modern businesses. Financial analysis refers to the process of evaluating financial data to identify patterns, trends, and other insights that can help businesses make informed decisions. Digital technologies can be used to automate this process, making it faster and more accurate. One benefit of using digital technologies in financial analysis is the ability to analyze large amounts of data quickly. For example, businesses can use data analytics tools to analyze financial data from multiple sources, such as sales data, transaction data, and

customer data. This can help businesses identify trends and patterns that would be difficult or impossible to detect manually. Another benefit of using digital technologies in financial analysis is the ability to conduct predictive analysis. Predictive analysis involves using historical data to make predictions about future financial performance. Digital technologies can be used to automate this process, making it faster and more accurate. For instance, businesses can use predictive modeling tools to forecast future sales, revenue, and expenses.

While digital technologies have many benefits in financial management, there are also potential challenges that businesses may face when implementing them. These challenges include:

1. Data security risks: Digital technologies rely on the collection and storage of large amounts of sensitive financial data, which can be vulnerable to security breaches and cyberattacks. This can result in the loss of important data, financial loss, and damage to the business's reputation.

2. Resistance to change: Some employees may be resistant to the implementation of digital technologies, particularly if they have become accustomed to traditional methods of financial management. This can lead to reluctance to learn new skills and processes, which can hinder the adoption of digital technologies.

3. Implementation costs: Implementing digital technologies can be expensive, particularly for smaller businesses that may not have the resources to invest in new hardware and software.

To mitigate these challenges, businesses can implement several strategies, including:

1. Investing in data security: Businesses should prioritize the security of their financial data by investing in secure storage solutions, implementing strong passwords and authentication protocols, and training employees on best practices for data security.

2. Employee training: Businesses can provide training and support to employees to help them learn new skills and processes related to digital technologies. This can include online training modules, workshops, and ongoing support from IT teams.

3. Cost-benefit analysis: Before implementing digital technologies, businesses should conduct a thorough cost-benefit analysis to determine whether the benefits outweigh the costs. This can help businesses make informed decisions about the types of technologies to invest in and the timeline for implementation.

In conclusion, digital technologies have revolutionized the way financial management is done in modern businesses. They have transformed financial analysis, reporting, decision-making, and other processes, making them faster, more accurate, and more efficient. However, the implementation of digital technologies also presents challenges, including data security risks, resistance to change, implementation costs, and integration challenges. By overcoming these challenges, we can realize the benefits of digital technologies in financial

management while minimizing the risks. Overall, the importance of digital technologies in financial management cannot be overstated. As businesses continue to rely more heavily on data and analytics to drive decision-making, the use of digital technologies will only become more important.

Khalatur S. M., Doctor of Economics, Professor,
Head of Department of Finance, Banking and Insurance
Dnipro State Agrarian and Economic University, Dnipro, Ukraine

DIGITIZATION OF THE FINANCIAL SPHERE OF UKRAINE

The financial sector of Ukraine has been undergoing a significant transformation in recent years with the adoption of digital technologies. The digitization of financial services has brought about a new era of efficiency, convenience, and accessibility for businesses and consumers. The importance of digitization in the financial sector cannot be overstated, as it has the potential to transform the way businesses operate and how consumers access financial services.

The progress made in digitization of the financial sector in Ukraine has been impressive in recent years. With the adoption of digital technologies, financial institutions are now able to provide their customers with a range of digital financial services, such as online banking, mobile banking, and e-wallets. This has led to greater convenience for customers, who are now able to access financial services from anywhere at any time. Despite the progress made, there are still significant challenges that need to be addressed in order to fully digitize the financial sector of Ukraine. In terms of the current state of digitization in the financial sector of Ukraine, the country is still in the process of transitioning to a fully digital financial system. While there has been significant progress in the banking sector, there are still many areas that need to be addressed. One of the key challenges is the low level of financial literacy among the population, which makes it difficult for individuals to fully benefit from digital financial services. Additionally, the lack of a comprehensive legal framework for digital financial services is hindering the development of the fintech industry in Ukraine.

The digitization of the financial sector in Ukraine has brought several benefits that have transformed the way financial services are delivered. One of the primary benefits of digitization is cost-effectiveness. The adoption of digital technologies has helped financial institutions to reduce operational costs, such as overheads associated with traditional banking services, such as rent, staff salaries, and maintenance costs. By digitizing financial services, banks have been able to reduce costs, improve their profit margins, and pass the cost savings onto their customers in the form of lower fees and charges. Another advantage of digitization is the efficiency and speed that it brings to financial transactions. Digital transactions can be processed in real-time, enabling customers to conduct transactions quickly and easily. This has led to an increase in the speed of financial transactions and has reduced the time and effort required to

complete financial transactions. The convenience of digital financial services, such as online banking, mobile banking, and digital wallets, has made it easier for customers to access financial services. Customers can now conduct transactions from anywhere, at any time, using their mobile devices or personal computers. This has resulted in higher customer satisfaction, as customers appreciate the convenience and flexibility that digitization has brought to the financial sector.

The digitization of the financial sector has also impacted the insurance sector, as it has allowed insurers to better manage risk and increase the efficiency of their operations. The digitization of the insurance industry has led to the development of new products and services, such as pay-as-you-go insurance and digital insurance policies, which have made insurance more accessible to customers. Moreover, the digitization of the financial sector has changed the investment and securities market. Digital technologies have made it easier for investors to access financial markets, which has increased competition and reduced the barriers to entry for new investors. The digitization of the investment and securities market has also led to the emergence of new financial instruments, such as cryptocurrencies, which have transformed the way financial assets are traded.

The prospects of digitization in the financial sector of Ukraine are immense. Digitization has the potential to bring about a significant transformation in the financial sector, and Ukraine can benefit from it. The benefits of digitization in the financial sector are numerous. Benefit of digitization is the ability to improve risk management and compliance. By digitizing processes and transactions, financial institutions can better manage risks and ensure compliance with regulations. This can lead to a more stable and secure financial system, which can benefit the economy as a whole. Moreover, digitization can also help increase financial inclusion, especially in rural areas and among low-income groups. Digital financial services can make it easier for people to access financial services and products, which can help them save money, invest, and grow their businesses. In terms of the future prospects of digitization in the financial sector of Ukraine, the government has taken several initiatives to promote digitization in the financial sector. The National Bank of Ukraine (NBU) has launched several projects to promote financial digitization, such as the development of an electronic payment system and a digital identification system. Additionally, Ukraine has a large pool of highly skilled IT professionals who can help drive the digitization of the financial sector. This, coupled with a supportive regulatory environment, can create a conducive ecosystem for the growth of digital finance in Ukraine.

In conclusion, the digitization of the financial sector in Ukraine has immense potential for growth and development. The benefits of digitization are numerous, including cost-effectiveness, efficiency, and increased customer satisfaction. However, the process also comes with challenges and risks, particularly related to

cybersecurity and data privacy. To fully realize the potential of digitization in the financial sector, continued investment in technology and infrastructure is necessary. The government has a vital role to play in creating policies and initiatives that promote and encourage digitization in the financial sector. With the right policies and investment, Ukraine has the potential to emerge as a leader in digital finance, which can boost the economy and create employment opportunities. Therefore, financial institutions must prioritize cybersecurity and data privacy to ensure that customers' information and funds are secure. They must also embrace new technologies and innovations to remain competitive in the ever-evolving financial sector. By doing so, they can leverage the benefits of digitization to improve their services, reach more customers, and contribute to the growth and development of the financial sector in Ukraine.

Kolodiy A. V., Candidate of Economic Sciences,
associate professor Associate Professor of the Department of Finance,
Banking and Insurance L'viv National Environmental University

APPLICATION OF BLOCKCHAIN TECHNOLOGY IN THE FINANCIAL SECTOR

The emergence of such popular cryptocurrencies as Bitcoin and Ethereum opened the world to blockchain technology. And to this day, these and other cryptocurrencies are the largest in terms of the use of this technology. At the same time, Bitcoin and Ethereum have attracted attention in the field of financial services, giving impetus to the emergence of other cryptocurrencies, so-called altcoins. At the same time, a completely new concept of financing innovative ideas and products appeared. This concept is called Initial Coin Offering (ICO). Also, this period saw the significant development of interest in completely different applications of blockchain technology. Of interest were applications that could take advantage of the decentralized nature of distributed ledger technologies and all the security features of the technology. Using the advantages of these properties within the functioning of these applications provides detailed authorization and authentication. The main emphasis in these programs is on quick execution and completion of transactions, bringing processes to a state that is the least time-consuming. All this has led to the emergence of platforms that support hundreds of transactions per second. Programs that are not related to cryptocurrencies and that function on the basis of permitted blockchain technologies have been studied and tried to be applied in various areas in recent years, in particular in the management of supply chains in various areas of the economy, as well as in the field of industry, energy, etc. Financial organizations within the framework of innovative processes related to financial technologies are also trying to use such programs.

Several applications of blockchain technology can be identified in the financial sector. Financial organizations carry out KYC (know your customer) and KYB (know your business) procedures when attracting a new customer. This process includes identifying and verifying the client's compliance with applicable laws and regulations set by regulatory bodies at the national and international levels (e.g., central banks, banking associations, securities and futures commissions) [1]. An initial profile for a retail or corporate customer may be offered to personalize service offerings.

These processes should be quite dynamic and flexible, as customer information and relevant regulations change over time, making the process of updating profiles and documentation difficult. Customers are usually required to provide a package of documents each time a financial institution is involved. This can be simplified if customer records are stored centrally by an authority such as a regulator or government organization. However, such a solution is vulnerable to cyber-attacks and data leakage. Blockchain solutions can help avoid these problems by decentralizing and securing the KYC process. Storing customer data in a distributed ledger will allow blockchain participants to update customer information as needed and have access to an up-to-date customer profile at any time.

Blockchain technology has some significant advantages in this context. In particular, decentralization ensures that customer records are stored in a decentralized manner, which reduces the risks of cybercrime and protects sensitive data from centralized storage. At the same time, decentralization also increases the consistency of recorded KYC/KYB information.

Also, blockchain solutions allow for improved privacy control. Customer information is not processed by a trusted third party, but is processed by decentralized applications that provide privacy controls and process customer data on behalf of the entire financial ecosystem. At the same time, access to information about the client can be provided only after the consent of the client, which provides a reliable basis for detailed privacy control.

Another advantage of blockchain technology is its immutable nature. After recording in the blockchain, the information about the client remains forever and cannot be changed. This allows accurate tracking of customer information at any time and based on information available to all financial institutions participating in the blockchain.

However, after closing a customer's account, it may be necessary to delete information about it, so customers have the right to exercise the "right to be forgotten", which is one of the main principles of the General Data Protection Regulation [1].

The issue of customer profile management and product personalization is also an important point. The use of blockchain technology can allow for much more accurate and reliable storage of confidential profiling data of both consumers and companies. In most cases, clients have accounts in different banks and financial institutions. Accordingly, each of the financial institutions

forms its own profile of its client. Improving the process of forming customer profiles is possible thanks to the combination of different data, as well as structured and unstructured data. The infrastructural capabilities of blockchain technology can offer a secure exchange of such data between financial institutions.

In addition, the infrastructure capabilities of blockchain technology can simplify the management of customer consent to data sharing. A more accurate customer profile will enable financial institutions to conduct customer-centric analytics and tailor products and services to customer needs.

References:

1. Polyviou, A., Velanas, P., & Soldatos, J. (2019). Blockchain technology: financial sector applications beyond cryptocurrencies. *Multidisciplinary Digital Publishing Institute Proceedings*, 28(1), 7. URL: <https://www.mdpi.com/2504-3900/28/1/7/pdf>
2. Tredinnick, L. (2019). Cryptocurrencies and the blockchain. *Business Information Review*, 36(1), 39-44. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0266382119836314>

Ostapchuk S. M., PhD in Economics,
Senior Research Fellow of the Accounting and Taxation Department,
National Scientific Centre “Institute of Agrarian Economics”,
Kyiv, Ukraine

WHO WILL ASSESS THE ENTERPRISES’ LOSSES: AN INDEPENDENT EXPERT OR A PROFESSIONAL ACCOUNTANT?

Russia’s large-scale military aggression against Ukraine brought not only human losses and damage to civilian infrastructure but also caused enormous damage to business entities. Theft of finished products and goods, destruction of buildings and equipment, and transport damage are direct business losses in Ukraine. In order to continue to work, companies need to evaluate these losses and disclose them in reporting. After all, the accounting policy requires comprehensive disclosure in reporting the company’s assets and liabilities, as well as the circumstances affecting its activities. In addition, assessing enterprises’ losses is important for the government, which records the damage caused by the aggressor to collect compensation from him through international courts.

The evaluation scale is so large that the community of independent evaluators, which has 4.2 thousand people in Ukraine (Table 1), will be unable to complete this task in time. It must be remembered that the war continues, and therefore the number of enterprises that have suffered losses is constantly increasing.

So, the following question arises: Who can assess the enterprises’ losses?

The organizational basics for the assessment of enterprises' direct losses

Potential of specialists	Valuation	Benefits	Disadvantages
<p align="center">Professional accountant</p> <p>The number of accountants is over 500.0 thousand people</p>	<ul style="list-style-type: none"> - at historical cost; - at fair value 	<ul style="list-style-type: none"> - mass application; - short deadlines; - minimum costs 	<ul style="list-style-type: none"> - personnel training; - the complexity of the market assessment
<p align="center">Independent expert</p> <p>a) The number of evaluators is 4.2 thousand people b) The number of experts is 0.3 thousand people</p>	<ul style="list-style-type: none"> - at market value 	<ul style="list-style-type: none"> - professionalism of personnel; - market assessment 	<ul style="list-style-type: none"> - at the expense of the victim; - limited opportunities in terms of time and scope; - complexity

Source: analyzed by the author.

In Ukraine, the monetary valuation of enterprise property (and therefore its losses) is the prerogative of independent appraisers, whose activities are regulated by the Law of Ukraine “On Valuation of Property, Property Rights and Professional Appraisal Activities in Ukraine”, dated 07.12.2001 № 2658-III [1]. This Law defines the legal basis for property valuation, property rights and professional valuation activities in Ukraine, its state and public regulation, ensuring the creation of a system of independent property valuation to protect the legitimate interests of the state and other subjects of legal relations in matters of property valuation, property rights and using its results.

However, in our opinion, the power of independent appraisers is banally not enough to assess all scales of losses, both in the business sphere and in other spheres of the economy. In addition, the issue of paying for their services will immediately arise, placing an additional burden on the shoulders of business entities. Therefore, involving the accounting community in calculating the losses caused to enterprises by the war seems appropriate. Arguments in favour of this approach are given in Table 1.

Practice shows that the accounting approach can be applied in shorter terms and, practically, at every enterprise. In addition, the accountant is the first to determine losses using the primary inventory method as soon as the territory has been vacated, and the company independently determines the possibilities of resuming its activities. This practice (of post-war inventory) is already taking place today at the enterprises of the de-occupied cities.

Assessing losses is a more complex process than determining the actual availability of property or other assets. For this, it will be necessary to conduct certain professional training among accountants. However, according to our calculations, the financial costs of the professional development of accountants are still lower than the costs of independent appraisers' services.

In addition, many studies [2, 3] indicate that the skills of accountants in the digital society have been significantly transformed, which has led to the emergence of new roles. Among such roles is the role of assessor of the circumstances of the socio-economic environment in which the enterprise operates. In particular, Yu. Shenderivska writes: “The influence of global trends on the accountant’s functions is manifested in: the growth of the specific weight and value of professional judgment due to the automation of standard processes; expanding of the radius and increasing the speed of management communications; expansion of the number of factors that should be disclosed in accounting and reporting; the need to work with non-financial indicators; the need for the ability to quickly react to unforeseen circumstances” [3]

So, in wartime conditions, the accounting approach to accounting for enterprise losses is an alternative that can help solve urgent issues of restoring the viability of the business and the economy of the state.

References:

1. The Law of Ukraine “On Valuation of Property, Property Rights and Professional Appraisal Activities in Ukraine”, dated 07.12.2001 No. 2658-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2658-14#Text>

2. Rîndaşu, S.-M., Topor, I. D., Ionescu-Feleagă, L. (2023). The Evolution of Management Accountants’ Digital Skills in Industry 4.0: A Qualitative Approach. *Oblik i finansi*, 1(99), 38-48. [https://doi.org/10.33146/2307-9878-2023-1\(99\)-38-48](https://doi.org/10.33146/2307-9878-2023-1(99)-38-48)

3. Shenderivska, Yu. (2022). Transformation of Accountant Functions under Global Challenges. *Oblik i finansi*, 4 (98), 23–31. URL: [https://doi.org/10.33146/2307-9878-2022-4\(98\)-23-31](https://doi.org/10.33146/2307-9878-2022-4(98)-23-31)

Polishchuk S. O.,
National Aviation University, Kyiv, Ukraine

APPLICATION OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN ACCOUNTING AND AUDITING

Artificial intelligence application strategies have been approved by the European Commission, as well as in the USA, Canada, France, Great Britain, Germany, China, Japan, South Korea, and Sweden. Ukraine is also a member of the Ad Hoc Committee on Artificial Intelligence of the Council of Europe, which in October 2019 joined the Organization for Economic Cooperation and Development on Artificial Intelligence [1]. The main advantages of artificial intelligence are: the ability to analyze and process a large amount of information, accuracy in data processing, the ability to work in any language and at any time, etc. Nowadays, artificial intelligence can be seen in a wide variety of fields: heavy industry, medicine, sports, military affairs, the judicial system, etc. It becomes clear that artificial intelligence was created to improve human life in all possible areas.

Management and accounting are no exception, because this is one of the most important sectors responsible for financial and economic activity. Enterprise managers need to quickly and efficiently respond to certain changes in the market situation, because they require the introduction of new systems and a certain digitalization of software at the enterprise. In this case, it will be appropriate to use artificial intelligence. The main advantage in this situation is the complete elimination of an error that a person might not notice and make.

The Big Four companies have a special place in the financial world: Deloitte, ERNST&YOUNG, PwC and KPMG. They are one of the largest providers of services in the field of accounting and auditing. These companies actively use artificial intelligence, even more so: each of these companies has developed its own “assistant robot” that performs many functions that are beyond human understanding. In the future, we will consider the application of artificial intelligence on the example of data from leading companies.

PwC has an artificial intelligence program, GL.ai, developed in collaboration with H2O.ai, a Silicon Valley company. It is an artificial intelligence-enabled system capable of analyzing documents for the preparation of reports. GL.ai is already known on the audit databases of Germany, Canada, the USA and the UK. The main advantage of GL.ai is the ability to analyze a huge amount of data without being limited to a sample [2].

Audit firm KPMG has its own portfolio of artificial intelligence tools called KPMG Ignite. This system is designed to improve business decision-making and their processing. The main features of KPMG Ignite are the mechanism for analyzing and obtaining information from leasing or investment agreements [3].

Deloitte has systematized the ten most important future audit trends, namely: flexible internal audit; integrated support; cultural assessment; data protection guarantee and advice; cyber audit; application of robotic process automation and cognitive intelligence; audit of the risks of subversive technologies; shots of the future; constant assessment of risks; automation of guarantees, etc. Deloitte began using technologies from the Canadian Kira Systems, thanks to which it analyzed more than 5 million leasing contracts with the help of algorithms, reducing the time spent on verification by a third [4].

At ERNST&YOUNG, most of the programs using artificial intelligence are in the pilot phase. Some of them are used in the direction of tax activities and documentation. Some relate to leases, lease payments, and related matters [5].

Over time, under the influence of technology, the role of accountants and auditors will definitely change in the future. After some time, they will provide the enterprise with something more than the preparation and verification of financial, tax, social reporting or the audit of individual areas of the enterprise’s work. Today, the issue of implementation and application of artificial intelligence in accounting and auditing is the main factor in the development of the industry in the modern conditions of the digital economy. The introduction of the latest technologies based on artificial intelligence will expand the scope of management and accounting at enterprises, speed up the digitalization process as a whole, which will lead to improved work results.

References:

1. On the approval of the Concept of the development of the digital economy and society of Ukraine for 2018-2020 and the approval of the plan of measures for its implementation: Notice on holding a public public discussion of the draft order of the Cabinet of Ministers of Ukraine.

2. Movement at the speed of innovation. Basic tools and competences in the field of technology-based internal audit. URL: <https://www.pwc.co.uk/auditassurance/assets/pdf/moving-at-the-speed-of-innovation.pdf> (access date: 14/03/2023).

3. How artificial intelligence affects audit. URL: <https://home.kpmg/uk/en/home/insights/2018/06/auditingwith-artificial-intelligence.html> (access date: 15/03/2023).

4. Internal audit statistics 2019. High impact focus areas. URL: <https://www.deloitte.com/us/en/pages/risk/articles/internal-audit-future-trends.html> (access date: 13/03/2023).

5. Innovations in auditing. URL: https://www.ey.com/ru_ru/audit/innovation (access date: 15/03/2023).

Prokopchuk O. T., Doctor of Economics, Associate Professor,
Head of Department of Finance, Banking and Insurance
Uman National University of Horticulture

DIGITAL TECHNOLOGIES IN INSURANCE

Digital technologies have a significant impact on the insurance industry, enabling insurance companies to improve their processes, reduce costs, and increase customer service. One of the main benefits of digital technology in the insurance industry is that it can automate many processes, reducing staff costs and the time taking to process customer applications. Another benefit of digital technology is that it can improve the customer experience. For example, insurers can use digital communication channels such as email, chatbots, and mobile apps to make access to information concerning insurance products and services faster and more convenient.

In addition, digital technology allows insurers to process customer applications more accurately and quickly, reduce errors, and provide more accurate risk assessments. For example, Internet technology allows insurers to obtain customer data from a variety of sources, such as social media and mobile applications, to collect more complete and accurate risk information.

It is worth noting that the digitalization of the insurance market is a multi-stage process (Figure 1).

In general, digital transformation of the insurance market refers to the large-scale reorganization of insurance business processes and the proliferation of digital tools for their implementation, which ultimately improve the characteristics of insurance companies and impart fundamentally new qualities and characteristics.

Digital transformation is not a matter of choice, but a matter of time, as the traditional insurance business model has already begun to change in recent years and has positive results in the native insurance market. The main effects of digital and communication technologies on the functioning of the insurance market are as follows: changing customer preferences of insurance companies; transition from a non-transparent insurance market to an open and understandable one; elimination of intermediaries, i.e. direct interaction between insurer and insured.

Today, digital technology has fully penetrated the business processes of international insurance companies. The wave of digitalization is prompting insurers to abandon outdated product lines and the range of insurance products within them, to find new ways to communicate with policyholders, and to develop new approaches to doing insurance business. The most powerful and active participants in the banking and financial services market are striving to achieve the latter. For them, it is important to improve their image and introduce innovative and highly efficient tools into their business methods. As a result, digital insurance is one of the most promising areas and a strong driver in the development of the insurance market. On the other hand, there are some markets in the global insurance industry where only the first steps in this direction have been taken.

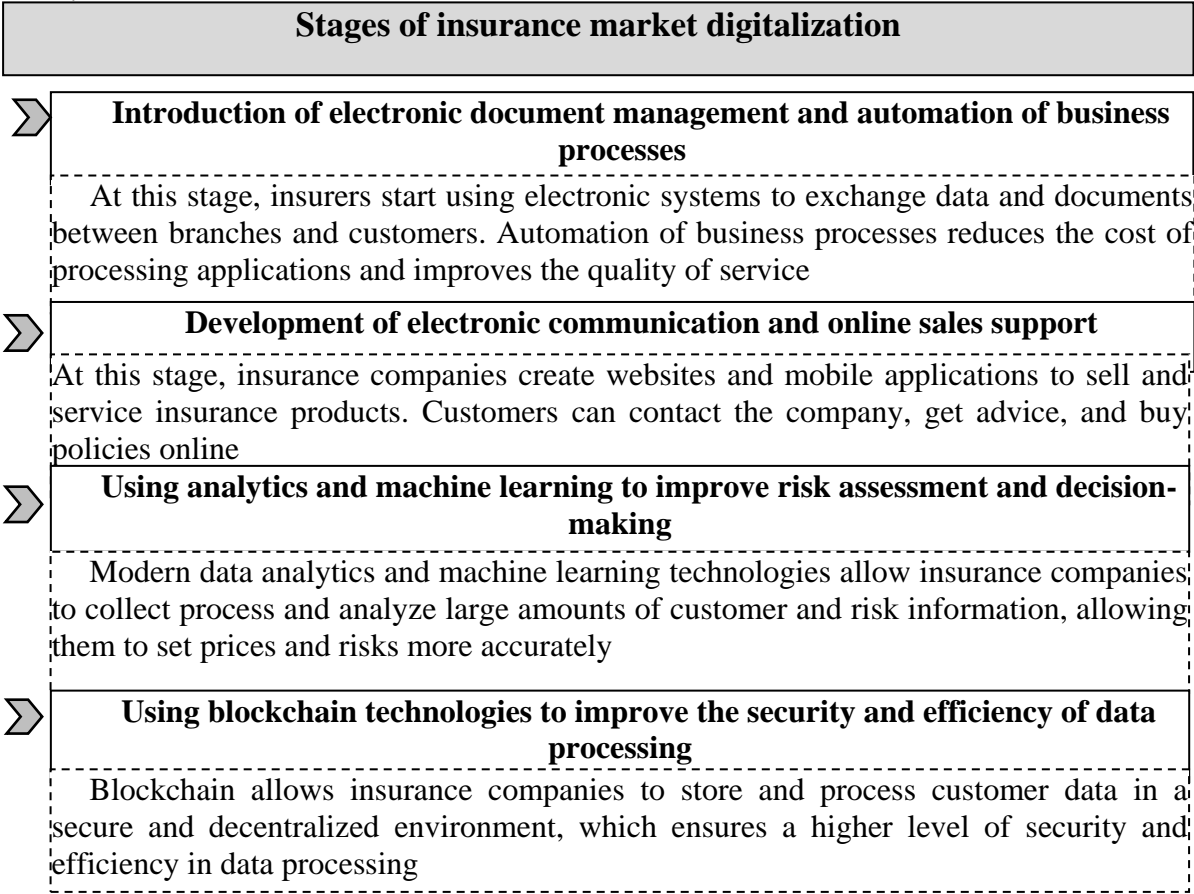

Fig. 1. Key stages of insurance market digitalization
[Author's summarizing based on references 1–2.]

Nowadays the effective operation of insurance institutions requires the development of a digital strategy. As a result, digitalization in the insurance industry plays a significant role, serving as a kind of catalyst for the development of the insurance market, stimulating the activities of insurance organizations to introduce innovations. The development of modern technologies and the introduction of innovations in the global insurance market, driven by digitalization, have led to a significant increase in the quality and quantity of insurance services, as well as increased requirements and changes in the methods of conducting insurance business in general.

In conclusion it should be noted that for the leading insurers in the insurance market, digital insurance has become an integral part of their business processes and a prerequisite for maintaining their competitive position in the market.

References:

1. Prokopchuk, O., Nesterchuk, Y., Tsymbaliuk, Y., Rolinskyi, O. (2019). Current trends in agricultural insurance market operation in Ukraine. *Problems and Perspectives in Management*, 17(3), 57-75. doi:10.21511/ppm.17(3).2019.05.

2. Prokopchuk, O., Nepochatenko, O., Malovanyi M., Ulianich, Yu. and Bilan, Yu. (2022). Trends in the functioning of the Ukrainian insurance services market. *Insurance Markets and Companies*, 13(1), 47-65. doi:10.21511/ins.13(1).2022.05.

Fesenko V. V., Doctor of Economics, Professor
Professor of the Department of Accounting, Audit, Analyses and Taxation,
University of Customs and Finance, Dnipro, Ukraine

DIGITAL PRODUCTS: CALCULATION AND INTERNAL AUDIT OF COST

In the process of digital transformation of social life and digitization of global economic processes, digital products are increasingly popular, which are used to simplify social life and communications in the conditions of digitization and taking into account the limitations caused by the remote form of work and education. In modern conditions, it is difficult to imagine ordinary life and business without the use of applications and other types of digital products (e-books, paid periodicals, music, film industry, online courses, webinars, website creation, etc).

The lack of physical form in digital products leads to specific characteristics of their cost structure. So, for example, the cost of digital products does not include costs for direct materials (digital products do not have a physical form and corresponding costs for raw materials or components). At the same time, some types of digital products may have a significant portion of direct labor costs (paid video lectures) and may not include such a cost

component at all (entertainment online games). The characteristics of digital products and specific features of the composition of costs for the creation and implementation of digital products can be reduced to several of the following: small marginal costs; a small level or absence of direct costs per unit of the digital product sold (direct costs are mostly not per product unit, but a separate type of digital product); the life cycle of a digital product is much longer than that of ordinary physical products; a significant part of the overhead costs associated with customer service when consuming a digital product (for example, additional costs for maintaining the relevance of the product).

The distribution of digital products incurs small amounts of marginal costs. As a rule, in the traditional calculation of the cost of manufactured products or services provided, a significant part of the cost is marginal costs, which, by definition, are equal to additional costs in the manufacture of an additional unit of production over the existing volume of production. A digital product is created once and, as a result, the realization of each additional unit either does not lead to the occurrence of an additional amount of marginal costs or their value is insignificant (small additional costs for servicing a new client).

The life cycle of a digital product is much longer than that of conventional physical products, which leads to difficulties in the process of pricing based on the analysis of the life cycle of the product. There are difficulties in justifying the price of a digital product in the long term and determining the payback period of the initial investment in creating such a product. Therefore, the pricing of digital products often happens intuitively without specific calculations based on the analysis of the costs of developing and bringing the product to the market.

Usually, the creation of a digital product is accompanied by a significant part of the costs in the stage of development and bringing it to the market (for example, the development of a paid application, its design, testing and introduction to the market). Such costs occur once at the beginning of the life cycle and do not repeat or increase when the sales volume of the digital product increases. At the same time, in the process of further stay on the market, digital products often require additional indirect costs related to customer support, updating the content of the digital product in accordance with consumer requests, additional advertising, maintaining the relevance of the product. In connection with a significant part of the overhead costs as a part of the total costs for the development and implementation of digital products, to calculate the cost price and determine the profitability of certain types of digital products, it is advisable to use calculation based on the analysis of types of activities AB-costing (Activity based costing). Under the conditions of sales of several types of digital products, there is a possibility of incorrect distribution of overhead costs by products, which, as a result, can lead to an incorrect assessment of the profitability of individual products. Under such conditions, the use of AB-costing will make it possible to analyze and auditing the business processes (activity) that are carried out to support and implement each type of digital products, which will ensure a more accurate calculation of the cost of digital products in accordance with the volume of operations used.

The composition of costs for digital products is divided into two main parts according to the stages of the product life cycle: costs that arise at the stage of product development and bringing it to the market; costs in the stage of growth of sales volume and maturity of the market of the digital product. Costs that arise at the stage of product development and bringing it to the market often make up a significant part of the investment in a digital product development project, and provide for their coverage at the next stages of the product life cycle due to increased sales volumes and a significant reduction in additional costs. Such costs usually include: expenses for the creation and development of a digital product (development and testing of an application, writing the text of a book, recording a video lecture, etc.); software costs for creating a corresponding digital product; royalties and fees (fee to the author of the book, licenses for using special software, etc.); marketing expenses (for market research, current consumer requests, advertising). Some of the above-mentioned costs remain at the next stages of the life cycle of a digital product, but they will already be incurred on a different scale. Costs at the stage of growth of sales and market maturity of a digital product consist of the following: costs for further customer service; costs for updating the digital product in accordance with current technological changes and consumer requests; advertising and royalties.

Thus, the active development of the market of digital products requires a review of existing approaches to calculating their cost and evaluating the profitability of certain types. The uniqueness of digital products leads to the disappearance of popular cost components (material costs, transportation costs, storage costs) and the transformation of the composition of the total costs for the development and implementation of a digital product in the direction of a significant increase in the share of overhead costs. Such features require a review of traditional calculation systems and pricing methods to ensure the correct assessment of the profitability of both individual digital products and the assessment of the profitability of IT companies.

Аксюк А. О., студентка
Харківського національного економічного
університету імені Семена Кузнеця

ДОТРИМАННЯ УМОВ НАДАННЯ ТАРИФНИХ ПРЕФЕРЕНЦІЙ ПІД ЧАС МИТНОГО ОФОРМЛЕННЯ

В Україні тарифні преференції при митному оформленні регулюються як правовими, так і організаційними положеннями. Правові положення закріплені в національному законодавстві, міжнародних договорах та інших нормативно-правових актах. Водночас, організаційні положення переважно пов'язані з реалізацією процедур митного оформлення та діяльністю митних органів.

Найважливішим правовим інструментом для надання тарифних преференцій при митному оформленні є Митний кодекс України (МКУ). МКУ регулює правові правила митного оформлення, в тому числі правила надання тарифних преференцій. Він передбачає можливість надання тарифних преференцій певним товарам і послугам, які зазвичай імпортуються або експортуються в рамках міжнародних договорів або преференційних угод з іншими країнами [3]. Система Митних пільг складається на основі міжнародних договорів і угод, укладених між державами на двосторонній і багатосторонній основі, а також на підставі міжнародних порядків і принципів взаємності. Вивчаючи нормативно-правові акти з питань, пов'язаних з умовами надання чи позбавлення митних пільг, можна підсумувати, що в національному законодавстві бракує норми, яка чітко визначала б, хто саме може бути суб'єктом надання митних пільг. Інакше кажучи, не існує чіткої регламентації щодо того, до повноважень якого органу державної влади або до компетенції якої посадової особи входить установа, зміна і скасування митних пільг.

В перші роки незалежності пільги надавалися в основному окремим суб'єктам підприємницької діяльності без поширення додаткових прав на інших учасників зовнішньоекономічної діяльності, то поступово ситуація стала змінюватися. У Законі України “Про Єдиний митний тариф” навіть існував п. “і” ст. 19, яким передбачалося, що від сплати мита звільняються товари та інші предмети, перелік яких окреслював Кабмін України. Даний пункт було скасовано лише в 1999р. Пільги надаються, як це й повинно бути, окремим категоріям громадян, групам товарів тощо[2]

Переваги використання цих тарифних преференцій численні. По-перше, вони можуть допомогти бізнесу заощадити кошти на імпорті, оскільки знижені або нульові тарифи та звільнення від сплати мита означають, що імпортовані товари обкладаються меншими податками. Це може допомогти зробити бізнес більш конкурентоспроможним на світовому ринку. Крім того, пільгові квоти можуть допомогти бізнесу отримати доступ до більшої кількості певного товару з певної країни, що може дати йому перевагу над конкурентами.

Як подати заявку на отримання тарифних преференцій в Україні. Підприємства можуть подавати заявки на отримання пільгових тарифів та звільнення від сплати мита через Державну фіскальну службу (ДФС). Для цього необхідно надати документацію та інформацію про товар, країну походження та тарифні преференції, на які вони претендують. Залежно від типу преференції, на яку подається заявка, може знадобитися різна документація. Для отримання преференційних квот підприємствам необхідно заповнити електронну форму заявки та подати її до ДФС.

Україна та Європейський Союз підписали Угоду про зону вільної торгівлі, яка стала дійсною з 1 вересня 2017 року, а ратифікована була 16 вересня 2014 року. Ця угода дозволила значно спростити умови митного

оподаткування та застосування митних преференцій, включаючи зниження ставок мита з 10,0% до 2,5%. Крім того, було спрощено режим імпорту товарів з країн Європейського Союзу.

Цей підхід до митного регулювання спрямований на спрощення та уніфікацію процедур митного оформлення товарів, що сприяє полегшенню міжнародної торгівлі та забезпечує більш прозорий та чесний митний процес. Він є позитивним прикладом світового досвіду у розвитку умов преференцій при митному оформленні та може бути використаний в інших країнах як зразок для покращення митного регулювання.

Не рідкість, що партнери українських компаній ігнорують можливість використання митних преференцій і не несуть жодної адміністративної відповідальності. Проте це не можна сказати про українську сторону, яка несе відповідальність за порушення чинного митного законодавства. Нормативні документи передбачають, що інформація, що є підставою для донарахування мита та ПДВ після “постаудиту”, є службовою інформацією митниці, одержаною від іноземних уповноважених органів. Ця ситуація ускладнює формування доказової бази для оскарження рішень про донарахування мита та може стати перешкодою при підготовці та направленні обґрунтованих претензій постачальнику-експортеру. Якщо виникає така ситуація, вирішенням може бути звернення до офісу Бізнес-омбудсмена на стадії досудового оскарження. Один з важливих аспектів митних пільг та преференцій – це їх персоніфікований характер, оскільки надання цих пільг залежить від статусу суб’єкта, який переміщує товари через митний кордон, або від характеристик товару, таких як його походження, призначення, класифікація за товарною номенклатурою тощо [1] Важливо розрізняти правову природу та механізм застосування різних пільгових режимів, які можуть бути суб’єктними або об’єктними. Незалежно від того, які зміни відбулися у встановленні митних пільг, ці два механізми застосування правових норм, які встановлюють конкретні митні пільги, існують і сьогодні. Важливо відзначити роль міжнародного права у формуванні сучасної системи митних пільг та преференцій, оскільки саме міжнародними угодами встановлено більшість видів митних пільг, включаючи загальну систему преференцій для країн що розвиваються, пільги, що застосовуються в рамках митних союзів, зон вільної торгівлі, угод, що встановлюють режим найбільшого сприяння, та ін.

Список використаних джерел:

1. Єгоров О. Б. Митна економіка (Україна–СОТ–ЄС): посібник. Одеса: Вид-во ПЛАСКЕ ЗАТ, 2005.
2. Петренко М. О. Соціально-економічні наслідки застосування митних пільг в Україні. Фінанси України. 2004
3. Про Єдиний митний тариф: Закон України від 05.02.92 р., № 2097-ХІІ // Відом. Верхов. Ради України. – 1992. – № 19. – Ст. 259.

Архипенко С. В., к.е.н., доц.,
доцент кафедри обліку, оподаткування,
публічного управління та адміністрування
Криворізького національного університету

ГРОМАДСЬКИЙ БЮДЖЕТ ЯК НАЙПОШИРЕНІШИЙ ІНСТРУМЕНТ Е-ДЕМОКРАТІЇ У МІСТАХ. ДОСВІД М. КРИВОГО РОГУ В ПАРТИСИПАТИВНОМУ БЮДЖЕТУВАННІ

Бюджет участі (партисипативний бюджет, громадський бюджет) – є однією з форм прямої, учасницької (партисипативної) демократії, у межах якої громадяни беруть участь у державних та місцевих справах, прийнятті рішень щодо розподілу коштів [1]. Це ініціатива, завдяки якій члени територіальної громади певної адміністративно-територіальної одиниці мають право витратити частину виділених коштів бюджету на реалізацію власних проєктів, що спрямовані на покращення життя міста та вирішення першочергових, на думку громади, завдань.

Партисипативне або учасницьке бюджетування як інструмент прямої демократії, за допомогою якого громадяни беруть участь у прийнятті рішень щодо розподілу бюджетних коштів, було вперше успішно втілено у базильському Порту-Алегрі 26 років тому. Сьогодні його практикують до півтори тисячі населених пунктів на 5ти континентах, а сам термін входить до словників економістів усього світу та до переліку рекомендацій ООН щодо ведення міських бюджетів [1].

У світі є такі форми реалізації та функціонування бюджету участі [1]:

– Найпростішим є спосіб, коли міська влада вирішує, яку частину бюджету можна виділити, та делегує громаді право приймати рішення щодо того, куди ці кошти спрямувати (Чикаго та інші міста США). Після того, коли громаду запросили до участі в партисипативному бюджетуванні, вона також є відповідальною за використання наданої частки міських коштів.

– Іншим способом є створення альтернативної міської ради (Рада партисипативного бюджету), як це функціонує у Порту-Алегрі. Міська альтернативна рада обирається громадою міста терміном на 1 рік. Члени цієї ради ретельно вивчають міський бюджет та дають прямі рекомендації щодо витрачання коштів.

В Україні на сьогодні діє лише один варіант партисипативного бюджету, коли відповідна рада органу місцевого самоврядування виділяє певну частину коштів відповідного бюджету адміністративно-територіальної одиниці та передає їх у розпорядження громади [1].

Партисипативний бюджет в Україні було вперше запроваджено у 2015 році у Чернігові, Черкасах та Полтаві за підтримки Фондації Українсько-польської співпраці ПАУСІ. Згодом, до цієї ініціативи почали долучатися інші міста: Луцьк, Житомир, Івано-Франківськ, Кривий Ріг, Суми, Запоріжжя, Львів, Харків, Рівне та інші міста [1].

Щодо Кривого Рогу, то громадський бюджет працює з квітня 2016 року, відповідно до рішення міської ради «Про проведення конкурсу проектів місцевого розвитку «Громадський бюджет» [2]. Тоді голосування за проекти відбувалося онлайн на веб-сторінці Громадського бюджету та у пунктах голосування, які були розташовані у всіх районах міста (у приміщеннях виконкомів районних у місті рад). Проекти-переможці були направлені на: встановлення пластикових вікон у школах та лікарнях міста; створення спортивних майданчиків, місць для відпочинку; підтримка та розвиток інклюзивної освіти у місті; проекти спрямовані на розвиток освіти (створення Центру інформаційної освіти та Центру «Юний хакер»); встановлення індивідуальних теплових пунктів; створення музею бойової слави [2].

Станом на 2021 рік вже проведено 7 конкурсів. Активною громадою було подано 892 проектні заявки на суму понад 426 млн. грн., з яких 354 проекти на суму 147 млн. грн. криворіжці обрали переможцями [2]. Щороку бюджет участі зазнає позитивних змін: змінюються умови та підходи до проведення, додаються нові групи проектів, змінюються правила та розширюються можливості голосування мешканців. Так, у конкурсі проектів 2021 року основний акцент зроблено на окремих пільгових категоріях мешканців міста та особах, які перебувають у складних життєвих обставинах. Як результат, з 57 проектів-переможців 13 визначено в новій категорії «Соціальний проект», з яких автори двох проектів – «нові криворіжці» (внутрішньо переміщені особи) [2].

Голосування у 2021 році проводилось в електронному вигляді, пункти письмово голосування працювали для внутрішньо переміщених осіб. Для процедури голосування вперше було застосовано багатофункціональну електронну «Картку криворіжця». Для проектів, реалізація яких планується в 2022 році процедуру спрощено: проекти подавались тільки в електронному вигляді, скасовано необхідність попереднього збору автором підписів підтримки від громади та отримання попереднього погодження проекту головним розпорядником коштів. Для спрощення голосування підключено електронну «Картку криворіжця». Також додано нові групи проектів: «Спорт», «Безпека криворіжців», «Культурно-розважальні інновації». Збережено обсяг фонду (30 млн.грн.) та відмінено співфінансування авторами «молодіжних» та «соціальних» проектів [2].

Список використаних джерел:

1. Інструменти е-демократії у містах України. Інформаційно-аналітичний довідник / А. Ємельянова М. Довбенко, П. Завадська, Д. Хуткий, С. Лобойко, М. Наход; За ред. С. Лобойка, М. Находа, Д. Хуткого. – К., 2017. – 58 с.

2. Звіт з виконання у 2021 році Програми економічного та соціального розвитку м. Кривого Рогу на 2017-2022 роки Рішення Криворізької міської ради № 1177 від 23.02.2022.

Атамас О. П., к.е.н., доц.,
доцент кафедри обліку, оподаткування
та управління фінансово-економічною безпекою
Дніпровського державного аграрно-економічного університету

ЯК ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ЗМІНЮЮТЬ СУЧАСНІ БУХГАЛТЕРСЬКІ ФІРМИ

У центрі хмарних технологій діють технологічні зміни – хмарні обчислення. Проводячи операції через хмару, фірма може:

- автоматизувати робочі процеси та оптимізувати процеси;
- централізувати керування даними, що спрощує збір, доступ, обмін і аналіз цих даних;
- зменшити кількість відходів, зменшити витрати та прискорити виконання господарських операцій;
- поліпшити спілкування та співпрацю з клієнтами;
- усунути відокремлені дані, підвищуючи прозорість і якість цих даних, навіть якщо кількість їх збільшується;

Завдяки автоматизації цифрова технологія усуває трудомісткі завдання та зменшує кількість помилок вручну. Забезпечуючи пряму обробку даних, технологія звільняє бухгалтерів від зосередження на стратегічних завданнях, які вимагають креативності, співпраці та професійного досвіду.

Бухгалтери можуть, наприклад, перетворити ідеї, отримані з високоякісних даних, у більш ефективне фінансове планування та звітність. Вони можуть співпрацювати з іншими бізнес-підрозділами через хмару, щоб використовувати фінансові дані для створення планів, які стимулюють інновації, сприяють зростанню та створюють ефективність.

Штучний інтелект може формувати величезні обсяги необроблених даних у більш керовані формати, забезпечуючи чіткі зв'язки між різними джерелами даних. Поєднання штучного інтелекту та співпраці людей може сприяти кращому розумінню того, як працюють клієнти фірми – і чому – і сприяти більш обґрунтованому, нестандартному прийняттю рішень.

Зрештою, цифрові технології мають важливе значення для того, щоб бухгалтерська фірма відповідала мінливим вимогам бізнесу та ринку.

На сьогодні відомі наступні ключові бізнес-переваги цифрових технологій:

- документи зберігаються в центральному місці, щоб спростити доступ користувачів і співпрацю;
- дані можна ввести лише один раз і автоматично оновити у всіх відповідних документах.

Автоматичне збереження робочих документів у хмарі означає, що інформація зберігається в режимі реального часу та залишається в безпеці, якщо робота переривається, і її можна легко відновити.

Штучний інтелект може допомогти бухгалтерам та їхнім клієнтам помітити закономірності, передбачити тенденції та отримати інформацію для прийняття більш обґрунтованих рішень. Завдяки автоматизації та оптимізації робочих процесів технологія може вирішити проблему фірми, яка стикається з величезним робочим навантаженням із обмеженим персоналом.

Штучний інтелект – це моделювання процесів людського інтелекту машинами, особливо комп'ютерними системами. Конкретні програми включають експертні системи, обробку природної мови, розпізнавання мови та машинне зір. Удосконалення штучного інтелекту швидко автоматизують бухгалтерський облік і фінанси, включаючи такі трудомісткі завдання, як аудит, банківська справа, підготовка податків, бухгалтерський облік, звітність і нарахування заробітної плати. Оскільки штучний інтелект може автоматизувати трудомісткі процеси, він може знизити витрати на робочу силу, підвищуючи якість і знижуючи ризик шахрайства.

Машинне навчання – це дисципліна штучного інтелекту, яка дозволяє машинам навчатися на основі даних і досвіду, щоб ідентифікувати закономірності та робити прогнози з мінімальним втручанням людини.

Машинне навчання автоматизує багато трудомістких завдань, зокрема:

- запис даних у правильних форматах;
- класифікація операцій
- звірка рахунків з банківськими виписками
- ідентифікація даних у сканованих квитанціях або рахунках-фактурах;
- оптимізація процесів або процедур аудиту.

Отже, автоматизація – це застосування технологій для виробництва та доставки товарів і послуг з мінімальним втручанням людини. Автоматизований бухгалтерський облік передбачає використання програмного забезпечення для автоматизації важливих бухгалтерських операцій, таких як звірка рахунків, оновлення фінансових даних і підготовка фінансової звітності.

Автоматизація бухгалтерського обліку полегшує для бухгалтерів і бухгалтерів перегляд фінансових даних своїх клієнтів у режимі реального часу, допомагаючи їм приймати обґрунтовані рішення щодо податкового планування, виставлення рахунків і управління грошовими потоками.

Список використаних джерел:

1. Латковський П.П. Цифровізація та електронне урядування – ключ до реформ в Україні. Наука та суспільне життя України в епоху глобальних викликів людства у цифрову еру (з нагоди 30-ти річчя проголошення незалежності України та 25-ти річчя прийняття Конституції України) : у 2 т. : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 21 трав. 2021 р.) / за загальною редакцією С. В. Ківалова. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. Т. 2. С. 39–42.

Бабенко Л. В., к.е.н., доц.,
доцент кафедри обліку, аудиту, аналізу і оподаткування
Університету митної справи та фінансів
Чепец О. Г., керівник фінансово-аналітичного відділу
ТОВ «Протекнолоджи»

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ БІЗНЕСОМ

В умовах пандемії і подальшого повномасштабного вторгнення РФ в Україну змінилися умови функціонування багатьох підприємств, компаній і організацій. Для продовження своєї діяльності, ефективного обслуговування клієнтів, проведення комунікативних заходів між працівниками компанії, податковими і іншими контролюючими органами актуальним питанням стало впровадження нових технологічних рішень. Тому саме впровадження діджиталізації виявилось еволюційним та органічним процесом, який забезпечує прозорі правила діяльності підприємств на певному ринку, дає можливість враховувати зміни в умовах функціонування економіки, пристосовуватися до них та розвиватися.

Під діджиталізацією прийнято розуміти трансформацію, проникнення цифрових технологій щодо оптимізації та автоматизації бізнес-процесів, підвищення продуктивності та покращення комунікаційної взаємодії.

Облік за умов діджиталізації має низку суттєвих переваг, адже можливо організувати віддалену роботу співробітників та їх доступ до інформації незалежно від фізичного місцезнаходження, в режимі реального часу створювати, редагувати і підписувати документи та звіти, здійснювати онлайн-моніторинг фінансової позиції підприємства, планування та контроль діяльності, створювати і передавати управлінську та податкову звітність і т. ін. завдяки консолідованому збору інформації.

Цифрова трансформація обліково-аналітичної роботи є особливо актуальна для українських підприємств і спрямована на:

- спрощення роботи з великими масивами даних,
- автоматизацію усіх напрямів діяльності бухгалтерської служби,
- покращення взаємодії та обміну інформацією між усіма структурними підрозділами підприємства.

Хмарні технології, як один із напрямів діджиталізації, увійшли майже в усі аспекти роботи компаній сфери обслуговування бізнесу: аудит, бухгалтерія, консалтинг тощо. Одним з найпопулярніших хмарних сервісів є Office 365, Основними сервісами Office 365, що забезпечують спільну роботу, є Microsoft Share Point, OneDrive, Exchange та Microsoft Teams.

SharePoint – програми, що дають змогу створювати вебпортали та керувати їх роботою, автоматизувати внутрішні робочі процеси, спрощувати пошук потрібних даних. Завдяки *SharePoint* можна створити внутрішній сайт, що надає користувачам можливість спільної роботи. За допомогою такого сайту можна створювати спільні папки, файли, планери, календарі та багато іншого.

Exchange Online – завдяки цьому сервісу організація отримує надійну та захищену електронну пошту з гнучкими налаштуваннями та політиками безпеки.

За зберігання документів в *Office 365* відповідає файловий хостинг *OneDrive*. Він дає змогу зберігати, редагувати, ділитися будь-якими файлами та працює як сховище для файлів на *SharePoint*. Особливістю сервісу є редагування файлів в онлайн-версіях офісних програм *Microsoft* (*Word, Excel* та інші).

Microsoft Teams – в ньому можна створювати командні чати, ділитися файлами, планувати і створювати зустрічі та керувати календарем. У часи пандемії *Teams* стає справжнім віртуальним офісом.

Усі ці системи працюють у зв'язці і являють собою єдине ціле з *Office 365*, що дає змогу справді відчувати спільну командну роботу.

Бухгалтерський облік може вестися у хмарі з використання хмарної Бухгалтерії *BAS*. В цю програму можна синхронізувати додаткові програми і сервіси:

- *FREDO Звіт та М.Е.Дос* – сервіси для здачі звітності в електронному форматі, які легко синхронізуються (на вибір) з основною програмою для бухгалтерського, податкового та регламентованого обліку;

- *FREDO Докмен* – сервіс для здійснення електронного документообміну з контрагентами прямо із систем лінійки *BAS*, включно з бухгалтерською системою у хмарі.

- взаємодія із сервісом *Клієнт-Банк* – для автоматичного обміну платіжними документами між програмою *BAS* та *Клієнт Банком* банківської установи, що обслуговує організацію.

Таким чином, працювати в програмі можна без прив'язки до основної офісної локації, використовуючи абсолютно увесь спектр рішень для оптимізації діяльності бухгалтера.

Процес діджиталізації обліку, аудиту і оподаткування має певні недоліки:

- недосконалість цифрової інфраструктури, яка в Україні відірване від потреб економіки та людей. Варто лише сказати, що Україна одна з небагатьох у світі, де досі немає Національного Плану розвитку широкопasmового інтернету, або так званого *National Broadband Plan*.

- низький рівень державної підтримки модернізації та відсутність стандартизації, яка б могла гарантувати інформаційну безпеку на всіх рівнях;

- низька цифрова освіченість працівників;

- високий рівень фізичного і морального зносу техніки та застарілість програмного забезпечення.

Список використаних джерел:

1. Бенько М.М. Інформаційні системи і технології в бухгалтерському обліку: [монографія]. К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2010. 336 с.

2. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації : Розпорядження Кабінету міністрів України від 17.01.2018 р. № 67-р URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-p>

Балашова О. В., к.е.н., доцент кафедри фінансів,
банківської справи та підприємництва
Донбаської державної машинобудівної академії

ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ У СФЕРІ ОПОДАТКУВАННЯ УКРАЇНИ

Податкова галузь активно змінюється, імплементовуючи технології 4IR, які дають змогу акумулювати й аналізувати податкову інформацію швидше та надійніше, будувати інтелектуальні моделі моніторингу ризиків, автоматизувати процедури формування та перевірки податкової звітності тощо. Практика та проблематика розповсюдження технологій щодо податків і зборів актуалізується не лише для бізнес середовища, а й для контролюючих органів у сфері оподаткування. Країни Європейського Союзу розраховують на впровадження технології блокчейн як загальноприйнятої для поліпшення умов дотримання податкового законодавства, удосконалення податкового контролю та організації внутрішнього аудиту [1].

Більшість країн – членів ОЕСР активно впроваджують сучасні технологічні рішення у сфері оподаткування, однак ця опція майже недоступна для багатьох країн, що розвиваються, у тому числі й для України. Високотехнологічні ІТ-розробки дають змогу будувати моделі оцінки податкових ризиків, використовувати інформацію одночасно з кількох баз даних, застосовувати релевантні макроекономічні й галузеві показники тощо [2]. В умовах воєнного стану та євроінтеграційних прагнень України для низки підприємств виникає потреба в моніторингу податкових ризиків, оптимізації податкових процедур і покращанні податкового планування. Постає необхідність у диверсифікації інформаційного потенціалу сучасними ІТ-рішеннями в галузі податкового контролю. Так чином, актуальним завданням виступає вдосконалення методів податкового планування й аналізу на базі сучасних технологічних рішень.

Також констатуємо, що нині вже імплементовано певні програмні продукти в сфері оподаткування на базі цифрових технологій (табл. 1).

Така практика суттєво покращує процедури обчислення, декларування, обліку, оптимізації сплати податків і зборів (мікрорівень) та підвищує ефективність адміністрування, аналізу та контролю алгоритмів сплати податкових платежів до бюджетів усіх рівнів (мезорівень, макрорівень) [3].

Особливо важливим аспектом при впровадженні або вдосконаленні будь-яких технологій та процесів виступає вивчення міжнародного досвіду. Заслугує на увагу практика Естонії, де функціонує система e-Tax, яка є дуже зручною для платників податків, а також дозволяє подати декілька видів декларацій. Акцентуємо, що в Естонії понад 98% податкових декларацій подається електронним способом. Це відбувається з

використанням захищеного ідентифікатора, зокрема, платник податків входить в систему, переглядає свої дані в попередньо заповнених формах, вносить необхідне і затверджує корективи подання декларації. Наголосимо, що такий процес переважно займає і затверджує форму від трьох до п'яти хвилин. З 2015 року можлива навіть подача податкової декларації «одним кліком» [4]. Описана система якраз і є технологічною та не вимагає багато часу для заповнення декларації, тут наявні резервні копії, які є однією з ознак ефективного спеціалізованого програмного забезпечення формування та подання звітності.

Таблиця 1

**Упровадження програмних продуктів у сфері оподаткування
на базі цифрових технологій**

№ з/п	Роботизація	Блокчейн	Штучний інтелект
1	Автоматизація введення	Реєстрація ПДВ	Податковий моніторинг і аналіз
2	Інтеграція інформаційних систем	Логістичні операції при адмініструванні податку на прибуток	Інтелектуальний переклад документації
3	Узгодження даних різного типу	Трансфертне ціноутворення	Автоматизація податкового декларування
4	Перевірка якості даних	Цифрові рахунки	Контроль процесів підготовки податкової звітності
5	Обробка простих алгоритмів	Прозорий реєстр рухомого і нерухомого майна	Бенчмаркінг податкових показників

Підсумовуючи зазначимо, що подання податкових декларацій в електронній формі є перспективним аспектом підвищення ефективності функціонування нашої держави, а також налагодження взаємодії платників податків з контролюючими органами в сфері оподаткування. В цьому напрямку доцільно підвищити ефективність адміністрування податкових декларацій контролюючими органами, передбачити варіанти дій платників податків, які стикнулися з технічними помилками, а також звільнити платників податків від відповідальності, якщо податковий орган не прийняв декларацію через збій, що стався в системі, та надати строки на те, щоб платник податків міг її подати. Отже, інтенсифікація процедур використання цифрових технологій в оподаткуванні є пріоритетним та перспективним напрямом розбудови нашої держави у пост воєнний період, особливо в контексті гармонізації податкової системи України з стандартами Європейського Союзу.

Список використаних джерел:

1. Transforming the tax function through technology guide. A practical guide to 2020. KPMG. URL: <https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/xx/pdf/2018/04/transforming-the-tax-function-final.pdf>
2. Чижикова О.В. Глобальні тренди впровадження технологій у сфері оподаткування в контексті цифрової трансформації економіки. *Наукові праці НДФІ*. 2019, № 3 (88). С. 126-134.
3. Король С.Я. Цифрові технології в обліку й аудиті. *Держава та регіони, серія: економіка та підприємництво*. 2020, № 1 (112). С. 170–176.
4. Пархоменко А.Ю. Електронні податкові декларації в Україні та країнах Європейського Союзу. *Європейські перспективи*. 2021, № 2. С. 144–149.

Бардадим М. В., к.е.н., доц.,
доцент кафедри обліку, оподаткування
та управління фінансово-економічною безпекою
Дніпровського державного аграрно-економічного університету

ХМАРНІ ПРОГРАМНІ СИСТЕМИ ДЛЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ І ОПОДАТКУВАННЯ

Бухгалтерський облік і оподаткування завжди були важливою вимогою фінансових послуг для всіх компаній. Технологічний прогрес – особливо прогрес у цифрових технологіях – змінив спосіб роботи служб бухгалтерського обліку та оподаткування для будь-якого бізнесу. Ці процеси стають більш ефективними, операційно ефективними та економічно ефективними завдяки постійному зменшенню ручних зусиль. Це призвело до скорочення ручних процесів, легкого потоку інформації та отримання регулярних оновлень у режимі реального часу для прийняття рішення про майбутні дії.

Не лише спеціалісти з бухгалтерського обліку та оподаткування, а й майже всі експерти/консультанти з фінансових послуг погодяться, що за сучасного сценарію їхня професія зазнає море змін. Щоб залишатися конкурентоспроможним у сучасному світі, може бути недостатньо лише бути технічно обґрунтованим у сфері фінансових послуг і мати глибокі знання про це; вони також повинні бути технологічно обґрунтованими та добре обладнаними завдяки інвестиціям у технології та навчання працівників. Це важливо, щоб не відставати від бізнес-сценарію, що швидко розвивається, швидкого впровадження технологій, мінливих вимог клієнтів і дотримання нормативних вимог.

Використання програмних послуг для бухгалтерського обліку та оподаткування дозволяє здійснювати цифрові записи та вести цифрові записи, що є більш ефективним і результативним, ніж ручний процес і ведення записів. Крім того, автоматизація повторюваних процесів допомагає підвищити ефективність і зменшити ручні помилки. Це звільняє

час робочої сили, щоб зосередитися на роботі з більшою доданою вартістю. Це допоможе організаціям швидше та краще приймати рішення на основі даних. Залежно від своїх вимог і способів використання компанії можуть розглянути можливість розробки програмного забезпечення та процесів автоматизації власними силами або використовувати інструменти сторонніх розробників, які вже доступні на ринку.

Ці технології дозволяють компаніям отримувати точні дані в структурованому вигляді для належного аналізу. Великі дані означають наявність великої кількості даних за різними параметрами для забезпечення належного аналізу. Автоматизоване навчання та штучний інтелект гарантують, що аналіз не обмежується зібраними історичними даними, але також екстраполюється в майбутнє для прогнозу аналітики. Ці технології дозволяють проводити аналіз не лише на статичних вхідних даних, а й на динамічних даних про навколишнє середовище, які було важко врахувати в традиційному аналізі. Таким чином, використання цих технологій для прогнозу аналітики призводить до своєчасного та більш точного процесу прийняття рішень [1].

Хмарні програмні системи надають користувачам і професіоналам гнучкість доступу до систем, а також до даних у будь-який час і будь-де. Хмарна система дуже важлива для забезпечення можливості віддаленої роботи для професіоналів, якщо вони хочуть працювати з дому чи з іншого місця. Сьогодні проникнення смартфонів значно зросло в усьому світі, а також їхні можливості обробки зросли, як ніколи раніше. Отже, важливо мати програмне забезпечення, яке є зручним для мобільних пристроїв і до якого можна отримати доступ через мобільні програми, щоб забезпечити легкість операцій для спеціалістів з бухгалтерського обліку та оподаткування, а також для керівників підприємств і клієнтів для оновлення в режимі реального часу.

Використання технології блокчейну як розподіленої книги має добре інформувати всіх зацікавлених сторін про будь-які фінансові операції. Це дасть можливість спеціалістам з бухгалтерського обліку, які мають дані в режимі реального часу, оновлювати будь-які фінансові записи, а фахівцям із податків – гарантувати, що для певної фінансової операції подано належний податок. Керівники компаній можуть використовувати дані в реальному часі з розподіленої книги, щоб приймати будь-які рішення або генерувати інформацію. Крім того, це повинно зменшити ймовірність будь-якого неправильного зв'язку або будь-якої затримки даних, необхідних для відповідності нормативним вимогам.

Соціальні медіа широко представлені по всьому світу, і сьогодні майже кожен використовує соціальні медіа для свого бізнесу. Соціальні медіа можуть бути корисними для фахівців з бухгалтерського обліку та оподаткування, щоб продемонструвати свої здібності та технічні знання за допомогою регулярних оновлень публікацій і обміну знаннями. Вони можуть скористатися допомогою соціальних мереж, щоб залишатися на зв'язку зі своїми клієнтами, а також відстежувати оновлення своїх конкурентів.

Малі та середні підприємства можуть не дозволити собі інвестиції для розвитку внутрішнього бухгалтерського обліку та оподаткування або для найму професіоналів на повний робочий день. Тому вони можуть віддати перевагу дорученню роботи експертам/консультантам з бухгалтерського обліку, а також експертам/консультантам з оподаткування. Ці професіонали, швидше за все, мають можливості, досвід і знання в галузі бухгалтерського обліку та оподаткування. Ймовірно, це дозволить обом сторонам зосередитися на своєму досвіді, а спеціалістам з бухгалтерського обліку та оподаткування інвестувати в технології для збільшення ефекту масштабу завдяки їхнім численним клієнтам.

Список використаних джерел:

1. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2020-2025 роки: затв. розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 січня 2020 р. № 67-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2020-%D1%80#Text>

Бінерт О. В., к.е.н., доц.,
доцент кафедри менеджменту ім. проф. Є. В. Храпливого
Львівського національного університету природокористування
Максимець О., студент 2 курсу
Львівського національного університету природокористування

НАСЛІДКИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЦІНИ НА ВАЛЮТУ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВІЙНИ

У 2022 році росія розпочала повномасштабну війну проти України, що стало серйозним викликом для самої суверенності України та її економіки.

Під час війни було ухвалено багато постанов від українського уряду, але ми розглянемо одну з них, а саме заяву НБУ на початку та до кінця війни тримати офіційний курс замороженим на рівні 29,25 гривні за долар США [2].

Цим рішенням НБУ намагався примусово зменшити темпи інфляції гривні. Але наскільки ефективним рішенням це було, слід розібрати більш детально.

Нам відомо, що на початку війни курс долара стрімко піднявся, і це було видно як на таблицях обмінників, так і на біржах. В цей самий момент НБУ встановлює фіксовану ціну на долар та дає змогу купувати його вигідніше, ніж є насправді, різницю покриваючи з власних резервів. Звісно при такій ціні долар ніхто не продавав, а лише купував, тож різниця також покривалась в доларах.

Ця постанова стала вигідною для біженців, які вирушили за кордон та користувалися українськими картками, що дало змогу розраховуватись за межами держави в гривнях, яка автоматично конвертувалась у валюту.

Саме тоді з'явилося таке поняття як “прокрутка”, це спекуляція на курсі валют, що завдяки цій постанові стало неймовірно вигідним заняттям.

Було багато схем. Але загальний принцип був у купівлі долара по курсу НБУ, та продажі по реальному, вищому курсу та заробітку на різниці. Таких бажаючих заробити було дуже багато, тому слід припустити що через це НБУ втратив дуже багато коштів. Але, на жаль, важко оцінити, на скільки багато, оскільки про це немає даних. Хоча можна припустити, що це були колосальні втрати, оскільки вже 21 травня 2023 року НБУ зняв це обмеження.

Тепер слід визначити наскільки дана постанова виконала свою функцію в сповільненні інфляції, та наслідки до яких вона призвела.

Насамперед слід зазначити, що терміном на 30 березня 2023 року курс 1 долара США рівняється 36,5686 гривень[1], а це показує, що курс гривні втримався на досить нормальному рівні, дивлячись на обставини.

Отже, слід розуміти, що курс долара це не показник інфляції, її показником є ціни на товар, точніше кількість товару, якого можна купити за однакову кількість гривень протягом часу, що на даний момент є не дуже успішним, оскільки ціни на товар здорожчали надто суттєво.

Звісно, на це впливає багато факторів, такі як припинення функціонування бізнесу через війну, велика кількість біженців, загальна криза у світі та ще багато інших чинників. Але ми визначаємо саме ефективність постанови про фіксовану гривню, яка мала знизити інфляцію та її наслідки. Говорити про те на скільки ефективно вона знизила інфляцію, ми не можемо, оскільки невідомо як сильно вона вплинула на неї.

Мета НБУ була зрозумілою, дати можливість бізнесу імпортувати товар по старим цінам, що мало дати можливість зберігати стару ціну на товар.

Але до ефективності даного рішення є надзвичайно багато питань, оскільки було нанесено великі втрати, і не останнє місце в цих втратах займала спекуляція на валюті, яку НБУ досить довго не регулював. Отож, ефективність даної постанови по відношенню до ефективності та втрат, на наш погляд, є незадовільною та помилковою. Можливо, єдине, що не дало Україні дійти до дефолту, це міжнародна підтримка.

Список використаних джерел:

1. Щодо валютного регулювання. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/nbu-zafiksuvav-ofitsiyiny-kurs-grivni-do-dolara-ssha-na-novomu-rivni-ta-vjiv-nizku-dodatkovih-zahodiv-dlya-zbalansuvannya-valyutnogo-rinku-ta-pidtrimannya-stiykosti-ekonomiki-v-umovah-viyni> (дата звернення 20.04.2023).

2. Постанова Про внесення змін до постанови Правління Національного банку України від 24 лютого 2022 року, № 18, 21 липня 2022 року URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Resolution_21072022_154 (дата звернення 21.04.2023).

Бондаренко Н. М., к.е.н., доц.,
доцент кафедри економічного моделювання,
обліку та статистики
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
Максимчук А. В., здобувач вищої освіти факультету економіки
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

УПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО ОБЛІКУ ТА ЗВІТНОСТІ В УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Зараз в Україні все більше підприємств переходять на електронний облік та звітність, щоб зменшити ризики помилок, підвищити ефективність управління та збільшити прибутковість. Водночас існують деякі проблеми, які необхідно вирішити для успішного впровадження цих технологій.

Однією з головних проблем є недостатня підготовленість підприємств до використання електронних систем обліку та звітності. Багато підприємств не мають достатньої кваліфікації для роботи з електронними системами, не мають необхідного обладнання та програмного забезпечення, а також не знають, як правильно вести електронну звітність. Іншою проблемою є нестабільність електронних систем, які використовуються для ведення обліку та звітності. Часто відбуваються збої у роботі систем, що призводить до порушення термінів звітності та ускладнює роботу підприємств. Також, впровадження електронного обліку та звітності потребує великих фінансових витрат для підприємств. Не всі підприємства можуть дозволити собі купувати необхідне обладнання та програмне забезпечення, що стає причиною відмови від впровадження електронного обліку та звітності [1].

Незважаючи на ці проблеми, впровадження електронного обліку та звітності має безліч переваг. Воно дозволяє зменшити кількість помилок при обліку та звітності, збільшити швидкість виконання робіт та зменшити витрати на паперову документацію. Крім того, використання електронної звітності дозволяє підприємствам швидко отримувати необхідну інформацію про свою діяльність та уникнути затримок у поданні звітності до відповідних державних органів.

Перспективи розвитку електронного обліку та звітності в Україні великі. За даними Державної фіскальної служби України, станом на кінець 2017 року близько 78% платників ПДВ використовували електронну форму первинної документації, а станом на кінець 2022 року – вже понад 95%. За результатами опитування компанії EY, проведеного у 2018 році, близько 17% українських підприємств використовували повністю автоматизовану систему електронного обліку та звітності, а станом на 2022 рік – цей показник зріс до 25% [2].

Однією з головних проблем впровадження електронного обліку та звітності в Україні є недостатня освіченість та інформованість підприємств щодо переваг та можливостей використання електронних сервісів. Для розв'язання цієї проблеми держава може здійснювати поширення інформації про електронний облік та звітність, проводити безкоштовні тренінги та семінари для підприємців та фахівців у галузі бухгалтерського обліку. Також, є проблема захисту конфіденційної інформації, яка зберігається в електронних системах. Для розв'язання цієї проблеми необхідно використовувати захист інформації за допомогою шифрування та інших технологій захисту даних.

Щоб забезпечити успішне впровадження електронного обліку та звітності, необхідно проводити належний аналіз потреб підприємства та підготувати персонал до нових технологій. Також важливо розвивати інфраструктуру та створювати необхідні умови для впровадження електронного обліку та звітності, включаючи розвиток інформаційних технологій та забезпечення доступу до швидкісного інтернету. Необхідно вивчити вимоги, пов'язані з електронним підписом, електронними документами та зберіганням даних, дбати про захист даних і враховувати законодавчі та регуляторні вимоги [3]. Рекомендується забезпечити доступність та зрозумілість звітності для всіх зацікавлених сторін. Регулярний моніторинг та аналіз ефективності електронного обліку та звітності можуть допомогти вчасно виявляти проблеми та коригувати їх. У випадку успішного впровадження електронного обліку та звітності, підприємства можуть збільшити ефективність своєї діяльності, знизити витрати та покращити якість обліку та звітності.

Упровадження електронного обліку та звітності є важливим кроком для модернізації української економіки та покращення бізнес-клімату в країні. Незважаючи на деякі проблеми, підприємства повинні активно використовувати електронні системи обліку та звітності, щоб підвищити ефективність своєї роботи та виконувати свої зобов'язання перед державою вчасно та безпомилково.

Список використаних джерел:

1. Головацька, С.І. «Системи електронного обліку і звітності підприємств: актуальні аспекти». Підприємництво і торгівля, 2021 URL: <http://journals-lute.lviv.ua/index.php/pidpr-torgi/article/view/1063/1006>
2. Державна фіскальна служба України URL: <https://mof.gov.ua/uk/state-fiscal-service-state-fiscal-service>
3. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 р. №996-XIV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>

Бондаренко Н. М., к.е.н., доц.,
доцент кафедри економічного моделювання, обліку та статистики
Прилепіна М. О., здобувач вищої освіти факультету економіки
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК В УМОВАХ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ

Цифрове середовище потребує трансформації у всіх сферах суспільно-політичного життя, а також в управлінні економічними процесами, документообігу та звітності. В умовах сьогодення світ стає все більш цифровим, автоматизованим, що призводить до скорочення часу, необхідного для збору та обробки інформації, системних змін у організації і управлінні діяльності бізнесу.

Діджиталізація – це трансформація бізнесу, яка передбачає використання цифрових технологій для оптимізації бізнес-процесів і підвищення продуктивності підприємств. О. Абакуменко зазначив, що «діджиталізація» – це метод перетворення існуючого інформаційного поля в його в її аналоговий цифровий формат для доступнішого використання та розуміння [1]. Тобто передбачає перетворення будь-чого нецифрового в цифровий формат, щоб його можна було використовувати в обчислювальній системі для виконання різноманітних поставлених завдань.

Враховуючи різноманітність доступного програмного забезпечення, включаючи автоматизовані реєстри та форми звітності, сучасні комп'ютерні програми суттєво спрощують процес бухгалтерського обліку.

На сучасному етапі бухгалтерський облік зазнає суттєвих змін, у яких задіяні інноваційні процеси створення, вимірювання, реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання та передачі інформації.

Створення нових інформаційних технологій, таких як ведення фінансової звітності в електронному вигляді та зберігання інформації за хмарними технологіями, відкриті технологічні платформи, електронні довідково-інформаційні системи і перехід підприємств на єдиний міжнародний стандарт, позитивно впливає на організацію документообігу. Дає можливість відображати та обробляти інформацію швидше та ефективніше, уникаючи помилок, що виникають під час документування інформації власноруч.

Крім того, за допомогою цифрових технологій є можливість легко отримати доступ до потрібної інформації в будь-який момент часу, з будь-якого пристрою, що має доступ у Інтернет-мережу. Це відіграє важливу роль на сучасному етапі діджиталізації, оскільки від швидкості прийняття зважених рішень в деяких питаннях, має вирішальне значення подальшого розвитку підприємства.

Варто застосовувати деякі заходи для забезпечення ефективного використання цифрових технологій бухгалтерського обліку у різних сферах бізнесу:

- сконцентруватися на головній меті компанії, тобто генерувати прибуток, виробляючи товари найвищої якості та швидко реалізовуючи їх;

- дослідити ресурси компанії, які можуть бути використані для цифрової трансформації бізнесу, включаючи грошові кошти, кваліфікований персонал з необхідними навичками, програмне забезпечення, зовнішні інтернет-сервіси тощо;

- дослідити основні напрямки, відповідальних виконавців, а також зміст, послідовність і вартість заходів в умовах діджиталізації, а також оцінити будь-які ризики;

- враховуючи очікувані зміни, проаналізувати новий графік документообігу, визначаючи порядок проведення електронних транзакцій і вносячи корективи в облікову практику підприємства.

Проте впровадження цифрових технологій у бухгалтерському обліку може призвести й до проявів таких ризиків:

- ризики пов'язані зі стійкістю роботи Інтернет-мережі – можуть викликати збій введення даних до хмарного програмного забезпечення та несвоєчасної подачі звітності підприємства;

- ризики застосування штучного інтелекту – призводять до виведення комерційної інформації на загальний доступ, скорочення облікового персоналу;

- ризики використання технології блокчейн – можуть призвести до незмінності інформації та неможливості виправлення помилок;

- ризики пов'язані з використанням імпортного програмного забезпечення та мікроелектроніки – можуть призвести до заборони використання бухгалтерського програмного забезпечення;

- ризики пов'язані із застосуванням хмарних технологій – можуть викликати складність контролю за роботою хмарного програмного забезпечення в сфері бухгалтерського обліку;

- ризики, пов'язані з відсутністю кваліфікованих кадрів – перенавчання персоналу є необхідним через недостатній рівень цифрової грамотності співробітників.

Оскільки цифрові технології впливають на те, як організовані працівники, як обробляється інформація та як організовані бізнес-процеси підприємства, що працюють у межах цифрових технологій, можуть стикатися з названим набором ризиків.

Отже, за результатами дослідження, можна зробити висновки, що у сучасному розумінні бухгалтерський облік в умовах діджиталізації, є процесом перетворення інформації за допомогою цифрових технологій, що дає можливість на підвищення інноваційності, креативності та ефективності певної діяльності підприємства.

Список використаних джерел:

1. Абакуменко О., Деркач А., Корнеєва М. (2016). Діджиталізація банківського сектору України. Фінансові дослідження. № 1 (1). С. 69–75.

Борисова Д. Є., студентка
Харківського національного університету радіоелектроніки
Партика С. О., старший викладач кафедри
електронних обчислюваних машин
Харківського національного університету радіоелектроніки

ПЕРЕВАГИ ТА МОЖЛИВОСТІ ТЕХНОЛОГІЇ БЛОКЧЕЙН У СФЕРІ ЕКОНОМІКИ ТА ФІНАНСІВ

Блокчейн – достатньо молода технологія, яка в даний час є актуальною в економіці та бізнесі, але сфера застосування блокчейн-технології не обмежується тільки фінансовим сектором. На її основі створюються соціальні мережі, онлайн-системи для голосування, різні додатки для контролю ланцюжків поставок і т. д. Вважається, що блокчейн-технології – це прорив у цифровій революції, здатний змінити глобальну економіку і фінанси.

Блокчейн (з англ. blockchain – ланцюжок блоків) – це технологія розподілених баз даних, яка базується на постійно зростаючому ланцюжку записів. На початку свого існування застосовувалася в криптовалютах, а саме в технології біткоїна, оскільки давала змогу проводити ланцюгові транзакції з високим рівнем захисту від фальсифікації та підробки чи викрадення даних, а також високою швидкістю обробки операцій [1]. Іншими словами, блокчейн – це спосіб зберігання даних, безперервний послідовний ланцюжок блоків, що містить інформацію про транзакції, вибудований за певними правилами. У детальному плані, це загальнодоступний реєстр, в якому зберігаються дані про всі зміни та операції, що відбулися в системі.

Технологія блокчейн, як елемент цифровізації економіки, є перспективним напрямком, однак незважаючи на перспективність, присутнє недостатнє розуміння даної технології, користувачі не в повній мірі довіряють новітній пропозиції. Саме тому постає необхідність розробки законодавчої бази і стандартів безпеки її використання, які будуть регулювати використання цієї технології. Крім того, блокчейн-технології вважаються затратними, особливо для невеликих компаній на початкових етапах використання, але якщо звернути увагу на те, що провідні компанії активно впроваджують блокчейн у бізнес-процеси, то слід більш уважно переглянути всі переваги даної технології. Можливо, в даному випадку, краще спочатку понести деякі витрати, щоб у майбутньому отримати всі плюси, які надає блокчейн. Наприклад, міжнародні бухгалтерські корпорації, зокрема компанії «Великої четвірки», уже всерйоз досліджують можливості застосування блокчейну під час ведення обліку й аудиту [2]. Також широкого використання ця технологія набуває серед великих юридичних компаній, у сфері авторського права та особистих даних, на біржах, у клірингових світових організаціях. Основні переваги блокчейн-технології [1]:

1. Рівноправність – всі учасники мають однакові можливості та статус.
2. Захищеність – вводиться дворівнева ідентифікація користувачів за допомогою закритого та відкритого ключів, а також цифрового підпису.
3. Децентралізованість – всі дані зберігаються на декількох серверах, а для доступу до даних необхідний ключ шифрування, це, в свою чергу, забезпечить конфіденційність даних.
4. Прозорість – доступ до всієї історії подій відкритий всім учасникам системи шляхом публічного або розподіленого зберігання.
5. Послідовність – послідовні ланцюги технології унеможливають несанкціоновану зміну інформації.
6. Логічність – використання високорівневих мов програмування дає змогу створювати бізнес-логіку, що допомагає у прийнятті основних рішень.
7. Безпека – забезпечення збереження суспільних і державних інтересів шляхом застосування шифрування для підтвердження транзакцій, що дозволить знизити можливість створення і використання шахрайських і корупційних схем.

У сфері економіки та фінансів можна виділити наступні області застосування блокчейн-технології: фінансові транзакції на основі криптовалют (цифрові платежі, біткоїн), застосування в галузі економіки, ринків і фінансів (контракти, акції, облігації, ф'ючерси, активи, право власності). Крім того, застосування технології блокчейн можливе й поза рамками фінансових транзакцій, а саме: у сфері державного управління, науки, освіти, охорони здоров'я та ін. Чому ж ця технологія набирає таку популярність в економічній сфері? Припустимо, фінансовому аналітику необхідно зробити переказ грошей за кордон. Проблеми з банківськими системами, хакерські атаки, шахрайство або помилки працівників можуть спричинити збій на будь-якому з цих етапів. Таке, звичайно, трапляється рідко, але все ж буває. І тоді записи про транзакції можуть зникнути або змінитися, а проведення операцій може бути призупинено. Звичайно ризики неминучі, якщо облік ведуть конкретні організації і записи про транзакції зберігаються тільки в одному місці, однак технологія блокчейн знижує такі ризики, тому що пропонує систему обліку на основі розподілених реєстрів, які не зберігаються на сервері однієї організації, а мають оновлювані копії одночасно на декількох незалежних комп'ютерах, об'єднаних через Інтернет. В результаті реєстри з даними про власників активів неможливо підробити, адже ці дані зберігаються на комп'ютерах величезного числа учасників мережі. Також слід зауважити, що вгадати послідовність символів цифрового коду ключів практично неможливо. Це робить технологію блокчейн однією з кращих для фінансових транзакцій. Підсумовуючі, відмітимо, що українським підприємствам варто розвиватися в напрямі використання блокчейн-технології, це дасть змогу значно підвищити якість роботи компаній та позбавить великих ризиків втрати інформації, особливо у сфері безпеки [1].

Список використаних джерел:

1. Койбічук В. В., Рожкова М. С. Дослідження застосування блокчейн-технологій у діяльності світових підприємств: методичний підхід. *Приазовський економічний вісник*. 2020. Випуск 4(21). С. 118–123. URL: http://rev.kpu.zp.ua/journals/2020/4_21_ukr/22.pdf

2. Прохоров М. Як блокчейн змінить бухгалтерію. URL: https://bz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/BZ012012

Вакульчик О. М., д.е.н., проф.,
завідувачка кафедри обліку, аудиту, аналізу і оподаткування
Університету митної справи та фінансів

АНАЛІТИЧНІ ПОКАЗНИКИ І ПРОЦЕДУРИ АУДИТУ ПІДПРИЄМСТВ З КОРПОРАТИВНИМ УПРАВЛІННЯМ

У міжнародних стандартах аудиту (МСА) термін «аналітичні процедури» («analytical procedures») означає «оцінки фінансової інформації, зроблені на основі аналізу очікуваних взаємозв'язків між фінансовими та нефінансовими даними, що охоплюють необхідне вивчення ідентифікованих відхилень або взаємозв'язків, які не узгоджуються з іншою доречною інформацією чи значно відрізняються від очікуваних величин» [1]. Результатом здійснення таких процедур має бути отримання порівняльної інформації за поточний і попередній звітні періоди фактичних або планових показників (горизонтальний аналіз), порівняння фінансових коефіцієнтів підприємства з аналогічними показниками інших господарюючих суб'єктів відповідної галузі (коефіцієнтний аналіз), а також визначення та порівняння структури типових для галузі агрегованих показників – таких, наприклад, як собівартість продукції, загальний обсяг активів та ін. (вертикальний аналіз). Методи горизонтального, вертикального та коефіцієнтного аналізу є цілком достатніми для отримання необхідної інформації, а основна методологічна проблема полягає саме у виборі відповідних показників для аналізу – як абсолютних, так і відносних, як вартісних, так і натуральних. Досить суттєво також впливає на вибір показників для аудиту і, відповідно, для аналізу, організаційна форма підприємства, які визначає особливості прийняття рішень в організації, відповідальність за борги та спосіб розподілу прибутку.

Головна особливість підприємств з корпоративною формою управління – акціонерних товариств, як публічних, так і приватних, стосується розподілу прав і обов'язків між учасниками: акціонерами, радою директорів, менеджерами. Приватна власність у акціонерному товаристві не зосереджена у одних руках, а розпорошена серед акціонерів, що призводить до відділення права власності від можливості безпосереднього управління цією власністю, а також до необхідності

делегування функції менеджменту найнятому управлінському персоналу. Отже, виникає необхідність у формуванні принципів контролю за виконанням делегованих прав, регулювання корпоративних конфліктів та конфлікту інтересів, а також особливих принципів прозорості та об'єктивності розкриття інформації о діяльності акціонерного товариства.

Будь-яка система внутрішнього контролю потребує оцінки своєї ефективності і саме цю функцію на підприємстві має виконувати внутрішній аудит. Згідно МСА 610 «Розгляд роботи внутрішнього аудиту» до функцій внутрішнього аудиту входять: перевірка, оцінювання та моніторинг відповідності й функціонування систем бухгалтерського обліку та внутрішнього контролю. Його кінцева мета підпорядкована інтересам власників і полягає у вдосконаленні організації та управління виробництвом і пошуку резервів підвищення ефективності діяльності підприємства. Саме внутрішній аудит є тим інструментом, який дозволяє відокремленим від управління підприємством власникам отримувати об'єктивну інформацію про показники ефективності його діяльності та бути впевненими у достовірності такої інформації. Якщо цілі, завдання та функції внутрішнього аудиту визначаються керівництвом і представниками власника, то, що стосується зовнішнього незалежного аудиту, – його здійснення регламентується відповідними міжнародними стандартами. Згідно з МСА 200 «Загальні цілі незалежного аудитора та проведення аудиту відповідно до Міжнародних стандартів аудиту» основною метою аудиту фінансової звітності є підвищення ступеня довіри до звітності з боку її користувачів. Це досягається через висловлення аудитором думки про те, чи була складена фінансова звітність у всіх суттєвих аспектах відповідності до застосовної концептуальної основи фінансового звітування.

Незважаючи на те, що цілі та функції внутрішнього та зовнішнього аудиту розрізняються, деякі способи, якими вони досягають своїх цілей, можуть бути аналогічними. Так, аналітичні показники, що використовуються для визначення рівня ефективності діяльності підприємства, його здатності проваджувати і далі безперервну діяльність, можуть бути застосовані для завдань як внутрішнього, так і зовнішнього аудиту. Як правило, фінансові коефіцієнти, що характеризують ефективність діяльності, капіталу, активів побудовані на основі показника валового, операційного або чистого прибутку. Але, традиційні фінансові результатні показники не відображають головних важелів створення вартості, яка і є джерелом примноження власного капіталу підприємства та запорукою безперервної його діяльності. Саме обсяг доданої вартості, яку створює та розподіляє підприємство в процесі своєї діяльності, узагальнюючим чином відображає результативність діяльності підприємства в умовах корпоративного управління завдяки тому, що додана вартість поділяється між усіма учасниками корпоративних відносин – у формі заробітної плати, відсотків за залучений капітал, дивідендів та

податків, а частка її може залишатись на підприємстві для його подальшого розвитку. В процесі аналітичних процедур аудиту показник доданої вартості можна співвідносити як з вартісними (дохід, проміжне споживання, заробітна плата та ін.), так з натуральними показниками (обсяги виробництва, витраченої енергії, чисельність персоналу). Для запровадження аналітичних процедур із застосуванням запропонованого показника доцільним буде насамперед розробити форму звітності про додану вартість для підприємств з корпоративним управлінням.

Список використаних джерел:

1. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг. Частина 1 / пер. з англ. К. : Міжнародна федерація бухгалтерів, Аудиторська палата України, 2016–2017. 1142 с.

Васильєва В. Г., к.е.н., доц.,
доцент кафедри обліку, аудиту, аналізу і оподаткування
Університету митної справи та фінансів
Ключинська І. Ю., магістрантка
Університету митної справи та фінансів

ДОКУМЕНТАЛЬНЕ ОФОРМЛЕННЯ ТА ОПОДАТКУВАННЯ ВІДРЯДЖЕНЬ В УМОВАХ РОЗВИТКУ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Цифрові технології змінюють традиційні моделі бізнесу, виробничі ланцюги та процеси, зумовлюють появу нових продуктів та послуг, платформ та інновацій.

З 01 квітня 2023 року Законом «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо платіжних послуг» від 12.01.2023 р. № 2888 (дата набуття чинності – 01 квітня 2023 року) [1] оновлений п. 170.9 ПКУ [2], що врегульовує оподаткування відряджень податком на доходи фізичних осіб (ПДФО) і військовим збором. Основні напрями зміни такі:

1) Розрахунок тривалості відрядження – чітко визначено ПКУ [2], що тривалість відрядження рахується за наказом про відрядження. Однак введена й умова: повинен бути один чи декілька доказів перебування особи у відрядженні, наприклад проїзні документи, рахунки на проживання. Як наслідок, відрядження, по якому складений лише один наказ про відрядження – такого бути більше не може. Згідно п. 170.9.1 ПКУ «фактична кількість днів перебування у відрядженні визначається згідно з наказом про відрядження за наявності одного чи декількох документальних доказів перебування особи у відрядженні (відміток прикордонних служб про перетин кордону, проїзних документів, рахунків на проживання та будь-яких інших документів, що підтверджують фактичне перебування особи у відрядженні)» [1].

2) Підтвердні документи – вони потрібні були й раніше. Новим є те, що у ПКУ тепер наведено конкретний перелік таких підтвердних документів, враховуючи можливість використання електронних квитків і електронних грошей в оплаті відрядження. При використанні електронних грошей достатньо для підтвердження витрат виписки та/або відомостей з відповідного рахунку.

До підтвердних документів належать:

- транспортні квитки або транспортні рахунки та багажні квитанції (у тому числі електронні квитки);

- документи, отримані від осіб, які надають послуги з розміщення та проживання фізичної особи, страхові поліси;

- документи (виписки та/або відомості з рахунку), що містять визначену законом інформацію про виконані платіжні операції за рахунком, до якого емітовані платіжні інструменти;

- документи, що підтверджують виконання операції з використанням платіжних інструментів;

- інші документи, що засвідчують вартість витрат [1].

3) Електронні гроші у відрядженні. Врегульовано використання під час відряджень не тільки готівкових і безготівкових коштів, але й електронних грошей. Поняття «електронні гроші» введено до п. 170.9 ПК на рівні з безготівковими. Дана зміна стосується тих роботодавців, які дійсно мають і використовують електронні гроші чи планують це робити. Відтепер електронними грошима можна не лише оплачувати відрядження, але й видавати такі гроші під звіт, а також повертати невикористані назад. Однак що таке електронні гроші та чи є вони у роботодавця? По-перше, «електронні гроші $\neq$ криптовалюти» (як можна подумати спершу, криптовалюти з точки зору законодавства – це віртуальні активи, а не гроші). Також це й не безготівкові кошти, й не сервіси типу LiqPay та подібні. Електронні гроші – це самостійні засоби розрахунку, які випускаються виключно емітентами, які мають на це ліцензію від НБУ. Перелік банків, які мають право здійснювати випуск електронних грошей згідно з законодавством України, можна знайти на сайті НБУ. Законодавством електронні гроші визначаються як «одиниці вартості, що зберігаються в електронному вигляді, випущені емітентом електронних грошей для виконання платіжних операцій (у тому числі з використанням наперед оплачених платіжних карток багатоцільового використання), які приймаються як засіб платежу іншими особами, ніж їх емітент, та є грошовим зобов'язанням такого емітента електронних грошей» (п. 14 р. 1 ст. 1 Закону «Про платіжні послуги» від 30.06.2021 р. № 1591) [3]. У бухгалтерському обліку електронні гроші мають обліковуватися серед інших коштів на субрахунку 335 «Електронні гроші, номіновані в національній валюті».

4) Використання платіжної картки під час відрядження. Це стосується як корпоративних платіжних карток, так і особистих карток відряджених. У такому разі вартість витрат засвідчується документом (випискою та/або

відомостями з рахунку) в електронній / паперовій формі, що містить визначену законом інформацію про платіжні операції за рахунком, до якого емітовано такий платіжний інструмент (оновлений пп. 170.9.2 ПК [4, 5]). Виходить, що при використанні картки для підтвердження витрат достатнім стає виписки/відомості з рахунку.

5) Використання авансового звіту – «Звіту про використання коштів/електронних грошей, виданих на відрядження або під звіт». Найбільш суттєві зміни щодо нього такі:

- суттєво подовжено строки подачі підтвердних документів щодо відрядження, оновлений пп. 170.9.3 ПКУ. Відтак для того, щоб документально підтвердити понесені витрати та повернути невикористаний залишок виданих під звіт коштів, документи треба подати до закінчення місяця, наступного за місяцем, у якому платник податку завершує таке відрядження чи завершує виконання окремої цивільно-правової дії за дорученням та за рахунок особи, яка видала кошти під звіт [1].

- стала можливою електронна форма «Звіту про використання коштів/електронних грошей, виданих на відрядження або під звіт» (авансового звіту). У такому разі мають бути дотримані умови законодавства щодо електронних документів [4, 5]. До 01 квітня 2023 року можливою була лише паперова форма авансового звіту.

- за стандартної ситуації складання та подача авансового звіту стає непотрібною. Авансовий звіт відтепер обов'язково подається лише, якщо по відрядженню виник оподатковуваний дохід й треба розрахувати ПДФО та військовий збір. Друга умова подачі авансового звіту – використання готівки понад суму добових (включаючи отриману з застосуванням платіжних інструментів). Такі умови містить пп. 170.9.4 ПК [1]. Пп. 170.9.4 ПК взагалі-то не виключає складання авансового звіту за стандартної ситуації. Роботодавець може й надалі вимагати його складання (хоча б з міркувань контролю за підзвітними сумами, дисципліни, систематизації та опису підтвердних документів). Однак підтвердні документи щодо витрат по відрядженню мають бути подані [6].

Таким чином, цифрові технології змінюють традиційну методологію ведення обліку та оподаткування розрахунків з підзвітними особами та вимагають постійне її вдосконалення у відповідності з сучасними новітніми технологіями.

Список використаних джерел:

1. «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо платіжних послуг»: Закон України від 12 січня 2023 року № 2888-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2888-20#Text>. (Дата звернення 18.03.2023).

2. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>. Редакція від 05.03.2023. (Дата звернення 18.03.2023).

3. «Про платіжні послуги»: Закон України від 30 червня 2021 року № 1591-IX зі змінами. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#n2>. Редакція від 01.02.2023. (Дата звернення 18.03.2023).

4. «Про електронні документи та електронний документообіг»: Закон України від 22 травня 2003 року № 851-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text>. Редакція від 01.08.2022. (Дата звернення 18.03.2023).

5. «Про електронні довірчі послуги»: Закон України від 5 жовтня 2017 року № 2155-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text>. Редакція від 01.01.2023. (Дата звернення 18.03.2023).

6. Онищенко В. «Відрядження по Україні 2023». / Головбух. URL: <https://buhplatforma.com.ua/article>. (Дата звернення 18.03.2023).

Водолазська О. А., к.е.н.,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Дніпровського державного аграрно-економічного університету

ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ У СТРАХУВАННІ

Сучасна економіка характеризується широким використанням інформаційних технологій. З огляду на масштабність трансформацій, що викликані впливом інформаційної революції, можна стверджувати про появу новітньої економічної моделі – цифрової економіки, в якій головним чинником суспільного відтворення виступають дані в цифровому вигляді. Фінансові системи сучасних країн, в тому числі і страховий ринок, активно використовують інформаційні технології, що дозволяє істотно підвищувати ефективність багатьох бізнес-процесів [1].

Безпосередньо цифровізація страхового ринку включає в себе процеси інтернетизації, індивідуалізації та діджиталізації [2].

У страхування серед напрямів інтернетизації можна виділити:

– надання клієнтам інформації про страхові компанії і послуги, які вони надають;

– продаж страхових послуг;

– створення інформаційної бази даних про страхувальників;

– врегулювання наслідків страхових випадків;

– встановлення зворотного зв'язку між страховиком і страхувальником.

Індивідуалізація в страхуванні включає підготовку індивідуальних пропозицій страхових послуг для конкретних страхувальників, а також здійснення оцінки ризику щодо кожного страхувальника. Серед технологій, що дають змогу індивідуалізувати страхові послуги, можна виокремити великі дані (Big Data), цифрові пристрої збору показників, технології бездротового зв'язку, збір інформації у віртуальній реальності.

Під діджиталізацією страхування розглядається застосування цифрових технологій у бізнес-процесах страховика [2]. Вона включає:

- процедури здійснення обліку та звітності;
- взаємодію з органом страхового нагляду;
- оцінку ризиків, що приймаються на страхування (за допомогою впровадження таких нових технологій як, наприклад, телематика);
- продаж страхових послуг (застосовуються блокчейн, смарт-контракти, мобільні додатки для смартфонів тощо);
- врегулювання збитків (на основі технологій блокчейн, мобільних додатків, телемедицини, комунікації із суміжними ринками для підтвердження страхових випадків);
- здійснення документообігу (створення електронного документообігу, електронних цифрових платформ для роботи агентів, використання блокчейну для створення профілю клієнта та захисту його інформації, хмарних технологій зберігання даних).

Поширення цифрових комунікацій сприяє появі персоналізованих страхових продуктів, які набувають дедалі більшого поширення на світовому страховому ринку. За допомогою страхових полісів-конструкторів страхувальники дедалі більшою мірою отримують можливість самостійно формувати відповідний їм пакет страхових послуг. З іншого боку, застосування технології великих даних, а також використання спеціальних технічних пристроїв зі збору інформації про поведінку страхувальників дає змогу страховикам, з одного боку, здійснювати таргетований маркетинг, а з іншого – точніше оцінювати ризики настання страхових випадків, проводити якісніший скоринг, створювати гнучкі страхові тарифи та персональні пропозиції.

Водночас очевидно, що можливості, які надають цифрові технології, реалізовані далеко не повною мірою. Одним з перспективних напрямів є використання супутникових навігаційних систем для створення нових типів страхових послуг, наприклад, у сфері транспортного страхування. Це, зокрема, дасть змогу, з одного боку, удосконалити методи андеррайтингу і встановлювати розміри страхових премій в обсязі, який адекватніше враховує ступінь страхового ризику, а з іншого – підвищувати якість процедур, пов'язаних із ліквідацією наслідків страхових випадків.

Важливим напрямом є також розширення використання сучасних технологій для управління страховими ризиками – наприклад, орієнтація використовуваного страховиками програмно-аналітичного комплексу на вирішення завдань оцінки та прогнозування в рамках моніторингу страхових ризиків на всіх етапах роботи з ними. При цьому цей комплекс має бути тісно інтегрований в інформаційно-аналітичне забезпечення та наявні інформаційні системи страхової компанії. Можливими елементами такої системи, призначеної для управління страховими ризиками, можуть стати:

- єдине інформаційне середовище, що охоплює учасників процесу страхування;
- багаторівнева система автоматизованих комплексів для обробки великих масивів інформації, що обертаються на страховому ринку;
- експертна система, що навчається.

Таким чином, застосування цифрових технологій дає можливість зменшити витрати страховиків на укладення та обслуговування договорів страхування і знизити вартість страхових послуг, зробити їх більш доступними і зручними завдяки підвищенню швидкості та якості обслуговування. Це своєю чергою має сприяти підвищенню інтересу до страхування і призвести до зростання обсягу страхових операцій.

Список використаних джерел:

1. Базилевич В. Д., Приказюк Н. В., Лобова О. М. Цифровізація у забезпеченні конкурентних переваг страхових компаній. *Економіка та держава*. 2020. № 2. С. 15-20.

2. Чвортко Л. А., Корнієнко Т. О., Вінницька О. А. Цифровізація страхового бізнесу як дієвий важіль управління ризиками. *Sciences of Europe*. 2022. № 89. С.7-11. URL: <https://www.europe-science.com/wp-content/uploads/2022/03/Sciences-of-Europe-No-89-2022.pdf>

Волошин І. А., аспірант кафедри фінансів, банківської справи та страхування Університету митної справи та фінансів

ФІНАНСОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ЇХ РОЛЬ У ПІДВИЩЕННІ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ В УКРАЇНІ

Наразі фінансові технології присутні у всіх сферах життя. Фінансові технології стрімко впроваджуються у багато галузей, застосовуючи інновації в банківському сегменті, управлінні активами, страхуванні, роздрібній торгівлі, нерухомості тощо. Фінансові технології характеризуються гнучкістю, що дозволяє швидко реагувати на зміни ринкових умов і потреб споживачів.

Особливо високий рівень проникнення фінансових технологій відбувся у банківській сфері. Всі онлайн-транзакції, переказ грошей, кредитування, депозитні операції – це наслідок застосування фінансових технологій у діяльності банків. І хоча банківські установи продовжують відігравати ключову роль в грошових операціях, їх роль для клієнтів поступово знижується. Розвиток фінансових технологій у найближчому майбутньому дозволить виключати участь банку та реалізовувати багато угод без залучення посередника.

Для того, щоб залишитися вагомим гравцем на ринку фінансових послуг, банки повинні внести зміни у свої бізнес-процеси, переосмислити політику сервісу, вдосконалити маркетинг та знайти можливості залишатися актуальними для своїх клієнтів. Для стабільної роботи у жорсткому конкурентному середовищі банк повинен змінювати свою спеціалізацію – від класичних банківських послуг до розширення діяльності з використанням сучасних інноваційних фінансових технологій. Тому, на зміну конкуренції між банківськими установами та технологічними компаніями приходить співпраця.

Партнерські стосунки між цими гравцями фінансового ринку мають позитивний вплив не тільки на діяльність кожного окремого з них, але й на розвиток фінансової системи України загалом, наближення та інтеграції її у світовий економічний простір.

Цифровізація – важливий напрям розвитку всіх сфер економіки України, у тому числі і банківської діяльності. Цифровізація діяльності банку – це система заходів, спрямованих на поглиблення співпраці з фінтехстартапами з метою досягнення довгострокових цілей розвитку пов'язаних з упровадженням інноваційних методів роботи, нових банківських продуктів і послуг для збільшення та розширення клієнтської бази і підвищення конкурентоспроможності банку. Для вітчизняних банків цифровізація діяльності на даному етапі потребує такого стилю роботи, в основі якого лежить пошук нових можливостей, вміння залучати і використовувати для вирішення поставлених завдань ресурси із різних джерел, добиваючись бажаного результату при мінімальних затратах [1].

Фінтех (фінансові технології) зазнають на даний час інтенсивного розвитку у більшості країн. Фінтех – це впровадження інноваційних технологій у сфері створення та доставки фінансових послуг і продуктів.

Банківським установам необхідно вибудовувати нову модель відносин з клієнтами для побудови довірчих відносин, на базі яких можливе постійне зростання бізнесу [3]. Для цього банкам можна скористатися стратегіями, які успішно застосовують технологічні компанії, просуваючи свою діяльність на фінансовому ринку.

Назвемо основні стратегічні напрями, які використовуються технологічними компаніями та можуть бути впроваджені у діяльність банківських установ в Україні з метою підвищення їх ефективності.

Клієнтський досвід. Останні події (пандемія, повномасштабне вторгнення окупаційних військ на територію України) підтвердили, що споживачі послуг цінують можливість легко отримувати доступ до інформації про обліковий запис, проводити транзакції peer-to-peer (P2P) і виконувати інші банківські функції незалежно від того, перебувають вони вдома чи в дорозі. Фінансові компанії, швидше за банки змогли впровадити заходи, що сприяли підвищенню рівня доступності клієнтів до фінансових послуг, зменшення ризиків використання мобільних застосунків. Це дозволило завоювати прихильність клієнтів та сприяло зростанню фінтех-компаній.

Пріоритет – ESC. Фінансові технології допомогли спростити фінансові послуги, розширивши доступ клієнтів до капіталу та банківських продуктів. Розвиток фінансових технологій у сфері P2P кредитуванні надав малому бізнесу більше можливостей для збільшення фінансування, тоді як традиційні фінансові установи вважали такий бізнес занадто ризикованим. Деякі фінтех-стартапи спрямовані на те, щоб допомогти тим, хто має проблеми зі студентськими позиками, отримати доступ до можливостей погашення та рефінансування, тоді як інші просувають ESG-ініціативи через соціальне інвестування [2, с. 9].

Гнучкість. Стратегія гнучкості сприяла розвитку та отримання переваг фінтех-компаній під час пандемії, з початком війни та надалі залишається ваговою перевагою фінансових технологій на ринку банківських послуг.

Фінтех-компанії прискорили темпи інновацій у сфері фінансових послуг і розширили доступність цих послуг для більшої кількості споживачів. Їхній успіх пов'язаний з декількома чинниками, зокрема поліпшення клієнтського досвіду, виділення цінностей ESG та впровадження стратегії гнучкості. Традиційні банки можуть залишатися конкурентоспроможними та забезпечувати зростання, використовуючи деякі з тих стратегій, які сприяли успіху фінтех-компаній.

Список використаних джерел:

1. Кльоба Л. Г. Впровадження фінансових технологій – стратегічний напрям розвитку банків. Ефективна економіка. 2020. № 12. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/12_2020/130.pdf

2. Савченко, Т. Г., Татарко А. В. Поточні тренди розвитку фінансових технологій. Вісник Сумського державного університету. Серія Економіка. 2019. № 3. С. 7–15.

3. Шевченко О. М., Рудич Л. В. Розвиток фінансових технологій в умовах цифровізації економіки України. Ефективна економіка. 2020. № 7. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8053>

Вошак О. В., аспірант кафедри фінансів,
банківської справи та страхування
Університету митної справи та фінансів

ЦИФРОВІЗАЦІЯ БАНКІВСЬКИХ ПРОЦЕДУР В УМОВАХ ВІЙНИ

Українська банківська система зазнала значних труднощів через війну, розпочату російським агресором. Це призвело до суттєвого зростання загрози операційних ризиків, серед яких постійні кібератаки, загроза можливих ракетних ударів по дата-центрах та багато інших. Однак, не дивлячись на ці ризики, банки змогли пристосуватись до нових умов та продовжили стабільну роботу. Український банківський сектор за більш ніж рік повномасштабної війни, не лише зумів вистояти і продовжити стабільну роботу, а і показав, що уміє адаптуватись до таких надскладних обставин, як військова агресія та бойові дії. Здатність ефективно відповідати навіть на найтяжчі виклики, не в останню чергу, зумовлена цифровізацією фінансового сектора.

Початок війни та запровадження військового стану, стрімко занурили банківську систему України до шокового стану. Це суттєво обмежило діяльність багатьох банківських установ. Характерними ознаками цієї події, стало вимушене скорочення кількості відділень, втрата частини персоналу та зниження бізнес-активності клієнтів. Блекаути, спричинені ворожими ракетними атаками на енергосистеми країни.

Одним з найпотужніших факторів операційного ризику для банківської система України, стала загроза хакерських атак. Банки і раніше стикалися з такими проблемами, але найбільшого тиску у вигляді масштабних атак на їх системи, банки зазнали саме напередодні війни. Одна з перших хвиль втручання, була проведена росіянами 13–14 січня, потім 15–16 лютого 2022 року. Одне із найпотужніших втручань спостерігалось 15 лютого. Масштабні DDoS-атаки були скоєні на державні Приватбанк та Ощадбанк, сайт Національного банку України та ще 15 комерційних банків. Але оскільки українська банківська система має високий ступінь захисту, внаслідок кібератаки інформаційні системи банків не були скомпроментовані. Водночас через кібернапад була порушена працездатність системи POS-терміналів, банкоматів та мобільних банкінгів Приватбанку і Ощадбанку. Утім, усі мобільні банкінги збоїли лише частково – система захисту почала працювати одразу, блокуючи як корисні, так і зловмисні пакети, саме тому й були суттєві перебої.

Проте, поряд із загрозою хакерських атак, проявилися ще два не менш важливих фактори ризику. Блекаути, які виникають через брак електроенергії і є однією з найбільших загроз для систем платежів. Відсутність електропостачання, унеможливорює зв'язок, обмежує проведення транзакцій, та може порушити роботу внутрішніх систем. Друга загроза – фізичне знищення інфраструктури та обладнання, яке забезпечує безперебійну роботу та доступ до сервісів банку. Тому очевидною стає потреба у додатковому захисті обладнання. До початку вторгнення в Україну у банках була розповсюджена схема організації центрів опрацювання даних (ЦОД) рівня TIER 3 (високий рівень надійності обладнання та інфраструктури). Основний та резервний, повністю дублюють функції один одного. На початку війни банки почали активно розгортати додаткові ЦОДи на заході країни, де дублюються найбільш критичні функції, пов'язані в тому числі з обслуговуванням клієнтів. Але найбільш надійним і сучасним способом захисту від можливих ракетних ударів по обчислювальних центрах, стало перенесення всіх електронних процесів банків у хмарні сервіси за межами країни. Дозвіл на проведення таких операцій після 24 лютого надав Нацбанк [1]. Таке рішення дозволяє вберегти дані клієнтів та фінансові операції від атак, а також дозволяє банку не залежати від перебоїв з електроенергією і в разі руйнування фізичної інфраструктури, дасть можливість швидко відновити штатне функціонування та зберегти всю інформацію.

Регулятор зі свого боку посилив контроль та всіляко спонукає банки до цифровізації, з метою посилення стабільної роботи банківської системи. Так на початку серпня 2022 року, Нацбанк урегулював окремі питання застосування заходів впливу до банків за порушення законодавства з питань захисту критичної інфраструктури, кіберзахисту та інформаційної безпеки, що може призвести до масштабного негативного впливу на життєдіяльність банку та/або банківську систему. Для застосування заходів впливу визначено термін «системний кіберризик» – ризик порушення

стабільності банківської системи внаслідок реалізації кіберзагроз щодо окремого банку через відповідні недоліки в його кіберстійкості. НБУ зможе застосовуватиме такі заходи впливу: письмове застереження, штраф і віднесення банку до категорії проблемних. Штраф складатиме 0,01 відсотка від суми зареєстрованого статутного капіталу банк [2].

Банки зі свого боку, попри війну, продовжують розвивати і тестувати стійкість своїх інформаційних систем та інвестують в проекти з впровадження новітніх програмних продуктів, проводять тести на проникнення, що дозволяє підтримувати високий рівень безпеки сервісів. Водночас активно вдосконалюють свої технологічні рішення, які забезпечують клієнтам зручний та швидкий доступ до операцій з власними грошовими коштами, розміщеними на рахунках, як в межах України, так і за кордоном.

Підсумовуючи, слід зазначити наступне, цифровізація банківської діяльності є важливим напрямком розвитку, оскільки її необхідність продиктована не тільки вимогами сучасного конкурентного ринку. В умовах війни, цифровізація набуває ключового значення, оскільки стає одним з найдієвіших засобів у стабілізації та підтримці операційної діяльності банків.

Список використаних джерел:

1. Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану: Постанова Правління Національного банку України № 18 від 24.02.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0018500-22#Text>
2. Про затвердження Змін до Положення про застосування Національним банком України заходів впливу: Постанова Правління Національного банку України № 169 від 04.08.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0169500-22#Text>

Гаврікова А. В., к.е.н.,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та підприємництва
Донбаської державної машинобудівної академії

СУЧАСНІ ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ

Сучасний розвиток банківської системи здійснюється на хвилі спаду економічного розвитку України в період впливу наслідків пандемії Covid-19 і воєнного вторгнення, з урахуванням результатів конкурентної боротьби між небанківськими і банківськими фінансовими установами, що підштовхує останніх активно впроваджувати інноваційні розробки з метою підвищення прибутковості та закріплення лідируючих позицій на ринку фінансових послуг. Впровадження цифрових технологій вивів на новий рівень процес управління банківськими установами і обслуговування клієнтів, що дозволило їм у досить обмежені строки пристосуватися до пандемії Covid-19 і умов воєнного часу в Україні з врахуванням інструкцій НБУ.

Дослідженням факторів впливу на конкурентоспроможність банківських установ займаються досить багато науковців: Барановська О. А. [1], Вовчак О. Д. [2], Вядрова І. М. [3], Гонгало Н. М. [2], Гура С. О. [4], Золотарьова О.В. [4], Капушак В. В. [5], Крухмаль О. В. [1], Момот О. М. [6], Морозов М. В. [3] та ін.

Конкуренція завжди виступала «двигуном» розвитку банківської системи України, але її зміст з часом змінювався під впливом зовнішніх і внутрішніх чинників. Глибоке дослідження змісту визначення конкурентоспроможності (от лат. *concurro* – зіткнення, змагання) провели Золотарьова О. В. і Гура С. О. [4, с. 34–37], які зробили висновок, що її можна розглядати як динамічний показник, що дозволяє оцінити співвідношення його якісних та вартісних характеристик у порівнянні з конкурентами та обчислити на цій основі інтегральний показник (рівень конкурентоспроможності). Науковці стверджують, що головними параметрами конкурентоспроможності банку є [4, с. 36]: імідж банку; величина статутного капіталу та активів; стійка клієнтура; спектр і якість послуг; наявність філіальної мережі, її розташування і перспективи розширення; дієва реклама; кваліфікація працівників, грамотний менеджмент, накопичений досвід роботи; фінансовий стан банку; розмір статутного та акціонерного капіталу; рівень автоматизації; вартість послуг; біографічні дані директорів і керівного персоналу.

Науковці, Вядрова І. М. і Морозов М. В. [3, с. 329], вважають, що конкурентоспроможність банку – це інтегральна характеристика, яка відображатиме реальні та потенційні можливості банку створювати та просувати на ринок конкурентоспроможні продукти та послуги, що відповідають усім вимогам клієнтів, займати й утримувати стійкі позиції на ринку банківських послуг.

Вовчак О. Д. і Гонгало Н. Н. [2, с. 51] розділяють думку Кльоба Р. Л., що конкурентоспроможність банку – це здатність фінансової установи вести ефективну господарську діяльність та мати на меті досягнення практичної прибуткової реалізації послуг в умовах конкурентного ринку. З іншого боку, інноваційний розвиток посилює конкуренцію серед банківських установ, що потребує формування і втілення нестандартних інноваційних рішень. В свою чергу, Крухмаль О.В. і Барановська А. О. [1] стверджують, що конкурентоспроможність банку є показником, що характеризує ефективність роботи банку, і акцентують увагу, що помилково протиставляти внутрішні (пов'язані з фінансами; пов'язані з послугами; пов'язані з персоналом) та зовнішні (технологічні; економічні; політико-правові; соціокультурне середовище) фактори впливу, їх слід враховувати та постійно спостерігати за зміною ситуації на ринку. А однією з проблем, яка пов'язана з оцінкою рівня конкурентоспроможності є визначення впливу факторів на величину результативного показника.

В свою чергу, Капушак В.В. [5, с. 204], акцентує увагу на факторах впливу на конкурентоспроможність й пропонує сформулювати блок факторів (цільовий фактор, фактор-індикатор, керуючий фактор), що формують кредитно-інвестиційний потенціал банківського сектору національної економіки України. Однак, в останні роки конкурентна боротьба між банківськими установами суттєво активізувалася, яка відбувається під наглядом регулятора банківської системи, а ризики суттєво зросли. Тому, ключовими і переважними факторами конкурентоспроможності в сучасних умовах є: якість і доступність банківських послуг (онлайн-банкінг і мобільні додатки); безпека діяльності банківських установ, в межах якої відбувається швидке реагування на динаміку ризиків й їх стабілізація (наприклад, впровадження блокчейн-технології).

Таким чином, впровадження цифрових інноваційних технологій здійснює прямий вплив на конкурентоспроможність банківських установ, результатом якого є: зменшення витрат, підвищення продуктивності праці і ефективності управління ресурсами, збільшення прибутковості. Водночас, вони повинні звертати особливу увагу на інноваційні підходи при розробці системи безпеки, які б дозволили запобігти шахрайству на всіх стадіях його виникнення.

Список використаних джерел:

1. Крухмаль О.В., Барановська О.А. (2014). Конкурентоспроможність банку та банківського продукту: фактори впливу та оцінка. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=3023> (дата звернення 19.04.23).
2. Вовчак О.Д., Гонгало Н.М. (2020). Цифрові інновації та їхній вплив на конкурентоспроможність банків. Вісник університету банківської справи № 3 (39). С. 46-51. URL: <https://ser.net.ua/index.php/SER/article/view/394/399>
3. Вядрова І. М., Морозов М. В. (2020). Сутність конкурентоспроможності в банківському секторі: стан і проблеми. *Бізнес Інформ.* №11:324–330. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-11-324-330> (дата звернення 20.04.23).
4. Золотарьова О.В. Гура С.О. (2016). Конкурентоспроможність банку: зміст, фактори впливу та перспективні методи оцінювання. *Інвестиції: практика та досвід.* № 3:34-37. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/3_2016/9.pdf (дата звернення 19.04.23).
5. Капушак В.В. (2017). Фактори впливу на конкурентоспроможність банківського сектору на тлі кризових явищ національної економічної системи. *Науковий вісник Ужгородського національного університету.* Випуск 14 (Ч. 1). URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/14_1_2017ua/42.pdf (дата звернення 19.04.23).

Гаврікова А. В., к.е.н.,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та підприємництва
Донбаської державної машинобудівної академії
Свинаренко Т. І., к.е.н., доцент
доцент кафедри фінансів, банківської справи та підприємництва
Донбаської державної машинобудівної академії

РОЗВИТОК ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА РИНКУ ПРАЦІ

Впровадження Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на державному рівні в 2018 році [1] офіційно підтвердило процес переходу до Четвертої промислової революції. В сучасних реаліях саме інформаційно-комунікаційні технології стають платформою ефективності та конкурентоспроможності галузей і сфер економіки, регіонів, суб'єктів господарської діяльності, ринків.

Сучасна Державна служба зайнятості виступає офіційним посередником на ринку праці між роботодавцями і шукачами роботи, яка на безоплатній основі надає послуги із пошуку підходящої роботи та підбору персоналу, соціальні послуги з державного соціального страхування на випадок безробіття та здійснює виплату матеріального забезпечення у зв'язку з тимчасовою втратою роботи [2]. Розуміючи значення розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, в 2018 році Державна служба зайнятості запустила онлайн-платформу із професійної орієнтації та розвитку кар'єри, яка допомагає у виборі професії. Користувачам платформи пропонують пройти тестування Soft Skills. Зокрема, тест на тайм-менеджемент, комунікабельність, вміння працювати в команді, стресостійкість тощо [3].

Однак, в період воєнного вторгнення в Україну проблеми щодо працевлаштування суттєво розширилися і поглибилися. За оцінками Міністерства економіки України, на початку 2023 року чисельність безробітних становила 2,6 млн осіб, а за оцінками НБУ – близько 4,2–4,8 млн осіб. Але, кількість офіційно зареєстрованих безробітних зменшилася внаслідок зняття з обліку тих, які мігрували за кордон та були мобілізовані до лав ЗСУ, а також, не враховуються особи, які перебувають на тимчасово окупованих територіях (рис. 1) [4].

Витримати навантаження щодо працевлаштування всіх шукачів роботи Державна служба зайнятості не в змозі, тому на допомогу приходять компанії, які вже мають достатній досвід роботи на ринку інтернет-рекрутингу.

В 2000 році в Україні запрацювала перша онлайн-платформа з пошуку роботи «Rabota.ua», яка повністю змінила уявлення про пошук вакансій і потрібних людей, спростила та пришвидшила цей процес. В табл. 1 представлено розвиток сучасних онлайн-платформ станом на 01.01.2023 р.

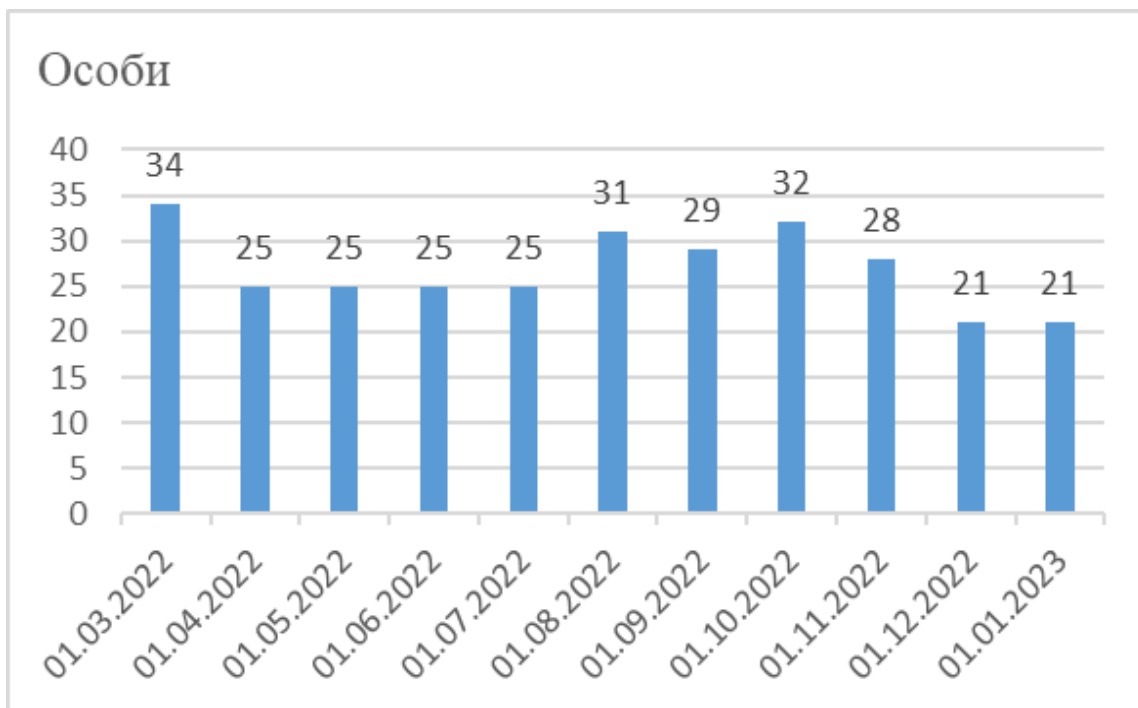

Рис. 1. Динаміка кількості претендентів на одну вакансію в Україні (складено авторами за даними [4])

Таблиця 1

**Сучасні онлайн-платформи з пошуку роботи в Україні
(складено авторами за інформацією онлайн-платформ і [5])**

Онлайн-платформа	Рік упровадження	Стисла інформація	Кількість актуальних вакансій на 25.04.2023 р.
1. Rabota.ua	2000 р.	Сайт пошуку роботи серед українців, на якому публікуються актуальні вакансії в режимі 24/7	63 846
2. freelancehunt.com	2005 р.	онлайн-сервіс для співпраці замовників та спеціалістів, де замовники знаходять виконавця для разових і постійних завдань у сфері ІТ, маркетингу, дизайну та багатьох інших, а фрилансери – цікаві проєкти	231
3. Work.ua	2006 р.	Сайт з пошуку роботи, який є один із лідерів на ринку пошуку роботи	75 688
4. UA.Jooble.org	2006 р.	Міжнародний сайт з пошуку роботи, яким щодня користуються мільйони людей у 69 країнах світу	32 200

5. Ua.trud.com	2009 р.	Пошукова система у сфері роботи, працевлаштування, кар'єри, пошуку персоналу	10 444
6. Olx.ua	2011 р.	Майданчик з актуальними унікальними вакансіями	42 636
7. Jobs.ua	2017 р.	Всеукраїнський портал безмежних можливостей пошуку роботи і добору співробітників (має досвід роботи у сфері працевлаштування з 1996 р.)	13 551

Присутність цифрових технологій на ринку праці – це неминучий процес, перші кроки якого почалися в 2000 році, який довів свою актуальність і отримав через 18 років розвиток на державному рівні у вигляді онлайн-платформи із професійної орієнтації та розвитку кар'єри. Функціонування інформаційно-комунікативних платформ в період дії пандемії Covid-19 і воєнного вторгнення в Україну активізувало віддалену роботу і допомагає українцям в пошуку вакансій зі стабільним заробітком на ринку праці, а також, виконує психологічну підтримку транслюючи єдність спільноти і бажання допомогти.

Список використаних джерел:

1. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану від 17.01.2018 № 67-р. (2018). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80> (дата звернення 20.04.23)
2. Державна служба зайнятості. (2022). URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Державна_служба_зайнятості (дата звернення 24.04.23)
3. Служба зайнятості запустила онлайн-платформу з профорієнтації та розвитку кар'єри. (2018). URL: https://kyivcity.gov.ua/news/sluzhba_zaynyatosti_zapustila_onlayn-platformu_z_proforyentatsi_ta_rozvitku_karyeri/ (дата звернення 04.04.23)
4. Безробіття в Україні в період повномасштабної війни. (2023). URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/bezrobittya-v-ukrayini-v-period-rovnomasshtabnoyi-viynu> (дата звернення 24.04.23)
5. Кращі сайти і телеграм канали для пошуку роботи в Україні 2023 (2023) URL: <https://bizmag.com.ua/krashchi-saity-i-telehram-kanaly-dlia-poshuku-roboty-v-ukraini> (дата звернення 20.04.23).

Голубецький П. А.,
аспірант кафедри обліку і аудиту
Львівського національного університету ім. Івана Франка

ІННОВАЦІЙНИЙ ВПЛИВ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА СИСТЕМУ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

Інноваційний вплив великих транснаціональних компаній на світове господарство залишається значним ще в силу їх надпотужних фінансових можливостей. Сьогодні велика кількість малих та середніх фірм роблять помітний внесок у створення нововведень, але для промислового освоєння винаходів потрібні непосильні для них затрати на модернізацію обладнання і промислового процесу, на організацію збуту, включаючи затрати на рекламу. Тому транснаціональні компанії не тільки самі створюють технічні новинки, але й купують винаходи у малих фірм, щоб довести їх до масового виробництва, виступаючи в даному випадку в ролі активних користувачів нововведень.

Інноваційна діяльність значною мірою визначає конкурентоспроможність транснаціональних компаній в боротьбі за глобальні ринки. При цьому інноваційні продукти необов'язково створюються в країні походження ТНК, як це було раніше, коли вони розроблялися в головній компанії, а потім передавалися зарубіжним філіям. Дослідницькі центри заснуються транснаціональними корпораціями в багатьох країнах, де для цього є кваліфіковані кадри та інші необхідні умови.

Використання інформаційних технологій супроводжується зростанням затрат на їх розробку, створення, впровадження і використання. Матеріальні затрати на створення, зберігання та обробку інформації уже перевищили в багато разів затрати на енергетичний комплекс. У розвинених країнах діяльність в області збору, обробки і використання інформації забезпечує до половини національного продукту і заробітної плати. Тому виникає нагальна потреба в ефективному управлінні цими затратами, для чого необхідне адекватне облікове забезпечення прийняття управлінських рішень з метою їх оптимізації. Очевидною є об'єктивна необхідність розробки альтернативних варіантів та формування інформаційного забезпечення для вибору найбільш вигідних інвестицій в інформаційних технологій та подальше їх ефективне використання.

Використання потужних і гнучких новітніх інформаційних технологій вимагає удосконалення бухгалтерського обліку в напрямі оперативності та гнучкості системи обліку, диверсифікації та подальшого розвитку за принципом «різна інформація – для різних цілей та різних користувачів». Традиційна система бухгалтерського обліку використовує ретроспективну інформацію, проте її недостатньо для оперативного управління. Очевидно, систему бухгалтерського обліку слід удосконалювати за рахунок розширення об'єктів та видів інформації, призначених для ефективного управління.

Перспективними інформаційними технологіями з інноваційному розвитку підприємств, які безпосередньо мають вплив на організацію обліку, є нейронні мережі та штучний інтелект, платформові додатки для стільникових пристроїв, Інтернет речей з перманентним з'єднанням з глобальною мережею, доповнена і віртуальна реальність, цифрові двійники об'єктів в моделюванні облікової інформації, блокчейн і криптоактиви, системи чат-спілкування та чат-боти зі штучним інтелектом, адаптивні системи кібербезпеки, додатки і мережева сервісна архітектура, інтегровані електронні платформи для об'єднання стейкхолдерів у єдину систему.

Штучний інтелект та машинне навчання, які включають такі технології, як нейронні мережі та обробка природної мови, охоплюють систему обліку, яка здатна навчатися, прогнозувати, адаптуватися та працювати повністю автономно. Використовуючи штучний інтелект, розробники технологій зосереджують увагу на трьох напрямках: значної аналітики облікової інформації, цифрових програмних помічників діджиталізації обліку та інтегрованих інтерфейсах з підтримкою віртуальної реальності. Доповнює штучний інтелект в автоматизованій обробці облікової інформації активне застосування технології Інтернет речей, яка здатна без прямої участі працівників підприємства ідентифікувати, вимірювати, оцінювати та передавати облікові дані про явища та події до єдиної бази даних.

Інтегрована інформаційна бази, яка виступає в ролі інформаційного простору електронної бізнес-взаємодії, об'єднує усіх стейхолдерів навколо облікової системи. Відбувається інформаційний обмін між постачальниками, покупцями, банківськими установами, юридичними та факторинговими організаціями, державними органами фіскальної служби та статистики. Проте публічний доступ до єдиної бази даних може призвести до втрати конфіденційної інформації, що потребує розробки дієвих методів кіберзахисту захисту системи обліку на підприємстві у поєднанні із забезпеченням фінансової безпеки. Прогресивною технологією інформаційного захисту є «блокчейн», що є типом здійснення облікових записів в базі даних, в якій інформація (наприклад, в криптовалюті біткойн та різних криптоактивах) послідовно згрупована в блоки з метою захисту від несанкціонованої зміни [1].

Як наслідок, застосування наведених інноваційних інформаційних технологій в організації обліку забезпечить можливість повної автоматизації облікових процесів; мінімізацію витрат часу та коштів на утримання адміністративного персоналу; організацію інформаційного захисту у процесі комунікаційної взаємодії між учасниками інформаційного процесу; розробку алгоритмів побудови єдиних баз облікових даних та спільних інформаційних просторів.

Список використаних джерел:

1. Муравський В. Вплив глобальних технологічних тенденцій на організацію обліку. *Вісник Економіки*. 2018. 4. 138–148. URL: <https://doi.org/10.35774/visnyk2017.04.138>

Голячук Н. В., к.е.н., доц.,
доцент кафедри обліку і аудиту
Луцького національного технічного університету

РОЗВИТОК ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ І ТРАНСФОРМАЦІЯ ОБЛІКУ

Інформаційні технології мають значний вплив на розвиток бізнесу. Нинішній етап розвитку називають «цифрова економіка». За твердженням [1] «цифрова економіка – це економіка, яка базується на цифрових комп’ютерних технологіях, але на відміну від інформатизації, цифрова трансформація не обмежується впровадженням інформаційних технологій, а докорінно перетворює сфери і бізнес процеси на базі інтернету та нових цифрових технологій». Поширення та застосування нових інформаційних технологій надало визначенню цифрової економіки, на думку науковців «значно ширшого значення, і центральним елементом цифрової економіки став Інтернет. Також стало зрозуміло, що цифрова економіка істотно змінює традиційні бізнес-процеси» [2]. Що передувало розвитку та становленню цифрової економіки показано на рис. 1.

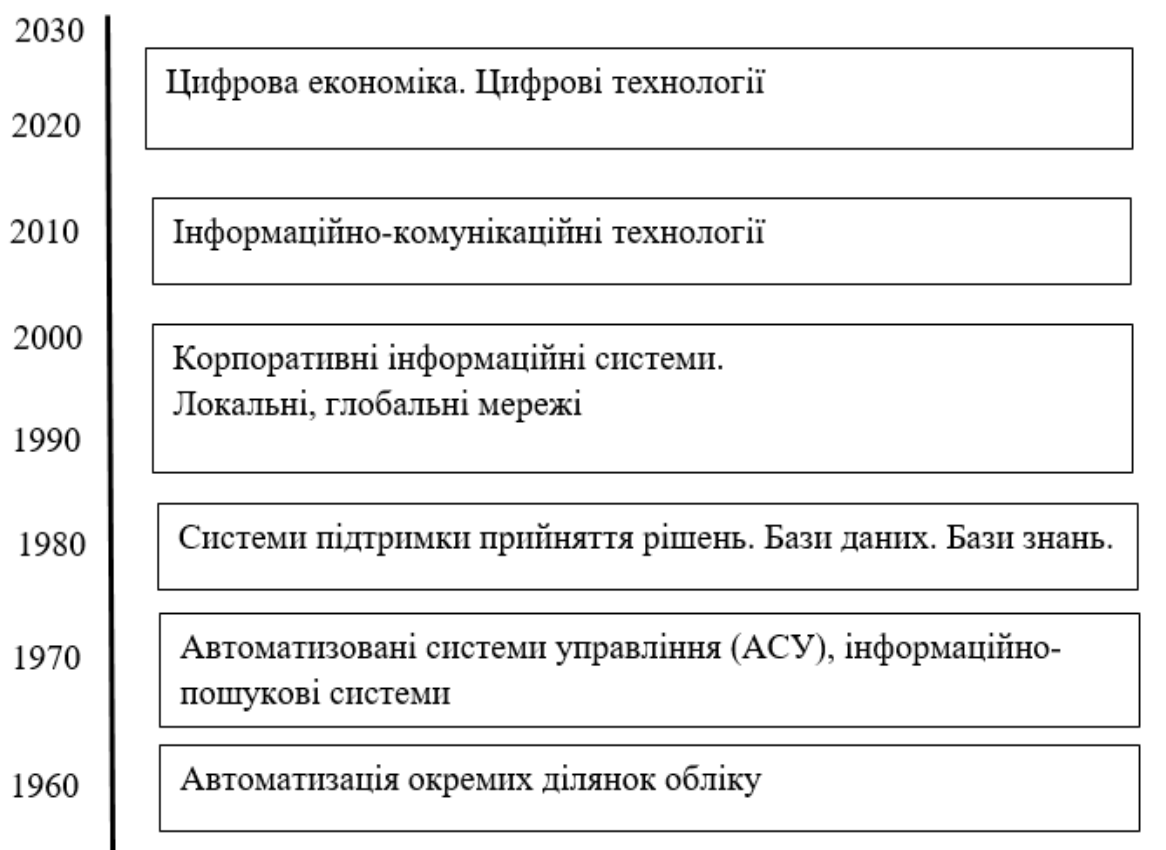

Рис. 1. Етапи розвитку інформаційних технологій для бізнесу

Джерело: побудовано автором.

Важливою складовою економіки є бухгалтерський облік. На підставі даних обліку визначаються фінансові показники діяльності будь-якого підприємства, проводиться аналіз та розраховуються прогнозні показники. Цифрові технології мають вплив на процедуру збору, обробки і використання облікової інформації, але при цьому зберігається методологія проведення будь яких бухгалтерських операцій. Процес формування облікової інформації, показаний на рис. 2.

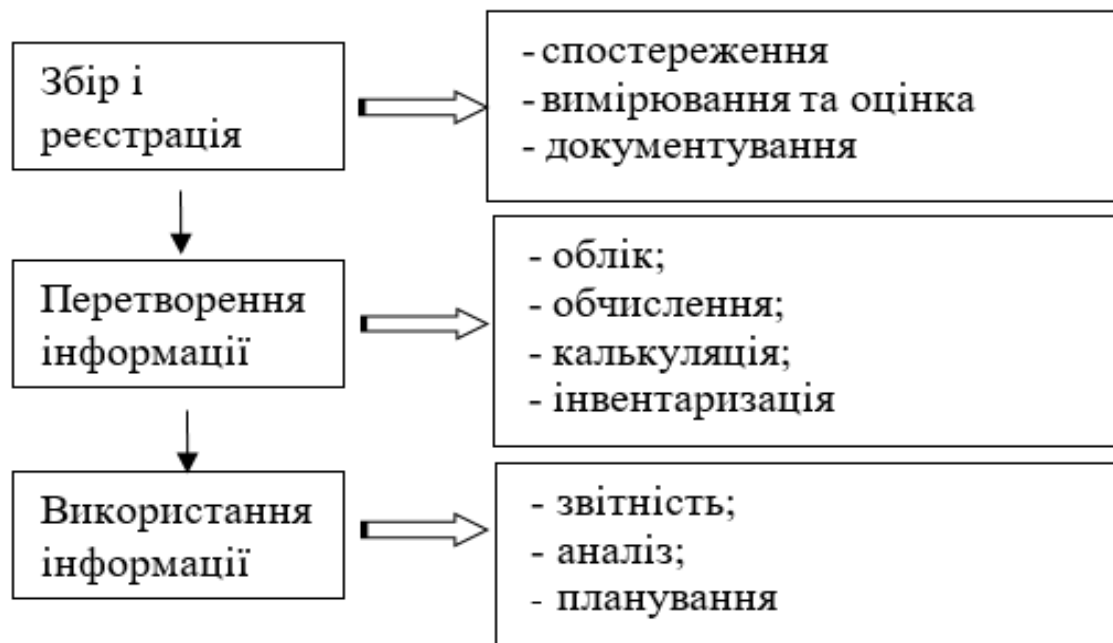

Рис. 2. Формування облікової інформації

Джерело: побудовано автором.

Найбільший вплив на трансформаційні процеси, які відбуваються у сфері бухгалтерського обліку мають: хмарні технології, блокчейн, штучний інтелект та великі дані (Big Data).

Використання хмарних бухгалтерських сервісів: дозволяє значно скоротити час та фінансові затрати, оскільки працювати можливо з будь якого місця де є Інтернет; забезпечує захист даних; надає можливість оновлення і підтримки в режимі реального часу. Серед хмарних програмних продуктів можна назвати: MASTER Бухгалтерія, БукКіпер, Дебет Плюс, Діловод, Смартфін.ua, тощо.

Блокчейн заснований на бухгалтерській технології подвійного запису. Фіксація подій одночасно відбувається у всіх користувачів, які застосовують названу технологію. Видалити чи змінити одноосібно такий запис неможливо. Міжнародні бухгалтерські корпорації (компанії «Великої четвірки») працюють над розробкою нового програмного забезпечення з використанням технології блокчейн.

Використання Big Data в обліку активізує аналітичну складову: аналіз основних показників діяльності, аналіз трудових, виробничих, фінансових ресурсів.

Застосування штучного інтелекту в обліковій роботі дозволить підвищити якість роботи і зменшити кількість помилок.

Список використаних джерел:

1. Цифрова економіка: тренди, ризики та соціальні детермінанти. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2020_digitalization.pdf

2. Kichuk Y., Semigina T., Zubov V., Tokareva V., Shtyka Y., Holiachuk N. Employment in the agricultural sector in the coordinates of the digital economy: new parameters and strategic vectors of social policy. Journal of Agriculture and Crops, Volume 8, Issue 4, 2022. P.p. 259-265. URL: [jac8\(4\)259-265.pdf](http://jac8(4)259-265.pdf) (arpgweb.com)

Грабчук О. М., д.е.н., доц.
професор кафедри фінансів, банківської справи
та страхування Дніпровського державного
аграрно-економічного університету

ОБОВ'ЯЗКОВІ ПЛАТЕЖІ ЗА ЗЕМЛЮ: УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ СПРАВЛЯННЯ

Земельні ресурси є одним із визначальних видів ресурсів, що обумовлюють потенційні можливості зростання національного багатства країни. Вони формують екологічну систему, є основним засобом виробництва у сільському, лісовому та водному господарстві, сприяють задоволенню соціальних та природних потреб населення. Разом з тим земельні ресурси є специфічним об'єктом оподаткування. Специфіка земельних ресурсів як об'єкту оподаткування обумовлена [1]:

– відносним характером вартості земельних ресурсів як товару (в залежності від якості земель, їх місця розташування, призначення та історії використання);

– відносним характером вартості земель як засобу виробництва (в залежності від екологічного оточення, ефективності залучення у виробництва, природно-кліматичних умов, спрямованості використання, необхідності та вартості механізації, залучення людської праці тощо);

– обліком та оцінкою окремих ділянок землі у Земельному Кадастрі, створення якого ще не завершено;

– адмініструванням обов'язкових платежів за землю, механізмом їх стягнення.

Плата за землю має дві складові, нормативно-правове забезпечення яких та адміністрування суттєво різняться між собою [2]:

– земельний податок у складі податку на майно;

– орендна плата за користування земельними ділянками.

Земельний податок у складі податку на майно, відповідно до статті 14 Податкового Кодексу України повинні сплачувати тільки постійні землекористувачі та власники землі. Тобто для цілей оподаткування особа повинна набути статус або власника землі, або постійного землекористувача, що регламентується також Земельним Кодексом України. У інших випадках землекористувач сплачує орендну плату. При цьому слід враховувати, що сплата земельного податку у складі податку на майно не дає особі підстави на право власності на землю. Постійний землекористувач не є власником землі, хоча і є платником земельного податку у складі податку на майно. Визначення статусу землекористувача є важливим елементом механізму справляння плати за землю. Для визначення статусу орендаря земельної ділянки, необхідно, щоб був визначений її власник (найчастіше територіальна громада), проведена реєстрація земельної ділянки у Земельному Кадастрі, визначена вартість (не нижче нормативної оцінки земель даного типу у даній територіальній громаді) та укладено договір оренди.

Іншими складовими механізму стягнення плати за землю є ставки податку. Весь земельний фонд України поділяється на категорії відповідно до цільового призначення їх використання. Ставки податку відрізняються за категоріями земель, в межах населених пунктів застосовуються особливі ставки податку, визначені за рішенням відповідних Рад. Базовим податковим періодом є рік. На початку року платник податку отримує рішення-повідомлення про розмір податкового зобов'язання та протягом 60 днів сплачує відповідну суму. Рішення-повідомлення з'являється також у електронному кабінеті платника податку.

Особливим питанням адміністрування справляння земельного податку є узгодження облікованої площі земельної ділянки, що знаходиться у землекористуванні або власності. Часто існують розбіжності щодо розміру земельної ділянки, яка знаходиться у розпорядженні платника. У таких випадках платник узгоджує розмір своїх зобов'язань з відповідним територіальним органом податкової служби. Через власний електронний кабінет або особисто, в електронній формі або письмово він подає заяву щодо проведення звірки даних відносно розміру площ та кількості земельних ділянок, земельних часток (паїв), що перебувають у власності або користуванні. При цьому надаються засвідчені копії документів, що засвідчують право власності на землю чи на користування нею, а також документів, за якими обліковується земельна ділянка.

Напад росії на Україну призвів до виведення із господарського використання великої кількості земель. Відповідно законодавець прийняв Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» №2120-IX від 15.03.2022 року, який зменшує або припиняє зобов'язання зі сплати земельного податку та орендної плати за землю з 1 березня 2022 року до 31 грудня року, в якому буде скасовано або припинено воєнний стан:

- для земельних ділянок, які розташовані на територіях, на яких ведуться (велися) бойові дії;
- на територіях, тимчасово окупованих військами Російської Федерації;
- на територіях, які визначені як засмічені вибухонебезпечними предметами або на яких велися фортифікаційні роботи.

Крім того, нині пеня та штрафи не нараховуються з огляду на положення підпункту 69.1 п. 69 підрозділу 10 розділу XX «Перехідні положення» ПКУ та зміни, внесені до пункту 129.9 статті 129 ПКУ, а саме згідно з новою редакцією підпункту 129.9.7, пеня не нараховується, а нарахована пеня підлягає анулюванню у випадку вчинення діяння (дії або бездіяльності) особою внаслідок введення воєнного, надзвичайного стану [3].

Окремі територіальні громади на період дії воєнного стану суттєво зменшили ставки податку. Так, Дніпровська міська рада рішенням від 13.07.2022 № 3/24 зменшила для юридичних та фізичних осіб розмір плати за землю (земельний податок та орендна плата) за окремими категоріями. Нові норми почали діяти з 01.01.2023 р. Наприклад, по земельних ділянках для певних видів будівництва (житлового та нежитлового) ставку зменшено з 2,3% до 0,5%, а для промисловості, зв'язку та окремих кодів земель транспорту та енергетики – з 2,3% до 1,3%. У разі проведення невідкладних робіт щодо ліквідації наслідків збройної ворожої агресії (реконструкція, капітальний ремонт, реставрація, нове будівництво) до плати за землю застосовується знижувальний коефіцієнт 0,3.

Зменшення обсягу податкових зобов'язань із земельного податку у складі податку на майно та орендної плати на землю призвело до суттєвого зменшення надходжень у місцеві бюджети. Таке зменшення надходжень має особливе значення ще із огляду на те, що значна кількість земель підлягає відновленню. Ще до початку війни зазначалося, що одним із головних недоліків плати за землю є відсутність хоча б часткового цільового спрямування надходжень на відновлення земельного фонду [1]. Нині питання відновлення земель набуває ще більшої актуальності. Зокрема, необхідним є:

- провести відновлення земель засмічених вибухонебезпечними предметами та проведеними фортифікаційними роботами;
- провести відновлення земель, їх ірєгацію та меліорацію для тих земель, якість яких погіршилась внаслідок відсутності подібних робіт під час воєнного стану;
- провести відновлення земель для їх повернення їх у господарче використання відповідно до цільового спрямування та категорії до лютого 2022 року;
- провести відновлення біоти на землях окремої категорії, що сталась внаслідок дій під час воєнного стану.

Оскільки переважна більшість витрат на відновлення земель спричинена агресивною війною росії проти України, то й основним джерелом фінансування таких витрат повинні бути контрибуції. Однак,

необхідним є і надання цільового характеру обов'язковим платежам за землю. Водночас відновлення роботи щодо формування Земельного Кадастру, оцінки земель та обліку землевласників та землекористувачів є необхідним елементом удосконалення механізму справляння обов'язкових платежів за землю.

Список використаних джерел:

1. Кухта К. О., Джура В. В. Історичний генезис адміністрування земельного податку в Україні: сучасні аспекти та еволюція розвитку земельного оподаткування. Інвестиції: практика та досвід. 2019. № 2. С. 42–47. DOI: 10.32702/2306-6814.2019.2.42

2. Звірка даних щодо плати за землю. Що потрібно знати платнику. URL: <https://if.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/639600.html>

3. Брикайло Ю. Земельний податок 2023 (на період дії воєнного стану) Dreamdim. URL: <https://dreamdim.ua/uk/zemelnyj-podatok-na-period-diyi-voennogo-stanu-2023>

Григораш О. В., к.е.н., доц.,
доцент кафедри фінансів,
банківської справи та страхування
Університету митної справи та фінансів

ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК НАЙБІЛЬШ ЗАТРЕБУВАНІ НАВИЧКИ В ЕКОНОМІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Цифрові навички – це мова сучасної економіки. Не кожному працівнику потрібно вчитися писати коди, але кожен працівник повинен бути грамотним у цифрових навичках. Три чверті працівників у нещодавньому опитуванні Sourcegraph заявили, що відчують себе невідповідними до роботи в економіці, орієнтованій на цифрові технології.

Незалежно від сфери застосування, навички розглядають через дві широкі категорії: цифрові та людські. Цифрові навички охоплюють все – від соціальних мереж до кібербезпеки, і вони стають все більш важливими, особливо з огляду на те, що бізнес прискорив цифрові трансформації під час пандемії. Людські навички включають низку когнітивних, соціальних та емоційних навичок, таких як креативність, критичне мислення, інтерпретація інформації, прийняття рішень та комунікація. Ці дві категорії є взаємодоповнюючими. Люди використовують людські навички, щоб ефективно та етично застосовувати цифрові навички. І навпаки, цифрові навички покращують людські навички.

Отже, цифрові навички – це ряд здібностей, які дозволяють розуміти, використовувати та створювати цінність за допомогою технологій. Вони включають в себе все: від набору тексту до розміщення постів у соціальних мережах, від розробки програмного забезпечення до кібербезпеки. Цифрові навички існують у постійно зростаючому спектрі.

Тенденції розвитку навичок у 2023 році можна охарактеризувати 7 пунктами:

1. Найшвидше зростають цифрові навички.
2. Найбільш швидкозростаючі цифрові навички змінюються більш суттєво, ніж найбільш швидкозростаючі людські навички.
3. Навички, орієнтовані на споживацький досвід, зростають.
4. Навички, що поєднують технічну експертизу та управління проектами, (з'явився у списку з 2023 р.).
5. Такі навички, як візуалізація та аналіз даних, зростають і можуть доповнити традиційні людські навички, такі як управління людьми та сторітелінг.
6. Управлінські навички, які допомагають командам пройти через зміни, є одними з найбільш швидкозростаючих.
7. Спілкування з колегами, клієнтами та потенційними клієнтами є ключовим для гібридної роботи.

Зазначено, що найшвидше зростають цифрові навички. Оскільки роботодавці прагнуть отримати від нових та існуючих працівників нові цифрові компетенції, до найбільш швидкозростаючих навичок, що включають як людські, так і цифрові навички, увійшли цифрові навички. Затребувані цифрові навички можуть запропонувати кандидатам кращі довгострокові перспективи працевлаштування - потенційно, це ключовий фактор їхнього зростання.

Так само, враховуючи постійний розвиток технічних навичок, це зростання може відображати потребу студентів іти в ногу з новими технологіями завдяки новим курсам від освітніх партнерів. Хоча людські навички розвиваються повільніше, ніж цифрові, вони залишаються популярними серед слухачів на освітніх платформах).

Розробка програмного забезпечення scrum – найбільш швидкозростаюча цифрова навичка (+86 позиція у 2022 році), яка описує структуру управління проектами, покликана допомогти командам визначати і надавати програмне забезпечення для розгортання продуктів і функцій, – отримала 159 000 заявок за минулий рік для порівняння. Швидке зростання цифрових навичок свідчить про те, що учні, а також установи, які спонсорують їхнє навчання, визнають, що онлайн-платформи можуть надати учням можливості для розвитку навичок, необхідних для процвітання на ринку праці, що швидко змінюється. Найбільш швидкозростаючі цифрові навички 2023 року представлені в табл. 1.

Цифрові навички 2023 року, що найшвидше зростають

Ранг	Назва навички	Зміна рангу
1.	Розробка програмного забезпечення Scrum	+86
2.	Візуалізація даних	+75
3.	Інструменти клієнтського успіху	+67
4.	Електронна комерція	+63
5.	Програмне забезпечення CRM	+61
6.	Дизайн користувацького досвіду	+61
7.	Гнучка розробка програмного забезпечення	+60
8.	Розробка програмного фреймворку	+60
9.	Розробка системного програмного забезпечення	+55
10.	Пошукова оптимізація	+52

Джерело: складено автором на основі [1].

Отже, дані досліджень Coursera показали, що цифрові навички не просто швидко розвиваються, а й випереджають за темпами зростання людські навички. Безумовно, потрібність відповідати вимогам цифрового світу – необхідна умова ведення бізнесу. Але у такому випадку зворотний ефект може полягати у повному ігноруванні людських навичок.

Список використаних джерел:

1. The Job Skills of 2023. Coursera. Режим доступу: <https://www.coursera.org/campus/resources/job-skills-2023>.
2. Global Skills Report of 2022: Coursera. Режим доступу: <https://www.coursera.org/campus/resources/job-skills-2023>.

Григораш Т. Ф.,

заступник директора з наукової роботи

в. с. п. «Науковий ліцей міжнародних відносин II–III ступенів»

Університету митної справи та фінансів

ПРОГНОЗУВАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ РИЗИКІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Наслідки війни в Україні уже вплинули на розвиток глобальної економіки. Війна збільшила ризики у сфері енергетичної безпеки для країн Європейського Союзу та інших держав. Разом з тим, виникає необхідність окреслення економічних ризиків, які постають безпосередньо перед Україною в умовах воєнного стану та у післявоєнний період.

Існує ряд методик прогнозування економічних ризиків. Розглянемо прогнози ризиків Oxford Economics Group за методикою EPRE (Economic and Political Risk Evaluator) на основі 11 змінних, які інтегруються в індекс економічного ризику. Він включає: ризики ринкового попиту, ринкових витрат, обмінного курсу, суверенного боргу та торгівельного кредиту. Методика надає базис для прогнозування економічних і геополітичних ризиків у 164 країнах світу за допомогою регулярно оновлюваних показників. Оцінка ризику здійснюється за шкалою від 1 до 10, де 10 – найвище значення ризику. За оцінкою Oxford Economics станом на 30.11.2022 загальний рівень ризику для України становить 8,5 із 10.

Рейтинг країн з ринковою економікою, що розвиваються, за рівнем економічного ризику представлено на рис. 1.

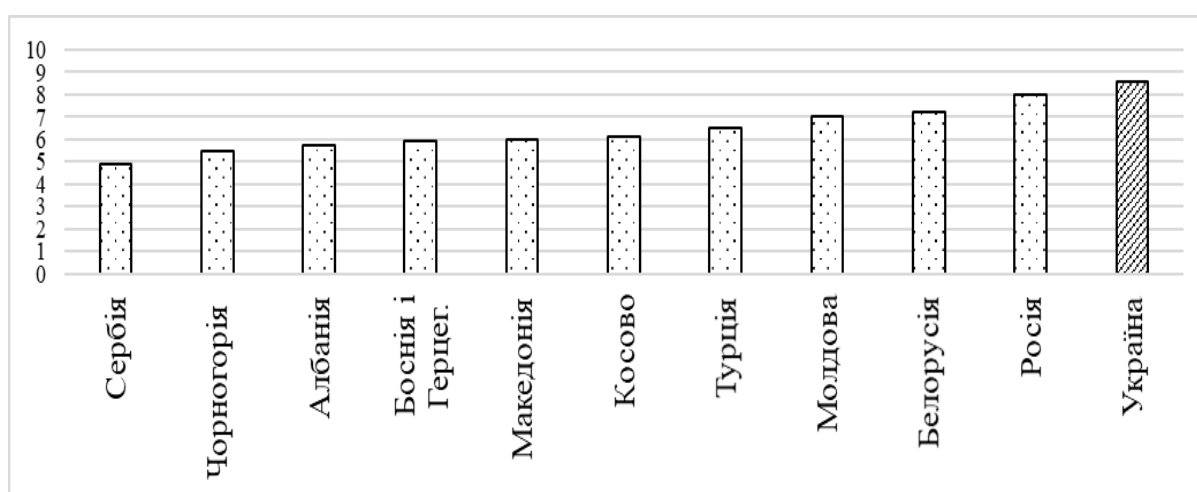

Рис. 2.1. Рейтинг країн з ринковою економікою та країн, що розвиваються, за рівнем економічного ризику на 30.11.2022 р.

Джерело: складено за даними [1].

За даними рис. 1 робимо висновок, що у порівнянні з іншими країнами з ринковою економікою, та країнами, що розвиваються, станом на кінець листопада 2022 р. рівень економічного ризику України є найвищим. Після вторгнення Росії загальний показник економічних ризиків України зріс до 8,5 із 6,6 до війни. Нині вона посідає 160-те місце із 164 країн у індексі економічних ризиків. Складові економічного ризику представлено в табл. 1.

Вторгнення уже серйозно зашкодило зростанню ВВП до 30% у 2022 році. Внутрішній попит різко падає, оскільки люди приділяють пріоритетну увагу безпеці та купівлі основних товарів та послуг. Експорт скорочується як внаслідок зменшення виробництва товарів, що експортуються, так і від логістичних обмежень. Разом з тим інфляція зростає через значний ріст пропозиції та підвищення цін на енергоносії.

Отже, за оцінками Oxford Economics показники ризику ринкового попиту в витрат в Україні станом на кінець листопада 2022 р. становлять 9 із 10. Показник ризику ринкових витрат також зріс із 6 до 9, що відображає серйозне погіршення фінансових умов. Не зважаючи на те, що контроль за рухом капіталу запобіг різкому знеціненню валюти, доки війна триватиме високо імовірно в Україні будуть мати місце валютні обмеження, проблеми безпеки та інфляції, викликані обмеженнями пропозиції та монетарною політикою центрального банку.

Таблиця 1

Індекс економічного ризику України на 30.11.2022 р.

Вид ризику	Значення індексу (від 1 до 10, 10 – найвище)	Місце у рейтингу серед 164 країн (1 – найнижчий ризик)
Загальний економічний ризик	8,5	161
Ринкового попиту	9	155
Ринкових витрат	9	154
Обмінного курсу	7,9	154
Суверенного боргу	6,8	159
Торговельного кредиту	10	147

Джерело: складено за даними [1].

За оцінками Oxford Economics ризик обмінного курсу в Україні зріс із 5,3 і на кінець листопада 2022 р. становлять 7,9 із 10. Тепер цей показник значно вищий за середній показник по країнах Європи (4,8). Ризик суверенного боргу в Україні станом на кінець листопада 2022 р. становлять 6,8 із 10. Після п'яти операцій із порятунку МВФ і трьох дефолтів (у 1998, 2000 та 2015 роках) Україна вже увійшла до найбільш ризикованих країн з точки зору суверенних кредитів у світі.

14 вересня 2022 р. Підписано Меморандум про взаєморозуміння щодо призупинення виплат за державним та гарантованим державою боргом з групою офіційних кредиторів України з країн G7 та Паризького клубу з метою пом'якшення економічних наслідків війни як продовження оголошеного 20 липня наміру призупинити виплати основної суми та відсотків за двосторонніми боргами з 1 серпня 2022 року до кінця 2023 року з можливістю продовження призупинення [2].

Список використаних джерел:

1. Country Economic Forecast. Ukraine. Oxford Economics Group. Nov. 2022. URL: <https://www.oxfordeconomics.com>
2. Україна підписала Меморандум про взаєморозуміння щодо призупинення виплат за офіційним боргом з міжнародними партнерами у G7 та Паризькому клубі. Урядовий портал. URL : <http://surl.li/ebcov>

Гриліцька А. В., к.е.н., доц.,
доцент кафедри обліку та фінансів
Черкаського державного бізнес-коледжу
Кулик Ю. М., викладач вищої категорії кафедри обліку та фінансів
Черкаського державного бізнес-коледжу
Кулик І. А., студент Черкаського державного бізнес-коледжу

DIGITAL-УПРАВЛІНСЬКИЙ ОБЛІК НА ПІДПРИЄМСТВІ

Успішне функціонування та розвиток бізнесу в сучасних євроінтеграційних тенденціях та непередбачуваних інформаційних умовах неможливі без налагодженої автоматизованої системи управлінського обліку. Відсутність програмного середовища для синхронізації облікових даних, технології автоматизованого планування ресурсів, складних управлінських інформаційних систем заважає керівництву приймати обґрунтовані рішення, ускладнює розвиток бізнесу та обмежує процес інформатизації підприємства, відіграючи таким чином другорядну роль управлінському обліку. Такий вид обліку, не врегульований на законодавчому рівні, поки що не відповідає сучасним стандартам прогресивного суспільства щодо управління віртуальними середовищами даних, автоматизації взаємовідносин з клієнтами, використання переваг хмарних технологій. Впровадження новітніх інформаційних технологій в управлінський облік допоможе подолати відставання агробізнесу від потенційно можливого рівня розвитку [2].

Новим напрямком досліджень бухгалтерської науки є перевірка теоретико-методологічних основ бухгалтерського обліку в цифрових умовах. Діджиталізація (з англ. digitalization, «оцифровування») – це перехід до цифрових технологій у сфері інформації, тобто перетворення певної інформації з аналогового в цифровий формат для полегшення її подальшого використання на сучасних електронних пристроях. Невпинна хвиля digital з розвитком інформаційних технологій не перестає рухатися вперед, проникаючи в усі сфери нашого життя, накопичуючи все, до чого може «торкнутися». Безліч пристроїв навколо нас уже автоматизовані та здатні виконувати безліч завдань самостійно без втручання людини – збирати дані, аналізувати їх і видавати певні алгоритми, які навіть дозволяють нам робити точні прогнози щодо майбутнього. Хоча ця тенденція є індикатором сучасного розвитку соціально-економічних відносин, в контексті автоматизації бухгалтерського обліку питання цифровізації залишається недослідженим і потребує обґрунтування та врегулювання.

Впровадження інформаційних технологій допомагає вирішити цілі, які нині стоять перед управлінськими організаціями підприємств [4]:

- підвищити ефективність і результативність прийняття рішень;
- скоротити період обробки інформації та здійснювати своєчасне і ефективна обстеження економічної діяльності;
- забезпечити своєчасне прийняття та узгодження управлінських рішень на різних рівнях в сучасних нестабільних ринкових умовах;
- підвищення продуктивності праці.

Digital зараз відіграє життєво важливу роль для бізнесу та має велике значення у прийнятті рішень і управлінні проектами, дедалі більше уваги приділяється аналітиці. Завдяки цифровізації робочих процесів тепер можна контролювати та оцінювати практично все, що робиться в основі управління підприємством. Це дає можливість отримати додаткові дані, які керівники проектів можуть використовувати для аналізу, контролю та оцінки якості роботи.

Бізнес-аналітика та штучний інтелект, що працюють у програмному забезпеченні, дозволяють керівникам проектів творчо застосовувати ці цифри по-новому. Керівники проектів завжди концентрувалися на ключових показниках ефективності, але цифрова трансформація значно розширила можливості використання числових даних для управління проектами.

Характеристики управління підприємством у цифрових умовах [3]:

- 1) управління процесами на основі застосування технологій автоматизації для обробки, аналізу і прогнозування великих масивів даних;
- 2) отримання та обробка даних у реальному часі;
- 3) швидке прийняття рішень;
- 4) інтерактивність середовища та швидке реагування на зміни;
- 5) орієнтація на конкретних користувачів;
- 6) формування цифрової екосистеми.

Можна виділити основний недолік digital – це відсутність однієї бази щодо управління підприємством, оскільки не існує єдиного рішення, яке охоплює всі аспекти виробничого процесу, дані зберігаються в різних системах і базах даних, і як наслідок – це втрата ефективності та шалені витрати на інтеграцію різних ІТ систем власними силами. Але все ж таки, процес не стоїть на місці, накопичується певний досвід та проявляється позитивний ефект. Очікують від даного впровадження, в першу чергу, швидкий економічний ефект [4].

Digital впливає на трудові відносини між роботодавцями та працівниками, докорінно змінюючи організацію праці. Інновації стають гнучкими в таких питаннях як, коли, де і як виконуються завдання. Норми робочого часу, пов'язані з робочим місцем, поступово змінюються. Завдяки гнучкому графіку роботи домашні офіси пропонують можливість покращити баланс між роботою та особистим життям, забезпечуючи більшу автономію та відповідальність. Негатив у тому, що це також впливає на дисципліну, розмиті рамки, зменшення доходів, соціального забезпечення. Гнучкість вимагає контролю та обліку роботи, взаємної довіри та нових форм управління. Серед експертів немає серйозних розбіжностей щодо того, створить чи знищить оцифрування робочі місця. Більшість із них наголошують на зниженні попиту на людські ресурси, прогнозуючи таким чином зростання безробіття. Своєчасність та повнота інформації про керовані об'єкти забезпечує використання сучасних результатів у сфері цифровізації в управлінській діяльності. Тому, digital є основним фактором, що впливає на продуктивність, добробут та економічне зростання підприємств в усіх секторах економіки [1].

Отже, відмітимо наступне, зважаючи на різноманіття спеціалізованого програмного забезпечення та функцій, програмне забезпечення потребує адаптації під особливості умов ведення обліку на конкретному господарюючому суб'єкті, та не здатне у повній мірі відображати його сильні та слабкі точки. Впровадження оцифровки дозволить полегшити ведення управлінського обліку на підприємствах, та дозволить без значних зусиль формувати для керівного персоналу комплексну управлінську інформацію. Діджиталізація, як процес оцифрування інформації обліку – це еволюційний крок у розвитку практики бухгалтерського та управлінського обліку, а відтак є надактуальним в частині наукового пошуку та теоретичного обґрунтування.

Список використаних джерел:

1. Гусева О. Ю., Легомінова С. В. Діджиталізація – як інструмент удосконалення бізнес-процесів, їх оптимізація. Економіка. Менеджмент. Бізнес. 2018. № 1 (23). С. 33-39
2. Лігоненко Л., Хріпко А., Доманський А. Зміст та механізм формування стратегії діджиталізації в бізнес-організаціях. Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Економічні науки. 2018. № 22 (62). С. 21– 24.
3. Ляшенко В. І., Вишневський О. С. Цифрова модернізація економіки України як можливість проривного розвитку: монографія. Київ: НАН України, Ін-т ек-ки пром-ті, 2018. 252 с.
4. Панасюк В., Бурденюк Т., Мужевич Н. Особливості цифрової трансформації обліку. Галицький економічний вісник. 2021. № 1 (68). С. 70–76
5. Семилітко Д. Діджиталізація в дії: як цифрова трансформація бізнесу впливає на успіх компанії. Аудитор України. 2019. №5. С. 76–79.

Губа М. О., к.е.н., доц.,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Університету митної справи та фінансів,
Моня Н. В., студентка кафедри фінансів,
банківської справи та страхування
Університету митної справи та фінансів

ТРАНСФОРМАЦІЯ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРА УКРАЇНИ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

В умовах воєнного стану банківській системі України довелося оперативнo підлаштуватися до викликів воєнного часу. Очевидним є те, що банківський сектор зазнав значних потрясінь в умовах кризи та значної невизначеності, що спричинило необхідність певних трансформацій в роботі банків та банківської системи в цілому. На сьогодні банки продовжують безперебійну роботу, надаючи населенню банківські послуги та виконуючи зобов'язання відповідно до чинних нормативів та стандартів.

Структура банківського сектору України станом на 01.03.2023 року включала 65 діючих банків, у тому числі:

- 29 з іноземним капіталом (з них 21 зі 100% іноземним капіталом);
- 4 державні банки.

Банківська система України за останні роки зазнала значних втрат кількісного складу. Так, кількість банків в період з 01.01. 2017 – 01.03.2023 в Україні зменшувалася з кожним роком. Згідно зі статистикою Мінфіну за даний період за рішенням НБУ було визнано неплатоспроможними та ліквідовано 31 комерційний банк [1]. Можна констатувати, що у зв'язку зі скороченням банків в Україні, зараз у банківському секторі, в основному, залишилися лише надійні банки. З виведенням з ринку неплатоспроможних банків, можна спостерігати тенденцію щодо покращення показників банківської системи в цілому, навіть в умовах війни.

За даними наглядової статистики НБУ та Міністерства фінансів станом на 01.03.2023 року сумарні активи українських комерційних банків, включаючи ті, що перебувають у державній власності, склали 2403035 млн грн, що на 20,1% перевищує аналогічний показник станом на березень 2022 року [2]. Державні банки включно з ПриватБанком наразі становлять понад половину активів сектору за чистими активами. Через значні надходження коштів клієнтів, зокрема завдяки державним виплатам, характерним є зростання частки державних банків (включно з ПриватБанком) за депозитами фізичних осіб – близько до 61%.

Кредитні операції банків в національній валюті (табл.1) станом на 01.03.2021–01.03.2022 мали тенденцію до зростання, що пояснюється відносною стабільністю економічних умов та наявністю попиту на кредитному ринку. Проте станом на 01.03.2023 року обсяг валових гривневих кредитів корпораціям значно знизився, зокрема через менш активне використання державних програм підтримки, що почали діяти з початком воєнного стану. Валові гривневі кредити фізичним особам також стрімко знизились: за рік – на 19,5%.

Таблиця 1

Динаміка надання кредитів у банківському секторі України за 2021–2023 рр.

Кредитні операції комерційних банків України (млн грн)	01.03.2021	01.03.2022	01.03.2023
Кредити, що надані органам державної влади	110 676	27 141	23 475
Кредити, що надані суб'єктам господарювання	754 050	791 160	784 503
Кредити, що надані фізичним особам	201 948	255 579	205 837
Кредити, надані небанківським фінансовим установам	30	182	28
Разом	967 095	1 074 062	1 013 843

Джерело: складено автором на основі [3].

Продовження війни загострює більшість ризиків для вітчизняної банківської системи. Найбільший з них – кредитний ризик. Наслідки війни – руйнування активів та заставного майна, втрата доходів та погіршення платоспроможності позичальників знижують їх спроможність обслуговувати кредити, погіршують якість кредитних портфелів банків та зумовлюють збільшення відрахувань у резерви.

Тому на кінець 2022 – початок 2023 років банки прискорили визнання кредитних втрат внаслідок війни, що дало змогу знизити необхідність покриття їх резервами. У цілому на початок 2023 року питома вага непрацюючих кредитів підвищилася до 38.1%, за рік – на 8.1 в. п. За підсумками 2022 року передусім зросла частка непрацюючих кредитів фізичним особам – на 13.6 в. п., корпоративних кредитів – на 6.8 в. п. Саме тому наразі НБУ планує проведення оцінки якості активів, щоб переконатися в коректності підходів банків до оцінки кредитного ризику [4].

Обмежений попит на кредити, особливо з боку домогосподарств, погіршення якості портфеля та збільшення відрахувань в резерви підвищують ризики прибутковості. Тому банки активно шукають шляхи пристосування своїх бізнес моделей до поточних умов та можливості для збереження операційної прибутковості.

Варто зазначити, що інфраструктура банківської системи, все ж таки, постраждала через війну. За 2022 рік банки скоротили кожне п'яте відділення. Найбільше філій закрили ПриватБанк та Ощадбанк (158 та 68 відповідно). Іноземні та приватні банки також активно згортали діяльність своїх підрозділів. Призупинення роботи окремих відділень пов'язано як із необхідністю забезпечення безпеки працівників та клієнтів банку, так і з оптимізацією витрат, ураховуючи зниження прибутковості через військову агресію. Наразі задля забезпечення доступності банківських послуг для населення, що перебуває на деокупованих територіях, державні банки можуть забезпечувати інклюзію в цих населених пунктах за допомогою мобільних відділень [5].

Попри складні економічні та політичні умови більшість банків зберегли високу операційну ефективність. За результатами 2022 року банківський сектор України отримав 24.7 млрд грн прибутку і це стало можливим, в тому числі, завдяки розвитку цифровізації банківського сектору. Безпосередній вплив інноваційних технологій на банківську діяльність проявилась у змінах збутового та комунікаційного каналів банківського обслуговування, серед ключових переваг яких є зручність та безпечність, що є дуже важливим в умовах війни.

Отже, банківський сектор України досить успішно адаптувався до нових умов роботи в складних для нашої країни умовах. Наразі основним вектором для подальшої роботи банків є відновлення кредитування, діджиталізація банківського сектору та пристосування їхніх моделей роботи до умов затяжної війни.

Список використаних джерел:

1. Кількість банків в Україні (2008–2023). URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/banks/stat/count>
2. Основні показники діяльності банків. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/banks/stat>
3. Наглядова статистика. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist#1>
4. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua>
5. Огляд банківського сектору. Лютий 2023 року. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/oglyad-bankivskogo-sektoru-lyutiy-2023-roku>

Губа М. О., к.е.н., доц.,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Університету митної справи та фінансів
Шуліка А. В., студентка
Університету митної справи та фінансів

АКТУАЛЬНІСТЬ ЦИФРОВИХ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

В сучасних умовах новітні технології радикально змінюють фінансову галузь в багатьох країнах. Цифрова трансформація та доступні цифрові фінансові послуги є критично важливими для економічного зростання України та інших країн світу.

Головною тенденцією у розвитку глобальної економіки є цифровізація, що передбачає поширення цифрових технологій у всіх аспектах бізнесу. Ці технології докорінно змінюють фінансову галузь багатьох країн, що є однією з загальних характеристик сучасних фінансових інновацій.

Вплив інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) в процесі надання фінансових послуг призвів до радикальних змін в цьому секторі, які характеризуються підвищенням рівня автоматизації, відкритістю та орієнтованістю на споживача. Це призвело до значного зростання значення фінансових технологій, оскільки їх глобальне впровадження щороку підвищується. Особливо актуальність цифрових технологій у фінансовій сфері зросла в умовах поширення пандемії коронавірусу, карантину та вимушеної ізоляції, що стало викликом для всього світу.

Використання інформаційних технологій, мобільних додатків, електронних засобів платежів, онлайн-переказів та управління власним рахунком стало необхідною складовою ринку фінансових послуг. На сучасному ринку фінансових послуг стає дедалі більш поширеним використання FinTech інновацій, а також з'являються компанії, які спеціалізуються на цифрових фінансових технологіях.

За визначенням Семенова А. Ю. та Цирулика С. В. «FinTech – це послуги, що надаються технологічними компаніями за допомогою спеціального програмного забезпечення, та зосереджені на задоволенні фінансових потреб клієнтів, пропонуючи зручні, ефективні, автоматичні та прозорі онлайн продукти порівняно з класичними фінансовими послугами» [1].

У сфері FinTech можна виділити три основні групи суб'єктів, які називаються провайдерами: 1) традиційні фінансові інститути, такі як банки, страхові компанії та платіжні системи; 2) FinTech-стартапи, що працюють над наданням фінансових послуг за допомогою нових технологій на основі ІКТ; 3) технологічні гіганти (BigTech) такі як Google, Facebook, Amazon, Apple, Samsung та інші, починають входити на ринок фінансових послуг, надаючи їх за допомогою власних технологій.

Сфери надання фінансових послуг FinTech: банківська (розрахунково-касове обслуговування, послуги, пов'язані з обробкою транзакцій та переведенням коштів між рахунками); інвестиційна (управління активами та операції на фондовому ринку, брокерські послуги); страхова (послуги з посередництва в укладенні договорів страхування, забезпечення фінансової захисту від ризиків шляхом укладання договору страхування); біржова (біржова торгівля); мікрофінансова (отримання грошей малими підприємствами чи громадянами); платіжна (здійснення грошових транзакцій всередині країн та на міжнародному рівні).

Актуальні цифрові фінансові послуги містять сервіси онлайн-банкінгу, електронні гроші, цифрові валюти, мобільні платежі, цифрове кредитування та страхування, електронні гаманці та Інтернет-еквайринг.

Пріоритетними напрямками розвитку FinTech в Україні є цифровий банкінг (без банківських відділень), електронні платежі, онлайн кредитування (P2P, B2P і кредитування фінансових компаній) та страхування (автострахування, туристичне страхування). Електронні платежі сприяють формуванню більш стабільного і відкритого бізнес-середовища, скорочують масштаби тіньової економіки та формують більш високу потенційну базу для регулювання податкових надходжень та фінансової інтеграції для урядів різних країн [2].

Популярним серед українських підприємців є впровадження технології блокчейна в свою бізнес-модель. Цьому сприяв розвиток криптовалют, зокрема біткоїну, який дозволив революціонізувати платежі та грошові перекази шляхом усунення посередників та розробки smart-контрактів, що виконуються автоматично на основі заданих умов.

Також, Україна знаходиться в ряді лідерів серед країн, які успішно реалізують новаторські цифрові рішення в галузі FinTech. Наприклад, Міністерство цифрової трансформації запровадило успішний проект “Держава в смартфоні – Дія”, який викликає захват закордоном. Цей додаток дозволяє зберігати копії документів, включаючи внутрішній та закордонний паспорти, водійське чи пенсійне посвідчення, а також інші важливі документи в смартфоні. Крім того, за допомогою цієї програми можна передавати копії документів, щоб отримати банківські та поштові послуги, використовувати у різних життєвих ситуаціях.

Отже, цифрові фінансові послуги є невід'ємною частиною фінансового сектору та являють собою продукти FinTech, які надаються через різні форми електронної комерції, використовуючи сучасні інформаційні та цифрові технології. Для розвитку FinTech ключовим аспектом є вирішення проблем економічної ефективності. Ці фінансові послуги надають можливості учасникам фінансової галузі та дозволяють здійснювати різні фінансові операції швидко, ефективно та безпечно, що забезпечує зручність та доступність для широкого кола користувачів.

Список використаних джерел:

1. Семенов А. Ю., Цирулик С. В. Тенденції розвитку Fintech послуг на світовому та вітчизняному ринках фінансових послуг. Бізнес Інформ. 2018. № 10. С. 327-334.

2. Тарасюк М.В., Кощев О.О. Інновації в глобальній цифровій фінансовій сфері: оцінка трансформацій / М.В. Тарасюк, О.О. Кощев // Актуальні проблеми міжнародних відносин. 2017. Вип. 131. С. 94–110.

Довгаль А. В., магістрант

Полтавського державного аграрного університету

ОСОБЛИВОСТІ АВТОМАТИЗОВАНОГО ОБЛІКУ ПРАЦІ ТА ЇЇ ОПЛАТИ В БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВАХ

У сучасному діловому світі впровадження інформаційних систем і технологій є необхідною умовою успішного ведення бізнесу. Облік заробітної плати та нарахування заробітної плати є важливою частиною системи обліку та управління підприємством, оскільки допомагає визначити розмір витрат на оплату праці, понесених підприємством, а отже, і собівартість наданих послуг, а також дозволяє більш ефективно використовувати наявні трудові ресурси підприємства. Для забезпечення повного, оперативного та систематичного обліку персоналу компанії та витрат на оплату праці необхідно автоматизувати облікові процедури.

Розвиток інформаційних технологій сьогодні має значний вплив на ефективність операцій з розрахунку заробітної плати. Використання автоматизованих систем розрахунку заробітної плати дозволяє бюджетним установам:

- спростити операції з нарахування заробітної плати.
- підвищити якість і повноту даних, що містяться в розрахунково-платіжних відомостях.
- зменшити кількість помилок.

Бюджетні установи все більше оснащуються інформаційними технологіями, які дозволяють фіксувати дані як на автоматичних носіях, так і безпосередньо в облікових реєстрах. Використання інформаційних технологій дає можливість отримувати необхідну та важливу інформацію в найкоротші терміни. Це сприяє підвищенню ефективності управлінських рішень установи. Автоматизовані системи відіграють важливу роль в обліку

всієї фінансової установи та значно полегшують роботу задіяного персоналу. Однак не всі бюджетні установи та організації використовують інформаційні технології у своїй діяльності. В Україні майже кожна десята така установа не використовує їх для своєї обліково-аналітичної діяльності [1].

Сучасна автоматизована система бухгалтерського обліку в бюджетних установах повинна базуватися на принципах сучасних комп'ютерних технологій і забезпечувати:

- повне та своєчасне задоволення інформаційних потреб користувачів;
- виконання контрольних завдань з метою отримання необхідної інформації про наявні розбіжності;
- прийняття комп'ютеризованих управлінських рішень;
- проведення аналізу та прогнозування фінансової діяльності розпорядника бюджетних коштів розпорядника бюджетних коштів розпорядника бюджетних коштів [3].

Особливістю автоматизації розрахунку заробітної плати є постійне продукування та обробка великих обсягів фінансових даних, які необхідно зберігати та фіксувати в електронному вигляді (первинні документи, облікові реєстри, звітні форми), тобто створення системи первинного, аналітичного та синтетичного обліку з використанням інформаційних технологій.

Обираючи програмне забезпечення для автоматизації обліку в бюджетних установах, варто віддати перевагу «1С: Підприємство 8. Бухгалтерія для бюджетних установ України», яке дає змогу повністю задовольнити потреби бюджетних установ у сфері методології, технологічних рішень та програмного забезпечення, а також забезпечити можливість обміну даними шляхом якісної міграції між різними програмними продуктами.

Однак більшість установ використовують для ведення електронного обліку програмне забезпечення Excel та Word. Це негативно впливає на якість обліку, оскільки жодна з цих програм не дозволяє вести облік як систему. Вони можуть виконувати лише окремі функції (створення аналітичних показників і документів, реєстрація операцій, планування доходів і видатків тощо, але не як система, а як окрема функція) [2].

Автоматизована система бухгалтерського обліку об'єднує облікову інформацію, яка дає повну картину діяльності бюджетної установи. Сьогодні використання облікової інформації змінилося. Облікова інформація є ключовою для прийняття управлінських рішень керівництвом бюджетної установи.

З метою покращення оперативної роботи бюджетних органів Міністерство внутрішніх справ України спільно з державним підприємством «ІНФОТЕКА» на базі ПЗ «МІА» розроблено та рекомендовано до впровадження ІТ-програму «МІА: Облік і Звітність». Програма передбачає окремі елементи інтегрованої системи. Вона об'єднує компоненти «Бухгалтерія», «Ділові процеси», «Склад», «Заробітна плата та грошове забезпечення» тощо. Для кожного компонента системи існує окремий посібник користувача.

Компонента «Заробітна плата та грошове забезпечення» використовується для автоматизації фінансової діяльності бюджетних установ. Компонент «Заробітна плата та грошове забезпечення» є частиною продукту інтегрованої системи, що складається з низки компонентів: «Адміністратор», «Бухгалтерія» та інших [3].

Таким чином, можна зробити висновок, що питання нарахування заробітної плати відіграють особливу роль у роботі бухгалтерської служби кожного бюджетного органу. Існує потреба в розробці нових галузевих форм первинного обліку заробітної плати та вдосконаленні існуючих.

Список використаних джерел:

1. Васильєва В. Г., Коновалова О. В., Коротченко В. О. (2018). Сучасні проблеми автоматизації обліку в бюджетних установах: теоретичні та практичні аспекти. *Економічний простір*, (138), 150-163. URL: <http://www.prostir.pdaba.dp.ua/index.php/journal/article/view/328>

2. Коротченко В. О., Васильєва В. Г. (2018). Роль та переваги впровадження автоматизації обліку оплати праці в бюджетних установах. *Розвиток національних фінансово-економічних систем в умовах глобальних викликів*, 81. URL: https://magazine.faaf.org.ua/images/stories/zb_conference/zb_conf_2018-10-05.pdf#page=81

3. Полятикіна Л. І. (2023) Вдосконалення обліку розрахунків з оплати праці в бюджетних установах. *In The I International Scientific and Practical Conference «Modern methods for the development of science», January 09–11, Haifa, Israel.* 388 p. (p. 84). URL: <https://eu-conf.com/wp-content/uploads/2023/01/MODERN-METHODS-FOR-THE-DEVELOPMENT-OF-SCIENCE.pdf#page=85>

Дубас А. Б., президент Асоціації українських банків,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Київського національного економічного університету

ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ БАНКІВ ЯК ОСНОВА РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОГО БАНКІНГУ В УКРАЇНІ

Незважаючи на широке застосування в світовій фінансовій практиці, поняття соціального банкінгу не здобуло однозначного тлумачення в економічній літературі. Одним з перших це поняття в 1992 році визначив професор Гамбурзького університету Удо Ріфнер: «соціальний банкінг – банківська діяльність, яка спрямована на боротьбу з бідністю» [1]. Поступово соціальний банкінг набув додаткових характеристик: екологічний банкінг, соціальний розвиток а не тільки подолання бідності, забезпечення рівноправності у бізнесі. В літературі [2] визначають такі основні компоненти сучасного соціального банкінгу:

– *Стійкий розвиток.* Соціальний банкінг має на меті розвиток суспільства, навколишнього середовища і особистості на основі невеликих проєктів.

– *Відповідальність*. Банкіри соціального банкінгу не стільки орієнтуються на максимізацію прибутку, скільки на розвиток суспільства. Даний принцип називають ще принципом «м'яких грошей» (soft money).

– *Прозорість*. Банки, надають повну інформацію всім зацікавленим особам щодо напрямків використання їх коштів.

В світовій фінансовій практиці «соціальний банкінг» почав використовуватись ще на початку 50х років як інвестиції в стійкий розвиток без шкоди зовнішньому середовищу (sustainable investing). Проте особливого статусу він набуває з 1970-х. У 1974 р., проїжджаючи по Бангладеш, економіст Мухаммед Юнус зробив висновок, що бідне населення потребує незначних фінансів для початку свого бізнесу. Тоді він у якості експерименту видав кілька кредитів в сумі 27 дол. США для виготовлення меблів з бамбука і всі вони були повернуті[3]. Він заснував Grameen Bank of Bangladesh, який з 1983 по 2005 рік видав понад 5,7 млрд дол. таких кредитів і практично всі їх повернув. За діяльність з подолання бідності він єдиний з банкірів отримав Нобелівську премію миру.

Інститут соціального банкінгу (Англія) визначає його як «банківські та пов'язані з ними фінансові послуги, головною метою яких є сприяння розвитку людей і планети сьогодні та в майбутньому. Перш за все, це означає одночасне врахування соціальних, екологічних, управлінських та економічних наслідків діяльності на всіх рівнях»[4]. Там же наводяться синоніми цього поняття: альтернативний банкінг (“alternative” banking), етичний банкінг (“ethical” banking), зелений банкінг (“green” banking), сталий банкінг (“sustainable” banking), банкінг на основі цінностей (“values based” banking), просто банкінг (“just” banking). До соціального банкінгу інколи відносять і пряме небанківське інвестування, краудфандинг (crowdfunding). Воно здійснюється через ІТ платформи або напряду без участі банків чи інших фінансових інституцій [5]. В сучасних умовах війни в Україні, поширення набуває особлива його форма – благодійний краудфандинг, коли ресурси донорів напряду спрямовуються до благодійних фондів і волонтерів для фінансової підтримки соціальних і військових проєктів на грантовій основі.

Таким чином, сформувалась широка палітра підходів до визначення поняття «соціального банкінгу» від вузького трактування як інструмента подолання бідності до широкого, як всього банківського кредитування і не банківського інвестування, на меті якого стоїть не тільки отримання прибутку, а забезпечення сталого розвитку суспільства. На наш погляд, термін соціальний банкінг краще використовувати для характеристики банківських і небанківських інвестиційних проєктів, спрямованих на підвищення соціальних стандартів громадян, тобто це особлива гілка індивідуального кредитування або інвестування, включаючи гранти. В той же час, для характеристики фінансової підтримки розвитку суспільства, включаючи аспекти екології, розвитку безпечних технологій, боротьби з пандеміями і т. д., тобто в широкому значенні, краще використовувати терміни «сталий банкінг» та «суспільний банкінг». Тобто «соціальний банкінг» є підкатегорією «суспільного банкінгу».

В Україні, банки і небанківські фінансові компанії в різні періоди часу досить активно займались кредитуванням населення. Навіть в умовах війни, заборгованість за такими кредитами банків станом на 1.03.2023 складає 205,8 млрд грн або 20,3% всіх кредитів клієнтам. Тобто банки мають досвід, кадровий і технологічний потенціал, інфраструктуру для розвитку соціального банкінгу. В значній мірі цьому сприяла реформа банківського сектору, спрямована на посилення фінансової стійкості банків. Запровадження нового ландшафту системи ризик-менеджменту, систематичне проведення стрес-тестування, запровадження світових стандартів оцінки фінансової стійкості банків на основі SREP, формування буферів капіталу та інші заходи дозволили створити організаційно-фінансову основу для розвитку соціального банкінгу в Україні. Що бракує на сьогодні банкам, так це довгострокового дешевого ресурсу, широкого кола клієнтів, які могли б обслуговувати соціальні кредити, особливо в умовах війни, та нормативно-методологічної бази, яка б дозволяла активно розвивати цей вид діяльності. В таких умовах органічним виглядає поєднання потенціалу банків з волонтерськими організаціями та благодійними фондами. Банки можуть стати управителями таких коштів та контролерами за їх цільовим і ефективним використанням. Більше того, маючи на озброєнні сучасну методологічну базу, в тому числі запроваджену Національним банком України, на основі аналізу кредитоспроможності реципієнтів коштів, вони можуть надавати рекомендації фондам щодо видачі кредитів, у т. ч. на безоплатній основі, чи надання просто грантів.

Для розвитку соціального банкінгу в Україні важливо створити відповідну методологічну та нормативну бази, щоб банки були зацікавлені його розвивати без впливу на економічні нормативи їх діяльності. В нагоді можуть стати і діджитал технології. У мобільному додатку банків створюється окрема сторінка, де подаються заявки на фінансування, банк здійснює експрес оцінку та рекомендує благодійним організаціям щодо форми фінансування та здійснює контроль за цільовим використанням також на основі ІТ-технологій.

Список використаних джерел:

1. Reifner U., Ford J. Banking for people: social banking and new poverty consumerdebts and unemployment in Europe-national reports. Walter de Gruyter, 1992.104 p.
2. Примостка О. О. Ідентифікація ризиків соціального банкінгу. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Випуск 6, частина 2, 2016. С. 175–178. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/6_2_2016ua/45.pdf
3. Yunus M. Bankertot hepoor: micro-lending and the battle against world poverty. PublicAffairs, 2003. 364 p.
4. Institute for social banking. URL: <https://www.social-banking.org/the-institute>

Дубицький Д. П., к.е.н., доц.,
доцент кафедри обліку, аудиту, аналізу і оподаткування
Університету митної справи та фінансів

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ АВТОМАТИЗАЦІЇ ОБЛІКУ В УКРАЇНІ

З початком військового конфлікту з російською федерацією у 2014 році вперше постало питання переходу вітчизняних підприємств та бюджетних установ на облікове програмне забезпечення не російського походження. На той час більшість вітчизняних підприємств використовували програмний продукт «1С Бухгалтерія» російської компанії 1С. Проте, лише у 2017 році на компанію 1С були накладені санкції [1].

У 2019 році Спілка автоматизації бізнесу розпочала продаж програмного продукту «BAS Бухгалтерія» версії ПРОФ [2], яка була дуже схожою на програмні продукти 1С, і яку можна було придбати на умовах апгрейда попередніх продуктів 1С. Це був найменш безболісний варіант відмови від продукції 1С, проте факт можливості апгрейду викликав сумніви щодо польського походження даного продукту. Власником торговельної марки «BAS ERP» є польська NetHelp Jarocki Piotr (Піотр Яроцькі), розташована в місті Забже. У відкритих реєстрах зазначено, що вона створена в 2007 році та налічує лише одного співробітника – вірогідно, ним і є Піотр Яроцькі. У профілі Яроцького в LinkedIn у розділі «Досвід роботи» вказано, що з 2008 по 2010 роки він був головним розробником у польському представництві «1С», а офіс NetHelp Jarocki Piotr у польському Забже, де зареєстрована компанія, на фото 2012 року виглядає як приватний будинок [3]. З початком повномасштабного вторгнення росії в Україну у 2022 році деякі компанії відмовилися від реалізації та використання програмних продуктів BAS через їх сумнівне походження і, як наслідок, морально-етичних причин.

І знову, частина українських підприємств стикнулося з проблемою автоматизації власного обліку. Вирішення цієї проблеми лежить у площині вибору між створенням власного програмного продукту, придбання програмних продуктів українських розробників («Master:Бухгалтерія», «Dilovod», «A5», «Дебет Плюс», «ISpro» та ін.) або придбання програмних продуктів іноземного виробництва («SAP», «QuickBooks»). Вибір на користь розробки власного програмного забезпечення надає змогу налаштувати його під конкретні потреби підприємства та конфігурацію його бізнес процесів, проте, зазвичай, така розробка є вартісною і її не кожен може дозволити собі. Українські розробки більш налаштовані під законодавство України, проте не завжди містять необхідні модулі (не є універсальними) або містять зайві (це притаманно більшості готових програмних облікових рішень). Що стосується програм іноземного виробництва, то їх основним недоліком є вартість придбання та обслуговування, а також необхідність додаткового налаштування під вимоги українського законодавства.

Для того, щоб зробити правильний вибір щодо придбання або розробки програмного забезпечення, перед цим треба визначитися з основними показниками, які і слугуватимуть критеріями цього вибору, а саме: які ланки обліку ви хочете автоматизувати (оплата праці, складський облік, облік витрат, суцільно весь облік тощо); кількість користувачів, які будуть користуватися програмою (у тому числі одночасно); з якими програмами або програмними комплексами необхідна сумісність; спосіб (архітектура) розміщення програми (власний сервер (сервери), хмарне розміщення); хто буде обслуговувати програмне забезпечення (власний системний адміністратор, служба підтримки розробника); вартість придбання (виготовлення) програмного продукту та вартість підтримки його функціонування.

Також при обранні конкретної програми слід звернути увагу на такі критерії: легкість використання програми (це дозволить мінімізувати час навчання персоналу користуватися нею, а також забезпечить швидкість її використання у роботі); надійності та безпеки (безвідмовність у критичні моменти може зекономити як час, так і гроші компанії, а надійно налаштована система безпеки дозволить зберегти важливі дані та попередити їх виток); масштабованість (необхідно планувати можливе зростання кількості користувачів програми та розширення функціоналу, можливості приєднання додаткових функціоналів).

Перехід на нове програмне забезпечення завжди потребує значних зусиль з боку керівництва та робітників, а інколи, навіть, боротьби керівництва з робітниками, які чинять опір змінам. Проте перехід на програмне забезпечення не російського походження, окрім вкладу у нашу спільну перемогу над ворогом, дозволить ще раз переглянути архітектуру бізнес процесів підприємства, удосконалити їх та оптимізувати процеси ведення бухгалтерського обліку та звітності.

Список використаних джерел:

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 28 квітня 2017 року “Про застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)”: Указ Президента України від 15.05.2017 № 133/2017 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/133/2017#Text>.

2. Початок продажів рішення для автоматизації бухгалтерського обліку – “BAS Бухгалтерія” версії ПРОФ. URL: <https://unionba.com.ua/news/604>.

3. Чи готові Ви спонсорувати ворога тільки тому, що просто звикли до інтерфейсу програми? URL: <https://ibuhgalter.net/articles/1027>

Дудчик О. Ю., к.е.н., доц.,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Баштовенко З. Д., студент Університету митної справи та фінансів

ЗАБЕЗПЕЧЕНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Підприємства займають визначне місце в державному устрої будь-якої країни. Вони забезпечують робочі місця населенню, відраховують податки в бюджет держави, формуючи національний дохід. Підприємства також виступають в ролі виробника і продавця, тобто є самостійними ланками фінансового механізму. Від виробничих підприємств залежить обсяг створеного валового національного продукту, що впливає на соціально-економічний розвиток суспільства. Підприємства є комерційними установами, тому зацікавлені в постійному розвитку технічних та наукових аспектів і зменшенні витрат, при досягненні ефективного виробництва високоякісної продукції. Дані установи взаємодіють зі своїми клієнтами – покупцями за принципом попиту і пропозиції, що сприяє підвищенню якості конкуренції і поліпшенню фінансового стану країни.

Для ефективної діяльності підприємства повинні бути забезпечені фінансовими ресурсами в достатньому обсязі. В табл. 1 наведена інформація про джерела формування капіталу підприємств України за останні роки.

Таблиця 1

Зведені статті пасиву балансу підприємств України (млн грн)

Показники	Власний капітал	Довгострокові зобов'язання та забезпечення	Поточні зобов'язання та забезпечення	Зобов'язання пов'язані з необоротними активами та групами вибуття	Усього
2019	3092766	1633717	6764592	3900	11494975
2020	3339806	1914076	7424971	3627	12682480
2021	4113339	1841585	8111317	4247	14070488
30.09.2022	2226828	1260618	4501335	102	7988883

В 2021 році у порівнянні з 2019 роком фінансові ресурси підприємств України збільшились на 2575,5 млрд. грн. або на 22,4%. При цьому, в цей період не спостерігалось значних темпів інфляції, отже таке збільшення капіталу позитивно характеризує діяльність підприємств, адже суттєво збільшились їх фінансові можливості. За досліджуваний період власний капітал збільшився на 1020,6 млрд. грн. або на 33%. Темпи приросту власного капіталу в 2020 році (247 млрд. грн. або 8%) значно менші, ніж в 2021 році (773,5 млрд. грн. або 23,2%). Що пов'язано з періодом адаптації до ковідно-карантинних обмежень, коли більшість підприємств зазнали збитків і вимушені були компенсувати нестачу ресурсів за рахунок

позикових коштів. Так в 2020 році на 280,4 млрд. грн. або на 17,2% збільшились довгострокові і на 660,4 млрд. грн. або на 9,8% поточні зобов'язання. В 2021 році довгострокові зобов'язання скоротились на 72,5 млрд. грн. або на 3,8%, а поточні зобов'язання зросли на 686,3 млрд грн. або на 9,2%.

Аналізуючи структуру фінансових ресурсів підприємств, стає зрозуміло що найбільша частка ресурсів за усі досліджувані періоди припадає на поточні зобов'язання: 58,8% у 2019, 58,5% у 2020 і 57,6% у 2021 році. Питома вага довгострокових зобов'язань 14,2%, 15,1% та 13,1% у 2019, 2020 та 2021 роках відповідно. Для ефективного функціонування бажана фінансова незалежність підприємств, тобто переважання в структурі капіталу власних коштів. Ця норма порушується, адже на власний капітал припадає у 2019 році 26,9%, у 2020 - 26,3%, в 2021 році – 29,2%.

Фінансові ресурси підприємств виступають джерелами фінансування майна або активів. В таблиці 2 наведено дані підсумків розділів активів балансу підприємств за 2019–2022 роки.

Таблиця 2

Зведені статті активу балансу підприємств України (млн грн)

Показники	Необоротні активи	Оборотні активи	Необоротні активи та групи вибуття	Усього
2019	4844513	6640282	10180	11494975
2020	5312301	7360594	9585	12682480
2021	5650750	8411903	7835	14070488
30.09.2022	3426097	4559323	3463	7988883

Вартість необоротних активів в 2021 році у порівнянні з 2019 роком, збільшилась на 806,2 млрд. грн. або на 16,6%, вартість оборотних активів зросла на 1771,6 млрд. грн. або на 26,7%. Спостерігається стабільна динаміка зменшення питомої ваги необоротних активів та зростання оборотних активів. Найбільша питома вага необоротних активів в 2019 році і сягає 42,1%, а оборотні активи навпаки мають найменшу вагу, в порівнянні з наступними роками, і становлять 57,8%. За підсумками 2021 року, частка необоротних активів зменшилась до 40,2%, а оборотних активів збільшилась до 59,8%. Відбувається зростання мобільності активів і, відповідно, збільшення ліквідності підприємств.

Необоротні активи, утримувані для продажу та групи вибуття, так само як і зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу та групами вибуття, не спричиняють суттєвого впливу на формування відповідно майна і фінансових ресурсів підприємств.

Вже зараз можна прогнозувати значне скорочення фінансових ресурсів і майна підприємства за підсумками 2022 року. Це пов'язано з фізичним знищенням майна великої кількості підприємств в результаті військових дій, обмеженням можливості залучати кредитні ресурси, збитками, які отримують підприємства і це відобразиться на розмірі власного капіталу.

Список використаних джерел:

1. Необоротні та оборотні активи, власний капітал та зобов'язання підприємств за видами економічної діяльності // Офіційний сайт Державної служби статистики. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>

Жидовська Н. М., к.е.н., доц.,
доцент кафедри обліку та оподаткування
Львівського національного університету природокористування

ЦИФРОВІЗАЦІЯ АУДИТУ: ЯК ТЕХНОЛОГІЇ ЗМІНЮЮТЬ ПІДХОДИ ДО АУДИТОРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

На сучасному етапі у більшості розвинутих країн світу відбувається перехід до цифрової економіки, що є черговим етапом інноваційного розвитку, який на основі запровадження електронно-цифрових засобів виробництва і електронно-комунікаційних технологій створює нові потужні чинники економічного зростання та підвищення добробуту населення. Цифровізація (з англ. digitalization) являє собою впровадження цифрових технологій в усі сфери суспільного життя: сфери виробництва, фінансів, державного управління, соціального обслуговування тощо. Цифровізація економіки здійснюється у тісному взаємозв'язку з цифровізацією суспільства, яке широко використовує цифрові технології для різноманітних потреб – роботи, навчання, підтримки здоров'я, фінансових операцій, відпочинку, комунікацій, реалізації суспільних функцій тощо. Як свідчить практика розвинених країн, саме широке використання цифрових технологій забезпечує суттєве підвищення ефективності економічної діяльності та якості суспільного життя. [1]

Як уже зазначалося, цифровізація та розвиток інформаційних технологій впливають на розвиток різних галузей бізнесу, включаючи аудит. Сучасні технології дозволяють аудиторам отримувати доступ до великих обсягів даних, які можуть бути використані для перевірки точності фінансової звітності та виявлення ризиків. [2]

Одним з важливих етапів цифровізації аудиту є впровадження таких технологій, як штучний інтелект, аналітика даних та блокчейн. Ці технології можуть допомогти аудиторам у зборі та аналізі даних, зменшенні часу, потрібного для проведення аудиту, а також підвищенні рівня надійності та точності аудиторських доказів.

Штучний інтелект може бути використаний для аналізу великих обсягів даних та автоматизації процесів. Наприклад, алгоритми машинного навчання можуть допомогти виявити незвичайні транзакції та інші ознаки шахрайства, які можуть бути пропущені під час ручного аналізу даних. Штучний інтелект також може допомогти у зборі та обробці даних, що може зменшити час, потрібний для проведення аудиту.

Аналітика даних є іншою важливою технологією для цифровізації аудиту. Вона дозволяє аудиторам аналізувати великі обсяги даних та виявляти ризики та незвичайні транзакції, які можуть бути пропущені під час ручного аналізу. Аналітика даних є ключовим інструментом для аудиторів у відстеженні фінансової звітності компаній та виявленні невідповідностей. Використання цієї технології дозволяє ефективно аналізувати великі обсяги даних та автоматизувати процеси перевірки. В результаті аудитори можуть бути впевнені у точності та повноті фінансової звітності, а також швидше виявляти можливі ризики та проблеми.

Технології блокчейну дозволяють створювати безпечні, надійні та беззмінні записи про транзакції та діяльність компаній, що зменшує можливість шахрайства та спотворення даних. Блокчейн також дозволяє забезпечити відстеження транзакцій та облік активів в режимі реального часу, що робить процес аудиту більш ефективним та точним. Застосування блокчейну у процесі аудиту дозволяє аудиторам швидко та ефективно перевіряти вірогідність операцій та відслідковувати їх історію, забезпечуючи транспарентність та достовірність даних. Крім того, блокчейн дозволяє зберігати дані у розподіленому реєстрі, що зменшує ризик їх втрати, а також забезпечує захист конфіденційної інформації.

Процес проведення аудиту змінюватиметься зі зростанням обсягів даних. Розгортання телекомунікаційних мереж 5G прискорить процес впровадження Інтернету речей, внаслідок чого мільярди підключених пристроїв збиратимуть інформацію за допомогою дистанційних датчиків. Ці інновації призводять до появи нових потоків даних, які будуть використовуватися як джерела інформації в процесі аудиту. Завдяки таким потокам стає можливим аудит усіх даних, а не обмеженої вибірки, що дає змогу отримувати більш надійні аудиторські докази. Це також допомагає аудиторам краще розібратися у фінансовій та нефінансовій інформації компанії і, отже, точніше виявляти ризики суттєвого відхилення, у тому числі ризики несумлінних дій. [3]

Однак, було б помилкою в процесі аудиту надмірно покладатися на технології. Безперечно, вони можуть підвищити швидкість і точність аудиту, але ніколи не замінять професійну оцінку досвідченого аудитора. Процеси, які впроваджують аудиторські фірми, мають бути достатньо надійними та враховувати ризик технологічних збоїв. Аудиторам, як і раніше, необхідно підтверджувати ефективність системи внутрішнього контролю, не забувати про професійний скептицизм та проводити незалежну оцінку.

Список використаних джерел:

1. Антонюк В. П. Залученість населення України в процеси цифровізації. Побудова інформаційного суспільства: ресурси і технології: матеріали XVIII Міжнародної науково-практичної конференції, Київ, 19–20 вересня 2019 р. [Електронний ресурс] / МОН України, УкрІНТЕІ [та ін.]. – Київ : УкрІНТЕІ, 2019. С. 13–18.

2. Жидовська Н. М., Вільчинська Є. М. Інструмент електронного аудиту платників податків в Україні. Актуальні проблеми сучасного бізнесу: обліково-фінансовий та управлінський аспекти: матеріали IV Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 22–23 березня 2022 р. Ч. 2. Львів: ЛНУП, 2022. С. 83-86.

3. Як аудит на основі даних може зміцнити довіру до бізнесу. URL: https://www.ey.com/uk_ua/assurance/how-the-data-driven-audit-can-increase-trust-in-business

Заруцька О. П., д.е.н.,
завідувачка кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Університету митної справи та фінансів
Кузнєцова А. Я., д.е.н.,
професорка кафедри міжнародного менеджменту
Краківського економічного університету, м. Краків, Польща

ДОСЛІДЖЕННЯ РИЗИКІВ УКРАЇНСЬКИХ БАНКІВ З ВИКОРИСТАННЯМ НЕЙРОННИХ МЕРЕЖ

Банківська система України перебуває під впливом величезних стрес-факторів воєнного стану, але забезпечує безперерйну діяльність, підкріплення економіки готівковими і безготівковими ресурсами, проведення розрахунків клієнтів. Внаслідок війни відбулося суттєве скорочення мережі банківських відділень у регіонах активних бойових дій. З метою наближення послуг до клієнтів, банківські установи розгорнули роботу мобільних відділень на підконтрольних територіях, забезпечили дистанційне обслуговування клієнтів. У першому півріччі 2022 року кількість активних платіжних карток значно скоротилася, але за станом на 01.01.23 показник перевищив рівень початку 2022 року. Банківська система успішно тримає фінансову оборону країни. У той же час, під впливом зростаючих зовнішніх ризиків, відбуваються певні структурні перетворення самої банківської системи, змінюється її профіль ризиків.

Довоєнному зміцненню банківської системи сприяли комплексні заходи вдосконалення систем управління ризиками та опрацювання шляхів відновлення діяльності банків в умовах погіршення фінансового стану, що розроблялися банками на вимогу нормативно-правових документів Національного банку України [1, 2]. Опрацьовані банками моделі оцінювання ризиків, системи індикаторів погіршення показників та відповідних заходів раннього реагування, спрямовані на мінімізацію можливих втрат через реалізацію негативних факторів у банківській системі України.

Банківська система України була і залишається концентрованою навколо чотирьох найбільших державних банків: АТ КБ “ПриватБанк”, АТ “Ощадбанк”, АТ “Укрексімбанк”, АБ “Укргазбанк”. За 2022 рік їх частка у сукупних активах системи продовжувала зростати і досягла 51%. Група з

іноземним капіталом зменшилася на 2 банки, що належали країні-агресору (АТ “МР БАНК” та ПАТ “Промінвестбанк”). За станом на 1 січня 2023 до даної групи входить 16 банків, сукупні активи яких займають 30% в активах системи, як на початку 2022 року. Українські приватні банки також скоротилися за рік на два банки (АТ “МЕГАБАНК”, АТ “БАНК СІЧ”), На початку 2023 до групи входить 47 банків, частка активів яких займає 20% у сукупних активах системи і має тенденцію до скорочення. Проблема підтримки фінансової стійкості приватних банків українських акціонерів є важливою передумовою післявоєнного відновлення країни.

Якість кредитного портфелю очікувано погіршується в усіх групах банків. Скорочення частки кредитних операцій супроводжується зростанням розміщення коштів у державних цінних паперах. У структурі зобов'язань збільшується частка коштів до запитання.

Порівняння ключових характеристик банківської системи протягом останнього року доцільно провести з використанням методу структурно-функціональних груп банків (СФГБ), що ґрунтується на використанні самоорганізаційних карт Кохонена. Процедура виокремлення однорідних груп банків із однаковими бізнес-моделями, дозволяє виявляти зміни ключових характеристик банківської системи. Формування СФГБ відбувається автоматично, за допомогою програмного продукту Viscovery SOMine 7 на основі значень фінансових показників банків, шляхом підтягування близьких за значеннями показників банків до центрів груп.

Перетворення в системі структурно-функціональних груп виявляють тенденції, які неможливо виявити безпосередньо, без даного методу досліджень. Замість традиційного групування банків за структурою власності доцільно розглядати банки з однаковими бізнес-моделями та зміни профілю ризиків цих груп банків.

Метод структурно-функціональних груп продемонстрував, що протягом останнього року перелік банків із моделями корпоративного кредитування суттєво не скоротився, хоча ресурсна база значної кількості банків стала менш стабільною. Замість строкових ресурсів більше використовуються кошти до запитання. Спостерігається скорочення обсягів операцій залучення кредитів рефінансування з одночасним придбанням урядових цінних паперів.

Не всі державні банки мають однакові бізнес-моделі. Враховуючи великий розмір банків та їх вплив на фінансову стійкість банківської системи, особливості профілю ризиків та бізнес-моделей даних банків має бути в фокусі уваги Національного банку України. Бізнес-моделі банків з іноземним капіталом також відрізняються між собою, орієнтовані на міжбанківський ринок або роботу з ОВДП. Профіль ризиків таких банків також відрізняється.

Використання методу структурно-функціональних груп банків дозволяє аналізувати бізнес-моделі, оцінювати найбільш перспективні та спрямовувати стратегічне управління до збалансоване управління банківськими ризиками.

Список використаних джерел:

1. Положення про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах. Постанова Правління Національного банку України від 11.06.2018 № 64. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0064500-18> (дата звернення: 16.03.2023).

2. Положення про плани відновлення діяльності банків України та банківських груп, затверджене Постановою Національного банку України від 18.07.2019 № 95 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0095500-19> (дата звернення 16.03.2023).

Івасенко К. І., студентка

Державного торговельно-економічного університету

Серажим Ю. В., к.е.н.,

доцент кафедри банківської справи

Державного торговельно-економічного університету

ПЕРСПЕКТИВИ ВПЛИВУ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ФІНАНСОВУ ДІЯЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВИ

Глибоке впровадження нового покоління Інтернету, бази даних, хмарних обчислень Tencent, штучного інтелекту, Блокчейну (blockchain) та традиційних галузей змусило комерційну та соціальну еволюцію рухатися до мереж, оцифрування та інтелекту. Завдяки стрімкому розвитку інформаційних технологій, особливо передових цифрових технологій, таких як штучний інтелект і бази даних, світова економіка вступила в еру цифрової економіки. У сфері фінансів технології прискорили цифровізацію фінансових послуг. Цифрові фінанси мають низьку вартість фінансування, високу ефективність і не мають часових і просторових обмежень, тому вони привернули широку увагу суспільства. Цифрові фінанси також створюють можливості для розробки кращих банківських і фінансових продуктів і послуг для споживачів і створюють нові шляхи спрямування фінансування для бізнесу, таким чином покращуючи фінансову доступність. Діджиталізація має значний вплив на фінансову діяльність в Україні, забезпечуючи швидкість, ефективність та безпеку фінансових операцій, покращення безпеки та якості обслуговування клієнтів, а також зниження витрат на обслуговування та операції, забезпечуючи більший доступ до фінансових послуг для населення та підприємств.

Розвиток фінансової діяльності в Україні у зв'язку з цифровізацією економіки є дуже важливим та актуальним завданням для держави та бізнесу. Цифрові технології суттєво впливають на фінансову діяльність держави. Такі технології дозволяють уряду забезпечувати більш ефективно збирати податки, контролювати фінансові потоки, розробляти та впроваджувати різні програми соціального захисту населення.

Одним з найважливіших напрямків застосування цифрових технологій в фінансовій діяльності держави є електронне управління фінансами. Електронне управління фінансами – це використання електронних технологій та програмних засобів для планування, контролю та аналізу фінансових операцій в організації. Завдяки електронному управлінню фінансами можливо автоматизувати багато процесів, що пов'язані з фінансовим управлінням, такі як: облік фінансових операцій, створення звітності та аналіз фінансових показників, керування бюджетом та планування доходів та витрат, управління ризиками та забезпечення безпеки фінансових операцій. Електронне управління фінансами забезпечує підвищення ефективності та точності фінансового управління, знижує витрати на обслуговування фінансів, підвищує захист фінансових даних та зменшує ризики фінансових махінацій. Електронні платежі та фінансові сервіси є одними з найбільш інноваційних та перспективних напрямків у фінансовій сфері. Ці технології дозволяють здійснювати швидкі та безпечні операції з використанням мобільних телефонів, комп'ютерів та Інтернету. Основними перевагами електронних платежів та фінансових сервісів вважають швидкість, безпеку та економію часу і грошей.

Електронні платежі та фінансові сервіси дозволяють здійснювати операції швидко та зручно, без необхідності відвідувати банки та інші фінансові установи. Неабиякою перевагою є забезпечення високого рівня безпеки, оскільки вони використовують сучасні технології шифрування та ідентифікації користувача. Електронні платежі та фінансові сервіси знижують витрати на операції та економлять час, оскільки користувач може здійснювати операції з будь-якого місця зі свого смартфона чи комп'ютера. До того ж, вони підвищують доступність фінансових послуг для громадян та підприємств, особливо в тих регіонах, де немає розвинутої мережі банківських установ.

Важливим напрямком в фінансовій діяльності держави також є автоматизація процесів збору та обробки фінансової інформації. Одним з основних компонентів автоматизації процесів збору та обробки фінансової інформації є використання програмних продуктів для фінансового управління, таких як бухгалтерські та податкові програми, електронні таблиці та фінансові платформи. Крім того, існують також програмні засоби для автоматизації процесів збору фінансової інформації, такі як електронні звіти про фінансові показники, автоматизовані системи оплати, електронні системи збору та обробки даних про клієнтів та постачальників.

17 листопада 2021 року на засіданні Уряду було прийнято розпорядження «Про схвалення Стратегії здійснення цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації системи управління державними фінансами до 2025 року та затвердження плану заходів щодо її реалізації» [1]. Реалізація даного розпорядження повинна була створити можливість для подальшої якісної цифрової трансформації системи управління державними фінансами, проведення автоматизації бізнес-процесів, а також

автоматизації процесів у сфері державного внутрішнього контролю, моніторингу та оцінки фіскальних ризиків. У рамках цього акту передбачено: централізацію управління ІТ шляхом впровадження єдиних ІТ-стандартів; розбудова Єдиної інформаційно-телекомунікаційної системи СУДФ; впровадження електронних послуг; унеможливлення впливу людського фактору на автоматичну обробку інформації; збереження та посилення кадрового потенціалу з метою забезпечення підвищення рівня якості та доступності ІТС, що входять до складу ЄІТС системи управління державними фінансами; захист інформації, яка обробляється в ЄІТС системи управління державними фінансами. [1]

Серед проблем, на розв'язання яких спрямована Стратегія та якісна цифрова трансформація системи управління державними фінансами, є відсутність інтеграції між інформаційними системами управління державними фінансами у режимі он-лайн, а також відсутність єдиного сховища даних з актуальною інформацією, доступною для всіх органів державної влади [2, с. 11–12].

Отже, цифрові технології докорінно змінили усі фінансові відносини в суспільстві. Досить швидко формується нова екосистема фінансового бізнесу, яка побудована на використанні цифрових технологій. Разом з тим процес діджиталізації ще далекий до завершення. Цифрові технології мають великий вплив на фінансову діяльність в сучасному світі. В першу чергу вони змінюють способи за допомогою яких банки та інші фінансові установи працюють зі своїми клієнтами, а також збирають та аналізують дані, здійснюють транзакції та багато іншого. Однією з основних переваг цифрових технологій є зручність та доступність. Клієнти можуть здійснювати фінансові операції з будь-якого місця, де є доступ до Інтернету. Банки також можуть надавати послуги онлайн та через мобільні додатки, що спрощує процес взаємодії з клієнтами. Крім того, цифрові технології дозволяють збирати та аналізувати великі обсяги даних про клієнтів. Це допомагає банкам створювати більш точні клієнтські бази даних та пропонувати індивідуальні послуги. Також це може допомогти виявляти шахрайство та інші види злочинної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Стратегія здійснення цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації системи управління державними фінансами на період до 2025 року. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1467-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/14672021-%D1%80#Text>

2. Латковська Т. А. Вплив цифрових технологій на фінансову діяльність держави / Т. А. Латковська // Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів XXI століття»: матеріали Міжнар.наук.-практ. конф. / за загальною редакцією С. В. Ківалова. – Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. – Т. 2. – С. 10–12.

Калин Р. В., аспірант кафедри обліку і оподаткування
Західноукраїнського національного університету

НЕОБХІДНІСТЬ ТРАНСФОРМАЦІЇ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ЕЛЕКТРОННИХ РОЗРАХУНКІВ В УМОВАХ РОЗВИТКУ ЕЛЕКТРОННОЇ КОМЕРЦІЇ

Глобальна пандемія та військові дії, що спричинили економічну кризу, внесла корективи в обсяги виготовлених та реалізованих товарів на території України. Зокрема, відбулося скорочення обсягу товарообігу промисловими підприємствами. Меншою мірою криза позначилася на підприємствах роздрібною торгівлі на некупованих територіях. Разом з деяким уповільненням зростання товарообігу внаслідок економічної кризи проявляється ще більше відставання національного товарного ринку від економіки країн Європи за якісними характеристиками торгівлі.

Незважаючи на зменшення кількості закладів торгівлі у регіонах України, спостерігається загальна тенденція до збільшення обсягів облікової інформації, з якою доводиться мати справу бухгалтерам та управлінцям на торговельних підприємствах. Збільшення інформаційних потоків потребує інвестування коштів у сучасні технічні засоби зберігання та реалізації товарів, а також автоматизації їх обліку та контролю.

Паралельно з розвитком прогресивних технологій ідентифікації товарів з метою обліку й аналізу товарообігу на торговельних підприємствах останнім часом набула значного поширення Інтернет-комерція. Більшість товарів на сьогодні реалізується через Інтернет-магазини. Також практично усі торговельні мережі мають власні електронні адреси, за якими можна придбати будь-які товари. Основною перевагою електронної торгівлі для продавців є можливість вільної конкуренції на ринку, незважаючи на розмір бізнесу, обсяг капіталу торговельного закладу тощо. Успішність Інтернет-магазину залежить лише від іміджу, сформованого у покупців. Жодні інші чинники конкурентної боротьби, притаманні традиційній торгівлі, не мають суттєвого впливу на електронний бізнес. Для покупців електронна торгівля приваблива, перш за все, завдяки комфортності процесу придбання товарів. Без необхідності відвідування торговельного закладу у цілодобовому режимі покупці мають змогу порівнювати якісні та вартісні характеристики товарів та здійснювати покупки.

Хоч перша електронна система торгівлі була введена у дію ще 1969 року, досі не розроблено повноцінних облікових методів відображення усіх економічних процесів, які відбуваються в електронних секторах економіки. Перш за все це стосується електронних розрахунків за придбані товари. Із становленням електронної комерції трансформувалися підходи до розуміння такого поняття, як електронні гроші. На початковому етапі розвитку банківської системи під електронними розуміли такі гроші, які

здійснювали рух мережевими каналами зв'язку з використанням пластикових карточок. Разом з надходженням інформації про грошову транзакцію прибували й кошти, передбачені електронним платежем. Готівкові кошти та електронна інформація про них були нероздільні. Згодом електронні гроші почали асоціюватися лише з інформацією, яка зберігається на електронних носіях. Безготівкові розрахунки здійснювалися лише шляхом передачі інформації про обсяг коштів у межах технічних засобів (пластикових карточок, касових терміналів) та комунікаційних зв'язків банківської системи [1]. Діджиталізація соціально-економічних процесів та імплементація сучасних інформаційно-комунікаційних технологій в валютно-банківську сферу призвели до еволюції методики електронних розрахунків з контрагентами.

Новітнім етапом розвитку систем електронних транзакцій є інформаційна інтеграція контрагентів у єдине інформаційне середовище ділових взаємовідносин на принципах технології блокчейн. Фундаментальною основою системи електронних транзакцій є електронні договори, які формують базу даних для діджиталізації обліково-контрольних процесів. База даних повинна містити перелік постійних та змінних облікових даних, наданих системою електронних платежів за підрозділами підприємства для діджиталізації обліку виникнення, погашення дебіторської і кредиторської заборгованості. На основі цієї інформації можна здійснювати внутрішнього контролю платіжної дисципліни та зовнішній незалежний контроль (підтвердження) ділової надійності, платоспроможності з інформуванням усіх зацікавлених у співпраці контрагентів. Аналогічно доцільно рейтингувати контрагентів для автоматизації обліку електронних грошових платежів в Інтернет-торгівлі.

Як наслідок, застосування прогресивних методів ідентифікації товарів, розвиток електронної торгівлі з можливістю розрахунків за придбані товари за допомогою електронних грошей потребують удосконалення чинної системи бухгалтерського обліку, котра була б максимально пристосованою до впровадження сучасних технологій обробки облікової інформації. Технічні й програмні засоби, на базі яких реалізовані інформаційні технології, разом з високоінтелектуальними здібностями мають стати основними інструментами бухгалтера у вирішенні усіх облікових завдань. Сформовані раніше професійні функції бухгалтерів у даний час значною мірою автоматизовані, пріоритетними з плином часу стають уміння та навички проектування інформаційних систем, а від фахівців з обліку й аналізу вимагаються високі знання у галузі інформаційних технологій та вміння інтерпретації облікових даних.

Отже, пріоритетними є удосконалення сучасної системи бухгалтерського обліку у напрямку подальшого розвитку електронної комерції та електронних грошей, а також висококваліфікована підготовка облікових працівників з метою отримання вмінь аналітичного осмислення облікової інформації.

Список використаних джерел:

1. Муравський В. В. Комп'ютерно-комунікаційна форма обліку: монографія. Тернопіль : ТНЕУ, 2018. 486 с.

Карпенко Є. А., к.е.н., доц.,
доцент кафедри фінансів, банківського бізнесу та оподаткування
Копайгора І. С, студент
Національного університету
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

СУТНІСТЬ І РОЛЬ СУДОВО-БУХГАЛТЕРСЬКОЇ ЕКСПЕРТИЗИ: ЗАКОРДОННИЙ ТА ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД

Суб'єкт господарювання, що функціонує у правовій державі, зобов'язаний дотримуватися чинного законодавства. Зростання корупційних та підприємницьких ризиків, існуюча динаміка збільшення кількості судових справ у сфері порушення податкового законодавства та правил ведення обліку свідчить про проблему недостовірності облікових даних та обумовлює необхідність існування фахівців, які мають спеціалізовані знання і можуть виступати у ролі посередників, надаючи незалежну професійну оцінку, яка буде використана як доказ у суді.

У вітчизняному законодавстві закріплено лише визначення судової експертизи, як «дослідження на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо об'єктів, явищ і процесів з метою надання висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляду» [1], а трактування економічної експертизи (як підвиду судової) та її складових (експертизи бухгалтерського та податкового обліку, фінансово-господарської діяльності, фінансово-кредитних операцій) відсутні.

Вітчизняні науковці трактують поняття судово-бухгалтерської експертизи із шести підходів: процесуальна форма; дослідження фінансово-господарської діяльності та даних обліку суб'єкта господарювання; процес використання спеціальних знань із бухгалтерського та податкового обліку; дослідження експерта у галузі економіки і бухгалтерського обліку матеріальних об'єктів, явищ, процесів; процесуальне дослідження економічних об'єктів, явищ і процесів.

Феномен судово-бухгалтерської експертизи, як концепція, що виникла в США, набув широкого поширення у 1980-х роках під назвою «Forensic accounting». Слово «криміналістика» знайшло свій еквівалент у нашій мові та більшості країн світу як таке, що належить до суду, а експертиза в цій галузі отримала назву «судово-бухгалтерська експертиза». У світовій практиці судово-бухгалтерська експертиза розглядається як використання технологій і науки для отримання та виявлення правди щодо незаконних дій і суперечливих рішень у сферах фінансів, бухгалтерського обліку та управління [2].

На відміну від України в законодавстві інших країн є спеціальні нормативи, які надають визначення та регулюють проведення саме судово-бухгалтерської експертизи. Наприклад в Австралії Рада з професійних та етичних стандартів бухгалтерського обліку (APESB) випустила стандарт APES 215 [3] на послуги судово-бухгалтерської експертизи, який є професійним стандартом практичної та етичної поведінки бухгалтерів-криміналістів в Австралії. Відповідно до цього документу судово-бухгалтерська експертиза – це послуги експертного свідка; непрофесійного свідка; консультаційні експертні послуги та послуги розслідування [3].

У Канаді на федеральному рівні за діяльністю судових експертів веде нагляд СРА, а судово-бухгалтерська експертиза розглядається як спеціалізація в бухгалтерській професії та належним чином регулюється з точки зору освіти, кваліфікації та контролю вступу до цієї професії. Крім того, індивідуальні сертифікати видаються дипломованим бухгалтерам, які працюють у кожній конкретній сфері судово-бухгалтерських послуг. Складовими судово-бухгалтерської експертизи в Канаді є: судові послуги; відшкодування збитків і компенсація за втрату послуг; послуги з розслідування шахрайства; послуги з банкрутства та реструктуризації; ІТ-послуги [4].

У США відсутнє законодавчо закріплене визначення судово-бухгалтерської експертизи, проте в цілому професія судово-бухгалтерської експертизи є більш розвиненою, ніж в інших країнах [5], а тому цей термін трактується різними професійними організаціями. Американський інститут сертифікованих громадських бухгалтерів трактує судово-бухгалтерську експертизу як «застосування спеціальних знань і навичок проведення розслідувань, якими володіють сертифіковані бухгалтери (СРА), для збору, аналізу та оцінки доказів, а також для тлумачення та передачі результатів у залі суду, залі засідань чи інших юридичних або адміністративних місцях» [6].

Як бачимо судово-бухгалтерська експертиза є необхідним елементом перевірки законності діяльності підприємств, проте визначення судово-бухгалтерської експертизи в Австралії, Канаді і США є набагато ширшим від вітчизняного. На нашу думку під судово-бухгалтерською експертизою слід розуміти процесуальну дію, що полягає в експертному дослідженні даних бухгалтерського та податкового обліку з метою запобігання шахрайству, формування та надання висновку стосовно питань, поставлених органами дізнання та слідства або іншим замовником.

Список використаних джерел:

1. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-ХІІ URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 16.03.2023).
2. Hakan Araci, Çevik Özcan (2019). Adli Muhasebe: Adli Muhasebecilik Mesleği Yetkinlikleri, Önemi ve Türkiye'deki Yeri Yıl. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F 2019*, Cilt 26, Sayı 3, pp.801 – 813.
3. APES 215 Forensic Accounting Services. Accounting Professional&Ethical Standarts Board. Revised: July 2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 25.02.2023).

4. Gosselin, M. (2014). Forensic accounting in Québec: the context of a distinct society in Canada. *Journal of Forensic and Investigative Accounting*, 6(3), 48–61.

5. Abdullah, W. and Said, R. (2019), “Audit and risk committee in financial crime prevention”, *Journal of Financial Crime*, Vol. 26. № 1, P. 223–234.

6. American Institute of Certified Public Accountants (AICPA) (2011), “The 2011 forensic and valuation services (FVS) trend survey”, available at: www.aicpa.org/InterestAreas/ForensicAndValuation/Resources/PractAidsGuidance

Кисільова І. Ю., к.ф.-м.н.,
доц., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Котухов Д. П., магістрант
Запорізького національного університету

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ В СТРАХУВАННІ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Сучасний світ невинно рухається в напрямку цифрової трансформації, і страхова галузь не може залишатися осторонь. Виклики, які стоять перед страховими компаніями у 21 столітті, є величезними і пов'язані з новими технологіями, змінами в споживачах та змінами відносно управління ризиками.

Ще з часів пандемії було помічено безліч недоліків страхової системи. Співробітники в умовах дистанційної роботи повинні були мати доступ до усіх даних та систем миттєво, і таким чином ефективно взаємодіяти зі своїми колегами та клієнтами. А споживачі ж в свою чергу стали більш вимогливими, керуючись кращим цифровим досвідом, з яким вони стикалися в більш гнучких галузях, таких як доставка їжі та онлайн-послуги [1]. Страхові ж послуги не можуть похизуватися такими можливостями дистанційної роботи у цифровому форматі, оскільки вони мають складну структуру та вимоги до зберігання та обробки конфіденційної інформації. Однак, це не означає, що страхові компанії не повинні адаптуватися до нових реалій та впроваджувати цифрові інструменти та технології, щоб забезпечити кращий досвід для своїх співробітників та клієнтів.

Дослідження PwC (PricewaterhouseCooper – міжнародна мережа компаній, що пропонує професійні послуги у сфері консалтингу та аудиту) визначають три ключові напрямки вдосконалення цифрової трансформації страхової галузі. По-перше, страховики погоджуються з високою стратегічною значущістю цифрової трансформації для успіху їх компанії, але вони намагаються розкрити весь її потенціал[1].

По-друге, минулі інвестиції в цифрові платформи самообслуговування та роботизовану автоматизацію процесів (RPA) виявилися успішними. Таким чином, бюджети були зміщені для врахування нових варіантів

використання у сфері штучного інтелекту і для розкриття додаткового потенціалу аналітики даних, особливо в тому, що стосується автоматизації та прискорення процесів розгляду претензій і обслуговування клієнтів [1].

По-третє, страховики визнають, що їм потрібні нові способи внесення змін у робочу силу, щоб сприяти справжньому цифровому мисленню в організації. Незважаючи на те, що страховики впроваджують нові технології з певним впливом, вони повідомляють про меншу увагу до підтримки організаційної структури у відповідності з технологічними змінами [1].

Крім уже згаданих трьох ключових напрямків є ще кілька інших важливих аспектів, які варто врахувати при цифровій трансформації страхової галузі. Наприклад, страхові компанії повинні звернути увагу на кібербезпеку та захист персональних даних своїх клієнтів, оскільки це стає все більш актуальним в контексті зростання кількості кібератак на компанії та зловмисних дій в Інтернеті. Також важливо враховувати потреби молодих споживачів, які є більш технологічно орієнтованими та швидко адаптуються до нових технологій. Страхові компанії повинні бути готові пропонувати цифрові послуги та інтерфейси, які будуть відповідати потребам цієї аудиторії. Ну, і звісно ж важливо забезпечувати підтримку та навчання персоналу щодо використання нових технологій та додатків, оскільки це дозволить їм бути більш ефективними та продуктивними в своїй роботі. Розуміння та вміння використовувати нові технології також можуть допомогти працівникам виконувати свою роботу з більшим комфортом та задоволенням.

Також варто було б згадати технології, які потенційно можуть зробити переворот в страховій галузі, оскільки страховики перебувають у досить динамічному середовищі мінливих трендів. На сьогодні страховий ринок зіштовхується з діджиталізацією, «великими даними» (Big Data), мобільністю, соціально-демографічними зрушеннями, з ринками що розвиваються, зміною традиційної клієнтської поведінки, турбулентністю ринків капіталу, зміною клімату та інфраструктури, а також підвищенням нормативних вимог. Генеральний директор МТСБУ (Моторне (транспортне) страхове бюро України) розповідає, що на сучасному етапі страховий ринок України активно впроваджує цифрові інновації, зокрема, омніканальні комунікації, запуск чат-ботів, аналіз і обробка великих масивів докладної інформації про страхувальників і потерпілих, перехід до цифрової форми страхового полісу та віддаленої ідентифікації, а також використання Blockchain для підвищення довіри до онлайн-продуктів. Усі ці технології можуть докорінно змінити бізнес-процеси в сфері ОСЦПВ [2].

Не дивлячись на те, що традиційні методи обробки та зберігання даних можуть бути надто обтяжливими та неефективними, страхові компанії повинні адаптуватися до нових реалій та використовувати цифрові інструменти та технології для забезпечення кращого досвіду для співробітників та клієнтів. Цифрова трансформація є стратегічно

важливою для успіху компаній, і інвестиції в цифрові платформи і технології можуть допомогти підприємствам забезпечити більш точні прогнози, знизити витрати та збільшити ефективність бізнес-процесів. Однак, страхові компанії повинні також звернути увагу на кібербезпеку та захист персональних даних клієнтів, потреби молодих споживачів та навчання персоналу щодо використання нових технологій та додатків.

Список використаних джерел:

1. Цифрова трансформація страхової галузі. Чи достатньо швидко діють страховики?. FORINSURER: Форіншурер – журнал про страхування та InsurTech. URL: <https://forinsurer.com/news/22/08/10/41610> (дата звернення: 07.04.2023).

2. 5 ключових технологічних трендів у страхуванні, які істотно змінять бізнес-процеси ОСЦПВ / Новини МТСБУ / Прес-центр / МТСБУ. URL: <https://mtsbu.ua/ua/presscenter/news/137670> (дата звернення: 07.04.2023).

Клименко О. С., студент
Харківського національного економічного
університету імені Семена Кузнеця

ЦИФРОВИЙ РОЗВИТОК У НАПРЯМІ ПЕНСІЙНОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ

Цифровий розвиток у напрямку пенсійної реформи є важливою темою, оскільки в сучасних умовах інформаційна технологія стає ключовим елементом для розвитку будь-якої сфери, включаючи пенсійну систему. Цифрові технології надають великий потенціал для покращення пенсійної системи, зокрема, для забезпечення її стабільності та ефективності. Тому дослідження впливу цифрового розвитку на реалізацію пенсійної реформи є особливо актуальним для сучасної України.

Цифровий розвиток є надзвичайно важливим для забезпечення ефективності та стабільності пенсійної системи. У контексті змін у світі, пов'язаних зі швидким розвитком технологій та зміною демографічної ситуації, необхідно розглядати пенсійну систему як складову частину економічного розвитку країни. Цифрові технології можуть допомогти впроваджувати нові підходи до пенсійного забезпечення, такі як індивідуальний пенсійний рахунок, який забезпечує гнучкість та мобільність для громадян. Також за допомогою цифрових інструментів можна вирішувати завдання збору та аналізу даних про пенсійних виплат, що забезпечить ефективність роботи пенсійної системи. Слід враховувати також і те, що пенсійна система має стати більш стійкою до зовнішніх шоків, таких як економічні кризи або пандемії, які можуть впливати на фінансове забезпечення пенсій. У цьому контексті цифрові технології можуть забезпечити більшу прозорість та ефективність управління

фінансами пенсійних фондів та збільшити можливість реагувати на зміни на ринках. Крім того, цифровий розвиток може стати каталізатором для впровадження нових інноваційних підходів до пенсійного забезпечення, таких як використання блокчейн-технологій або штучного інтелекту для підвищення ефективності процесів пенсійного забезпечення. Такі інновації можуть зробити пенсійну систему більш гнучкою та підвищити рівень довіри громадян до неї [2].

Використання цифрових технологій дозволить покращити якість надання пенсійних послуг. Зокрема, віртуальні кабінети, мобільні додатки та онлайн-сервіси можуть забезпечити зручний та швидкий доступ до необхідної інформації про пенсійну систему, а також сприяти автоматизації процесу звернень громадян до пенсійних органів. Розглянутий напрямок розвитку цифрових технологій має безпосередній вплив на пенсійну реформу, оскільки здійснення пенсійних виплат та управління пенсійними фондами є складними та ресурсомісткими процесами. Впровадження цифрових інструментів, таких як онлайн-системи для збору та аналізу даних, автоматизовані сервіси та різні електронні платформи, можуть покращити процес управління пенсійними фондами та забезпечити більшу точність та швидкість здійснення пенсійних виплат. Крім того, це може зменшити бюрократичний дискомфорт та спростити процес звернення до пенсійного фонду для отримання інформації та допомоги [2].

Крім того, цифрові технології можуть допомогти в боротьбі з корупцією та мінімізувати ризики фальсифікації даних щодо пенсійних виплат. Це можна забезпечити за допомогою захисту даних та створення цифрових підписів, що зменшить можливість незаконного доступу до особистої інформації громадян.

Цифрові технології можуть допомогти забезпечити прозорість та ефективність пенсійної системи. Наприклад, застосування блокчейн-технологій може забезпечити надійну інформаційну базу для збереження пенсійних даних, що в свою чергу підвищить рівень їх захисту та недоступності для шахраїв. Зважаючи на те, що пенсійна реформа є складним та багатограним процесом, важливо звернути увагу на цифрові інструменти, які можуть допомогти оптимізувати та прискорити цей процес. Одним з таких інструментів є електронний кабінет пенсіонера, що дозволяє зручно та швидко отримувати необхідну інформацію про розмір пенсії, внесені внески, стан розрахунку та інше. Також цифрові технології можуть бути використані для ефективного збору та обробки даних про пенсійних виплат та управління пенсійними фондами. Наприклад, використання штучного інтелекту може допомогти у виявленні шахрайства в пенсійних виплатах та попередженні виплати пенсії злочинцям. Крім того, важливо зазначити, що цифрові інструменти можуть бути корисними не тільки для самого процесу пенсійної реформи, а й для збору та аналізу даних щодо демографічної ситуації та структури населення, що може

допомогти у вдосконаленні пенсійної системи та адаптації до змін в суспільстві. Наприклад, використання аналізу даних може допомогти у прогнозуванні кількості пенсіонерів на майбутнє та визначенні необхідної кількості фінансових ресурсів для пенсійної системи [1; 3].

Таким чином, цифровий розвиток має безпосередній вплив на пенсійну реформу та може допомогти в покращенні процесу управління пенсійними фондами, забезпеченні точності та швидкості здійснення пенсійних виплат, зменшенні ризику корупції та фальсифікації даних щодо пенсійних виплат. Використання цифрових технологій може сприяти забезпеченню стійкості та ефективності пенсійної системи, підвищенню довіри громадян до пенсійних фондів та забезпеченню достатньої пенсійної виплати для майбутніх поколінь. Однак для підвищення дієвості цифровізації у процесі реалізації пенсійної реформи важливо проводити належний моніторинг та оцінку ефективності впроваджених цифрових рішень в пенсійній системі та забезпечувати постійне оновлення технологій. Тільки так можна досягти дійсного покращення пенсійної системи та забезпечити належну пенсійну підтримку для наших громадян.

Список використаних джерел:

1. Козак В., Яковлева К., Кравченко І. Цифровий розвиток пенсійної системи: пріоритети та можливості. *Пенсійний фонд України*. 2019. № 2. С. 42–49.
2. Іванова М. Пенсійна реформа в Україні: перспективи та виклики цифрової економіки. *Економіка і прогнозування*. 2018. № 3. С. 149–155.
3. Лозовий Ю. Цифрові технології в пенсійній сфері. *Електронне управління*. 2020. № 2. С. 89–95.
4. Леонтієва В. Використання штучного інтелекту в пенсійній сфері. *Інформаційні технології та комп'ютерна інженерія*. 2019. № 1. С. 26–32.

Книшек О. О., к.е.н., доц.,
доцент кафедри обліку, аудиту, аналізу і оподаткування
Університету митної справи та фінансів

ПЕРЕВАГИ ТА ІНСТРУМЕНТИ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ

У сучасних бізнес-реаліях внутрішній аудит вже не може ефективно виконувати свою функцію без використання цифрових технологій. Необхідність аналізу великих обсягів даних та проведення системної оцінки бізнес-процесів вимагають застосування нового інструментарію. При цьому щоб цифрові технології стали частиною інструментарію внутрішнього аудиту на рівні з MS Excel, необхідно розуміти визначальну роль розвитку цифрових компетенцій внутрішніх аудиторів.

Підвищенню рівня цифровізації внутрішнього аудиту останнім часом сприяли як загальносвітові тренди, Big Data, Process mining, Process management, так й епідеміологічна обстановка у світі: скорочення кількості виїзних аудиторських процедур, складнощі у проведенні очних інтерв'ю, затримки у отриманні оригіналів документів.

Внутрішній аудит у цей період виступав не тільки споживачем цифрової управлінської інформації, а й замовником нових аналітичних інструментів, форм звітності та розширення областей застосування автоматизованих контролів.

Внутрішній аудит відіграє ключову роль у забезпеченні відповідності організації законодавству, політикам та внутрішнім процедурам. Однак, традиційні методи аудиту, такі як ручне тестування та перевірка документів, можуть бути неефективними. Цифровізація дозволяє прискорити процес аудиту і забезпечити більш високу точність результатів.

До переваг цифровізації внутрішнього аудиту можна віднести:

1. Збільшення ефективності та швидкості процесів. Цифровізація дозволяє автоматизувати багато процесів, пов'язаних із внутрішнім аудитом і контролем, що сприяє підвищенню їх якості. Наприклад, за допомогою цифрових інструментів можна аналізувати великі обсяги даних та виявляти потенційні ризики, а також генерувати звіти та рекомендації в автоматичному режимі.

2. Поліпшення якості даних. Цифровізація дозволяє збирати, обробляти та аналізувати дані автоматично, що підвищує їх точність та достовірність. Це також дозволяє знизити кількість помилок, пов'язаних із ручним введенням та обробкою даних.

3. Зниження ризиків. Цифровізація внутрішнього аудиту дозволяє швидко виявляти потенційні проблеми та ризики, а також швидко реагувати на них. Це дозволяє організаціям зменшити ризики, пов'язані з шахрайством та іншими видами порушень, а також скоротити втрати, пов'язані з неефективними системами внутрішнього контролю.

4. Поліпшення комунікації та співробітництва. Цифровізація дозволяє покращити комунікацію та ефективну співпрацю між різними відділами та співробітниками організації. Наприклад, цифрові інструменти для спільної роботи дозволяють швидко обмінюватися інформацією та документами.

5. Поліпшення звітності. Цифрові платформи дозволяють збирати, аналізувати та подавати дані у зручному та зрозумілому вигляді. Це дозволяє аудиторам надавати більш повну та точну інформацію про процеси бізнесу та результати його діяльності.

6. Скорочення витрат. Автоматизація процесів внутрішнього аудиту може знизити витрати на персонал та зменшити навантаження на ручну працю, що скоротить витрати та підвищить прибутковість організації.

7. Велика доступність. Цифрові інструменти забезпечують простіший та швидший доступ до інформації, що дозволяє скоротити час на виконання завдань та підвищити оперативність реакції на проблеми, що виникли.

Цифровізація внутрішнього аудиту надає нові можливості для внутрішніх аудиторів. Використання технологій сприяє проведенню більш точного аналізу даних та виявлення слабкостей у системі контролю. Крім економії часу, автоматизація процесів також дозволяє знизити кількість ручної роботи та підвищити ефективність аудиторських перевірок. Нарешті використання хмарних сервісів може значно скоротити витрати на інфраструктуру і знизити ризики для організації.

Загалом цифровізація включає використання різних технологічних інструментів, які дозволяють суттєво спростити роботу внутрішніх аудиторів. Цифровізація внутрішнього аудиту організації може включати використання таких інструментів як:

1. Автоматизовані системи керування аудитом (АСКА). Ці системи дозволяють автоматизувати всі процеси, включаючи планування, виконання, відстеження результатів та звітність. АСКА зазвичай включають функції аналізу даних, управління ризиками та контролю відповідності нормативним вимогам.

2. Системи аналізу даних. Основне завдання цих систем проводити аналіз великих обсягів даних та виявляти приховані залежності та тенденції. Цифрова система аналізу даних може використовуватись для виявлення шахрайства, підвищення якості даних та визначення потенційних ризиків.

3. Хмарні технології. Хмарні технології дозволяють керувати даними та процесами аудиту та контролю на віддалених серверах. Це дозволяє спростити доступ до даних, прискорити процеси та підвищити безпеку.

4. Інтерактивні дашборди (ІД). ІД дозволяють подавати дані у наочній формі та відстежувати їх у реальному часі. Це спрощує прийняття рішень та підвищує ефективність процесів аудиту та контролю.

5. Роботизовані процеси (RPA). RPA дозволяє автоматизувати рутинні процеси, такі як перевірка документів та заповнення звітів. Це дозволяє співробітникам займатися складнішими завданнями та підвищує якість роботи.

6. Використання штучного інтелекту (ШІ). ШІ також може бути використаний внутрішніми аудиторами для покращення ефективності та точності їхньої роботи. Наприклад, ШІ може бути використаний для автоматичного виявлення аномалій у даних, що дозволяє оперативно реагувати на проблеми та покращувати якість процесів.

7. Інтернет речей (IoT). IoT дозволяє збирати дані з різних пристроїв та використовувати їх для аналізу та контролю. Наприклад, IoT може використовуватися для контролю температури та вологості у приміщенні або для відстеження виробничих процесів.

8. Цифрові аудиторські сліди. Цифрові аудиторські сліди дозволяють відстежувати та контролювати дії користувачів у системах керування та інших цифрових системах. Це допомагає виявляти неправомірні дії та підвищує безпеку даних.

9. Електронні підписи та посвідчення особи. Електронні підписи та посвідчення особи дозволяють засвідчувати особу користувачів та підписувати документи в електронному вигляді. Це допомагає спростити процеси та підвищити безпеку документообігу.

10. Мобільні додатки. Наприклад, мобільний додаток може використовуватися для контролю виконання завдань співробітниками на віддаленні або збору даних з мобільних пристроїв.

Цифровізація внутрішнього аудиту є необхідним кроком для сучасних компаній. Використання цифрових інструментів, таких як програмне забезпечення для аудиту, системи управління ризиками, Big Data та машинне навчання, а також blockchain технології, допомагає компаніям досягти більш високого рівня ефективності та підвищення якості роботи. Крім цього, необхідно провести аналіз існуючих процесів і виявити можливості для автоматизації та оптимізації. Також важливо навчити персонал новим технологіям та створити умови для їх використання у повсякденній роботі.

Ковальчук А. М., магістрант
Національного авіаційного університету
(науковий керівник – Марина А. С., к.е.н., доц.,
доцент кафедри бізнес-аналітики та цифрової економіки
Національного авіаційного університету)

ОСОБЛИВОСТІ ОПОДАТКУВАННЯ ЕЛЕКТРОННОЇ КОМЕРЦІЇ

Електронна комерція є однією з важливих складових цифрової економіки та цифрової трансформації. Цифрові технології, що використовуються в електронній комерції, дозволяють підприємствам займатися торгівлею та наданням послуг в Інтернеті, а також забезпечують можливість автоматизації бізнес-процесів, що раніше вимагали багато часу та зусиль. Українська електронна комерція активно розвивається на ринку товарів для дому, косметики та парфумерії, електроніки та товарів для дітей.

В Україні зростає використання безготівкових платежів, зокрема, використання платіжних карток. За даними НБУ, обсяги операцій з використанням платіжних карток за травень – грудень 2022 р. становили 5 058,2 млрд грн, що на 40,5% більше ніж за аналогічний період довоєнного 2021 р. [1]. Однією з передумов бурхливого розвитку безготівкових платежів є, безумовно, електронна комерція. Згідно з даними Податкової служби України, у 2022 році доходи державного бюджету від ПДВ склали 213,9 мільярдів гривень, а доходи від податку на прибуток підприємств склали 117 мільярдів гривень [2]. Частка доходів, пов'язаних з електронною комерцією, в цих показниках не відображається окремо. Разом з тим, згідно з дослідженнями [3], у 2021 р. Україна мала 65-й за величиною ринок електронної комерції обсягом 4 млрд доларів США

(2,6 % ВВП країни), який за темпами зростання на 15 % випереджав світовий. За попередніми оцінками, ринок електронної комерції країни мав досягти 7 млрд доларів США у 2025 р. завдяки середньорічному темпу зростання 18,76 % (найвищі показники серед країн Центральної та Східної Європи). Отже, правильне оподаткування електронної комерції може додатково збільшити податкові надходження до державного бюджету України.

У багатьох країнах, у тому числі в Україні, існують спеціальні закони, які регулюють оподаткування електронної комерції. Закон «Про електронну комерцію» [4] визначає правила оподаткування торгових операцій в електронній формі, а також вимоги до розміщення інформації про товари та послуги на сайтах компаній. Одним з головних викликів для оподаткування електронної комерції в Україні є проблема оподаткування іноземних платформ, через які здійснюються багато електронних операцій в Україні. У 2020 р. Урядом змінено податкове законодавство в частині збільшення обсягу податків, що мають сплачуватися іноземними платформами при здійсненні електронної торгівлі в Україні. Зокрема, з 1 січня 2021 року такі платформи повинні сплачувати ПДВ з продажу електронних послуг та товарів в Україні [5]. До інших можливих шляхів вирішення проблем оподаткування електронної комерції в Україні відносяться також зменшення податкового тягаря для малих та середніх підприємств, що займаються електронною комерцією, та збільшення контролю з боку держави за дотриманням вимог податкового законодавства з боку всіх суб'єктів господарювання, які займаються електронною комерцією.

Ще однією проблемою оподаткування електронної комерції в Україні є неоднакове ставлення до різних видів товарів та послуг. Деякі товари та послуги можуть бути оподатковані ПДВ зі ставкою 20%, тоді як інші можуть бути звільнені від оподаткування зовсім. Це може призводити до нерівного конкурентного середовища для бізнесів, що займаються електронною комерцією, а також до необґрунтованих витрат для держави на відшкодування збитків від звільнень від оподаткування. Один зі шляхів вирішення проблеми нерівного оподаткування може бути встановлення єдиних ставок оподаткування на всі види товарів та послуг, що продаються в електронному форматі. Також можуть бути використані спеціальні програми та системи контролю оподаткування, які дозволять відслідковувати та контролювати рух коштів та виробляти розрахунки податків за кожен конкретний товар чи послугу. Електронна комерція створює нові можливості для підприємств та споживачів, забезпечує зростання обігу товарів та послуг та покращує доступність товарів для споживачів. Для вирішення проблем оподаткування електронної комерції в Україні необхідно поєднати зусилля держави, бізнесу та експертів з різних галузей, щоб розробити ефективні механізми оподаткування, які будуть сприяти розвитку електронної комерції в країні.

Список використаних джерел:

1. Воєнний рік: безготівкові операції – у пріоритеті в українців. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/voennyi-rik-bezgotivkovi-operatsiyi--u-prioriteti-v-ukrayintsiv> (звернення 24.04.2023).
2. Доходи зведеного бюджету України. Портал відкритих даних. URL: <https://openbudget.gov.ua/?month=12&year=2022&budgetType=NATIONAL> (звернення 17.04.2023 р.).
3. Щербак О. Правове регулювання електронної торгівлі. URL: <https://disua.com.ua/uk/elektronna-torgivlya-ukrayinska-ta-svitovapraktyka-pravovogo-regulyuvannya/> (звернення 17.04.2023 р.).
4. Про електронну комерцію. Закон України 675-VIII від 3 вересня 2015 року (в редакції від 19.11.2022 р). Верховна рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19#Text> (звернення 17.04.2023 р.).
5. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо скасування оподаткування доходів отриманих нерезидентами у вигляді виплати за виробництво та/або розповсюдження реклами, та удосконалення порядку оподаткування ПДВ операцій з постачання нерезидентами електронних послуг фізичним особам. Закон України 1525-IX від 03.06.2021 р. Верховна рада України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1525-IX#Text> (звернення 17.04.2023 р.).

Кондратенко М. С., студентка
Національного авіаційного університету
(науковий керівник – Владика Ю. П., к.е.н., доц.,
доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування
Національного авіаційного університету)

ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У БУХГАЛТЕРСЬКОМУ ОБЛІКУ ПІДПРИЄМСТВ

Цифрові технології змінюють традиційні способи роботи та створюють нові можливості для організації діяльності підприємств у всіх галузях. Бухгалтерський облік, який є процесом реєстрації, аналізу та звітності про фінансові операції, також зазнав значних змін через широке використання цифрових технологій.

На фінансових підприємствах цифрові технології найчастіше використовують для автоматизації робочих процесів. Із розвитком технологій здійснення бухгалтерського обліку також піддається комп'ютерній автоматизації. Цифровізація підприємств є вигідною в першу чергу для самого підприємства, адже має ряд переваг, серед них підвищення ефективності завдяки автоматизації ручних процесів, які раніше виконувалися бухгалтерами, наприклад введення даних, звірку та створення звітів; підвищення точності, адже цифрові інструменти та технології менш схильні до помилок, ніж ручна робота людини,

бухгалтерське програмне забезпечення може автоматично виконувати розрахунки та створювати звіти, зменшуючи ризик помилок; доступність, адже підприємства будь-якого розміру мають доступ до однакових технологій та інструментів [1].

Розглянемо технології і новітні інструменти, що використовуються для “комп’ютеризації” бухгалтерського обліку. Серед таких технологій науковці виділяють інтегровані інформаційні системи, програми, що забезпечують роботизовану автоматизацію процесів, технологію блокчейн, хмарні рішення, штучний інтелект та інші “розумні” технології, що змінюють робочі процеси бухгалтерського обліку [2].

Однією з найпоширеніших цифрових технологій, що використовуються в бухгалтерському обліку, є бухгалтерське програмне забезпечення. Бухгалтерське програмне забезпечення дозволяє автоматизувати багато завдань, наприклад ведення бухгалтерського обліку, виставлення рахунків і фінансову звітність. Він також допомагає бухгалтерам ефективніше керувати фінансовими операціями, надаючи централізовану базу даних, доступ до якої мають одночасно кілька користувачів. Бухгалтерське програмне забезпечення буває різних типів, від базових програм для малого бізнесу до складних систем, які використовуються великими корпораціями.

Однією з найбільш значущих змін, які принесли цифрові технології, є автоматизація облікових процесів. Основною метою роботизованої автоматизації процесів є оптимізація процесів шляхом автоматизації буденних завдань. Завдяки використанню таких програм, як QuickBooks, Xero та Sage, компанії тепер можуть автоматизувати ведення бухгалтерського обліку, виставлення рахунків і обробку платежів. Це не тільки збільшило швидкість і точність облікових процесів, але й зменшило ризик помилок і шахрайства. Автоматизація також зробила бухгалтерський облік більш доступним для малого бізнесу, який раніше не міг дозволити собі найняти бухгалтера на повну ставку.

Блокчейн – це розподілена книга, яка використовується для безпечного та прозорого запису транзакцій, безпечного зберігання та розповсюдження інформації. Цю технологію можна використовувати для створення смарт-контрактів, які можна запрограмувати на автоматичне виконання при виконанні певних умов. Блокчейн також можна використовувати для створення захищеного від несанкціонованого контролю аудиту, що полегшить відстеження фінансових операцій і запобігає шахрайству.

Компанії зможуть реєструвати фінансові операції у бухгалтерських книгах, інформація завдяки блокчейну буде оновлюватись в спільній книзі, а записи будуть незмінними. Штучний інтелект імітує людський для виконання завдань різної складності, технологія може автоматизувати бізнес-процеси, отримуючи інформацію за допомогою аналізу даних і в процесі взаємодії з клієнтами та співробітниками. Технологія також може

автоматизувати введення даних, виставлення рахунків і фінансову звітність, аналізувати фінансові дані швидше й точніше, ніж люди, полегшують виявлення шахрайства та визначення областей для покращення.

Хмарними технологіями називають зовнішні спільні сервери, що використовують для зберігання, обробки та керування даними. Перевагою такої цифрової технології у бухгалтерському обліку є можливість доступу до фінансових даних у режимі реального часу. Хмарне бухгалтерське програмне забезпечення дозволяє компаніям отримувати доступ до своїх фінансових даних з будь-якого місця, де є підключення до Інтернету. Це означає, що підприємства можуть постійно стежити за своїми фінансами та приймати обґрунтовані рішення на основі актуальної інформації. Доступ до фінансових даних у реальному часі також полегшує співпрацю з бухгалтерами та фінансовими консультантами, які можуть інформувати про фінансовий стан бізнесу. Ця технологія також корисна для бухгалтерії, оскільки дозволяє бухгалтерам працювати віддалено та співпрацювати з клієнтами та колегами в режимі реального часу.

Аналіз даних – ще одна цифрова технологія, яка все частіше використовується в бухгалтерському обліку. Інструменти аналізу даних дозволяють бухгалтерам аналізувати фінансові дані та виявляти серед них закономірності, що допомагає бухгалтерам приймати рішення. Інструменти аналізу даних також можна використовувати для виявлення та зниження потенційних ризиків і фінансового прогнозування.

Важливо зазначити, що бухгалтерський облік постійно розвивається, тому сьгоднішні бухгалтери очевидно відрізняються від бухгалтерів десяти років тому, а отже, і ще через десятиліття бухгалтер матиме інші посадові інструкції та задачі, ніж зараз [3]. Людина залишається головною ланкою в автоматизованих процесах, адже саме вона визначає можливості для впровадження нових технологій, така особа аналізує потребу, яку має задовольнити певна технологія, а також пояснити це розробникам. Цим об'єктивно має займатись бухгалтер, адже він як фахівець в області може чітко окреслити всі задачі. Такий працівник також матиме підтримувати роботу технологій в актуальному стані. Цифрові технології мають на меті звільнити час, усунувши повсякденні завдання, тому бухгалтер має навчитись аналізувати вже зібрані дані, вирішувати таким чином нагальні проблеми компанії та допомагати у досягненні стратегічних цілей. Бухгалтер також має перевіряти чи коректно працює технології, тому майбутній працівник даної сфери повинен мати хоча б базові знання роботи інформаційних технологій, штучного інтелекту, гнучке мислення. Отже, впровадження цифрових технологій збільшить попит на висококваліфікованих працівників.

Для багатьох компаній автоматизація ведення бухгалтерського обліку означає перехід на цифрові системи та відмову від паперового обліку. Це є показником того, що цифрова трансформація в бухгалтерському обліку поки що на ранньому етапі. Нині використання новітніх технологій

поширене лише для автоматизації ручної постійно повторюваної роботи, більшість компаній все ще не використовують складні технології, такі як штучний інтелект та блокчейн. Здебільшого це спричинено такими явищами як небажання змін працівників компаній, відсутність мотивованого і компетентного у сфері цифрових технологій керівника, застаріла бізнес-модель компанії, що не допускає змін, відсутність достатнього фінансування, а також рядом недоліків використання цифрових технологій, наприклад, необхідність постійного навчання працівників, адже технології постійно розвиваються і змінюються, високий ризик кібератак [1].

Отже, цифрові технології зробили революцію в галузі бухгалтерського обліку, зробивши його більш ефективним і точним. Явище цифровізації змінює ролі спеціалістів з бухгалтерського обліку, наближає їх до більш аналітичної та моніторингової роботи. Бухгалтерське програмне забезпечення, хмарні обчислення, аналітика даних, штучний інтелект, блокчейн – лише деякі з цифрових технологій, які використовуються в бухгалтерському обліку. Оскільки ці технології продовжують розвиватися, цілком ймовірно, що в наступні роки ми побачимо ще більше інновацій у галузі бухгалтерського обліку.

Список використаних джерел:

1. Плекан М.В, Гайдучок Т.С., Головчак Г.В. Переваги та недоліки програм автоматизації бухгалтерського обліку. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. 23 жов. С. 10–15.
2. Ярута В.О. Автоматизація бухгалтерського обліку: практикум. Харків: ХДАК, 2023. 156 с.
3. Скрипник С.В., Франчук І.Б., Шепель І.В. Особливості автоматизації обліку підприємств у сучасних умовах. *Економіка та держава*. 2020. 30 жов. С. 39–45.

Корнят І. В.,
аспірант кафедри обліку і оподаткування
Західноукраїнського національного університету

ІННОВАЦІЙНІ ТРЕНДИ РОЗВИТКУ ПАСАЖИРСЬКОГО ТРАНСПОРТУ В КОНТЕКСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ В СМАРТМІСТІ

Актуальним рівнем розвитку смартміста є синхронізація інформаційних, фінансових та людських потоків. Коли усі інформаційні та управлінські процеси оптимізовані, спостерігається значна економія фінансових та часових ресурсів на забезпечення соціально-економічного функціонування смарміста. Інтегруючим елементом сучасного муніципального утворення смартміста є розвинута транспортна інфраструктура, яка сформована на семи трендах розвитку пасажирського транспорту: Інтеграція, Екологізація, Цифровізація оплати за проїзд,

Комодифікація перевезень, Автономність і безпека, Електрифікація, Просторове переміщення автотранспорту. Кожний з інноваційних напрямків транспортного розвитку смартміст здійснює вплив на фінансові результати функціонування перевізників.

Інтеграція. Інформаційна інтеграція транспортної інфраструктури з іншими муніципальними функціями (обліком комунальних послуг, забезпеченням охорони здоров'я, наданням адміністративних функцій тощо) формує унікальну екосистему смартміста з наданням електронного доступу різним групам стейкхолдерів. Імплементация різних муніципальних функцій та електронних сервісів на одній платформі у функціонування сучасних територіальних об'єднань забезпечує ефект синергії у плануванні і формування бюджетних видатків. Інтегроване надання електронних послуг муніципальними інституціями мінімізує витрати часу і коштів перевізників на організацію пасажирських перевезень.

Екологізація. Ефективне управління транспортними потоками, паркувальними місцями, дорожньою інфраструктурою зменшує використання індивідуального автотранспорту на користь громадського транспорту; мінімізує неефективне застосування транспортних засобів та їхній простій, що позитивно впливає на навколишнього середовища. В умовах смартміста зменшуються витрати муніципальних інституцій та перевізників на заходи з охорони навколишнього середовища. Можлива оптимізація транспортних, екологічних податків та зборів за викиди вуглекислого газу і вуглецевих сполук в атмосферу.

Діджиталізація оплати за проїзд. Використання автоматизованих систем валідації оплати за проїзд у громадському транспорті у поєднанні з електронними платежами через мобільні платформи та персональні стільникові пристрої створює підґрунтя для оптимізації штату працівників транспортних підприємств. Часткова відмова від залучення касирів, контролерів та інших працівників, пов'язаних зі збором коштів за проїзд у пасажирів, мінімізує витрати перевізників на оплату праці та соціальні заходи.

Комодифікація перевезень. Пасажири з персональних стільникових пристроїв приймають рішення на основі актуальної інформації зі смартміста щодо подорожей для оптимізації транспортних маршрутів, часу у дорозі та вартості перевезення. На основі біхевіористичного аналізу транспортних пріоритетів пасажирів перевізники можуть оперативно адаптувати фінансово-господарську діяльність. Таким чином, пасажири безпосередньо беруть участь у багатомодальних процесах управління транспортними потоками. Пасажирські перевізники економлять кошти на залучення сторонніх інституцій до оцінки ефективності маршрутної мережі та загалом фінансово-господарської діяльності.

Автономність і безпека. Інтеграція автономних система активної безпеки у функціонування автотранспорту значно скорочує імовірність настання аварійних ситуацій унаслідок мінімізації дії людського чинника. Автономний контроль за рухом пасажирського транспорту та поведінням водіїв забезпечує уникнення травматизму та нещасних

випадків на транспорті. Зростання рівня безпеки у діяльності перевізників сприяє перегляду бюджету страхових платежів та виплат з інших резервних фондів, передбачених при настанні нещасних випадків.

Електрифікація. Активний розвиток електромобілів та відповідної інфраструктури створює сприятливі умови для часткового або повного переходу перевізників на електроенергію в забезпеченні руху транспорту. Збільшення кількості електрофікованого або електричного транспорту у структурі рухомого складу перевізників мінімізує витрати на паливо-мастильні матеріали, механізми та агрегати, які менше піддаються зносу та не потребують частого технічного обслуговування.

Просторове переміщення автотранспорту. Для уникнення транспортного перевантаження дорожньої інфраструктури сучасних міст перспективним є організація підземного або повітряного транспортного трафіку. Просторове переміщення пасажирського транспорту під землею та у повітрі сприяє оптимізації бюджету муніципальних утворень у смартмісті. У перевізників зменшуються втрати від простоїв автотранспорту унаслідок аварійних ситуацій на дорогах загального використання, природних та штучних перешкод на шляху транспортних засобів, неефективного функціонування світлофорів, комунальних служб тощо.

Отже, прояв інноваційних трендів в розвитку пасажирського транспорту в смартмісті (Інтеграція, Екологізація, Цифровізація оплати за проїзд, Комодифікація перевезень, Автономність і безпека, Електрифікація, Просторове переміщення автотранспорту) пов'язаний з використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій таких, як: системи глобального позиціонування з метою відслідковування місця перебування транспортних засобів, безконтактна валідація оплати за проїзд у громадському транспорті, Інтернет речей для ідентифікації та підрахунку кількості пасажирів, геоінформаційні системи формування та контролю транспортних маршрутів, комунікаційні канали інформування пасажирів про функціонування пасажирського транспорту тощо.

Короленко Р. В., к.е.н., доц.,
доцент кафедри фінансів суб'єктів господарювання
та інноваційного розвитку Криворізького національного університету
Клімченко Р. А., студент Криворізького національного університету

РОЛЬ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ОПТИМІЗАЦІЇ АНАЛІЗУ ФІНАНСОВОГО СТАНУ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ

Штучний інтелект та машинне навчання є одними з найбільш перспективних напрямків розвитку в фінансовій галузі, зокрема для оптимізації аналізу фінансового стану комерційних банків. Ці технології дозволяють збільшити точність та швидкість аналізу фінансових даних та виявлення ризиків, що дуже важливо для банківської сфери. У доповіді ми розглянемо практичні застосування штучного інтелекту для аналізу фінансових даних та прийняття рішень в комерційних банках. Також буде

зазначено перешкоди та виклики впровадження штучного інтелекту в фінансову галузь та запропоновано рекомендації щодо їх подолання.

Дослідження показують, що штучний інтелект та машинне навчання відіграють все більш важливу роль у фінансовій сфері, що підтверджує бібліометричне дослідження, опубліковане в журналі "Journal of Behavioral and Experimental Finance". Дослідження проводилося на основі аналізу більше ніж 4000 наукових публікацій, що були опубліковані з 2010 по 2021 рік. Результати дослідження показали, що основними темами досліджень у цій області є: моделювання, аналіз ризиків, прогнозування та оптимізація. Це дає можливість підтвердити значущість застосування штучного інтелекту та машинного навчання в фінансовій сфері та спрямувати дослідження в цьому напрямку на майбутнє [1].

Традиційні рішення у фінансовому аналізі зазвичай є витратними і часоємними, оскільки вимагають обробки великих обсягів інформації. Використання штучного інтелекту дозволяє оптимізувати цей процес та дозволяє аналізувати велику кількість даних, таких як історичні курси акцій, фінансові звіти, новини про компанії, соціальні медіа та інші джерела інформації. Застосування машинного навчання та аналізу даних дозволяє швидко здійснювати прогнозування фінансового стану компанії, визначати ризики та ідентифікувати можливості для збільшення доходів. Використання штучного інтелекту в аналізі фінансового стану допомагає виявляти складні зв'язки та кореляції між різними показниками, які можуть залишатися непоміченими при традиційному підході. Такі інструменти дозволяють значно поліпшити аналіз фінансового стану комерційних банків завдяки здатності обробляти велику кількість інформації і проводити більш детальний аналіз за короткий час.

Швидкість та точність обробки даних завдяки штучному інтелекту зробили його незамінним інструментом для банківської сфери. Інвестиції банків у технології машинного навчання зростають щорічно в середньому на 46,2%, що свідчить про посилення інтересу до використання зазначених технологій. Організації, що використовують штучний інтелект зменшують кількість помилок в роботі відділу фінансів в середньому на 30%. Крім того, інновації допомагають банкам прискорювати обробку даних та внутрішні процеси, що також позитивно впливає на швидкість обслуговування клієнтів. Використання штучного інтелекту також збільшує продуктивність на 36% та дозволяє виконувати фінансовий аналіз майже вдвічі швидше, а 72% організацій повідомляють про більш чітке уявлення про загальну продуктивність бізнесу [2].

В ході досліджень виявлено, що банки потребують ефективного аналізу фінансових даних для швидкого прийняття рішень, який може бути оптимізований за допомогою штучного інтелекту та інших інструментів, що зменшить затрати часу та ресурсів. Використання штучного інтелекту дозволяє банкам знижувати витрати на обробку даних, але можна також згадати, що це може призвести до зменшення кількості людей, задіяних у

цих процесах, і як це може вплинути на ринок праці та мати соціальні наслідки. Перелік банків, які успішно використовують штучний інтелект та аналіз даних, щоб оптимізувати свою діяльність, включають JPMorgan Chase, HSBC, та Bank of America.

Отже, можна зробити висновки, що використання штучного інтелекту дозволяє оптимізувати процес фінансового аналізу, зменшити час та затрати на обробку великої кількості даних, здійснювати прогнозування фінансового стану компанії та виявляти складні зв'язки та кореляції між показниками. За допомогою штучного інтелекту банки можуть збільшувати продуктивність та швидкість обслуговування клієнтів, а також знижувати кількість помилок. Зацікавленість у використанні цих технологій вже демонструється зростанням інвестицій у машинне навчання та штучний інтелект. Наступним кроком можуть бути подальші дослідження нормативної бази щодо використання штучного інтелекту в банківській сфері, що дозволить розширити можливості його використання та забезпечити правову відповідність при реалізації таких технологій. Таким чином, впровадження зазначених інновацій є необхідним для збільшення ефективності та конкурентоспроможності банків, особливо в умовах розвитку цифрових технологій та зміни вимог споживачів.

Список використаних джерел:

1. Goodell, J. W., Kumar, S., Lim, W. M., & Pattnaik, D. Artificial intelligence and machine learning in finance: Identifying foundations, themes, and research clusters from bibliometric analysis. *Journal of Behavioral and Experimental Finance*. 2021. Vol. 32, No. 100577 p. 4–22. DOI: 10.1016/j.jbef.2021.100577 (дата звернення: 12.04.2023).

2. Azimova, S. S. Risks and Prospects for the Development of Artificial Intelligence in the Banking Sector. *Journal of Positive School Psychology*. 2022. Vol. 6, No. 3, P. 5987–5992 URL: <https://journalppw.com/index.php/jpsp/article/view/3447/2252> (дата звернення: 13.04.2023).

Кошовий О. Г., МВА, адвокат, аспірант

Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

ІНСТИТУЦІЙНІ РИЗИКИ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ФІНАНСОВИХ РИНКІВ ТА ЇХНЬОГО ЗАХИСТУ ВІД ЗЛОВЖИВАНЬ

Цифровізація фінансових ринків в Україні як фактор часу співпала з численними викликами воєнного стану, загальним трендом цифровізації світової економіки, зобов'язаннями та бажанням України зблизити власне законодавство з законодавством Європейського Союзу.

Окремо слід виділити устремління світових фінансових інституцій уніфікувати підходи щодо законодавчого впорядкування та ефективного регуляторного впливу рівні держав у питаннях еволюції фінансових інструментів шляхом їхньої цифровізації[2].

Зазначені чинники наразі впливають на якість законотворення щодо обігу та регуляторного середовища в сфері функціонування фінансових ринків в Україні. Подібні ж процеси відбуваються і в кожній країні Європейського Союзу, а також в законодавстві цього політичного та економічного партнера України безпосередньо. Водночас є й такі чинники, що історично присутні в законодавчому середовищі України – ті, що, так би мовити, дісталися у спадок від попередніх парадигмальних підходів з побудови 1) інституцій, 2) законодавства та 3) регуляції. І ці чинники – а до них відносимо вже існуюче чинне законодавство, існуючі інституції та існуючі традиційні підходи урядування – чимдалі здійснюють чималий вплив на впровадження цифровізації. Інколи – всупереч логіці нових тенденцій [1] [2].

Актуальність проблематики підходів до державного регулювання пояснюється тотальним на сьогодні проникненням у фінансове середовище віртуальних активів (як їх визначено в Україні[7]) або криптоактивів (згідно з підходами ЄС[1], та МВФ[2]). Загалом чимала пов'язаність фінансових інструментів з криптоактивами обумовлює необхідність як осмислення у позитивному праві феномену цифровізації фінансових ринків за рахунок використання криптоактивів, так і перегляду підходів до самої регуляції та якості інституцій. В цьому аспекті слід зазначити, що власне, сама цифровізація як феномен при цьому має різні аспекти свого втілення: 1) це і застосування цифрових технологій на традиційних фінансових ринках, 2) це і впровадження та щочастіше застосування цифрових технологій безпосередньо в якості фінансових інструментів. До таких безпосередніх інструментів цифровізації віднесемо криптоактиви (ЄС, МВФ), або віртуальні активи (Україна), організовані ринки їхнього обігу тощо. Власне, на прикладі цієї, на перший погляд, здавалося б, формальної відмінності у найменуванні інструментів можна продемонструвати відмінність та неузгодженість у підходах і щодо регулювання, законотворення та захисту від зловживань.

Фахівці міжнародного валютного фонду Aditya Narain та Marina Moretti зазначають: «Ситуація ускладнюється тим, що термінологія, яка використовується для опису різних видів діяльності, продуктів та зацікавлених сторін, не узгоджена на глобальному рівні. Сам термін «криптоактив» позначає широкий спектр цифрових продуктів, що випускаються приватно з використанням аналогічної технології (криптографія та часто розподілені реєстри) і які можуть зберігатися і торгуватися з використанням в основному цифрових гаманців та бірж» [1].

І на жаль, такий висновок тільки поглиблюється способом та методом законотворення в Україні, коли питанням запровадження криптоактивів займаються по чергово то Мінцифри, то НКЦПФР (на прикладі Закону України «Про віртуальні активи» [7] та змін до нього). Водночас, якщо звернути увагу на невизначений статус Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР) – регулятора, утвореного у

неконституційний спосіб за законодавством, що з одного боку дісталася «у спадок» [5] [4] [6] від політичного режиму Януковича, з іншої – запропонованого законодавцем для регуляції майбутнього ринку віртуальних активів [7], то виникає питання інституційної якості не тільки щодо регулятора ринків, але й щодо методики та способу як підготовки, так і ухвалення законодавства, а також імплементації *acquis* ЄС. Проблема статусу регулятора ринків капіталу та організованих товарних ринків в Україні потребує негайного вирішення, оскільки невизначений його статус завдає істотної шкоди довірі до всіх фінансових ринків. Якщо у стосунку до ринку капіталів ця проблема має історичні коріння – спочатку був утворений регулятор [5], потім, з метою наближення до законодавства ЄС було реформовано законодавство України про ринки капіталу [11] без виправлення неконституційного статусу регулятора – то у питанні з впровадженням законодавства про віртуальні активи [7], яке не набрало чинності, та до його наступних змін законодавець має підходити з дотриманням конституційних принципів поділу влади. Згідно з ними, зокрема Головне експертне управління Апарату ВРУ у висновку до законопроекту 5865, яким вчергове пропонується внести зміни до Закону України «Про державне регулювання ринків капіталу та організованих товарних ринків», зазначає: «... необхідно, щоб правовий статус Комісії відповідав Конституції України. Проте закріплений у чинній редакції ст. 6 цього Закону статус відповідного державного органу, який нині має назву Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку як державного колегіального органу, підпорядкованого Президенту України, підзвітного Верховній Раді України не відповідає приписам Основного Закону України. Адже Конституція України не передбачає можливості існування такого «колективного державного органу». При цьому приписи вказаної статті про підпорядкування такого органу Президентові України, призначення ним голови, членів Комісії, затвердження Положення про Комісію також не мають конституційних підстав. Звертаємо увагу, що згідно з Конституцією України (п. 9¹ ст. 116) та Закону України «Про Кабінет Міністрів України» (ч. 6 ст. 20) питання утворення, реорганізації і ліквідації міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, затвердження положень про них віднесено до повноважень Кабінету Міністрів України» [3].

Під час ухвалення Закону України «Про віртуальні активи» Головне юридичне управління Апарату ВРУ зазначило, зокрема: «... правовий статус Комісії та порядок визначення її повноважень не узгоджуються з частиною першою статті 6 Конституції України, згідно з якою державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову.» [9].

Подальше розроблення та впровадження нормативної бази щодо віртуальних активів регулятором (НКЦПФР), що не має визначеного узгодженого з Конституцією статусу, **поглиблює проблему довіри до**

ринків, точніше створює її від початку. Такий процес на тлі загальносвітового тренду, направлено на впорядкування та контрольованість ситуації, є ризикованим та хибним. І для такого висновку є причини – вимоги щодо законності та вимоги інституційного характеру. Так зокрема, Aditya Narain, Marina Moretti (МВФ) звертають увагу: «Застосування існуючої нормативної бази до криптоактивів або розробка нових норм є складним завданням з низки причин. По-перше, криптомир швидко розвивається. Регулюючим органам важко залучати кадри і освоювати навички, щоб не відстати від змін, що відбуваються, через обмежені ресурси і наявність багатьох інших пріоритетів. Моніторинг крипторинків утруднений через розрізненість даних, і регуляторам складно стежити за тисячами суб'єктів, які можуть не підпадати під типові вимоги щодо розкриття інформації чи звітності.» [1]

Питання регуляції та існування організованих ринків у цифровому, сегменті тягне за собою питання захисту ринку. Серед факторів, що мають забезпечувати нормальне функціонування щодо ціноутворення на віртуальних організованих ринках, виділимо вимоги щодо наявності механізму захисту ринку.

Чинними актами Європейського Союзу, що стосуються діяльності фінансових ринків, та які є нормами прямої дії й становлять частину законодавства кожної з країн-членів, ці питання вирішені на фундаментальному рівні для всіх подібних ринків[8]. У проекті, що покликаний врегулювати питання впровадження та легалізації криптоактивів – Proposal for a REGULATION OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL on Markets in Crypto-assets, and amending Directive (EU) 2019/1937 [2] [12] – питанням захисту ринку приділено достатню увагу та визначені всі необхідні рамки застосування відповідальності, а також зобов'язання країн-членів щодо деталізації на рівні власного законодавства.

Водночас у Законі України «Про віртуальні активи» питанням захисту ринку від зловживань не приділено достатньої уваги, наприклад поняття «зловживання» зустрічається 2 рази, натомість тільки у проекті регламенту ЄС (не рахуючи деталізацію в кожній країні-члені) – 19, а поняття «маніпулювання» взагалі відсутнє в українському Законі (!), натомість застосоване 8 разів у проекті регламенту ЄС. По-друге, повноваження щодо захисту та встановлення правил захисту організованого ринку від зловживань згідно з прийнятим Законом «Про віртуальні активи» передані НКЦПФР. Тобто органу, утвореному у неконституційний спосіб. Водночас це суперечить Конституції України та додає правової та інституційної невизначеності. Невизначеності у правозастосуванні. Поглибить недовіру до регулятора та ринку.

З іншого боку, якщо ми звернемося до чинного кримінального законодавства, що стосується захисту ринку від зловживань, то, наприклад, в частині імплементації [11] регламенту 596/2014/ЄС, побачимо, що: по-перше,

зміна ст. 222¹ КК України «Маніпулювання на організованих ринках» не може вважатися імплементацією регламенту 596/2014/ЄС з огляду на хиби тексту та змісту (правова невизначеність поняття маніпулювання ринком через відсилання до невизначеного законодавчого акта) тощо.

В свою чергу пропонуємо забезпечити такі складові механізму захисту ринку від зловживань: 1) питання правової визначеності щодо понять зловживань ринком та протидії ним повинні бути розв'язані на рівні точних законів та нормативних актів, 2) питання впровадження релевантних процедур моніторингу та виявлення ознак зловживань повинні бути забезпечені через наявність спеціального програмного забезпечення, що сприяє виявленню ознак зловживань ринком, 3) організація процесу навчання фахівців та спеціалізації працівників правоохоронних органів у питаннях діяльності організованих ринків має бути запроваджена на постійній основі, 4) спеціалізація судово-експертного забезпечення щодо встановлення механізмів та ознак зловживань ринком повинна бути реалізована шляхом розширення прав щодо залучення до кола експертів фахівців, що мають відповідні досвід та спеціалізації, наукові, дисертаційні дослідження тощо, 5) інституційна складова повинна включати законні інституції та підстави їхньої активності в напрямку протидії зловживанням та відповідної регуляції.

Якісне законодавство загалом є краєугольним каменем функціонування організованих фінансових ринків внаслідок зрозумілих причин – інституційний інвестор буде обирати юрисдикцію, де є прозорі та зрозумілі правила, визначеність у регулюванні. Україні з метою відновлення після наслідків агресивної війни, розв'язаної агресором – РФ – це край необхідно.

Інституційна якість регулятора є неодмінною складовою діяльності організованого ринку з огляду на те, що на будь-якому організованому ринку присутність регулятора сприймається як своєрідна та спеціальна, санкціонована державою, гарантія дотримання єдиних правил щодо справедливого ціноутворення, відсутності штучного контролю та ефективної протидії зловживанням.

Питаннями, які потребують вирішення при створенні законодавчого та регуляторного середовища цифровізації фінансових ринків, є, принаймні наступні:

1) уніфікація та гармонізація на рівні законодавства України підходів до визначення понять щодо криптоактивів та правил їхнього обігу, а також щодо регулювання ринку криптоактивів – з законодавством ЄС,

2) впровадження на законодавчому рівні елементів диференційованого механізму захисту фінансових ринків в залежності від видів, обсягів ринків та якісних характеристик емітентів та інструментів,

3) приведення у відповідність до Конституції України статусу регулятора ринків капіталу та організованих товарних ринків, а також ринку віртуальних активів,

4) нульова толерантність до подальшого поглиблення кризи законотворення з провадження до чинного та перспективного законодавства статусу НКЦПФР в якості регулятора тощо, як органу, утвореного у неконституційний спосіб.

Список використаних джерел:

1. ADITYA NARAIN, MARINA MORETTI «The right rules could provide a safe space for innovation. Finance&Development. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/fandd/issues/2022/09/Regulating-crypto-Narain-Moretti> (дата звернення: 19.04.2023).

2. Proposal for a REGULATION OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL on Markets in Crypto-assets, and amending Directive (EU) 2019/1937. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52020PC0593> (дата звернення: 19.04.2023).

3. Проект Закону про внесення змін до Закону України “Про державне регулювання ринків капіталу та організованих товарних ринків” та деяких інших законодавчих актів України щодо регулювання та нагляду на ринках капіталу та організованих товарних ринках. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=5865&skl=10 (дата звернення: 19.04.2023).

4. Рішення Конституційного Суду України в справі 3-рп/2008 справа про Державну комісію з цінних паперів та фондового ринку. URL: <https://ccu.gov.ua/docs/523> (дата звернення: 19.04.2023).

5. Про Національну комісію з цінних паперів та фондового ринку. Указ Президента. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1063/2011#Text> (дата звернення: 19.04.2023).

6. Рішення Конституційного Суду України в справі 5-р/2019 (справа про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-19#Text> (дата звернення: 19.04.2023).

7. Закон України «Про віртуальні активи». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text> (дата звернення: 19.04.2023).

8. Regulation (EU) No 596/2014 of the European Parliament and of the Council of 16 April 2014 on market abuse (market abuse regulation) and repealing Directive 2003/6/EC of the European Parliament and of the Council and Commission Directives 2003/124/EC, 2003/125/EC and 2004/72/EC Text with EEA relevance URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32014R0596> (дата звернення: 19.04.2023).

9. Картка законопроекту 3637. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/2698> (дата звернення: 19.04.2023).

10. «Зловживання на ринках капіталу: економіко-правові аспекти». За редакцією Кошового О.Г., Тертишника В.М., Шелудько Н.М. Дніпро 2019. Монографічне дослідження.

11. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення залучення інвестицій та запровадження нових фінансових інструментів» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/738-20#Text> (дата звернення: 20.04.2023).

12. Crypto-assets: green light to new rules for tracing transfers in the EU URL: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20230414IPR80133/crypto-assets-green-light-to-new-rules-for-tracing-transfers-in-the-eu> (дата звернення: 21.04.2023).

Лапа М. О., аспірант
Університету митної справи та фінансів
(науковий керівник – Роменська К. М., к.е.н., доц.,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Університету митної справи та фінансів)

ФІНАНСОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ ТА ЛІКВІДНІСТЬ БЮДЖЕТУ ПІД ВПЛИВОМ МІГРАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ І БЕЗРОБІТТЯ

Рівень безробіття в Україні у 2023 р. скоротився на тлі міграції, а стан фінансової та економічної системи стабілізувався й покращився порівняно з 2022 р. завдяки міжнародній фінансовій допомозі, фінансовим вливанням західних донорів та обґрунтованої політики Міністерства фінансів України й Національного банку України. Скорочення рівня безробіття, стабільне виконання бюджетних зобов'язань і стабілізація фінансової системи обумовлюються періодичними траншами міжнародної фінансової допомоги. Фінансова допомога сприяє мінімізації впливу негативних чинників таких як, воєнні дії, окупація територій країни, міграція населення, енергонезбезпека, та інші на життєдіяльність країни та розвиток її фінансово-економічної системи.

За даними Державної служби зайнятості, що є централізованою системою державних установ, діяльність якої спрямовується та координується Міністерством економіки України, кількість осіб, які мали статус безробітного на 01.02.2023 р., скоротилася на 11% порівняно із початком 2023 р. Водночас кількість вакансій за місяць збільшилася на 22%. Це свідчить про певне відновлення економічної активності в Україні, проте ринок праці залишається слабким, а кількість відкритих вакансій є майже у 6,5 разів меншою, ніж кількість зареєстрованих безробітних осіб [1]. Послабленню тиску на внутрішній ринок праці сприяє вимушена міграція українців за кордон, а також в межах України. Так, за даними ООН, станом на 16 січня 2023 р. поза межами України залишалось 8 млн осіб, з них статус тимчасового захисту в ЄС отримали майже 5 млн осіб. За опитуванням Gradus, у жовтні частка тих, хто планує швидко повернутися, скоротилася до 67% (з 78% у вересні).

За оцінками Національного банку України, внаслідок збереження високих безпекових ризиків та проблем з енергопостачанням упродовж 2023 р. кількість мігрантів поза межами України залишатиметься високою. Повернення мігрантів прогнозується на період 2024–2025 рр., але цей показник є меншим, ніж прогнозувалося раніше, оскільки формується під впливом чинників безпечних умов життя та праці, що в умовах війни складно спрогнозувати. Пошук роботи залишається ключовою проблемою як для внутрішньо переміщених осіб, так і мігрантів за кордоном.

Підтримання стабільності бюджетної системи України значною мірою забезпечується також завдяки надходженням міжнародної фінансової допомоги. Зокрема, 27.02.2023 р. до України надійшов перший транш допомоги від США у розмірі 1,25 млрд долл. США із запланованих на 2023 р. 9,9 млрд долл. Окрім допомоги від США, у 2023 р. для фінансування дефіциту Державного бюджету України, що складає 38 млрд доларів США, планується залучити 18 млрд євро від Європейського Союзу. Для повного покриття дефіциту у 2023 р. необхідним є прийняття фінансової програми за підтримки МВФ.

За даними НБУ, у січні 2023 р. чистий прибуток банківської системи становив 14,7 млрд гривень, понад як удвічі перевищивши відповідний показник минулого року (7,1 млрд гривень) [2]. Позитивні фінансові результати діяльності дозволяють банківській системі України демонструвати високі показники адекватності капіталу, які за результатами січня залишалися на рівні, близькому до попереднього місяця: 19,8% для регулятивного та 13,1% – для основного капіталу банків. Відповідні значення майже удвічі перевищують мінімальні нормативні вимоги (10% та 7% відповідно) та створюють запобіжний простір від негативного впливу воєнних дій на платоспроможність банківської системи.

Високий рівень ліквідності банківської системи створює можливості для розвитку кредитування, яке в умовах воєнних ризиків підтримується державною програмою «Доступні кредити 5-7-9%». Окрім того, у січні 2023 р. за державними гарантіями на портфельній основі банками видано 1147 кредитів на 2,4 млрд грн. За даними Міністерства фінансів України, станом на 1 лютого 2023 року 28 банків-кредиторів обслуговували 17,4 тис. кредитів на суму 54 млрд гривень із використанням інструменту державних гарантій на портфельній основі.

Отже, на жаль, у 2023 р. рівень невизначеності фінансової системи України залишається надзвичайно високим через війну, а її стабілізація та ліквідність бюджетних потоків прямо залежить від вливань зовнішніх донорів та зниженням безпекових ризиків в країні. Проте, позитивною тенденцією є можливість уряду своєчасно виконувати всі соціальні зобов'язання (такі, як пенсії, виплата допомоги тощо) завдяки ритмічності державних запозичень за умов воєнного стану в країні. Позитивними є також очікування НБУ щодо інфляції, що сповільниться у 2023 р. до 18,7% за рахунок зниження світової інфляції, стабілізації цін на енергоносії та зниження стриманості споживчого попиту [3].

Список використаних джерел:

1. Дані щодо кількості зареєстрованих безробітних та надання їм послуг URL: <https://www.dcz.gov.ua/publikaciya/1-dani-shchodo-kilkosti-zareyestrovanyh-bezrobitnyh-ta-nadannya-yim-poslug-takozh>
2. Звіт НБУ про фінансову стабільність URL: <https://bank.gov.ua/ua/stability/report>
3. Національний банк прогнозує зниження інфляції в цьому році та повноцінне відновлення економіки з 2024 року – Інфляційний звіт URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-prognozuye-znijennya-inflyatsiyi-v-tsomu-rotsi-ta-povnotsinne-vidnovlennya-ekonomiki-z-2024-roku--inflyatsiyniy-zvit>

Левкіна Р. В., д.е.н., проф.

Проноза О. О., студент

Національного університету «Одеська політехніка», м. Одеса

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ЯК КЛЮЧОВИЙ ФАКТОР РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРА В УКРАЇНІ

Цифровізація внесла нові характеристики в усі галузі національної економіки і вплинула на усі сфери життєдіяльності людей. Завдяки безлічі можливостей цих галузей підприємства тепер мають більші шанси для розвитку. Ця важлива перевага пов'язана з легким і цілеспрямованим охопленням клієнтів.

Банківська справа – один, який першим перейшов на цифровізацію. Машинне навчання в банківській справі допомагає у виявленні шахрайства, транзакції здійснюються онлайн ефективніше, ніж будь-коли, і багато іншого. Проте існують відомі банки, що й досі не переходять на цифровізацію. Тим не менш, цифровізація дала нові можливості як для банківського сектору, так і для його клієнтів. Тож давайте подивимось і дослідимо значні переваги цифровізації для банківських установ.

Цифровізація – насичення фізичного світу електронно-цифровими пристроями, засобами, системами та налагодження електронно-комунікаційного обміну між ними, що фактично уможлиблює інтегральну взаємодію віртуального та фізичного, тобто створює кіберфізичний простір [0]. Цифрова трансформація є обов'язковою для банків. Зміна вимог клієнтів, а також необхідність скорочувати витрати та підвищувати ефективність не залишають банкам іншого вибору, окрім як використовувати сучасні технології.

Пандемія коронавірусу (COVID-19) мала значний вплив на цифрову трансформацію, створивши пряму потребу для банків спілкуватися зі своїми клієнтами через цифрові канали, такі як платформи та додатки, в той час як соціальне дистанціювання стало нормою. Але ці технологічні розробки не можна вважати чимось новим. Клієнти банків вже кілька десятиліть переходять від традиційного банківського обслуговування у відділеннях до онлайн та мобільних альтернатив.

Клієнти стали більш обізнаними з використанням продуктів онлайн. Це відкрило ринок для нових учасників, таких як фінтех-компанії та великі технологічні платформи, які змогли розробити привабливі та прості у використанні клієнтські інтерфейси для своїх послуг. В результаті, послуги пропонуються клієнтам в ефективний спосіб, що дозволяє розділити фінансові послуги і запропонувати клієнтам ширший спектр вибору, створюючи більшу залученість клієнтів у процес.

Національний банк та Міністерство цифрової трансформації спільно працюють над цифровізацією банківської системи України. Результат цієї співпраці – доступні онлайн-послуги світового рівня, які відкривають нові можливості як для банків, так і для клієнтів [2].

Оцифрування зробило банківські послуги простішими та зручнішими для клієнтів. Клієнтам більше не потрібно стояти в довгих чергах у банку або турбуватися про години роботи банку. За допомогою онлайн-банкінгу та мобільних додатків клієнти можуть здійснювати банківські операції у будь-який момент часу. Завдяки мобільному банкінгу транзакції також стали швидшими. Раніше банкам потрібно було 3–4 дні, щоб переказати гроші, надані клієнтами, на інші рахунки. Проте наразі завдяки онлайн-платежам, цей процес відбувається за лічені секунди. Люди можуть перевіряти залишки на своїх рахунках, переказувати гроші, оплачувати рахунки та подавати заявки на кредити, не виходячи з дому чи офісу, ефективно та швидко отримувати потрібну інформацію.

Команда Мінцифри однією з перших у світі запустила послугу передачі (або шерингу) цифрових документів. Передача (шеринг) електронних паспортів у застосунку Дія – це послуга, що, зокрема, дозволяє громадянам ідентифікувати свою особистість у банку та надати свої документи у цифровому форматі, щоб відкрити банківський рахунок, не виходячи з дому. Послугу можна використовувати як на онлайн-ресурсах банку (мобільному застосунку чи сайті), так і у звичайному відділенні банку. На смартфоні клієнта автоматично генерується коди доступу (QR-код та штрих-код), які зчитуються у банку. Далі клієнт підтверджує дозвіл на передачу власних даних з Дії, і банк може надавати необхідну клієнту послугу [2].

В Україні за останні роки з'являється все більше фінансово-технологічних стартапів у галузі проведення платежів, використовуються фінансові операції за допомогою технологій краудфандінга і краудлендінга, інтернет портали для підприємців, які пропонують зручні сервіси ведення електронного бізнесу та управління фінансами. Все це тільки початок розвитку цифровізації для вітчизняних банків та фінансових компаній для отримання певних вигод і додаткових можливостей, що поступово відкриваються у процесі розвитку нових сегментів щодо впровадження досвіду у галузі широкого застосування міжнародних електронних фінансових технологій [3, с. 103–104].

П'ять основних переваг цифровізації в банківській справі:

- зручність як одна з найважливіших переваг мобільних та інтернет-банкінгових рішень;
- функціональність через веб- та мобільні платформи з великою кількістю додаткових функцій;
- безпека як головне питання для фінансових установ, що стосується інтернет- та мобільного банкінгу;
- додатковий контроль і можливість самообслуговування за своїми коштами;
- переваги за межами банківських послуг, коли споживачі можуть користуватися низкою переваг цифрового банкінгу для спрощення і управління своїми фінансами.

Отримані висновки дозволяють дати відповідь на наступні питання.

1. Яку роль відіграє цифровізація в банківській сфері? Цифровізація в банківському секторі відіграватиме велику роль. Оскільки кожен бізнес стає цифровим, включно з банківським сектором, то для банківського сектору цифровізація не є альтернативою, а навпаки – абсолютною необхідністю. Швидше, ніж онлайн-банкінг, розвивається мобільний банкінг, що є прогресом цифровізації в банківській сфері.

2. Який вплив має цифровізація на банківський сектор? Завдяки цифровізації зменшується ризик впливу людського фактору, що підвищує лояльність споживачів. Завдяки онлайн-банкінгу банківські послуги доступні 24/7. Управління великими грошовими коштами також стало простішим.

3. Яким є майбутнє цифрового банкінгу? Нові гравці революціонізують банківський досвід для фізичних та юридичних осіб на тлі зростаючого попиту на цифровий та віртуальний банкінг. Як наслідок, очікується, що ринок зростатиме у середньому на 23,1% у 2022-2030 рр., що свідчить про те, що у секторі цифрового банкінгу настали незворотні процеси.

Список використаних джерел:

1. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018—2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації. // Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80#Text>

2. Офіційний сайт НБУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/nbu-ta-mintsifri-spilno-pratsyuyut-nad-tsifrovizatsiyeyu-bankivskoyi-sistemi-ukrayini>

3. Тарасюк М.В., Кощєєв О.О. Інновації в глобальній цифровій фінансовій сфері: оцінка трансформацій / М.В. Тарасюк, О.О. Кощєєв // Актуальні проблеми міжнародних відносин. 2017. Вип. 131. С. 94–110.

Левковець Н. П., к.е.н., доц.,
доцент кафедри фінансів, обліку і аудиту
Національного транспортного університету

РОЛЬ ГРОШОВИХ КОШТІВ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ ОБЛІКОВІЙ СИСТЕМІ ПІДПРИЄМСТВА

Оскільки облік є окремою функцією управління, можна стверджувати, що питання правильного та своєчасного обліку грошових коштів на підприємстві є одним із першочергових.

Складання звіту про рух грошових коштів надає користувачам фінансової звітності повну, правдиву та неупереджену інформацію про зміни, що відбулися у грошових коштах підприємства та їх еквівалентах за звітний період [1].

Функції, які виконує облік грошових коштів та їх еквівалентів в системі управління підприємством наступні:

- організаційна: правильна організація, своєчасне, повне і законне проведення безготівкових та готівкових розрахункових операцій, а також операцій з еквівалентами грошових коштів;

- кількісного відображення та якісної характеристики: своєчасне і правильне документування операцій з руху грошових коштів та еквівалентів і їх відображення на рахунках та в регістрах бухгалтерського обліку; якісна оцінка стану забезпеченості підприємства грошовими коштами та їх еквівалентами на основі кількісних даних;

- контрольна: попередження негативних результатів господарської діяльності підприємства; оперативний повсякденний контроль за наявністю та збереженістю грошових коштів, еквівалентів грошових коштів у формі цінних паперів в касі підприємства та інших місцях зберігання, створення відповідних умов для такого контролю та ін.;

- інформаційна: інформування керівництва про наявність вільних грошових коштів в касі підприємства та на його рахунках в банку;

- забезпечувальна: безперервне задоволення всіх потреб підприємства у готівці, які виникли виходячи з характеру його (підприємства) діяльності або за умовами розрахунків з контрагентами; правильне і своєчасне проведення інвентаризації грошових коштів та їх еквівалентів і відображення її результатів на рахунках бухгалтерського обліку;

- зворотного зв'язку: отримання конкретних даних про дійсний стан керованого об'єкту (грошових коштів) та виконання управлінських рішень;

- аналітична: аналіз наявності та руху грошових коштів в розрізі видів, джерел тощо;

- рекомендаційна: віднаходження можливостей найбільш раціонального вкладення вільних грошових коштів як джерела фінансових інвестицій, що приносять прибуток [2].

Побудова ефективної системи обліку і аудиту за грошовими коштами, як сукупності окремих елементів, які виконують вище перераховані функції, на підприємстві повинна відбуватися на засадах використання новітніх економічних розробок, які застосовуються у міжнародній практиці, не забуваючи при цьому про досвід, накопичений за довгі роки формування системи обліку в Україні.

З прийняттям у 1999 р. Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій та Інструкції про його застосування було сформовано нову ієрархічну номенклатуру рахунків і для грошових коштів та їх еквівалентів, що відповідно вплинуло на сам облік даних активів.

Дані про наявність та рух грошових коштів, накопичені на рахунках третього класу, через систему облікових регістрів, узагальнюються у фінансовій та управлінській звітності, центральне місце в якій відводиться звіту про рух грошових коштів. Розуміння важливості цієї форми як об'єкту обліку та аудиту та її місця в системі звітності підприємства є неможливим без детальної характеристики структури звіту, як результату завершального етапу облікового циклу та його історичного розвитку в Україні та за кордоном.

Процес розробки фінансових рішень залежить від рівня інформаційного забезпечення, вміння аналізувати отримані дані і синтезувати на їх основі варіанти можливих рішень. Тому особлива увага приділяється якості інформації.

Таким чином, облік грошових коштів в системі управління підприємством виконує такі основні функції: організаційну; кількісного відображення та якісної характеристики; контрольну; забезпечувальну; зворотного зв'язку; аналітичну та рекомендаційну. Дані про наявність та рух грошових коштів накопичуються на рахунках бухгалтерського обліку. Після цього, через систему облікових регістрів, вони узагальнюються у фінансовій та управлінській звітності підприємства, центральне місце в якій займає звіт про рух грошових коштів, важливість якого визначається необхідністю наявності на підприємстві грошових коштів для ефективного функціонування останнього та грошових еквівалентів як одного з пріоритетних напрямків здійснення фінансових інвестицій.

Підсумовуючи зазначене вище, можна відзначити, що ефективно побудована система бухгалтерського обліку грошових коштів формується шляхом поєднання етапів (спостереження, вимірювання, реєстрація і зберігання, групування, узагальнення, підтримка), процесів (здійснення господарської операції, вимірювання результатів руху, документального оформлення наявності й руху грошових коштів, заповнення регістрів з обліку, формування звітності, прийняття рішення в процесі управління грошовими коштами) бухгалтерського обліку, а також аудиту їх здійснення.

Список використаних джерел:

1. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 7 (МСБО 7) «Звіт про рух грошових коштів». Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_019
2. Жежель Ю.В. Особливості аналізу грошових потоків / Ю.В. Жежель // *Вісник СевДТУ*. 2018. № 92. С. 67–72.

Лиса О. В., к.е.н., доц.,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Дніпровського державного аграрно-економічного університету

КРЕДИТУВАННЯ ДОМОГОСПОДАРСТВ В УКРАЇНІ

Сьогодні в Україні велика кількість домогосподарств не спроможна повноцінно забезпечувати свої потреби за рахунок поточних доходів. Тому в сучасних умовах актуальною вбачається проблема формування політики ефективного кредитування населення в Україні. Йдеться не тільки про вдосконалення самого процесу кредитування і розширення видів кредитних продуктів, але й про розробку комплексу нових підходів, що дають можливість удосконалити механізм отримання та використання запозичених ресурсів домогосподарствами з метою підвищення їх ресурсної забезпеченості. Адже саме від стану й достатності фінансових ресурсів залежить не тільки добробут членів домогосподарств, а й соціальна стабільність суспільства. Особливої актуальності це набуває в умовах військового стану, коли обсяги реальних доходів значної кількості домогосподарств мають тенденцію до зменшення.

Як правило, в науковій фаховій літературі використовується термін «кредитування населення». На наш, погляд, виходячи з визначення поняття домогосподарства, зрозуміло, що все населення країни можна представити як сукупність домогосподарств. Крім того, навряд чи діти до 16 років або особи старші за 70 років об'єктивно можуть розглядатися в якості суб'єктів кредитних відносин. Домогосподарства мають спільний бюджет і використання запозичених коштів для різноманітним потреб також є спільним. Тому для аналізу кредитування фізичних осіб правомірним було б використання поняття кредитування домогосподарства та визначення показника «кредити на одне домогосподарство».

Роль кредиту для домогосподарств полягає не тільки в забезпеченні тимчасової потреби в коштах. Він дозволяє підвищити їх поточний добробут через можливість використання тих чи інших благ, повна оплата яких відбудеться пізніше. Водночас, така можливість сприяє підвищенню споживчого попиту та виступає фактором, що забезпечує пожвавлення ринкової кон'юнктури, активізацію ділової активності та забезпечує зростання економіки в цілому. Але наразі потенціал кредиту для підвищення якості життя вітчизняними домогосподарствами використовується вкрай недостатньо.

На сьогодні для домогосподарств найпопулярнішими є беззаставні кредити (за даними [1]). Як правило, це кредитні картки, споживчі кредити, кредити на персональні цілі, іпотечні кредити. Банки і фінансові компанії уточнюючи мету кредиту, як правило, не тільки визначаються з рішенням щодо позики, але й накопичують статистику про рівень життя населення з метою прогнозування темпів кредитування.

За даними фінансових аналітиків, українці беруть кредити з наступних причин: найбільша частка кредитів залучається на ремонт квартири або будинку; на оплату послуг (сюди входить медична допомога, освіта, відпочинок та ін.); для покупки техніки; для покриття кредитів в іншому банку та для повернення інших боргів; на розвиток бізнесу; у випадку нестачі грошей до зарплати; на інші витрати (витрати на важливі події в житті: весілля, народження дитини, похорони, подорож за кордон та ін.). На ці дані сильно впливають і інші фактори, а саме сезонність, вік та стать позичальників, кваліфікація та види діяльності позичальників тощо (на підставі [2]).

На практиці попит на кредитні гроші формується не лише під впливом загальноекономічної ситуації, а й з урахуванням відповідних потреб домогосподарств. Мотиви й характер поведінки їх на кредитному ринку досить різнопланові. Вони мають не лише об'єктивний характер, а й значною мірою спираються на суб'єктивні оцінки економічної ситуації, особисті прагнення. Це зумовлює, з одного боку, нестабільність попиту на гроші, а з іншого – породжує серйозні складності з його перспективним прогнозуванням, визначенням головних параметрів. На наш погляд, в Україні також недостатньо досліджено рівні надмірної закредитованості населення. По-перше, це пояснюється недостатністю звітної та статистичної інформації для дослідження, а по-друге, наслідки цієї проблеми не так давно почали проявлятися в діяльності кредитно-фінансових установ і їх фахівців.

Зрозуміло, що зниження процентних ставок за кредитами може стати чинником поживлення кредитування домогосподарств. Водночас, для зниження рівня процентних ставок по кредитах необхідна відповідна політика НБУ щодо встановлення облікової ставки. Відновлення процесів кредитування за прийнятними відсотковими ставками потребує комплексного врегулювання і стосується як необхідності підтримки реального сектора економіки з боку держави, збільшення реальних доходів домогосподарств, так і стимулювання банків до надання кредитів. Зрозуміло, що такі заходи в сучасних умовах не можуть бути реалізовані, оскільки ведення військових дій на сході країни створює значні ризики фінансовій безпеці як домогосподарств, так і банків.

Для визначення впливу на обсяг кредитування доходів домогосподарств та середньозваженої процентної ставки за кредитами доцільно застосувати підхід на основі визначення еластичності попиту на кредити. На основі цього підходу можна здійснювати прогнозування поведінки домогосподарств на

кредитному ринку з метою не тільки підвищення їх добробуту, вирішення соціальних та інших життєвих ситуацій, а й у формуванні внутрішнього споживчого попиту, який буде сприяти не тільки розвитку підприємств, інститутів фінансово-кредитного сектору, а й відновленню економічної стабільності в країни в повоєнний період.

Список використаних джерел:

1. Грошово-кредитна статистика [Електронний ресурс] / Національний Банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial#1ms>.

2. Юдіна С.В., Синельна А.І., Назарчук Л.М. Особливості кредитування населення в Україні. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління*. 2019. № 5. Т. 30 (69). С. 124–130.

Малецька О. І., к.е.н., доц.,

доцент кафедри обліку та оподаткування

Львівського національного університету природокористування

Ціцька Н. Є., к.е.н., доц.,

доцент кафедри обліку та оподаткування

Львівського національного університету природокористування

Мирончук З. П., к.е.н., доц.,

доцент кафедри обліку та оподаткування

Львівського національного університету природокористування

ТРАНСФОРМАЦІЯ ОБЛІКОВИХ ПРОЦЕСІВ НА ПІДПРИЄМСТВАХ В УМОВАХ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ

Розвиток сучасних технологій, які є основою цифровізації, характеризується цікавою особливістю: щороку розробки стають дедалі клієнтоорієнтованішими, тобто їхнє використання стає дедалі простішим і зручнішим. Нові економічні умови становлення ринкового механізму у перехідний період дозволили призвели до того, що значна частина сільськогосподарських підприємств, внаслідок загальноекономічної кризи, виявилися неспроможними в економічному відношенні та постали перед загрозою банкрутства. При низькій ефективності підприємницької діяльності, важко говорити про швидкі та позитивні зміни щодо підвищення ефективності використання працівників, підвищення їх якісних характеристик.

Цифровізація облікових процесів актуальна не тільки на рівні окремих підприємств: цілі галузі обирають для себе шлях розвитку як єдину можливість відповідати умовам навколишнього світу, що стрімко змінюються. Завдяки цьому цифрова трансформація промисловості, роздрібною торгівлі, державного сектора та інших сфер вже сьогодні змінює життя кожної людини і кожної компанії.

Цифрова трансформація – це впровадження сучасних технологій у бізнес-процеси підприємства. Цей підхід передбачає не лише встановлення сучасного обладнання або програмного забезпечення, але і фундаментальні зміни в підходах до управління, корпоративної культури, зовнішніх комунікаціях. Як наслідок підвищуються продуктивність кожного співробітника і рівень задоволеності клієнтів, а компанія здобуває репутацію прогресивної і сучасної організації. сьогодні гостро постає питання необхідності формування ефективної облікової інформації у системі управління персоналом підприємств.

Для підприємств, які займають останні місця у питаннях впровадження прогресивних форм використання цифрових технологій в веденні обліку, сьогодні є вкрай необхідним і актуальним.

Цифровізація облікових процесів у підприємствах відкриває дорогу до інноваційних способів розвитку підприємств:

1. Хмарні технології дозволяють працювати над одним проектом кільком командам одночасно та ефективно використовувати ресурси компанії.

2. Використовуючи стратегію, компанії отримують і монетизують мобільний трафік, який за своїми показниками вже наздогнав трафік із стаціонарних пристроїв.

3. Готові рішення дозволяють заощаджувати час на вирішення завдань. Різні програми, розширення та конектори оптимізують роботу компанії із мінімальними витратами часу на їхнє впровадження та адаптацію.

На практиці серед програм, без яких неможливо обійтися будь-якій сучасній компанії, важливе місце займає, звичайно, BAS Бухгалтерія. Вона значно полегшує життя і спрощує роботу бухгалтерам, так як з її допомогою легко вести бухгалтерський і податковий обліки, ґрунтуючись на чинне законодавство України, автоматично формувати всю обов'язкову звітність і відправляти її по інтернету в контролюючі органи.

Отже, використання цифрових технологій в відіграє ключову роль у трансформації облікових процесів. Чітке розуміння хмарних технологій, блокчейн, програмного забезпечення для автоматизації та інших суміжних технологій сприятиме підвищенню професійної цінності бухгалтерів і аудиторів у сучасному світі та їх успішній кар'єрі. Перспективи розвитку та впровадження у бухгалтерський облік хмарних технологій, штучного інтелекту, блокчейну, Big Data та Інтернету речей відповідає вимогам сьогодення, які продиктовані розвитком інформаційних технологій. Застосування новітніх цифрових технологій вимагає реорганізації бухгалтерського обліку на підприємствах, веде до автоматизації окремих сфер професійної діяльності бухгалтерів та ставить завдання здобуття ними нових вмінь і навичок, постійного вдосконалення.

Список використаних джерел:

1. Гавриленко В. О. Облікова інформація у системі антикризового управління / В. О. Гавриленко // Глобальні та національні проблеми економіки. 2017. Вип. 20. С 946–949. Режим доступу: <http://global-national.in.ua/archive/20-2017/191.pdf>

2. Голячук Н.В., Голячук С.Є. Переваги та недоліки застосування хмарних технологій в обліку. Економічні науки. Серія: Облік і фінанси. 2015. Вип. 12 (1). С. 80–86.

3. Спільник І.В., Палюх М.С. Бухгалтерський облік в умовах цифрової економіки. Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації. 2019. Випуск 1–2. С. 83–96. URL: <https://joffer.com.ua/tpost/611d7hra7h-profesya-hr-hto-takii-hr-ta-yak>

4. URL: <http://infosystems.mu/digital-transformation-and-the-evolution-of-hr-trends>

5. URL: <https://www.terrasoft.ua/page/digital-transformation>

Манькута Я. М., к.е.н.,

доцент кафедри економіки, обліку і оподаткування

Білий Р. І., аспірант

Східноєвропейського університету імені Рауфа Аблязова

ТЕНДЕНЦІ РОЗВИТКУ ЦИФРОВИХ ФІНАНСОВИХ АКТИВІВ І БЛОКЧЕЙН-ТЕХНОЛОГІЇ В УМОВАХ РИЗИК-ОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ

Цифрові фінансові активи визначаються як будь-яке цифрове представлення вартості, записане в криптографічно захищеній розподіленій книзі [1]. На сьогоднішній день цифрові фінансові активи можуть використовуватися в якості засобу для оплати товарів і послуг, забезпечення торгових угод між користувачами в цифровому режимі й обміну на реальні валюти або інші активи. До даного класу включають наступні групи: криптовалюти, стейблкойни, невзаємозамінні токени (NFT), цифрові валюти Центрального банку (CBDC) та сек'юритизовані токени [2]. Початком існування цифрових фінансових активів прийнято вважати 2009 рік, коли відбувся запуск розробленої Сатоші Накамото платіжної системи Bitcoin [3]. Термін «криптовалюта» було введено у вжиток у 2011 році, коли з'явилися перші конкуренти Bitcoin – Ethereum та Litecoin, і з того часу ринкова капіталізація криптовалют лише зростала. Загальна оцінка вартості цифрових фінансових активів станом на листопад 2021 року сягнула максимуму в 3 трлн. доларів, тоді як станом на 2013 рік вона складала лише 1,5 млрд. доларів [4].

Незважаючи на коливання в підходах до оцінки цифрових фінансових активів, сучасні підприємства неухильно будують цифрову інфраструктуру, яка колись зможе стати вагомою складовою глобальної фінансової системи. Екосистему, яку розробляють для цифрових активів і децентралізованого фінансування (DeFi), можна також використовувати для оцифрування та «токенізації» традиційних активів. Дослідники вважають, що на даний момент вже пройшло дві фази еволюції цифрових фінансових активів і в перспективі можна спрогнозувати перехід до двох наступних фаз їх розвитку [5].

1. Поява та початковий розвиток криптовалют як класу цифрових фінансових активів (2009–2020). Перша фаза відзначилась технологічною інноваційністю компаній-розробників та схильністю ринку до спекулятивної діяльності. Bitcoin та Ethereum еволюціонували від ідей до явищ, одночасно пройшовши етап значного технологічного розвитку. Даний етап також відзначився появою альтернативних монет (альткойнів), частина з яких, скориставшись ринковим ажіотажем, з часом все ж зазнала краху. Початковими інвестиціями в цей сектор керувала відносно невелика група технічно обізнаних людей, яка згодом розширилася на світ роздрібною торгівлі, установи й організації. Галузь винайшла та побудувала інфраструктуру на основі блокчейну для підтримки криптовалютної торгівлі, кредитування, податків, обліку, зберігання активів і реалізації багатьох інших фінансових функцій.

2. Введення нових класів цифрових активів (2020–2025). Друга фаза відзначена швидким розширенням цифрових активів завдяки запуску нових типів криптовалют, впровадженню «токенів управління» та «корисних токенів», а також поширенню NFT. Багатомільярдні компанії фінансуються децентралізовано через пропозиції цифрових активів, використовуючи токени управління як проксі-сервери для традиційних акцій. Продукти та інфраструктура, що розвиваються, приваблюють аудиторію роздрібною торгівлі, привертають увагу як установ, так і регуляторів і створюють перші програми на базі розподілених реєстрів та децентралізованого фінансування. Спостерігається значний прогрес у оцифруванні реальних активів, зміщуючи фокус розвитку галузі з криптовалют на набагато ширший спектр цифрових активів. Починає формуватись нормативно-правова база.

3. Етап гібридного співіснування традиційних та цифрових фінансових активів (приблизні часові рамки – 2025–2030 роки). Передбачається, що третя фаза еволюції цифрових фінансових активів може бути відзначена початком впровадження співпраці між діловими та регуляторними спільнотами, що може призвести до оцифрування акцій, облігацій та інших традиційних цінних паперів шляхом токенизації або прямого цифрового випуску. На даному етапі технологічні інновації можуть розвинути інфраструктуру торгівлі, клірингу та розрахунків, а також розширити пряму власність на активи. Очікується збільшення попиту на використання цифрової готівки для розрахунків. Крім того, суттєво зміниться роль залучення інвесторів та інші ключові аспекти існуючої структури фінансового ринку.

4. Фінансова система з переважною часткою цифрових активів (приблизний початок – 2030 рік). Вже зараз можна стверджувати, що світ рухається до оцифрованої структури для інвестиційних активів, побудованих на базі блокчейн-мереж. Понад три чверті учасників опитування Arca Labs, проведеного у 2022 році, вважають, що більшість цінних паперів буде оцифровано та розраховано на блокчейні протягом наступних п'яти-десяти років [6]. Цей перехід вимагатиме розробки нових підходів, які перевершать традиційну ринкову структуру в питаннях

безпеки й ефективності, з еквівалентними або розширеними моделями довіри та ризику. На цьому новому ринку основою для залучення капіталу зможуть стати саме цифрові активи та монети. Розширена участь, легкий доступ до глобальних активів і безпроблемне обслуговування можуть стати визначальними характеристиками економіки даного етапу, що винагороджуватиме всіх учасників і забезпечить їм кращий контроль над своєю власністю.

Оцифрування активів може змінити роль традиційних посередників фінансових послуг наступним чином [7].

– Здатність емітентів отримувати доступ до цифрових мереж для залучення капіталу може змінити їхні відносини з інвестиційними банками. Заклучення угод з використанням акцій приватних компаній також може значно спроститись, що покращить залучення капіталу та ліквідність для інвесторів, засновників і співробітників.

– Токенізація пайових фондів спростить адміністрування й обслуговування. Це дозволить керуючим активами й емітентам базових цінних паперів спілкуватися безпосередньо з акціонерами через цифрові мережі, переосмислюючи та спрощуючи модель бенефіціарної власності.

– Біржі цифрових активів візьмуть на себе функції, які раніше виконували брокери та зберігачі.

– Відкриті блокчейн-мережі трансформують обслуговування активів, включаючи податковий облік, ставки, голосування й інші функції.

Список використаних джерел:

1. Digital Assets | Internal Revenue Service. URL: <https://www.irs.gov/businesses/small-businesses-self-employed/digital-assets> (дата звернення: 10.04.2023).

2. Черних О.С. Класифікація віртуальних активів в Україні. URL: <https://www.hsa.org.ua/blog/klasifikatsiya-virtualnyh-aktyviv-v-ukrayini> (дата звернення: 10.04.2023).

3. Satoshi Nakamoto. Bitcoin: A Peer-to-Peer Electronic Cash System. URL: <https://bitcoin.org/bitcoin.pdf> (дата звернення: 10.04.2023).

4. Crypto market cap 2010-2023 | Statista. URL: <https://www.statista.com/statistics/730876/cryptocurrency-maket-value> (дата звернення: 10.04.2023).

5. The Digital Asset Revolution: Preparing for the Next Generation of Financial Markets. URL: <https://www.broadridge.com/resource/capital-markets/the-digital-asset-revolution-preparing-for-the-next-generation-of-financial-markets> (дата звернення: 10.04.2023).

6. Arca Labs Study Finds 77% of Capital Market Participants Believe Traditional Securities will be Digitized in 5-10 Years. URL: <https://www.globenewswire.com/en/news-release/2022/01/20/2370026/0/en/Arca-Labs-Study-Finds-77-of-Capital-Market-Participants-Believe-Traditional-Securities-will-be-Digitized-in-5-10-Years.html> (дата звернення: 10.04.2023).

7. Digitalization And The Future Of Work In The Financial Services Sector.
URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_dialogue/---sector/documents/meetingdocument/wcms_824708.pdf (дата звернення: 10.04.2023).

Михайличенко Н. М., к.е.н., доц.,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та підприємництва
Донбаської державної машинобудівної академії

ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ СУЧАСНИХ МОДЕЛЕЙ ТА НАПРЯМІВ САМОЗАЙНЯТОСТІ В УКРАЇНІ

Загальні тенденції сучасного ринку праці як в Україні, так і в глобальній економіці полягає у поширенні нестандартних форм зайнятості, зокрема – самозайнятості. Це зумовлено, з одного боку, розвитком інформаційних технологій, що дозволяють використовувати найману працю у віддаленому режимі, а з другого – тенденцією до оптимізації витрат бізнесу, особливо стосовно тих функцій, потреба у яких для конкретного бізнесу носить непостійний характер. Сегмент самозайнятості на сучасному ринку праці має виражену тенденцію до збільшення, і це обумовлено не тільки зростаючим попитом з боку роботодавців, які скорочують витрати бізнесу шляхом використання праці самозайнятих, але й наявною пропозицією з боку працездатного населення, що віддає перевагу даній формі зайнятості або вимушено до неї вдається внаслідок зростання безробіття. Зазначені тенденції ще більшою мірою актуалізуються в сучасних моделях самозайнятості, поява яких була обумовлена розвитком цифрових технологій (фріланс, блогінг, стрімінг і т. д.), а також у традиційних напрямках, які повністю трансформувалися в процесі цифровізації (зокрема, в сфері послуг таксі та кур'єрської доставки). Тому дослідження впливу цифрових технологій на ринок самозайнятості в Україні є своєчасним та актуальним завданням.

Окремі питання інституціоналізації самозайнятості в Україні досліджували наступні вітчизняні вчені: Варга Н., Грабовецька О., Малік М., Мамчур В. [1–3], втім досліджень, присвячених впливу цифровізації на формування сучасних моделей та напрямків самозайнятості в Україні досі ще бракує. Саме цим і зумовлено вибір теми та мети даного дослідження.

Принципово новою моделлю самозайнятості, яка стала можливою завдяки розвитку ІТ-технологій та становленню інформаційного суспільства, став фріланс. Під фрілансом розуміється досить складна категорія, до якої в широкому розумінні можна зарахувати також діяльність самозайнятих фахівців (зокрема, бухгалтерів) і роботу таксистом чи кур'єром через сервіс-агрегатор. Проте, на нашу думку, фріланс слід розуміти більш вузько, як специфічну модель самозайнятості, невід'ємними атрибутами якої є, з одного боку, діяльність за допомогою напівінституційних утворень – бірж фрілансу, а з іншого – новизна

напрямів діяльності, пов'язаних з обслуговуванням сучасної інформаційної інфраструктури. З цієї точки зору діяльність незалежного віддаленого бухгалтера або таксиста не може бути віднесена до фрілансу у вузькому розумінні, хоча у широкому сенсі багато традиційних професій демонструють тенденцію до трансформації у бік фріланс-моделі.

Говорячи про обслуговування інформаційної компоненти сучасного суспільства, ми маємо на увазі такі напрямки діяльності, як діяльність самозайнятих програмістів, тестувальників, веб-майстрів, веб-дизайнерів, контент-менеджерів, копірайтерів, SEO-фахівців, SMM-фахівців, модераторів та ін. Всі ці спеціалізації виникли у відповідь на потреби нового інформаційного суспільства, поштовхом до становлення якого послужив розвиток цифрових технологій.

Поріг входу для фріланс-моделі досить низький: достатньо мати певні вміння, які можна поступово розвивати, відповідно підвищуючи розцінки на послуги. Для початку праці за деякими напрямами достатньо стандартних шкільних знань: наприклад, стати копірайтером може кожен, хто грамотно пише і може чітко формулювати власні думки. Інші спеціалізації можуть вимагати попередньої професійної підготовки (самостійно, на онлайн або оффлайн курсах). Головна відмінність фрілансерів від самозайнятих спеціалістів (бухгалтерів, юристів тощо) – це те, що замовника в першу чергу цікавлять професійні вміння (продемонструвати які можна за допомогою портфоліо або шляхом виконання тестового завдання), а не наявність відповідного диплома про освіту. Важлива відмінність фрілансу від самозайнятості у сфері таксі та кур'єрської доставки – це принципова важливість професійного рівня, за який замовник готовий доплачувати: ніхто не платить таксисту більше за те, що він має більший стаж водія і краще водить машину, але досвідчений програміст, копірайтер, веб-дизайнер «коштує» значно дорожче, ніж початківець. Саме таким інструментом ранжирування і виступає фріланс-біржа, яка не тільки класифікує виконавців за професійними рівнями, а й встановлює деякі базові орієнтовні розцінки на послуги самозайнятих. Досвідчені фрілансери можуть працювати також і поза біржами фрілансу: вони переходять на пряму роботу з постійними замовниками, а також просувають свої послуги через сервіси небіржового типу. Але робота через фріланс-біржу має свої переваги, головна з яких – гарантія оплати за якісно виконану роботу. Саме за це, а не лише за можливість доступу до агрегованих замовлень, фрілансер готовий платити комісію біржовим сервісам.

Формування ефективного формального інституту самозайнятості в Україні має здійснюватися з урахуванням сучасних напрямів самозайнятості, їх моделей та субмоделей. Тільки в цьому випадку можна буде розробити дієві інструменти детинізації самозайнятості, а також переведення само зайнятих осіб у формальне, легальне поле.

Список використаних джерел:

1. Варга Н.І. Інституціоналізація неформальної економіки: соціологічний зріз // Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент, 2015. Вип. 19–20. С. 111–121.
2. Грабовецька О. Нормативно-правове забезпечення самозайнятості населення: реалії і проблеми // Регіональні аспекти розвитку продуктивних сил України. 2015. Вип. 20. С. 126–132.
3. Малік М.Й., Мамчур В.А. Самозайнятість та розвиток несільськогосподарського підприємництва на селі // Економіка АПК, 2019. № 4. С. 39.

Мінаєв Д. О.,
аспірант кафедри обліку і аудиту
Львівського національного університету ім. Івана Франка

ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ПАЛИВНО-МАСТИЛЬНИХ МАТЕРІАЛІВ В АГРОДІЯЛЬНОСТІ

Використання технології GPS-навігації забезпечує точність в обробітці землі, що поклало основу формування нової філософії управління агропідприємствами – «точного землеробства». Точна агрономія не тільки передбачає уникнення зайвих чи повторюваних дій в пересуванні транспорту й обробці землі, але й у формуванні інформаційних масивів. Точна облікова інформація максимально відповідає реальності як у змістовому, так і у часовому вимірах. Така інформація оперативно передається з місць її виникнення (проведення агроробіт) до центрів обробки та накопичення, якими є обліково-управлінські підрозділи аграрного підприємства. Зібрана з використанням технології GPS інформація має значну цінність для діджиталізації обліку про агродіяльність сучасних підприємств.

Оскільки основним завданням системи глобального позиціонування є мінімізація витрат агропідприємства на паливо-мастильні матеріали, доцільно використовувати інформацію з GPS-навігації з інтегрованим контролем рівня пального для першочергово обліку таких матеріальних витрат. На більшості інноваційних агропідприємств відокремлено використовуються автоматизовані датчики залишків палива у баках спеціалізованої техніки. На основі різниці між показниками датчиків пального на початок та кінець звітного періоду робляться облікові записи про списання пального.

Але така методика обліку має функціональні обмеження та недоліки. Зокрема, у зв'язку з відсутністю або недосконалістю електронних комунікацій через мережу Інтернет, недостатньою кількістю облікових фахівців зі спеціалізованими знаннями у сфері GPS-навігації, облікова інформація передається зі запізненням. Як наслідок, втрачається

оперативність облікової інформації в умовах, коли вона надходить не в момент виникнення. Звітний період може значно розтягуватися, що унеможливує достовірне та своєчасне відображення фактів списання паливно-мастильних матеріалів.

Інший проблемний аспект застосування датчиків пального пов'язаний з неможливістю ідентифікації та чіткого розподілу витрат між різними видами вирощуваної продукції. Іншими словами, інформація про залишок пального зазвичай фіксується на початку та в кінці дня, що не враховує характер діяльності агротехніки. Складно безпосередньо пов'язати витрати паливо-мастильних матеріалів з процесами пересування чи обробітку полів; вирощуванням чи збором різних видів агропродукції. В облікових працівників в такому випадку виникає необхідність у використанні різних методик перерозподілу витрат зі застосуванням варіативних баз розподілу, що зменшує достовірність калькулювання собівартості агроробіт та продукції.

Для забезпечення достовірності та точності обліку агродіяльності необхідним є комплексне застосування систем глобального позиціонування з контролем залишку пального та перманентним під'єднанням до мережі Інтернет. Основними технічними складовими системи обліку паливо-мастильних матеріалів є GPS-навігатори та контролери рівня палива у баках агротехніки, які повинні функціонувати в єдиному комплексі.

Ці технічні пристрої здійснюють збір інтегрованої первинної облікової інформації про місце перебування, траєкторії пересування, швидкість пересування, зупинки і стоянки спеціалізованої техніки та витрачання нею паливо-мастильних матеріалів. Надалі таку інформацію необхідно одночасно передавати в обліково-управлінські підрозділи агропідприємств для діджиталізації обліку.

Для коректного обліку використання паливно-мастильних матеріалів на різні цілі доцільно відслідковувати місце перебування та історію пересування спеціалізованого транспорту. На основі інформації про рух агротехніки на попередньо-сформованих електронних картах обробітку землі можливо ідентифікувати поточний стан та характер діяльності спеціалізованих транспортних засобів. На проектах електронних карт необхідно визначати просторові межі агродіяльності за різними цілями.

Автоматизований облік витрат на функціонування спеціалізованого транспорту підприємства передбачає отримання інформації про залишки пального в баку на момент в'їзду на просторово-територіальну ділянку, виконання виробничого завдання, та виїзду із неї. Різниця у показниках автоматичних датчиків пального демонструє його витрачання на виконання певного виду аграрних робіт.

Показники паливних баків доцільно порівнювати з інформацією з GPS-навігаторів про кілометраж руху спеціалізованої техніки. У кожного транспортного засобу визначений нормативний усереднений показник

витрат пального на сто кілометрів пробігу. Значні відмінності показників фактичних витрат за даними датчиків паливного баку від планових значень можуть свідчити про нецільове використання спецтехніки або крадіжки пального. Автоматична ідентифікація фактів відхилень ініціює процедури внутрішнього контролю для виявлення їхніх причин та винуватців.

На основі інформації з GPS-навігаторів та інструкцій (техпаспортів) експлуатації спецтехніки про необхідність заміни мастил й технічних (гальмівної, охолоджуючої, гідравлічної тощо) рідин доцільно здійснювати автоматичний їхній облік.

Отже, активізація використання системи глобального позиціонування в контролі за функціонуванням агротехніки створює передумови для трансформації бухгалтерського обліку експлуатаційних витрат. Інформацію, автоматизовано зібрану GPS-навігаторами, про місце перебування автотранспорту та спецтехніки, маршрути пересування, кілометраж пробігу, швидкість пересування, зупинки та стоянки доцільно використовувати для діджиталізації обліку паливо-мастильних матеріалів.

Мітюшкін Б. С., студент
Національного авіаційного університету
(науковий керівник – Марина А. С., к.е.н., доцент,
доцент кафедри бізнес-аналітики та цифрової економіки
Національного авіаційного університету)

ВИКОРИСТАННЯ RPA У ФІНАНСОВІЙ СФЕРІ

У сучасному швидкоплинному бізнес-середовищі компанії в усіх галузях шукають шляхи оптимізації своїх операцій та скорочення витрат. Особливо актуально це для фінансової сфери: великий обсяг повторюваних завдань (введення даних, обробка рахунків-фактур і звірка реквізитів) забирають багато часу та мають ймовірність частих помилок. Роботизована автоматизація процесів (*Robotic process automation, RPA*) стала потужним інструментом для автоматизації виконання завдань і звільнення фінансових команд від рутинної роботи, щоб вони могли зосередитися на більш важливих видах діяльності.

RPA означає використання програмного забезпечення або ботів для автоматизації повторюваних завдань, що зазвичай виконуються людиною. Ці боти можуть імітувати натискання кнопок, заповнення форм, копіювання та вставку даних з однієї системи в іншу. RPA зазвичай використовується для автоматизації процесів, які базуються на чітких правилах, мають повторюваний характер і містять велику кількість транзакцій. RPA відрізняється від традиційної автоматизації тим, що її можна впровадити швидко і легко, без необхідності вносити значні зміни в існуючі системи або процеси. RPA-боти можуть бути запрограмовані для роботи з широким спектром програмних додатків, включаючи застарілі системи, які можуть бути несумісними з новітніми технологіями.

Фінансова сфера особливо добре підходить для RPA, оскільки вона включає в себе великий обсяг повторюваних завдань, необхідних для безперебійного ведення бізнесу [1].

Обробка рахунків-фактур є трудомістким завданням, яке передбачає ручне введення даних з паперових або електронних рахунків-фактур у фінансову систему. Цей процес може бути особливо вразливим до помилок, оскільки дані можуть виявитися неповними або неточними, що призводить до затримок платежів і потенційних непорозумінь з партнерами. RPA використовує ботів, які вилучають необхідні дані з первинних документів і автоматично заповнюють відповідні поля фінансово-облікової системи, що зменшує потребу в ручному втручанні [2, 3]. Інша сфера використання RPA у фінансах – звірка рахунків. Процес передбачає порівняння двох наборів фінансових даних, для переконання в їх тотожності, виявлення та усунення будь-яких розбіжностей. Це також трудомісткий процес, що вимагає значної уваги до деталей. Використання RPA дозволяє швидко вирішити виявлені проблеми, порівнюючи дані в двох системах і виявляючи будь-які розбіжності за лічені хвилини [2, 4].

Використання RPA у фінансах має кілька переваг: вона може допомогти зменшити кількість помилок і підвищити точність фінансових даних, адже такі помилки можуть мати значні фінансові наслідки та призвести до втрати репутації компанії. Також RPA може допомогти підвищити ефективність праці за рахунок автоматизації повторюваних операцій, що звільняє фінансовий персонал для виконання більш важливих завдань, таких як аналіз фінансових даних і прийняття стратегічних рішень. RPA може допомогти зменшити витрати за рахунок автоматизації завдань, які інакше довелося б виконувати людям. Це може допомогти зменшити потребу в додатковому персоналі і з часом призвести до значної економії коштів [3]. Також RPA сприяє дотриманню вимог законодавства, забезпечуючи стандартизацію процесів і наявність чіткого аудиторського сліду для всіх фінансових транзакцій.

Існує також кілька недоліків використання RPA у фінансовій сфері. Одна з головних проблем пов'язана з якістю даних. RPA-боти працюють настільки добре, наскільки якісними є вхідні дані, і якщо дані неточні або неповні, боти не зможуть ефективно виконувати свої завдання. Друга проблема пов'язана з управлінням і контролем. RPA-боти, як правило, запрограмовані на виконання певних завдань, і якщо ними не керувати і не контролювати їх належним чином, вони можуть ненавмисно спричинити помилки або створити ризики. Нарешті, важливо забезпечити сумісність RPA з існуючими системами та процесами. Це може передбачати внесення змін до існуючих систем або інвестування в нові технології для підтримки ботів RPA.

Отже, RPA стала потужним інструментом для автоматизації повторюваних завдань у фінансовій сфері та вивільнення персоналу для зосередження на більш стратегічній діяльності. Хоч впровадження RPA у фінансах пов'язане з певними труднощами, ретельне планування та

реалізація можуть допомогти максимізувати переваги та мінімізувати ризики. Дотримуючись найкращих практик та інвестуючи в правильні технології і процеси, організації можуть використовувати можливості RPA для скорочення витрат, підвищення точності та оптимізації своїх фінансових операцій.

Список використаних джерел:

1. Vijai C., Suriyalakshmi S. M., Elayaraja M. The future of robotic process automation (RPA) in the banking sector for better customer experience. Shanlax international journal of commerce. 2020. Vol. 8, no. 2. P. 61–65. URL: https://www.researchgate.net/publication/340367501_The_Future_of_Robotic_Process_Automation_RPA_in_the_Banking_Sector_for_Better_Customer_Experience (access: 15.04.2023).

2. Devarajan Y. A study of robotic process automation use cases today for tomorrow's business. International journal of computer techniques. 2018. Vol. 5, no. 6. P. 12–18. URL: <http://www.ijctjournal.org/Volume5/Issue6/IJCT-V5I6P3.pdf> (access: 15.04.2023).

3. Eikebrokk T. R., Olsen D. H. Robotic process automation and consequences for knowledge workers; a mixed-method study. Lecture notes in computer science. Cham, 2020. P. 114–125. URL: https://doi.org/10.1007/978-3-030-44999-5_10 (access: 13.04.2023).

4. Jędrzejka D. Robotic process automation and its impact on accounting. Zeszyty teoretyczne rachunkowości. 2019. №. 105. P. 137–166. URL: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=815906> (access: 14.04.2023).

Могила І.-Л. А., аспірантка кафедри обліку та аналізу
Національного університету «Львівська політехніка»
(науковий керівник – Скаско О. І., д.е.н.,
професор кафедри обліку та аналізу
Національного університету «Львівська політехніка»

ОБМЕЖЕННЯ ТА ЕВРИСТИКА ПОДАТКОВОЇ СИТУАЦІЇ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕННЯ

Прийняття рішення в податковій ситуації може бути складним завданням через різноманітні обмеження та невизначеності, що пов'язані з податковими законами та правилами.

Один з основних обмежень полягає в тому, що рішення повинні бути прийняті в межах законодавчих рамок та відповідати вимогам податкового кодексу та інших відповідних законів. Це може означати, що деякі варіанти рішень можуть бути недопустимими або навіть незаконними.

Крім того, рішення можуть бути обмеженими недостатньою інформацією про податкові закони та правила, або про саму ситуацію. Наприклад, якщо податковий кодекс не передбачає якусь конкретну ситуацію, може виникнути невизначеність стосовно того, яке рішення буде правильним [1].

Ще одним обмеженням може бути відсутність чітких критеріїв для оцінки різних альтернативних варіантів рішень. Наприклад, якщо існують декілька можливих способів обчислення податкового боргу, може виникнути складність при виборі того, який підхід є найбільш точним або найбільш вигідним.

Евристика податкової ситуації – це процес прийняття рішення з використанням досвіду, знань і інтуїції, щоб вирішити проблему з податками [2]. Однак, необхідно пам'ятати, що ці підходи можуть бути обмеженими та підлягати помилкам. Тому, краще використовувати ці підходи разом з аналізом інформації та зважати на різні фактори, які впливають на прийняття рішення.

Досвід та інтуїція можуть бути корисними для швидкого виявлення можливих проблем та ризиків, але для прийняття обґрунтованого рішення також необхідно мати належний рівень знань та розуміння податкових законів та правил. Експертна думка може допомогти відбирати найбільш імовірні або доцільні варіанти рішень, але слід пам'ятати, що експерти можуть мати свої власні інтереси та прихильності, що можуть вплинути на їх рекомендації [3]. Тому, для досягнення оптимальних результатів, варто поєднувати ці підходи з аналізом інформації та здійснювати об'єктивну оцінку ризиків та можливостей кожного варіанту рішення.

Наведемо декілька важливих кроків, які можуть допомогти у прийнятті рішення при зустрічі з податковою ситуацією (рис. 1).

Рис. 1. Важливі кроки, які можуть допомогти у прийнятті рішення при зустрічі з податковою ситуацією

Отже, поєднання досвіду, інтуїції та експертної думки з аналізом інформації та об'єктивною оцінкою можливих ризиків та можливостей є оптимальним підходом до прийняття рішень в податковій ситуації. Врахування різних факторів, таких як податкове законодавство, фінансові та економічні умови, а також переваги та недоліки кожного варіанту рішення, допоможе зменшити ризики та досягти оптимальних результатів. Також важливо не забувати про необхідність дотримання етичних та правових принципів під час прийняття рішень в податковій ситуації.

Список використаних джерел:

1. Барабаш, Л. Поведінкові аспекти гармонійного розвитку податкової системи України. Соціальна економіка (61), 2021. С. 72–82. URL: <https://periodicals.karazin.ua/socoeconom/article/view/17700/16316> DOI: <https://doi.org/10.26565/2524-2547-2021-61-07>
2. Wolfgang Franzen. Forschungsstelle für empirische Sozialökonomik e.V. Steuerpsychologie und Steuerpolitik. URL: <http://www.fores-koeln.de>
3. Olsen, J., Kang, M., & Kirchler, E. (2018). Tax psychology. In A. Lewis (Ed.), *The Cambridge handbook of psychology and economic behaviour* (P. 405–429). Cambridge University Press. URL: <https://doi.org/10.1017/9781316676349.014>

Муравський В. В., д.е.н., доц.,
професор кафедри обліку і оподаткування
Західноукраїнського національного університету
Муравський В. В.,
викладач кафедри економічної кібернетики та інформатики
Західноукраїнського національного університету

ПЕРЕДУМОВИ ТРАНСФОРМАЦІЇ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В УМОВАХ РОЗВИТКУ ЧАТ-БОТІВ ЗІ ШТУЧНИМ ІНТЕЛЕКТОМ

Системи чат-ботів уже активно використовуються для обробки одноманітних інформаційних процесів, допомагають та, навіть, частково замінюють працівників підприємства у реалізації окремих функціональних обов'язків. Проте розвиток чат-ботів зі штучним інтелектом, таких як ChatGPT, Midjourney, Bard, LLaMa, Snapchat My AI та інші, вносить кардинальні трансформації у суспільні процеси. Чат-боти зі ШІ здатні комунікувати на рівні фахівців у різних сферах діяльності. Розробка додаткових плагінів до чат-ботів зі ШІ надає змогу інтегрувати роботизовану підтримку у різні види програмного забезпечення. За умов програмного розширення функцій чат-ботів збільшується сфера прикладного застосування штучного інтелекту. Найбільш перспективним напрямком прикладного використання чат-ботів зі ШІ є діджиталізація соціально-економічних процесів на рівні підприємства.

Активізація розвитку чат-ботів зі штучним інтелектом кардинально трансформує суспільні інформаційні процеси. Значних змін зазнає підприємництво унаслідок діджиталізації обробки соціально-економічної інформації та її основний генератор на мікрорівні підприємства – бухгалтерський облік. Чат-боти зі штучним інтелектом стають дорадчим інструментом облікових фахівців. Зокрема, штучний інтелект здатний: консультувати облікових працівників щодо методики обліку та оподаткування; інформувати про необхідність нарахування і сплати податків; формувати проекти звітності для зовнішніх стейкхолдерів та перевіряти наявність помилок у звітних формах, що особливо необхідно в умовах перманентних змін законодавства, внутрішніх і зовнішніх умов підприємництва.

Чат-ботам можна довірити контроль платіжної дисципліни підприємства, виникнення та погашення дебіторської і кредиторської заборгованості, обчислення суми внесків у резерви сумнівних боргів, а також проведення електронних грошових трансакцій. Важливим напрямом використання чат-ботів зі штучним інтелектом є проведення оцінки облікових об'єктів за «справедливим методом за аналогами продажів» та переоцінки при настанні значних відхилень облікової вартості від ринкової, що передбачає врахування інформації з відкритих джерел про вартість аналогічних до оцінюваних об'єктів та змінних економічних величин.

Передумови трансформації обліку в умовах використання чат-ботів зі ШІ у контекстному зв'язку з обліковою політикою підприємства відображено у табл. 1.

Таблиця 1

Передумови трансформації методики обліку та облікової політики підприємства в умовах використання чат-ботів зі штучним інтелектом

Напрямок використання чат-ботів	Передумови трансформації методики обліку	Відображення в обліковій політиці підприємства
Облікове та податкове консультування	Надання консультацій з обліку та оподаткування діяльності, проведення математичних обчислень	–
Планування подій	Інформування про необхідність виконання повторювальних у часі дій	Перелік відповідальних осіб, зміст та періодичність інформування
Забезпечення комунікацій з працівниками	Цілодобові комунікації з працівниками і стейкхолдерами	Перелік відповідальних осіб, схема інформаційного документообігу
Підбір надійних контрагентів	Пошук та рейтингування контрагентів, оформлення смартконтрактів, формування резерву сумнівних боргів	Методика оформлення смартконтрактів, визначення способу обчислення внесків у резерви сумнівних боргів
Проведення грошових трансакцій	Забезпечення взаєморозрахунків з контрагентами	Порядок та параметри проведення електронних трансакцій до виконання чат-ботам

Закінчення табл. 1

Оцінка облікових об'єктів	Проведення оцінки облікових об'єктів за справедливим методом за аналогами продажів	Перелік облікових об'єктів, до яких застосовується оцінка та методика її реалізації
Переоцінка облікових об'єктів	Переоцінка (уцінка, дооцінка) облікових об'єктів у випадку значного відхилення облікової вартості від ринкової	Перелік облікових об'єктів та умови проведення переоцінки
Формування та перевірка звітності	Формування певних видів звітності чи окремих звітних форм, перевірка на наявність помилок	Перелік звітних форм, надання доступу до конфіденційної інформації
Дистанційне посадових обов'язків	Перебування персоналу за межами підприємства, інформаційно-функціональний аутсорсинг	Порядок дистанційного виконання посадових обов'язків працівниками, аутсорсинг функцій
Навчання і перенавчання	Оновлення та контроль компетентностей облікових фахівців, самонавчання чат-ботів	Процедура та періодичність перевірки компетентностей, їх оновлення та доповнення

Використання авторських розробок і пропозицій сприяє автоматизації рутинних облікових функцій, мінімізації помилок і махінацій, організації ефективних електронних комунікацій, дистанціалізації виконання посадових обов'язків та підвищення престижності облікової професії.

З метою більш широкого прикладного використання виникає необхідність в імплементації чат-ботів у соціальні мережі та спеціалізоване програмне забезпечення для облікових цілей, що є предметом наступних наукових пошуків.

Назарова І. Я., к.е.н., доц.,
доцент кафедри обліку і оподаткування
Західноукраїнського національного університету

ЕЛЕКТРОННЕ ДОКУМЕНТУВАННЯ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

Сучасний інформатизований етап економічних відносин суттєво збільшив можливості передачі та приймання інформації, що дозволило розширити поле діяльності бізнес-одиниць, спростити інформаційний обмін між контрагентами та збільшити його швидкодію. Такі позитивні зрушення пов'язані зі зміною формату оформлення взаємовідносин і, зокрема, значним збільшення частки електронних документів у загальному обсязі документації суб'єктів господарювання. Про таке зростання свідчить проведене компанією Forrester Consulting від імені компанії Adobe дослідження щодо діджиталізації документування в країнах Північної Америки, Європи та Азіатсько-Тихоокеанського регіону. Воно показало, що у 2020 році більшість суб'єктів господарювання, а саме 72%, використовували електронне

документування (відокремлено чи в поєднанні з паперовим), причому найчастіше ним послуговувались відділи продажів (62%), маркетингу (57%) й фінансів (53%) господарюючих суб'єктів [1].

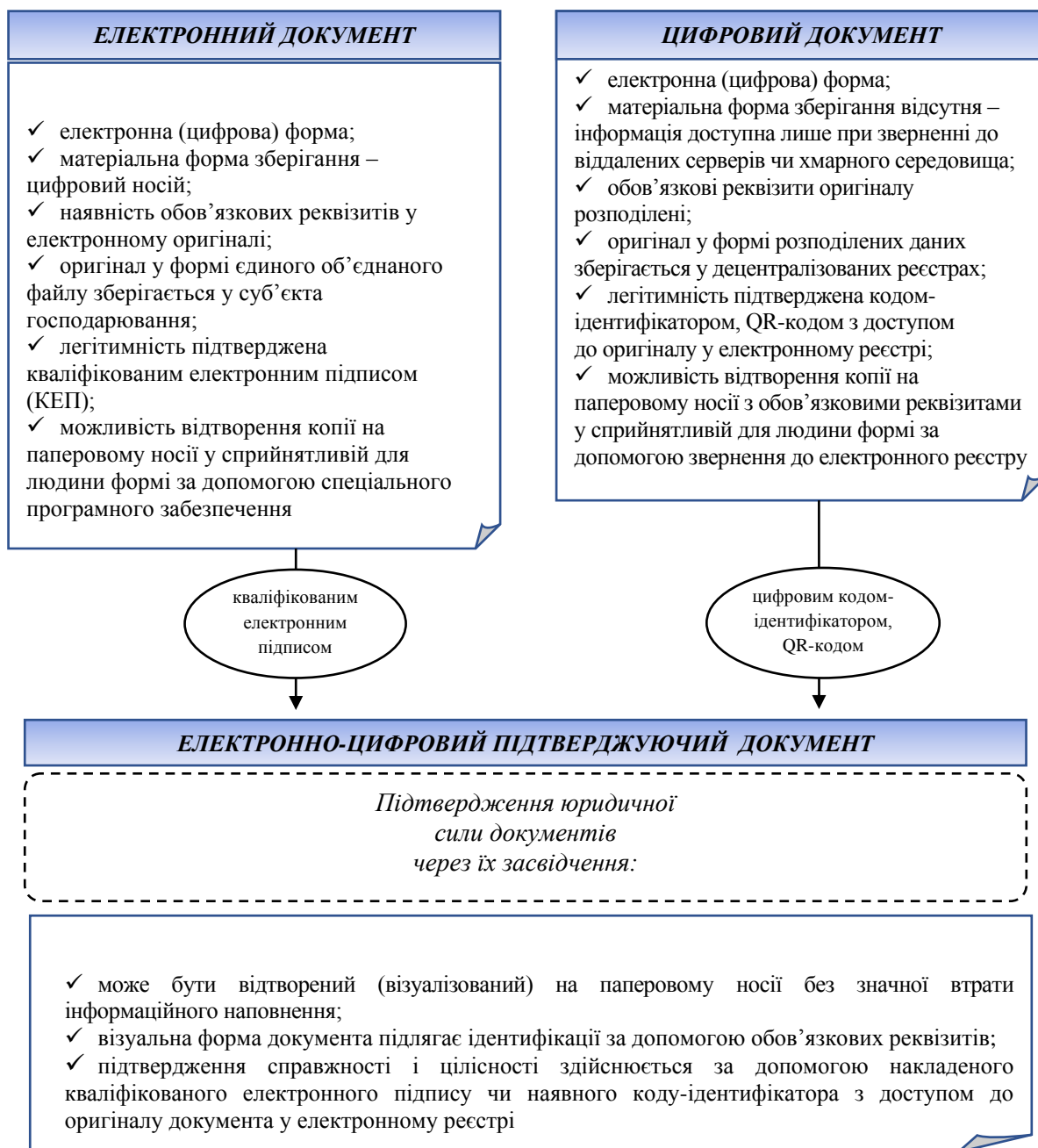

Рис. 1. Види документів для здійснення електронного документування

Дані факти вказують на трансформацію документування як елемента методу бухгалтерського обліку, причому не на його зникнення, адже документ як його основна складова залишається, а на зміну у зв'язку з переходом від документа з матеріальною основою до нематеріального – електронного документа. Сутність такого роду документа була визначена в Законі України «Про електронні документи та електронний

документообіг» ще у 2003 році, як документа, інформація в якому зафіксована у вигляді електронних даних, включаючи обов'язкові реквізити документа. Проте у даний час, таке визначення не враховує значного технічного прориву, потреби і особливостей юридичного визнання електронних документів, нових реалій розвитку та інформаційного забезпечення бізнесу. Тому, на нашу думку, для глибшого розуміння сутності електронного документування слід використовуватися такі оновлені поняття: «електронний документ», «цифровий документ» та «електронно-цифровий підтверджуючий документ» (рис. 1) [2].

Електронний документ – це документ, дані якого фіксуються за допомогою електронних засобів на матеріальних носіях у формі єдиного файлу, які можуть бути відтворені у доступній для сприйняття формі і підтверджуються кваліфікованим електронним підписом. Цифровий документ є документом, дані якого зберігаються за допомогою електронних засобів в одному або кількох відокремлених місцях, об'єднуючись та візуалізуючись при зверненні до документа й підтверджуються кодом-ідентифікатором, QR-кодом з доступом до оригіналу в електронному реєстрі.

Електронні та цифрові документи на етапі їх юридичного визнання трансформуються у електронно-цифрові підтверджуючі документи. Електронно-цифровими підтверджуючими документами є електронні чи цифрові документи, що можуть бути візуалізовані на паперовому чи інших носіях, а також відображені в електронному вигляді на технічних пристроях без значної втрати інформаційного наповнення з можливістю їх ідентифікації (за допомогою обов'язкових реквізитів) та підтвердження справжності й цілісності (за допомогою накладеного кваліфікованого електронного підпису чи наявного коду-ідентифікатора з доступом до оригіналу в електронному реєстрі).

Такий підхід дозволить більш чітко окреслити сферу застосування сформованих у електронному вигляді документів, а також визначити їх місце і роль як з позиції економічної доцільності, так й стосовно правової легітимності.

Список використаних джерел:

1. Forrester Consulting. (2020). How Digital Document Processes Are Shifting From Best Practice To Business Necessity. URL: <https://www.adobe.com/content/dam/dx-dc/pdf/ue/forrester-digital-documents-business-necessity-ue.pdf>
2. Nazarova, Iryna. Electronic Document In The Context Of International Economic And Legal Framework. Journal of European Economy, [S.l.], v. 22, n. 1, p. 32–47, apr. 2023. ISSN 2519-4089. DOI: <https://doi.org/10.35774/jee2023.01.031>

Новікова Л. Ф., к.е.н., доц.,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Університету митної справи та фінансів
Івашина С. Ю., к.е.н., доц.,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Університету митної справи та фінансів

ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЯ ІННОВАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Національна інноваційна система (НІС) як підсистема національної економіки є сукупністю інституцій в сфері інноваційної діяльності, що створюють умови та сприяють інноваційній активності.

Економічний розвиток світової економіки свідчить про важливість інноваційного розвитку, створення сприятливих умов та стимулювання інноваційного прогресу. Створення та забезпечення розвитку НІС обумовлена її роллю у забезпеченні оновлення та конкурентоспроможності економіки.

Креативний блок НІС в Україні переважно представлений багаточисельними центрами інтелектуальної власності, науково-технічної та економічної діяльності, стартап-школи, інкубаційні програми. Створено ряд інститутів, що забезпечують підтримку інноваційної діяльності, зокрема: Державна інноваційна фінансово-кредитна установа (ДФКУ); Фонд розвитку інновацій; Національний фонд досліджень України. ДФКУ надає фінансову підтримку суб'єктам господарювання, що здійснюють інноваційну діяльність, залучає інвестиції в реальний сектор економіки та підтримує національного товаровиробника. Фонд розвитку інновацій здійснює фінансування стартапів на засадах грантової підтримки. Національний фонд досліджень України реалізує державну політику щодо фінансування розвитку української науки. З 09.02.2023 функціонує Національний портал міжнародного науково-технічного співробітництва для сприяння участі українських інноваторів у програмах міжнародного наукового та інноваційного співробітництва [1].

Блок трансферу технологій НІС представлений організаціями серед яких частка закладів вищої освіти (ЗВО) становить близько 40%, а частка доходів за договорами на передання технологій – 36 %.

Доходи від трансферу технологій переважно формуються за рахунок передання результатів досліджень та розробок, що складає 72 %; ліцензій на використання винаходів, промислових зразків, корисних моделей – 24 %; ноу-хау та угод на передання технологій – 3 % та прав на патенти – 1 %. Частка витрат за договорами на придбання ноу-хау та угод на передання технологій становить близько 75 %; результатів досліджень та розробок – 21 %; ліцензії на використання винаходів, промислових зразків, корисних моделей – 4 %.

Блок фінансування НІС формують поряд із традиційними форми фінансування: банківське кредитування, державне фінансування, венчурне фінансування, продаж інновацій й сучасні джерела.

За офіційними статистичними даними у структурі джерел фінансування капітальних інвестицій у 2021 році переважали власні кошти підприємств та організацій з часткою 68,6 % і кошти державного та місцевих бюджетів – 17,6%, а залишок припадав на кошти населення – 5,4%, кредити банків та інші позики – 5%, інші джерела – 3,3 % та кошти іноземних інвесторів – 0,1% [2].

В умовах війни близько 15 % інноваційної інфраструктури України було пошкоджено, що, по-перше, потребує її відновлення на основі інновацій та, по-друге, визначення чіткої політики в сфері отримання міжнародної допомоги та раціонального та ефективного її використання.

Сьогодні набуває значного поширення грантова підтримка інноваційної діяльності. Яскравим прикладом є гранти в рамках EIC ACCELERATOR 2023 на новаторські інновації в будь-якій галузі технологій, які мають високий потенціал в сфері енергетиці, сировинної промисловості тощо [3].

Блок виробництва НІС включає індустриальні парки, технопарки, інноваційні центри; центри комерціалізації; інноваційні бізнес-інкубатори, кластери, венчурні та інвестиційні фонди та інші.

Блок підготовки кадрів НІС базується переважно на ЗВО та багаточисельних онлайн курсах з підготовки та підвищення кваліфікації в сфері інноваційної діяльності.

Блок нормативно-правового регулювання інноваційної діяльності НІС базується на численних законодавчих актах. У 2022 році внесені зміни до Податкового кодексу України, Митного кодексу України та низки законодавчих актів. Розроблено проекти Законів України «Про інноваційні парки», «Про розвиток інновацій» тощо, в процесі розробці проект Закону України «Про підтримку та розвиток інноваційної діяльності» та внесення змін до чинних законів.

Міністерство освіти і науки України та Міністерство цифрової трансформації України спільно працюють над трансформацією системи ІТ-освіти в Україні.

Таким чином, інституціоналізація інноваційної системи України охоплює всі її складові та спрямована на створення сприятливого середовища для відновлення економіки України за засадах інноваційності, чіткого визначення функцій, напрямків, правових та економічних засад державної політики у сфері інноваційної діяльності та забезпечення ефективного функціонування елементів інноваційної інфраструктури, активізацію іноземного інвестування в економіку України.

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua>

2. Інформаційно-аналітичні матеріали щодо інвестиційного клімату в Україні. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Print?lang=uk-UA&id=93e0fdd8-41bc-4737-a700-75d32c29d885>

3. Гранти на новаторські інновації в галузі технологій в рамках EIC ACCELERATOR 2023 (HORIZON-EIC-2023-ACCELERATOR-01). URL: <http://www.chaszmin.com.ua/granty-na-novatorski-innovatsiyi-v-galuzi-tehnologij-v-ramkah-eic-accelerator-2023-horizon-eic-2023-accelerator-01>

Новікова Л. Ф., к.е.н., доц.,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Університету митної справи та фінансів
Ляшенко Т. Р., студент
Університету митної справи та фінансів

ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ У ФІНАНСОВІЙ ТА БАНКІВСЬКІЙ СФЕРІ

В умовах сьогодення цифрові технології суттєво змінюють фінансові відносини в суспільстві та надають для фінансової системи багато можливостей, зокрема: пришвидшення платежів і зменшення комісій за здійснення платежів і переказ коштів; здійснення фінансових операцій з мобільних пристроїв майже з будь-якої точки світу; миттєва ідентифікація клієнтів; розробка індивідуальних фінансових послуг; перехід до безготівкових розрахунків; відмова від паперової документації. Але, крім можливостей, з розвитком цифрових технологій виникають і нові ризики: ризик маніпуляцій, фальсифікацій і прямих шахрайств, що пов'язаний з низьким рівнем фінансової і цифрової грамотності; залежність фінансових систем від цифрових, внаслідок чого з'являється необхідність в спеціалістах з кібербезпеки; порушення фінансового балансу, що може стати наслідком реалізації проектів з криптовалютами.

Цифрові фінансові технології спрощують і прискорюють багато бізнес-процесів, однак, вони потребують від користувачів серйозної фінансової і цифрової грамотності [1].

У центрі поняття «цифрова трансформація» лежать кардинальні зміни в технологічних процесах, які спостерігаються у всіх сферах життя. У бізнесі цифрова трансформація призводить до перегляду бізнес-стратегії, моделей, операцій, продуктів, маркетингового підходу, цілей [2].

Процес діджиталізації досить помітно у банківському секторі, що пояснюється тим, що українська банківська система формувалася в цифрову епоху впроваджуючи кращі практики. До того ж, населення віддає перевагу дистанційним каналам обслуговування (особливо молодь), водночас є потенціал зростання, оскільки рівень їх поширення поступається рівню проникнення інтернету. В умовах зростаючої конкуренції цифровізація сприяє розширенню клієнтської бази, збільшенню частки ринку банківських послуг, скороченню витрат, підвищенню фінансової стійкості та безпеки банку [3].

Впровадження продуктивних інновацій відбувається завдяки аналізу великих масивів даних, хмарним технологіям, поглибленій аналітиці, штучному інтелекту та блокчейну. Хмарні технології – це технології зберігання і роботи з даними онлайн в хмарі, а не на жорсткому диску комп'ютера чи ноутбука. Застосування технології блокчейн веде до створення реєстру про події у цифровому середовищі. Таким чином, дана технологія дозволяє створити базу даних з високим рівнем захисту від фальсифікації чи знищення записів.

Завдяки цим технологіям відкриваються нові можливості та створюються нові продукти. Наприклад, доступність більшості послуг онлайн з переліку тих, що раніше проводились тільки у відділенні банку і потребували особистої присутності клієнта. Сюди ж можна віднести біометричну ідентифікацію, що стає дедалі популярнішою серед користувачів. Її використовують для підтвердження операцій, укладання договорів та ін. Банки використовують інтелектуальну аналітику з метою створення персональних пропозицій для клієнтів, надають можливість вибору категорій покупок для отримання кешбеку при оплаті банківською картою. Постійне відстежування трендів і розуміння потреб клієнтів – запорука появи актуальних продуктивних інновацій, що мають комерційний потенціал.

Щодо процесних інновацій, то наскрізна діджиталізація ключових процесів в банку дозволяє суттєво скоротити витрати та пришвидшити банківські операції. Однак, масштабні фінансові вкладення в цифрові реформи ризиковані. Банки можуть використовувати технології аналізу великих даних для створення індивідуальних пропозицій клієнтам або ефективного розподілу ресурсів, зокрема: метод оптимізації покриття території мережею відділень або банкоматів на основі динамічного моделювання та аналізу клієнтських потоків.

Запровадження інновацій в бізнес-моделях неможливе без розвитку партнерських відносин з іншими компаніями. Вони передбачають створення екосистеми, надання банківських послуг під чужим брендом та створення нових напрямків бізнесу. Вміння взаємодіяти з технологічними компаніями при спільній розробці та впровадженні інноваційних рішень, аутсорсингу інновацій та інші форми співробітництва є важливим фактором розвитку. Стратегічними партнерами банків стають агрегатори користувальницької інформації (наприклад, соціальні мережі і оператори зв'язку), що надають доступ до зовнішніх даних про клієнтів. Так, наприклад, було запроваджено мобільні платежі, засновані на технології NFC або мобільного “гаманця” [4].

В епоху діджиталізації кожен банк змушений ініціювати інноваційні процеси. Отже, створення нових банківських продуктів на основі цифрових технологій – це певний крок у розвитку банківських технологій в цілому, спрямований на побудову сучасної стратегії діяльності банків, а також нова організація взаємодії з клієнтом при наданні банківських послуг.

Список використаних джерел:

1. Цифрові технології у фінансах: сучасність та перспективи URL: <https://www.duet.edu.ua/ua/press-center/news/664>
2. Олешко Т.І., Касьянова Н.В., Смерічевський С.Ф. та ін. Цифрова економіка : Підручник. К. : НАУ, 2022. 200 с.
3. Кльоба Л.Г. Цифровізація – інноваційний напрям розвитку банків // *Ефективна економіка*. №12. 2018. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/12_2018/86.pdf
4. Білошапка В.С. Нові банківські продукти на основі цифрових технологій. Сучасні гроші, банківські послуги та фінансові інновації в цифровій економіці : матеріали наук.-практ. інтерн. конф. студ. аспір. і молод. вчених. К., 23.03.2020. С. 171–173.

Онищенко В. Є., к.т.н., доц.,
доцент кафедри девелопменту нерухомості,
обліку та маркетингу
Придніпровської державної академії будівництва та архітектури
Демченко С. Л., магістрант
Придніпровської державної академії будівництва та архітектури

ВИКОРИСТАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ТА ОБЛІКУ ПІДПРИЄМСТВА

Штучний інтелект має кілька переваг, які роблять його корисним для використання в різних сферах діяльності, включаючи господарську діяльність підприємств. Ось деякі з них: швидкість та точність, автоматизація процесів, аналіз даних, прогнозування, взаємодія з клієнтами, підвищення продуктивності.

Штучний інтелект вигідний, оскільки забезпечує автоматизацію багатьох рутинних процесів, що дозволяє зменшити час і зусилля, витрачені на їх виконання. Крім того, штучний інтелект може забезпечити більш точний та швидкий аналіз даних, що дозволяє отримувати більш якісну інформацію та приймати кращі рішення. Також використання штучного інтелекту може допомогти зменшити витрати на працю, що є важливим для бізнесу. Однак важливо розуміти, що людина все ще має ключову роль у бізнесі, і взаємодія між людиною та штучним інтелектом може забезпечити найкращі результати.

У бізнесі люди і штучний інтелект можуть працювати разом в залежності від конкретної сфери діяльності і мети застосування штучного інтелекту. Люди зазвичай забезпечують більш гнучкий та творчий підхід до розв'язання складних проблем, а штучний інтелект може допомогти в автоматизації рутинних процесів, зборі та обробці великих обсягів даних і прийнятті рішень на основі статистичних даних [1].

Наприклад, в обліково-фінансовій сфері штучний інтелект може бути використаний для автоматизації бухгалтерського обліку, розпізнавання та класифікації фінансової інформації, прогнозування фінансових результатів та ризиків, а також для рекомендацій щодо оптимізації фінансової стратегії підприємства. Програми зі штучним інтелектом можуть використовуватись для автоматичного визначення правильності податкових розрахунків, що зменшує ризик помилкового розрахунку податків та штрафів.

У сфері маркетингу і продажів, штучний інтелект може допомогти в аналізі ринку, виявленні тенденцій та поведінки споживачів, рекомендацій щодо персоналізації пропозицій для клієнтів, та в автоматизації процесів управління продажами та логістики.

Перелічимо напрямки взаємодії зі штучним інтелектом для потреб управління і обліку підприємств.

- Прогнозування попиту та планування виробництва. Завдяки аналізу великої кількості даних можна прогнозувати попит на товари і послуги, а також оптимізувати виробничі процеси.

- Аналіз фінансової звітності та прийняття рішень. Штучний інтелект може ідентифікувати проблемні зони і рекомендувати ефективні стратегії та оптимальні рішення.

- Автоматизація бізнес-процесів, наприклад, облік витрат, створення звітності та контроль оподаткування, обробка даних, відповіді на запити клієнтів. Це може покращити ефективність роботи та знизити ризик помилок і витрати.

- Покращення взаємодії з клієнтами шляхом автоматичних відповідей на запити клієнтів та підтримки у режимі онлайн.

- Штучний інтелект може допомогти зменшити кількість помилок, пов'язаних з ручним введенням даних та їх обробкою, тому що алгоритми штучного інтелекту можуть працювати без змін і впливу факторів, які можуть вплинути на роботу людини.

- Штучний інтелект може використовуватися для прогнозування фінансових результатів та прибутковості підприємства на основі історичних даних, що дозволяє робити більш точні прогнози майбутнього.

- Штучний інтелект може допомогти забезпечити відповідність з законодавством і регуляторними вимогами в області обліку й оподаткування.

Однак, наразі використання штучного інтелекту в бухгалтерському обліку обумовлюється технічними, правовими та етичними питаннями. Ще однією з проблем є питання етики використання штучного інтелекту [2].

Навряд чи можна однозначно відповісти, що штучний інтелект кращий за людину. Кращим варіантом є поєднання зусиль людей та штучного інтелекту. Штучний інтелект може забезпечувати швидке та точне виконання певних завдань, що може зекономити час та знизити вартість робіт. Він також може аналізувати великі обсяги даних та знаходити складні залежності, що людині можуть бути недоступні. Однак, у багатьох випадках потрібна гнучкість та творчий підхід, який властивий людям, а не алгоритмам.

Отже, застосування штучного інтелекту в деяких сферах може бути дуже корисним, але важливо зберігати баланс між людськими та машинними зусиллями. Використання штучного інтелекту в організації обліку та оподаткування може допомогти підвищити ефективність та точність процесів, знизити ризики помилок та витрат, а також забезпечити відповідність з регуляторними вимогами.

Список використаних джерел:

1. Як діє штучний інтелект і перспективи його використання. URL: <https://aicongress.com.ua/uk/news/printsipi-raboti-iskusstvennogo-intellekta-i-perspektiva-ego-ispolzovaniya-92238>

2. Штучний інтелект для бізнесу: які завдання здатен вирішувати та в яких галузях допомагає / Є. Смерека. URL: <https://mind.ua/publications/20254126-shtuchnij-intelekt-dlya-biznesu-yaki-zavdannya-zdaten-virishuvati-ta-v-yakih-galuzyah-dopomagaє>

Павелчак-Данилюк О. Б., к.т.н.,
старший викладач кафедри
фундаментальних та спеціальних дисциплін
Чортківського навчально-наукового інституту підприємництва і бізнесу
Західноукраїнського національного університету

ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ В СИСТЕМІ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ НА ПІДПРИЄМСТВАХ

Цифрові трансформації спонукають до змін у всіх сферах суспільно-економічного життя людей, що позначається і на господарській діяльності суб'єктів господарювання, в тому числі і на їх обліковій практиці.

Н. Рогова пропонує власне бачення результативності впровадження цифрових технологій в обліку. На її думку, штучний інтелект буде спрямований на виконання завдань, що мають як рутинний, повторюваний і структурований характер, що в майбутньому дозволить підвищити якість інвентаризації, формування звітності для стратегічних цілей, ідентифікувати проблеми в управлінні грошовими потоками підприємства тощо [2, с. 106].

Для характеристики об'єкту цифровізації слід врахувати організаційну побудову та систему управління підприємством, у тому числі типи організаційних структур, функціональну структуру системи управління, методи управління підприємством. Ці характеристики значною мірою визначають особливості запроваджених цифрових технологій, вони мають безпосередній вплив на склад і структуру інформації, що становить базу даних. Важливим елементом для характеристики господарювання є вивчення технологій збору, обробки, зберігання і передачі інформації, що використовуються сьогодні на

сучасних підприємствах різних галузей народного господарства. Загальна характеристика інформаційної системи підприємства має визначатися за складом і властивостями основних компонентів інформаційної системи. До них слід віднести типову функціональну структуру та функціональні можливості типової інформаційної бази підприємства.

Крім запровадження комплексної внутрішньої цифровізації підприємства, потрібний перехід до розвитку сервісних ресурсів, запровадження обміну інформацією. Звітні дані можуть бути представлені контролюючим установам, інвесторам з метою реклами. Також інформація має бути отримана підприємством. Це доступ до нормативно-правової бази, для характеристики стану кон'юнктури ринку, для довідки.

На сьогодні існує певне коло перешкод, які гальмують розвиток цифрових трансформацій в Україні:

інституційні – це ті, які пов'язані з державним впливом, де повинна формуватися законодавча база, механізми регулювання процесів цифрової трансформації;

інфраструктурні – це ті, які пов'язані з формуванням цифрової інфраструктури, а саме відсутності рівних умов доступу населення до цифрових технологій;

екосистемні – це ті, які пов'язані з інноваційними аспектами, зокрема відсутність належних умов для формування сприятливого інвестиційного клімату країни, недосконалий ринок капіталу інвестицій, невідповідність поточного стану освіти, в рамках якої не формуються необхідні професійні компетенції [1].

На цьому шляху зовсім відсутні стандарти, нормативи, або такі, що проходять етап розробки. Ці стандарти створюються стихійно користувачами, заснованими на традиціях звичайних облікових прийомів і відносин. За такого виду послуг можлива повна цифровізація облікової роботи і прийняття ефективних управлінських рішень, досягнення максимального ефекту господарської діяльності підприємства. Сьогодні, зважаючи на проблеми, що виникають на шляху запровадження цифровізації, це повинно бути врегульовано у найкоротший строк.

Вітчизняні програмні продукти, призначені для обліку на малих підприємствах, повинні відповідати основним функціональним обліковим вимогам, мати можливість проводити облікову, аналітичну, контролюючу роботу, враховуючи національні специфічні риси підприємств (галузь діяльності, розмір і форму власності підприємства). Саме ці моменти мають якісно характеризувати програмний продукт автоматизації інформаційної бази контролінгу підприємства. Тому можливості бухгалтерських програм можуть слугувати критерієм для їх якісних оцінок і вибору для застосування малими підприємствами.

При автоматизованій системі бухгалтерського обліку можна досягти наступних результатів:

- скорочення робочого часу на ведення бухгалтерського обліку;

- скорочення кількості помилок при веденні обліку;
- підвищення оперативності підготовки звітних даних;
- підвищення інформативності підготовлюваних звітів;
- поглиблення аналітичного обліку.

Досягнення цих цілей залежить від багатьох чинників: цифрової трансформації, якості впровадження програмних продуктів і кваліфікації виконавців, стану парку комп'ютерної техніки, кваліфікації користувачів інформаційної системи.

Список використаних джерел:

1. Україна 2030Е – країна з розвинутою цифровою економікою. URL: <https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-cifrovoyu-ekonomikoyu.html>
2. Рогова Н. В. Трансформація політики, інструментів і технологій обліку та оподаткування в умовах цифрової економіки. Фінансовий простір. 2020. №. 2 (38). С. 103–116.

Павлова Г. Є., д.е.н., проф.,
декан факультету обліку і фінансів
Дніпровського державного аграрно-економічного університету

ЯК БУХГАЛТЕРСЬКИМ КОМПАНИЯМ ПІДГОТУВАТИСЯ ДО ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Перехід на цифрові технології означає відхід від аналогових систем. Цифровізація податкової та бухгалтерської професії відбувається десятиліттями. Перехід до програмного забезпечення для керування документами, рішень для залучення та податкових онлайн-організаторів – це лише кілька прикладів.

Цифрова трансформація стосується «процесу використання цифрових технологій для створення нових – або модифікації існуючих – бізнес-процесів, культури та досвіду клієнтів відповідно до мінливих вимог бізнесу та ринку» [2].

У той час як частина податкових і бухгалтерських професій трансформувала свою практику під час оцифровки, пандемія висвітлила сфери практики, які все ще залежали від старої аналогової системи. Клієнти, які платять паперовими чеками та залишають фізичні файли, – це лише кілька прикладів. Там, де компанії оцифрували багато внутрішніх операцій, їхня взаємодія з клієнтами та талантами все ще значною мірою базується на фізичній присутності та особистому спілкуванні. Ця фізична залежність зробила перехід на віддалену роботу набагато складнішим для цих організацій.

Не дивно, що цифрова трансформація була активізована в той час, як у світі панувала соціальна дистанція. Людям довелося експериментувати з новими віртуальними способами співпраці, ведення бізнесу та взаємодії. У

міру того, як світ стає більш комфортним із перевагою віртуальних залучень, а таланти висловлюють бажання підтримувати віддалену роботу, організаціям потрібно буде зосередитися на своїх стратегіях цифрової трансформації.

Для початку необхідно ознайомитися з наявними технологіями. Хмарні технології є, мабуть, основним інструментом для оцифрування робочих процесів. Виконуючи операції через хмару, клієнти та бухгалтери можуть взаємодіяти віртуально та в режимі реального часу, використовуючи ті самі дані. Цей процес також дозволяє людям працювати, коли і де вони хочуть, змінюючи всю парадигму нашої роботи, забезпечуючи цю гнучкість [1].

Штучний інтелект, роботизована автоматизація процесів (RPA), Інтернет речей (IoT), мобільні пристрої тощо мають розширені можливості бухгалтерських служб. Протягом багатьох років кадровий потенціал є проблемою для податкової та бухгалтерської професії. Пандемія та збільшення кількості спеціалістів, які обирають іншу роботу чи робоче середовище, лише загострили цю проблему. Впровадження цих технологій може зменшити робоче навантаження на персонал і дати їм змогу працювати з максимальною та найкращою ефективністю. В результаті цього, звичайно, підвищується задоволеність роботою завдяки кращому балансу між роботою та особистим життям для працівників, а також дозволяє їм відчувати себе професійно виконаними, забезпечуючи більшу цінність і вплив на своїх клієнтів [2].

Враховуючи всі технологічні варіанти, кількість можливостей, які мають бухгалтерські фірми для цифрової трансформації своїх процесів, може здатися надзвичайною. Замість того, щоб бути паралізованими можливостями, фірми повинні спочатку виконати SWOT-аналіз (оцінка сильних і слабких сторін фірми, можливостей і загроз), щоб визначити її поточний стан і стан бізнесу. Залучення кількох людей до SWOT допоможе забезпечити врахування всіх частин бізнесу.

Пройшовши SWOT-аналіз, подивіться, які недоліки можуть зробити вашу організацію більш вразливою до загроз або перешкодити їй скористатися можливостями. Чи повністю використовує організація визначені сильні сторони? Якщо ні, то що потрібно змінити? Ключовим є розробка заходів на основі інформації, зібраної в SWOT.

Розставляючи пріоритети для цих дій, необхідно пам'ятати про обсяг трансформації. Ймовірно, існує взаємозалежність між кількома діями чи ідеями.

Враховуючи наявне робоче навантаження, багато працівників податкової та бухгалтерської професії можуть відчути, що у них немає часу на такий рівень планування – і це одна з причин, чому організації, що надають професійні послуги, наймають менеджерів проектів. Керівник фірми може визначити напрямок, а потім керівник проекту може зібрати дані, об'єднати команду, підтримувати зв'язок, контролювати ризики та

гарантувати, що проект залишається в рамках. Ці нетрадиційні працівники зменшують тиск на досвідчених спеціалістів з оподаткування та бухгалтерського обліку, а також підвищують ефективність і створюють організації, готові до майбутнього.

Як і багато інших великомасштабних еволюцій бізнесу, цифрова трансформація – це подорож, а не пункт призначення. Подібно до того, як комп'ютери та мобільні пристрої стали звичним явищем, робота та життя в цифрових процесах також стануть звичними. Оскільки технології продовжують розвиватися, наші процеси та очікування продовжуватимуть змінюватися, деякі будуть еволюціонувати, а деякі повністю трансформуватимуться.

Керівники податкових і бухгалтерських фірм повинні бути в курсі того, що змінюється навколо них, у тому числі в інших галузях, і продовжувати визначати пріоритети того, що необхідно для підтримки конкурентоспроможності та життєздатності їхньої організації.

Список використаних джерел:

1. Долбнєва Д.В., Романів Є.М. Основи роботи і функціональні можливості системи IT-Enterprise з ведення обліку, звітності та оподаткування: [навчально-методичний посібник]. Л.: «Ліга-Прес», 2019. 149 с.
2. ICAEW. Artificial intelligence and the future of accountancy. 2018. URL: <https://www.icaew.com//media/corporate/files/technical/information-technology/technology/artificial-intelligence-report.ashx>

Панасейко І. М., к.е.н., доц.,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Університету митної справи та фінансів
Панасейко М. С., аспірант
Університету митної справи та фінансів

СИСТЕМА ЕЛЕКТРОННОГО АДМІНІСТРУВАННЯ ПДВ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АВТОМАТИЗОВАНОГО КОНТРОЛЮ В ОПОДАТКУВАННІ

Система електронного адміністрування податку на додану вартість (СЕА ПДВ) є надзвичайно важливим інструментом забезпечення автоматизованого контролю за справлянням податку на додану вартість та прозорості оподаткування, захисту інтересів держави та платників. СЕА ПДВ запроваджувалася в Україні поетапно: після незначного перехідного періоду, що тривав з 1 січня до 1 липня 2015 року, вона почала діяти на постійній основі. Причиною впровадження системи електронного адміністрування ПДВ в Україні була не тільки необхідність гармонізації податкового законодавства нашої країни з законодавством країн ЄС, але й пошук шляхів подолання схем ухилення від оподаткування ПДВ, ліквідації

«податкових ям». Запровадження СЕА ПДВ в Україні відбувалося в період падіння економіки і характеризувалося технічною неготовністю та недосконалістю розробленого механізму, що призвело до подальшого порушення бізнес-процесів, загострення кризи та незадоволення в підприємницькому середовищі.

В даний час основним нормативним документом, що регламентує функціонування СЕА ПДВ є Порядок електронного адміністрування податку на додану вартість, яким визначено механізм відкриття та закриття рахунків у системі електронного адміністрування податку на додану вартість, особливості складання податкових накладних та розрахунків коригування кількісних і вартісних показників до податкових накладних у системі СЕА ПДВ, а також механізм проведення розрахунків з бюджетом з використанням зазначених рахунків. Останні зміни цього Положення були внесені ПКМУ № 1377 від 09.12.2022 (1).

Позитивними наслідками запровадження СЕА ПДВ в Україні є:

- створення Єдиного реєстру податкових накладних; підвищення податкової дисципліни контрагентів; запровадження електронних форм податкових накладних, розрахунків коригування, реєстру виданих та отриманих податкових накладних; автоматизація багатьох процесів при складанні податкових накладних та розрахунків коригування: можливість використання довідників з реквізитами контрагентів, кодами УКТ ЗЕД, одиниць виміру товару, податкових пільг, автоматизація обчислення суми ПДВ, можливість копіювання документів податкових накладних та розрахунків коригування та створення на їх основі нових документів; можливість проведення звірки документів з Єдиним реєстром податкових накладних; автоматичне формування Реєстру податкових документів, який дозволяє створити, імпортувати/експортувати та зберігати податкові накладні та розрахунки коригування, обмінюватися електронними документами з податковими органами та контрагентами; автоматизація формування реєстру виданих та отриманих податкових накладних, створення на його основі декларації з податку на додану вартість та додатків до неї, можливість отримання довідок з СЕА ПДВ; прискорення роботи податкових органів при проведенні камеральних перевірок, зменшення ручного втручання в процес перевірок.

Незважаючи на постійне вдосконалення нормативної бази, розробку відповідного програмного забезпечення і технічних засобів, система електронного адміністрування ПДВ в Україні має багато недоліків:

- одночасне виникнення негараздів у покупця і продавця при проблемах з реєстрацією податкових накладних і розрахунків коригування;
- неможливість виконання критеріїв автоматичного відшкодування ПДВ для значної частини експортерів;
- непрозорість, технічні помилки та недоробки алгоритмів при визначенні реєстраційного ліміту та показника Σ Перевищ;

- проблеми масового блокування податкових накладних в 2022 році та на початку 2023 року. Біля 90% таких заблокованих податкових накладних видані по операціям, які є постійними для підприємств, і по яких раніше не відбувалося блокування;

- недостатня тривалість операційного дня реєстрації податкових накладних та / або розрахунків коригування в умовах відключення електроенергії та військових ризиків.

Спроба часткового вирішення вищезазначених проблем була здійснена в Законі України № 2876-ІХ від 12.01.2023, яким було внесено зміни до Перехідних положень Податкового кодексу України. Зокрема, в ньому подовжено граничні терміни реєстрації податкових накладних/розрахунків коригування до податкових накладних; зменшено штрафи за порушення платниками ПДВ граничного строку реєстрації податкових накладних та розрахунків коригування; подовжено операційний день для реєстрації податкових накладних та розрахунків коригування (2). В той же час, зазначимо, що багато питань, пов'язаних з удосконаленням правил та процедур, пов'язаних з функціонуванням системи електронного адміністрування ПДВ залишаються невирішеними.

Список використаних джерел:

1. Порядок електронного адміністрування податку на додану вартість від 16.10.2014 р. № 569. Дата оновлення: 09.12.2022 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1177-2015-%D0%BF#Text>

2. Податковий кодекс України: Закон України від 19.05.2011 р. № 3393-VI. Дата оновлення: 07.02.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>

Пархоменко Д. В., студентка факультету фінансів та обліку
Державного торговельно-економічного університету
Франчук Т. М., к.е.н., доц., старший викладач кафедри
інженерії програмного забезпечення та кібербезпеки
Державного торговельно-економічного університету

ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМ ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТООБІГУ В УКРАЇНІ

В умовах сьогодення впровадження системи електронного документообігу є дуже важливою, оскільки постійне збільшення кількості інформації призводить до того, що стандартні методи роботи з документами стають нерентабельними. Це може вплинути на те, що частина паперових документів може бути втрачена, а на їх пошук працівники витрачають свій зайвий час. Саме через це виникла необхідність щодо оновлення існуючих систем документообігу та заміни їх на електронні.

Електронний документообіг допоміг суттєво знизити трудовитрати працівників, тому що не потрібно вручну розповсюджувати документи, відстежувати переміщення паперових екземплярів всередині підприємства

та контролювати порядок передачі конфіденційної інформації. Впровадження автоматизації системи електронного документообігу допомагає контролювати всі етапи роботи з документацією та відповідно сприяє пришвидшенню термінів підготовки документів.

Організація документообігу у випадку застосування засобів автоматизації документів має забезпечувати сумісність стандартного та автоматизованого способу опрацювання документів. Актуальність ефективно керувати документами призвела до того, щоб створити автоматизовану систему електронного документообігу, яка містить в собі всі процеси створення електронних документів, їхню обробку, передачу, збереження та вивід інформації, що є необхідною, на основі використання сучасних комп'ютерних технологій.

Система електронних документів допомагає керувати, створювати та розповсюджувати великі масштаби документів у комп'ютерних мережах, а також відслідковувати потоки документів в певній установі. Ключовим аспектом введення системи електронних документів – це налагодження процесу щодо ефективного опрацювання та збереження електронних документів, а також пришвидшення їх пошук за назвою, так і за змістом.

Впровадження системи електронних документів має такі переваги, як можливість здійснювати розсилку кільком адресатам одночасно, можливість використання бази заготовок документів, що значно скорочує час їх створення, вартість розповсюдження значно нижча та розсилання документів електронним способом відбувається миттєво на будь-яку відстань. Серед недоліків можна виділити великі ціни на програмне забезпечення та можливість проникнення вірусу у комп'ютерні дані [1].

Використовуючи платформи для електронного документообігу, компанія вирішує наступні завдання, а саме: забезпечує надійний облік і безпеку зберігання документів, підвищує ефективність управління процесами та формує потоки завдань.

Ринок пропонує різні програмні продукти для створення ЕДО на підприємстві. Найбільш популярні в Україні є М.Е.Дос, СОТА, FREDO:Звіт, FREDO:ДокМен та FlyDoc. Також ще є Токени для КЕП, які допомагають надійно зберігати електронний цифровий підпис.

Найбільш популярною програмою в системі електронного документообігу слід виділити М.Е.Дос, яка має надійний та функціональний сервіс підготовки здачі податкової та бухгалтерської звітності зі зручним інтерфейсом і великим функціоналом. Дана програма допомагає працювати не лише зі звітами, а й сприяє веденню обліку заробітною плати та обмінюватися податковими накладними, актами, договорами та рахунками.

На разі М.Е.Дос є програмою універсальною, яку можуть використовувати компанії та підприємці, що працюють в будь-яких галузях, оскільки вона є універсальною. Серед недоліків є те, що М.Е.Дос працює лише під управлінням ОС Windows , Windows та в ній немає можливості відправити звіти на до підписання директора [2].

Наступним зручним онлайн-сервісом здачи податкової звітності є програма СОТА, яка формує декларації, використовуючи книгу доходів, дозволяє відправляти запити в податкову і виконує інші завдання. Серед переваг є те, що всі форми звітів до контролюючих органів можна подавати без установки програмного забезпечення, просто з веб-браузера, доступна з планшета або телефона.

FRED: Звіт дозволяє реєструвати податкові накладні, формувати і відправляти звітність до контролюючих органів, FREDO:ДокМен дозволяє створювати документи безпосередньо в сервісі за готовими шаблонами, що надає можливість підписувати і відправляти їх користувачам подібного сервісу, а також М.Е.Дос і СОТА, Flydoc [3].

Отже, узагальнюючи вищесказане можна зробити висновок, що електронний документообіг є набагато ефективнішим, ніж паперовий, тому що він легше піддається оптимізації. Зауважимо, що за допомогою електронної документації значно спростила робота компанії та забезпечилась легкість співпраці з іншими фірмами та державними організаціями.

Список використаних джерел:

1. Кукарін О. Б. Електронний документообіг та захист інформації: навчальний посібник / за заг. ред. д. держ. упр., професора Н.В. Грицяк – К.: НАДУ, 2015. – 84 с.

2. Шевченко А. Організація електронного документообігу на підприємстві. Баланс. 2019. № 10.С. 59–61. URL: <https://balance.ua/files/global/2019-PR-10-p59-61-UA.pdf>

3. Копняк К. В., Костунець Т. А. Автоматизація документообігу як складова підвищення ефективності діяльності підприємства. Економіка, фінанси, менеджмент. 2017. № 11. С. 57–68.

Поліщук В. Г., к.е.н., доц.,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Луцького національного технічного університету
Баб'ячук В. В., здобувачка вищої освіти
Яцук Р. І., здобувач вищої освіти
Луцького національного технічного університету

ПЕРСПЕКТИВИ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА РИНКУ СТРАХОВИХ ПОСЛУГ

Фінансовому ринку відводиться одна із головних ролей у забезпеченні сталого розвитку економіки країни. Саме тому його розвиток, і в тому числі розвиток кожної його структури, є досить важливим. Однією з таких складових фінансового ринку є страховий ринок, який є одним із ланок загальноекономічного механізму реалізації сталого розвитку, на якому забезпечується формування та реалізація страхових послуг. Страхування є своєрідним фінансовим стабілізатором, важливим у розвитку підприємництва, виробничих галузей, ринкових відносин, державної економіки [2].

Ми погоджуємося з думкою Тарасенко Д. Л., що перехід до ринкової економіки об'єктивно зумовлює зростання потреби у страховому захисті всіх суб'єктів ринку, а таку потребу, своєю чергою, може забезпечити ефективно функціонування страхового ринку [6].

Золотарьова О.В. чітко зазначила, що уряд має бути зацікавлений в інтенсивному розвитку страхової справи як у механізмі підтримки національної економіки, що надає можливості покриття непередбачених утрат і збитків підприємств та окремих громадян за мінімальної участі коштів державного бюджету. Слід нагадати, що саме ринок страхових послуг може і повинен виступати соціально орієнтованим механізмом, який позитивно впливає на макроекономічну стабільність у державі за рахунок зниження впливу різного роду негативних факторів на діяльність економічних суб'єктів та життя й здоров'я громадян [1].

Національний банк підбив підсумки роботи страхового ринку 2022 року. Державному реєстрі фінансових установ обліковувалося 140 страховиків, з них 13 – компанії зі страхування життя [3]. Станом на 30.06.2022 загальний обсяг активів страховиків у порівнянні з початком року (до військової агресії), майже не змінився (+2,2%) і склав 65,7 млрд. грн. При цьому, за вказаний період кількість страховиків скоротилася – з 155 (01.01.2022) до 142 (01.07.2022). Страховий ринок продемонстрував помірний приріст прийнятних активів (+2,2%) а у компаній, що звітують – зросли дещо більше (+3,2%). Обсяг сформованих страхових резервів у I півріччі 2022 залишився сталим (36,6 млрд. грн.). Традиційно, приріст страхових резервів мав місце у сегменті life, а також зростанням резервів збитків страховиків non-life. Загальні підписані премії у I півріччі 2022 року порівняно з I півріччям 2021 року скоротилися майже на третину (-28%) і склали 17,8 млрд грн. Обсяги сплачених страхових виплат/відшкодувань у I півріччі цього року також співмірно впали у сегменті non-life (-32%). Також, на зменшення обсягів страхових відшкодувань вплинуло зниження частоти заявлених випадків з ОСЦПВ, КАСКО. Рівень виплат склав 34% та не змінився.

Отже, ми повністю погоджуємося з думкою Сидорчук І.П. і вважаємо, що подальший успішний розвиток страхового ринку в Україні залежатиме від: здійснення ефективного контролю за діяльністю страховиків з боку держави; посилення вимог до капіталу страховиків, їхньої платоспроможності та активів; адаптації вітчизняного страхового законодавства відповідно до норм, правил та вимог європейського та світового ринків; впровадження інноваційних технологій зі страхування та новітніх стандартів якості обслуговування в цій сфері; створення об'єднань страховиків з найважливіших проблем страхування; створення комплексної системи підготовки та підвищення кваліфікації кадрів; здійснення популяризації страхових послуг серед населення [5].

Цифрове перетворення в страхуванні фокусується на автоматизації та створенні більш розумніших, інноваційних технологій реалізації страхових продуктів. Штучний інтелект демонструє значні ринкові перспективи. Потрібно українським страховим компаніям. переймати зарубіжний досвід і активно реалізувати це у своїй страховій діяльності. Штучний інтелект

збирається взяти на себе просту рутину завдань та допомогти в обробці великих обсягів інформації. Автоматизовані страхові агенти, такі як чат-боти, зроблять перші кроки для надання клієнтам індивідуальних послуг, які будуть задовольняти їхні унікальні потреби та вимоги. Страховий сектор України поступово набирає обертів у сфері діджиталізації: кількість страхових продуктів щороку зростає та продається он-лайн, розробляються послуги дистанційного врегулювання збитків, впроваджуються мобільні додатки тощо. Страхові компанії все більш активно цікавляться базовими інноваціями цифрової економіки [4].

Список використаних джерел:

1. Золотарьова О. В. Ключові тенденції та пріоритети розвитку ринку страхових послуг. Економіка і суспільство. 2017. №11. С. 413–420.
2. Лащик І., Кондрат І., Віблій П., Білець В. Страховий ринок України: сучасний стан та перспективи розвитку. Галицький економічний вісник. 2020 № 5 (66), С. 105-112.
3. Національний банк підбив підсумки роботи страхового ринку у першому півріччі 2022 року. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-pidbiv-pidsumki-roboti-strahovogo-rinku-u-pershomu--pivrichchi-2022-roku>
4. Самошкіна І.Д. Розвиток діджиталізації страхового ринку України. Економіка та суспільство. 2022. № 41. URL: <http://www.economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1572/1513>
5. Сидорчук І.П. Сучасний стан розвитку страхового ринку в Україні. Вісник Хмельницького національного університету. 2022. №1. С.130-133.
6. Тарасенко Д.Л. Аналіз страхового ринку України. Економіка та суспільство. 2022. № 40. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1496/1442>

Пономарьова О. Б., старший викладач
кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Університету митної справи та фінансів
Хмарський В. Ю., докторант, PhD student,
Департамент банкінгу та фінансів Цюрихського університету

ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УПРАВЛІННІ БАНКІВСЬКИМИ РИЗИКАМИ

В умовах розвитку сучасних інформаційних технологій економічне зростання банківського сектору, забезпечення його фінансової стабільності, ліквідності та прибутковості залежить від швидкості прийняття управлінських рішень. Сучасні процеси становлення ринкового середовища призводять до істотного посилення конкурентної боротьби на внутрішніх та зовнішніх фінансових ринках, що зумовлює виникнення якісно нових факторів, які впливають на організацію та ефективність здійснення банківської діяльності. За таких обставин зростає актуальність застосування новітніх інформаційних технологій обробки інформації, як ефективного інструменту і цінного ресурсу управління банківськими ризиками.

Банківський ризик реалізується виходячи із ймовірності відхилення від запланованих (очікуваних) показників діяльності банку через здійснення активно-пасивних операцій, їх організацію, стан корпоративного управління та вплив факторів зовнішнього середовища, наслідки якої можуть бути негативними, нульовими або позитивним.

Одним з найбільш відомих підходів до класифікації банківських ризиків є підхід Базельського комітету з банківського нагляду, який визначив наступні види банківських ризиків [1]:

- кредитний ризик: ризик збитків, пов'язаних з можливістю неповернення кредитів;
- ринковий ризик: ризик збитків, пов'язаних зі зміною ринкових цін на активи та пасиви;
- операційний ризик: ризик збитків, пов'язаних з помилками в управлінні та недосконалістю процесів;
- ризик ліквідності: ризик невміння забезпечити потрібну кількість готівки для задоволення потреб клієнтів;
- ризик репутації: ризик збитків, пов'язаних зі зниженням довіри клієнтів та ринків.

Розвиток вітчизняного фінансового сектору привносить у діяльність банків нові аспекти й проблеми стабільного функціонування, розв'язання яких багато в чому залежить від рівня системи управління ризиками. Умови роботи банківських установ, на сучасному етапі, залишаються складними через воєнні дії та невизначеність, що посилює загрозу впливу ризиків на діяльність банків.

Процес управління банківськими ризиками включає в себе механізм, за допомогою якого банк виявляє (ідентифікує) ризики, проводить оцінку їх величини, здійснює їх моніторинг і контролює свої ризикові позиції, а також враховує взаємозв'язки між різними категоріями ризиків.

Результативне управління банківськими ризиками має базуватися з використанням сучасних інформаційних технологій:

1. Аналітика та великі дані (BigData): банки збирають велику кількість даних про свої клієнтів, тому обчислювальна потужність комп'ютерних технологій дозволяє швидше та дешевше структурувати і використовувати цю інформацію, допомагає підрозділам ризик-менеджменту підвищити оцінювання кредитоспроможності, ефективніше моніторити проблеми кредитного портфеля банку та прогнозувати операційні витрати, а також виявляти фрод, кібератаки, патерни в даних, що допомагає вирішувати проблеми до їх загострення.

2. Штучний інтелект і машинне навчання (Machine Learning): ці технології дозволяють банкам зрозуміти складні залежності та прогнозувати ризики. Банки використовують машинне навчання, щоб підвищити точність моделювання ризику шляхом виявлення нелінійних моделей у великих масивах даних. Кожен біт нової інформації використовується для підвищення прогностичної сили моделі певного ризику. Це допомагає банкам реагувати на можливі проблеми та зменшити збитки.

3. Блокчейн (Blockchain): ця технологія дозволяє забезпечити безпеку транзакцій та захист від шахрайства. Банки можуть використовувати блокчейн для забезпечення безпеки транзакцій та підтвердження автентичності даних.

4. Cloud-технології: ці технології дозволяють банкам зберігати дані в безпечному та доступному місці.

5. Краудсорсінг (Crowdsourcing): це використання банком сторонніх осіб для покращення власних бізнес-процесів. Комунікація і оформлення трудового договору відбувається через мережу Інтернет. Технологічні нововведення можуть знизити витрати банку у процесі оцінювання, ідентифікації ризиків, що надаватиме конкурентну перевагу тим банкам, які їх застосовують швидше та ефективніше [1].

Але, кризові явища у фінансовій системі, які мали місце протягом останнього року, показали, що управлінню ризиками в банках не було приділено достатньої уваги, що й поставило під загрозу ефективність функціонування всієї банківської сфери. Таким чином, впровадження інноваційних інформаційних технологій відіграє дуже важливу роль у банківській сфері та має «стратегічний ефект» у забезпечення від ризиків, приросту клієнтської бази, зацікавленості інвесторів, зменшення витрат на здійснення банківських операцій за оптимального рівня операційного ризику й операційних затрат.

Список використаних джерел:

1. Управління банківськими ризиками: підручник [Л. О. Примостка, І. В. Краснова, В. В. Лавренюк та ін.] за заг. ред. Л. О. Примостки. М-во освіти і науки України, ДВНЗ “Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана”. Електрон. текстові дані. Київ. КНЕУ, 2018. 536 с.

Приходько І. П., д. держ. упр., проф.,
завідувач кафедри обліку, оподаткування
та управління фінансово-економічною безпекою
Дніпровського державного аграрно-економічного університету

ЯК ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ЗМІНЮЄ ПРАКТИКУ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

Хмарні обчислення змінили бухгалтерський облік, прискоривши швидкість обробки, аналізу та обміну інформацією з клієнтами. Хмарні обчислення також змінили комунікації, оскільки клієнти та бухгалтерські фірми можуть проводити віддалені зустрічі у зручний для них час. Крім того, хмарна технологія з протоколами зберігання даних значно покращила безпеку зберігання конфіденційної інформації. Хмарний облік підвищив точність і ефективність завдяки автоматизації багатьох ручних, схильних до помилок і трудомістких процесів [3].

Оскільки технологія допомагає автоматизувати введення даних і завдання обробки чисел, бухгалтери беруть на себе більш консультативну, ділову консультативну роль, яка вимагає стратегічного мислення, креативності, співпраці та розуміння.

Простіше кажучи, бухгалтерська технологія автоматизує багато трудомістких і тривалих завдань, звільняючи бухгалтерів від можливості зосередитися на кращому обслуговуванні клієнтів за допомогою консультаційних послуг.

Доступ до даних клієнтів у хмарі означає, що бухгалтерські фірми можуть краще реагувати на потреби своїх клієнтів. Бухгалтер, який володіє даними, краще розуміє бізнес клієнта та забезпечує вищий рівень обслуговування.

Крім того, цифровий облік об'єднує важливі процеси, системи та аналітику. Цифрова інтеграція дозволяє компаніям масштабувати та обслуговувати більш широкую базу клієнтів за допомогою швидших та ефективніших операцій [1].

Мобільні бухгалтерські програми допомагають бухгалтерським фірмам керувати своїм бізнесом навіть у дорозі. Зі смартфонів або планшетів можна звіряти облікові записи, надсилати рахунки-фактури, додавати квитанції та створювати претензії щодо витрат. Спілкування та співпраця з однолітками та клієнтами в будь-якому місці та в будь-який час ще ніколи не було таким простим. А звітами та іншими важливими документами можна обмінюватися в режимі реального часу.

Бухгалтерське програмне забезпечення керує та записує щоденні фінансові операції організації, включаючи управління основними засобами, управління витратами, управління доходами, дебіторська заборгованість, рахунки до оплати, бухгалтерський облік у допоміжній книзі, а також звітність і аналітика.

Переваги бухгалтерського програмного забезпечення можна описати одним словом: автоматизація. Бухгалтерська програма дозволяє:

- швидке, точне введення даних і ведення записів;
- консолідація даних для вичерпних і детальних фінансових звітів;
- більша ефективність через усунення повторюваних ручних завдань [1].

Отже, зрештою, підвищення ефективності економить час бухгалтерських фірм, дозволяючи бухгалтерам зосередитися на допомозі клієнтам у більш стратегічних, основних бізнес-питаннях.

По-перше, подумайте про цінність модернізації. Сучасна цифрова компанія може:

- працювати ефективніше;
- обслуговувати більше клієнтів;
- створювати додаткові джерела доходу;
- виставляти рахунки за послуги вищої вартості;
- займатись більш цікавою роботою;
- бути більш конкурентоспроможними;
- бути прибутковими.

По-друге, оцініть поточні технології вашої фірми. Чи важко отримати доступ до інформації, документів і файлів фірми та поділитися ними? Чи можете ви надати своїм клієнтам якісні послуги для прийняття обґрунтованих рішень? Застаріла технологія може запобігти масштабуванню вашої фірми, щоб залучити нових клієнтів або отримати важливі дані, необхідні для визначення та надання нових консультаційних консалтингових послуг.

По-третє, досліджувати, як передові технології можуть трансформувати фірму.

Нарешті, прийміть погляд на майбутнє. Бути орієнтованим на майбутнє означає думати про майбутнє, передбачати перешкоди та планувати наперед. Це йти в ногу зі змінами та подіями, реагувати на критичні тенденції та бути відкритим до змін.

Список використаних джерел:

1. Мазіна О. І., Олійник В. С. Цифровізація як найважливіший інструмент розвитку системи обліку та звітності. URL: <https://www.internauka.com/uploads/public/15916561676404.pdf>. 7.

2. Шишкова Н. Л. Перспективи іт-модернізації бухгалтерського обліку: актуалізація теорії і практики. Економічний вісник. 2019. № 3. С. 146-159. URL: https://ev.nmu.org.ua/docs/2019/3/EV20193_146-159.pdf. 8.

3. Канцедал Н. А. Бухгалтерський облік цифрової епохи: розширення термінологічних кордонів. Accounting and Finance. № 1 (83). 2019. С. 29–34. URL: <http://www.afj.org.ua/ua/article/631>.

Ревега О. І., аспірант кафедри обліку і оподаткування
Західноукраїнського національного університету

ЕЛЕКТРОННІ ПЕРВИННІ ДОКУМЕНТИ В ОБЛІКУ ЕЛЕКТРОННИХ ГРОШОВИХ РОЗРАХУНКІВ

Важливим атрибутом цифрової економіки є активізація електронних грошових трансакцій. Унікальність електронних трансакцій полягає у безпосередній асоціації інформаційних потоків з рухом грошових коштів, які можуть існувати винятково в електронному середовищі. В таких умовах зазначає змін методика формування первинних документів, пов'язаних з грошовими операціями у контексті фінансового та кіберзахисту підприємств. Забезпечення фінансової безпеки у поєднанні з кібербезпекою в умовах тотального переходу на електронні трансакції є суперметою організації ефективного електронного документообігу на підприємстві.

Вирішення проблеми безпеки електронних грошових трансакцій потребує визнання інформаційного потоку в системі електронних грошових трансакцій первинним обліковим документам. Надходження інформації в електронній формі про рух грошових коштів є підґрунтям для облікового запису. Одночасно з проведенням електронної трансакції доцільно відображати в бухгалтерському обліку надходження чи списання коштів.

Така практика частково уже має місце в умовах проведення розрахунків за допомогою електронних грошей чи криптовалют. Вказівку чи розпорядження емітенту електронних платіжних засобів чи оператору електронних трансакцій за аналогією до облікового документу «Платіжне доручення» щодо перерахування будь-якого виду коштів на користь одержувача доцільно визнавати первинним документом з позиції бухгалтерського обліку. Проте, сама дія відповідальної особи за грошові операції у системі електронних трансакцій не є доказом успішного списання чи надходження коштів. Грошова трансакція може бути відхилена з ряду причин, незалежних від свідомої волі платника. Як наслідок, така електронна вказівка на перерахунок коштів одержувачу у випадку відсутності впевненості щодо грошового списання не може одразу вважатися обліковим документом.

Після проведення оплати платнику автоматично генерується та надається електронна квитанція чи інший документ, що підтверджує електронну трансакцію. Такі документи лише візуально містять необхідний перелік реквізитів. В бухгалтерському обліку електронні примірники розрахункових документів доцільно вважати лише візуальними формами, наповненими рекомбінованими даними, наданими системою електронних трансакцій. Візуальна форма електронного підтверджуючого документа тільки повторює регламентовану типову форму. Фотозображення підписів відповідальної особи і печатки, яка, до речі, в Україні уже необов'язкова до використання, розміщуються в автоматично заповненій електронній формі документа. Натомість, первинними документами з позиції бухгалтерського обліку доцільно визнавати інформаційні потоки про здійснені грошові трансакції.

Додатково слід забезпечити кросплатформову підтримку таких електронних документів для можливості дистанційного виконання посадовими особами, відповідальними за грошові трансакції, функціональних обов'язків. У випадку підозри або підтвердження факту загрози фінансовій безпеці відповідальним особам доцільно надати право тимчасового призупинення чи заборони на проведення грошової трансакції через будь-які апарати стільникового зв'язку. Незалежно від місця перебування чи часу проведення грошової операції в персоналу підприємства доступний механізм оперативного контролю за грошовими розрахунками. Тобто, відповідальних осіб доцільно двічі інформувати про електронні трансакції: перед початком, для отримання санкції, та після, для формування облікових записів з метою управління фінансовою безпекою підприємств.

Схожа ситуація і з електронними рахунками на оплату. Уже зараз у виставлених електронних примірниках рахунку інтегруються посилання або qr-код з можливістю автоматичного заповнення реквізитів на оплату. Тому, в програмному забезпеченні для автоматизації обліку й управління доцільно передбачити можливість генерування електронних рахунків з варіантами оплати не тільки у національній чи іноземній валюті, але й з використанням електронних грошей та криптовалют.

Також електронні рахунки доцільно інформаційно пов'язати зі сервісами смартконтрактів. Після погодження смартконтракту сторонами електронних трансакцій або виконання його умов доцільно автоматично створювати електронні рахунки та надсилати їх платнику. Система електронних трансакцій здатна автоматично відслідковувати факт оплати таких рахунків, що інформаційно пов'язані з певним смартконтрактом. Після підтвердження в системі обліку факту надходження коштів можна автоматично ініціювати подальше виконання умов смартконтракту. Наприклад, після оплати електронного рахунку автоматично можуть надаватися електронні послуги чи надсилання інформації складському персоналу про необхідність відправки товарів до замовника тощо. Як наслідок, електронні рахунки на оплату стають важливим елементом електронних трансакцій у рамках формування та виконання договірних зобов'язань за смартконтрактами.

Отже, інформаційні вказівки на перерахунок грошових коштів та надходження підтвердження зі системи електронних трансакцій про зарахування грошей визнаються первинними обліковими документами. Натомість, рахунки на оплату, квитанції про здійснення платежу можна генерувати зі системи електронних трансакцій через рекомбінацію обов'язкових реквізитів у традиційній регламентованій формі. Електронні розрахункові документи є інформаційною складовою формування та виконання електронних договірних відносин та особливого їхнього виду – смартконтрактів. Організація системи смартконтрактів потребує подальших наукових досліджень.

Романькова О. М., к.х.н., доц.,
доцент кафедри обліку, оподаткування та економічної безпеки
Донбаської державної машинобудівної академії
Матвєєва А. С., студентка
Донбаської державної машинобудівної академії, м. Краматорськ

ЕТИКА ДЛЯ ШТАТНИХ ПРОФЕСІЙНИХ БУХГАЛТЕРІВ

Нині жоден бізнес не здатний існувати без правильного ведення бухгалтерського обліку, саме тому компанії наймають до штату професійного бухгалтера. Основна роль штатних професійних бухгалтерів полягає в тому, що безпосередньо вони несуть відповідальність за збір, якісну обробку та аналіз фінансової інформації про діяльність організації-працедавця.

Штатний професійний бухгалтер може бути найманим працівником, що отримує заробітну платню, підрядником, партнером, директором (виконавчим або невиконавчим), власником-менеджером або волонтером організації-працедавця. Правова форма відносин бухгалтера з організацією-працедавцем не впливає на етичні обов'язки, покладені на бухгалтера.

Чим вища посада професійного бухгалтера, тим більшою буде його спроможність і можливість доступу до інформації та впливу на політику, прийняті рішення та дії, здійснені іншими особами, пов'язаними з організацією-працедавцем. Очікується, що бухгалтери мають заохочувати та сприяти поширенню в організації культури, побудованої на етиці, тією мірою, якою вони можуть це робити з урахуванням їхньої посади та стажу роботи в організації [1].

Обставини, за яких працюють професійні бухгалтери, можуть створювати загрози дотримання одного чи кількох фундаментальних принципів. Існує широкий спектр фактів та обставин, що можуть створювати загрози, які належать до таких категорій: 1) загроза власного інтересу; 2) загроза власної оцінки; 3) загроза захисту; 4) загроза особистих стосунків; 5) загроза тиску [2].

Приклади обставин, що можуть створювати загрози для штатних професійних бухгалтерів розглянуто в табл. 1.

Таблиця 1

Обставини, що можуть створювати загрози для штатних професійних бухгалтерів

Загроза власного інтересу
<ul style="list-style-type: none"> • фінансовий інтерес в організації-працедавці, або отримання від неї позики чи гарантії; • участь у механізмах матеріального заохочення, запропонованих організацією-працедавцем; • доступ до корпоративних активів для особистого користування; • постачальник організації-працедавця пропонує дарунок або привілейований статус;
Загроза власної оцінки
<ul style="list-style-type: none"> • професійний бухгалтер визначає відповідний обліковий підхід до об'єднання бізнесу після проведення техніко-економічного обґрунтування на підтримку рішення про купівлю;
Загроза захисту
<ul style="list-style-type: none"> • маніпулювання інформацією в проспекті емісії з метою отримання сприятливого фінансування;
Загроза особистих стосунків
<ul style="list-style-type: none"> • відповідальність за фінансове звітування організації-працедавця, коли найближчий чи близький родич, що працює в цій організації, приймає рішення, які впливають на фінансове звітування організації; • тривала причетність до осіб, які впливають на ділові рішення; • отримання подарунків або преференцій, окрім випадків, коли їх цінність вочевидь незначна
Загроза тиску
<ul style="list-style-type: none"> • загроза звільнення або заміни штатного професійного бухгалтера або його близького чи найближчого родича внаслідок розбіжності думок щодо застосування принципів або способу подання фінансової інформації; • намагання домінуючої особи вплинути на процес прийняття рішень, стосовно укладання контрактів або застосування облікових принципів.

Якщо професійний бухгалтер визначає загрозу, то він повинен застосувати застережні заходи для усунення такої загрози. В екстремальних ситуаціях, якщо обставини, що створили загрози, не можна усунути та застережні заходи відсутні або їх неможливо застосувати для зменшення загрози до прийнятного рівня, професійному бухгалтеру, можливо, доцільно звільнитися з організації-працедавця [1].

Отже, враховуючи важливість та відповідальність професії, штатний професійний бухгалтер повинен дотримуватись фундаментальних принципів етики у своїй діяльності. В усіх своїх професійних та ділових стосунках він повинен бути уважним до виникнення подібних обставин та загроз, а також вчасно застосовувати застережні заходи, щоб зменшити загрозу до прийнятного рівня.

Список використаних джерел:

1. Міжнародний кодекс етики професійних бухгалтерів (включаючи Міжнародні стандарти незалежності). URL: https://mof.gov.ua/storage/files/kodex_et.pdf
2. В. П. Бралатан, Л. В. Гуцаленко, Н. Г. Здирко. Професійна етика: навч. посіб, Центр учбової літератури, 2011. 252 с.

Роменська К. М., к.е.н., доц.,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Університету митної справи та фінансів

БЮДЖЕТНІ ПОТОКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ

В умовах повномасштабної війни фінансові ресурси держави обмежено. Складна економічна та безпекова ситуація в Україні зумовлює необхідність профінансувати основні видатки, забезпечити ефективність використання бюджетних коштів й відновити розвиток та відновлення регіонів, усуваючи диспропорції розвитку. Обсяги та рух бюджетних потоків України визначаються впливом ескалації військових дій, обстрілами критичної інфраструктури та іншими ризиками, пов'язаними з війною. Від фактичного рівня інтенсивності війни (в т. ч. рівня завданої шкоди інфраструктурі та бізнесу), а також від характеру інформаційного середовища, що впливає на очікування населення та бізнесу, залежатиме економічна активність, а отже, і обсяг коштів, що перерозподіляється через Державний бюджет України та місцеві бюджети.

Джерелами фінансування Державного бюджету України в умовах повномасштабної війни є військові облігації, кредити від Міжнародних фінансових організацій, а також двосторонні кредити та гранти. Вцілому у 2022 р. до загального фонду державного бюджету України надійшло 1,49 трлн грн, з яких 1,01 трлн грн – це податкові, неподаткові

надходження та митні платежі, а решта 480,6 млрд грн – міжнародна фінансова допомога (гранти). Наприкінці року Уряд отримав перші надходження завдяки вилученню російських активів (17 млрд грн), що дає початок новому джерелу наповнення бюджету [1].

У 2022 р. дефіцит Державного бюджету України був рекордним і склав 911,1 млрд грн, дефіцит загального фонду – 909,5 млрд грн (однак це на 35% нижче запланованого розписом показника, передусім через вплив очікуваних та фактичних надходжень грантів від іноземних партнерів). У 2023 р. продовжить надходити фінансова підтримка країн Заходу – міжнародних партнерів: від ЄС та США. Окрім того, на 2023 р. заплановано реалізацію повноцінної програми співпраці з МВФ (Upper-Credit Tranche), що передбачає залучення фінансування для потреб бюджету [2].

Зазнав змін в умовах воєнного стану і бюджетний процес на місцевому рівні. З початком війни відбулись ключові зміни у бюджетному законодавстві, з метою створення умов для своєчасного та оперативного реагування на потреби фінансового забезпечення заходів територіальної оборони, захисту безпеки населення та функціонування бюджетної сфери, комунальних підприємств у період воєнного стану. Визначено механізм виконання в особливому режимі повноважень органами Казначейства України, пов'язаних із здійсненням казначейського обслуговування бюджетних коштів та коштів інших клієнтів в умовах воєнного стану в Україні Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку виконання повноважень Державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного стану» від 9 червня 2021 р. № 590. Казначейське обслуговування доходів та інших надходжень бюджетів а також розрахунково-касове обслуговування розпорядників (одержувачів) бюджетних коштів, інших клієнтів здійснюється органами Казначейства України в особливому режимі в установленому законодавством порядку. Також Постановою визначено черговість здійснення платежів за дорученнями клієнтів з урахуванням ресурсної забезпеченості єдиного казначейського рахунка. У першу чергу фінансуються: видатки на національну безпеку і оборону та на здійснення заходів правового режиму воєнного стану, а також розпорядників (одержувачів) бюджетних коштів, залучених до вирішення завдань, пов'язаних із запровадженням і здійсненням заходів правового режиму воєнного стану, розпорядників (одержувачів) коштів державного бюджету, які забезпечують обладнання робочих місць для виконання функціональних обов'язків оперативним складом пунктів управління у можливих місцях розгортання Ставки Верховного Головнокомандувача та здійснюють матеріально-технічне, транспортне, соціально-побутове та інше забезпечення діяльності Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Ради національної безпеки і оборони України, Офісу Президента України [3].

За умов воєнного стану в Україні на фінансову систему та рух бюджетних потоків здійснюють вплив багато чинників, що визначають рівень безпеки життєдіяльності та рівень економічної діяльності в країні.

Одним із таких чинників є зростання дефіциту бюджету через нестачу доходних джерел для покриття усіх витрат, переважна частка яких компенсуються за рахунок міжнародної фінансової допомоги. Це зумовлює органи державної влади вносити зміни до бюджетного законодавства та зміни до бюджетного процесу, пов'язані з внесенням змін до бюджетів, перерозподілом та пріоритетністю здійснення видатків бюджетів. Ключовим напрямом бюджетних видатків залишається безпека та оборона, тому центральні органи виконавчої влади приймають низку швидких, ефективних, оперативних рішень з метою ефективного та у повній мірі фінансування програм та заходів, передбачених бюджетом.

Список використаних джерел:

1. Фінансування державного бюджету України з початку повномасштабної війни. Міністерство фінансів України. URL: https://mof.gov.ua/uk/news/ukraines_state_budget_financing_since_the_beginning_of_the_full-scale_war-3435

2. Бюджетний барометр – грудень 2022. URL: <https://kse.ua/wp-content/uploads/2023/01/Byudzhetnii---barometr-gruden-2022.pdf>

3. Про затвердження Порядку виконання повноважень Державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного стану. Постанова Кабінету Міністрів України від 9 червня 2021 р. № 590

Свічкач Н. М., к.е.н., доц.,
доцент кафедри девелопменту нерухомості, обліку та маркетингу
Придніпровської державної академії будівництва та архітектури,
Демченко С. Л.,
здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
зі спеціальності 071 «Облік і оподаткування»
Придніпровської державної академії будівництва та архітектури

ВПЛИВ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК ТА ФІНАНСОВІ ПОСЛУГИ

Світ переживає цифрову трансформацію, і сфери бухгалтерського обліку та фінансових послуг не є винятком. Інтеграція штучного інтелекту (ШІ) призвела до значних змін у способах надання бухгалтерських та фінансових послуг, що призвело до більш ефективних та точних процесів та покращення процесу прийняття рішень.

Більшість сучасних фінансових бухгалтерських фірм у різних країнах світу вже використовують певну форму програмного забезпечення для обліку з елементами штучного інтелекту, блокчейну, хмарних та інших технологій.

Представимо основні напрямки використання переваг штучного інтелекту в сфері бухгалтерського обліку та фінансових послуг.

1. Автоматизація рутинних завдань

Технологія ШІ здатна автоматизувати рутинні та повторювані завдання, звільняючи час бухгалтерів та фінансових фахівців, щоб вони могли зосередитися на більш важливих видах діяльності, таких як стратегічне планування, аналіз та взаємини з клієнтами. Крім того, системи ШІ можуть аналізувати величезні обсяги даних набагато швидше, ніж людина, що призводить до підвищення точності та зниження кількості помилок. Наприклад, системи штучного інтелекту можуть ефективно та з мінімальними помилками виконувати завдання, які включають такі операції:

- введення та зіставлення даних;
- звіряння платіжних документів;
- сортування транзакцій;
- створення та надсилання рахунків-фактур;
- звіти про витрати;
- відстеження змін цін;
- запис даних та звітність.

2. Підвищення точності та скорочення кількості помилок

Штучний інтелект побудовано на алгоритмах, які з часом удосконалюються в міру того, як у них надходить більше даних. На додаток до постійного вдосконалення, штучний інтелект не схильний до людських помилок і здатний працювати цілодобово. Одним із ключових застосувань ШІ у бухгалтерському обліку є автоматизація введення даних. Цього можна досягти за допомогою технології оптичного розпізнавання символів (OCR), яка дозволяє комп'ютерам сканувати та витягувати дані з рахунків, квитанцій та інших фінансових документів. Цей процес набагато швидший і точніший, ніж ручне введення даних, і виключає ризик людської помилки. Прикладом такого програмного забезпечення для штучного інтелекту є Rossum, яким користуються багато таких провідних організацій як Bloomberg, EY, Siemens та ін. [1].

3. Виявлення шахрайства

Ще одна сфера, де ШІ значно впливає, – це виявлення шахрайства. Алгоритми ШІ можуть аналізувати значні обсяги даних, виявляти закономірності та аномалії та піднімати червоні прапорці при виявленні потенційного шахрайства. Це дозволяє фінансовим установам та аутсорсинговим бухгалтерським компаніям виявляти та запобігати шахрайству набагато швидше та ефективніше, ніж традиційні методи, що веде до покращення захисту клієнтів та зниження втрат. Штучний інтелект розвивається і «вчиться» виявляти нерегулярні дії, вказуючи на них і навіть автономно блокуючи шахрайські транзакції. Однією з таких програм є Vectra AI [2].

4. Зміна надання фінансових послуг

Крім цих переваг, ШІ також змінює способи надання фінансових послуг. Наприклад, чат-боти та віртуальні помічники ШІ використовуються для забезпечення цілодобової підтримки клієнтів та відповідей на їхні запити, звільняючи людський персонал для вирішення більш складних завдань.

Зазначені переваги призводять до актуального питання про те, чи зможе ШІ зрештою повністю замінити людей-бухгалтерів. Вважаємо, що мало ймовірно. Отже, бухгалтерський облік вимагає глибокого розуміння фінансових концепцій і правил. Крім того, потрібний високий ступінь творчої здатності вирішувати проблеми оптимізації податкового навантаження. Крім того, багато підприємств, як і раніше, прагнуть працювати з бухгалтерами-людьми через індивідуальний підхід, який вони забезпечують. Принаймні зараз здається ймовірним, що ШІ в майбутньому доповнить, а не замінить бухгалтерів-людей.

Незважаючи на численні переваги використання ШІ у бухгалтерському обліку та фінансових послугах, існують і проблеми, які необхідно вирішувати. Одна з найбільших проблем – забезпечення точності та надійності систем ШІ. Це вимагає інвестицій у якісні дані та розробку надійних алгоритмів та моделей.

Інша проблема – забезпечення прозорості та зрозумілості систем ШІ. Це особливо важливо у сфері фінансових послуг, де діють суворі нормативні вимоги. Фінансові установи повинні бути в змозі продемонструвати, як були розроблені системи ШІ та як приймалися рішення, щоб забезпечити їхню справедливість та прозорість.

На закінчення слід зазначити, що інтеграція ШІ в бухгалтерський облік та фінансові послуги значно впливає на ефективність обліково-фінансової функції, точність відображення чисельних даних та захист клієнтів. Однак, щоб повністю реалізувати потенційні переваги, необхідно вирішити проблеми, описані вище. Фінансові установи повинні інвестувати в якісні дані, розробляти надійні алгоритми та моделі, а також забезпечити прозорість та зрозумілість систем ШІ.

Список використаних джерел:

1. Nathan Liao. Artificial Intelligence in Accounting: what will happen to accounting jobs? CMA Exam Academy. 2022. URL: <https://cmaexamacademy.com/artificial-intelligence-in-accounting> (дата звернення: 17.04.2023).

2. Орлов І. Організація бухгалтерського обліку в умовах цифровізації економіки. *Acta Academiae Beregsasiensis. Economica*. 2022. Випуск 1. С. 265–274.

Сосєдка О. В., аспірантка
Університету митної справи та фінансів,
голова наглядової ради АТ «АКБ «КОНКОРД»,
Міняйло В. Ф., аспірант
Університету митної справи та фінансів,
член наглядової ради АТ «АКБ «КОНКОРД»

СТВОРЕННЯ ЦИФРОВОГО БАНКУ ЯК ШЛЯХ КОНКУРЕНТНОГО ІСНУВАННЯ НА ФІНАНСОВОМУ РИНКУ УКРАЇНИ

Ми живемо в час цифрової революції. Банківська система України відчуває вплив фінансово-технологічних компаній шляхом технологій блокчейн та криптовалюти. У Великобританії навіть з'явилися банки, які надають виключно цифрові послуги. Там працюють понад двадцять таких фінансових установ. Деякі світові банки розпочали співпрацю з фінтех-компаніями та спільно з ними створюють нові пропозиції для користувачів. Як українським банкам вижити в цих умовах? Перші три кроки до диджиталізації:

- розробити мобільний додаток;
- оцифрувати банківські послуги;
- перейти на хмару.

Наш досвід роботи говорить, що в сучасних умовах потрібно акцентуватись на побудові міцних взаємовідносин з клієнтами. Такі відносини підвищують довіру до банку та створюють позитивний імідж.

Питанню подальшого розвитку банківських технологій та вивченню сучасного стану електронного банкінгу присвячено багато робіт як у нас у країні, так і за кордоном. Так, Кріс Скіннер [1] проводить дуже цікавий аналіз існуючих банківських систем і детально описує підхід, за допомогою якого можливий перехід банків на цифровий рівень, відповідний реаліям нашого часу. Сучасному стану цифрової економіки, сутності диджиталізації, проблемам та перспективам вітчизняного банківського сектору присвячено статтю О. Деркач, М.В. Корнеєва, О.В. Абакуменко [2]; дослідженням вітчизняного ринку онлайн-банкінгу присвячено статтю О.І. Тищенко [3]. Вивченню деяких питань, що розглядаються цій статті, присвячено й роботи В.І. Ляшенко [4], Є.Б. Радько, Н.П. Мешко [5] та багатьох інших учених.

Згідно з дослідженням MasterIndex, проведеним на замовлення Mastercard, 94% держателів карток сьогодні користуються цифровим банкінгом, причому переважна більшість з них (75%) надають перевагу саме мобільним застосункам. Крім цього, понад половина опитаних українців (51%) стверджує, що в найближчі два роки готова повністю перейти у диджитал-банкінг, без відвідування фізичних банківських відділень.

Найпопулярнішими операціями у цифровому банкінгу серед українців стали:

- поповнення мобільного рахунку (82%),
- переказ коштів з картки на картку (80%),
- оплата комунальних послуг (72%),
- донати (30%),
- оплата кредиту (24%),
- придбання транспортних квитків (23%),
- відкриття депозитів (14%) та платіжних карток (14%).

Серед додаткового функціонала, який хотіли б бачити користувачі у цифровому банкінгу, відзначають:

- можливість оформити платіжну картку онлайн (61%),
- управління рахунками різних банків в одному застосунку (52%),
- придбання криптовалюти (27%),
- купівлю квитків на транспорт (27%),
- отримання фінансових консультацій з управління активами (22%),
- а також можливість купувати цінні папери та акції (21%).

Тенденцію переходу банківських закладів в цифру розуміє та підтримує Національний банк України. НБУ запускає регуляторну платформу (“пісочницю”) для тестування інноваційних продуктів, послуг, технологій та інструментів.

Вона дасть можливість авторизованим надавачам фінансових або платіжних послуг тестувати нові сучасні та інноваційні фінансові і платіжні продукти у реальних ринкових умовах в обмеженому середовищі та під наглядом регулятора (зокрема, із встановленням певних обмежень і квот).

За словами заступника Голови НБУ Олексія Шабана: «Головне завдання регуляторної платформи – сприяти розвитку фінтеху та інноваційних продуктів на фінансовому та платіжному ринках. Водночас її запуск має стимулювати посилення конкуренції, підвищення якості надання фінансових та платіжних послуг, поглиблення діалогу регулятора з учасниками ринку, зокрема щодо розвитку регулювання фінтех-сфери».

Важливим кроком у розвитку електронного банкінгу є створення банківських екосистем, в яких головним фактором розвитку є клієнтський сервіс. Прикладом такої екосистеми може бути перша в Україні відкрита фінтех-екосистема «Concord Fintech Solutions»(CFS). Напрацьовані рішення для онлайн банкінгу, створені Open API (Application Programming Interface) – публічно доступні для програмування. Такі бібліотеки програм прискорюють розробку необхідних додатків, бо дають змогу простіше і надійніше досягати прогресу в створенні зручних продуктів.

За підсумками 2022 року ConcordBank увійшов до рейтингу «25 провідних банків України під час війни» від Financial Club, де зайняв 15 місце. Попри всі виклики війни банк піднявся на 8 сходинок. NEOBANK для всіх увійшов до ТОП-5 цифрових банків у номінації «Мобільний банкінг» у тому ж рейтингу. Перш за все, це результат спільної роботи команди CFS.

Нещодавно оголошено переможців у щорічній премії FinAwards, що вибирає найкращі фінансові продукти та послуги на ринку фінансових послуг, а також найуспішніших топів фінтеху. За звання «найкращих» у різних номінаціях змагались понад 40 банків і фінустанов. ConcordBank виборов місця у двох номінаціях:

- «Провідні технології та іновачії» (мобільний еквайринг OneTap і сервіс оплата за QR-кодом ConcordPay);
- «Найкраща преміальна картка».

Список використаних джерел:

1. Скиннер К. Цифровой банк: как создать цифровой банк или статья им. Москва : Манн, Иванов и Фербер, 2015.
2. Деркач А.О., Корнеєва М.В., Абакуменко О.В. Діджиталізація банківського сектору України. Фінансові дослідження. 2016. № 1. URL : <https://fr.stu.cn.ua/index.pl?task=arcinf&l=ua&j=11&id=20> (дата звернення: 12.03.2020).
3. Тищенко О.І. Огляд сучасних тенденцій на ринку онлайн-банкінгу в Україні. Економіка і суспільство. 2017. № 13. URL : <http://www.economyandsociety.in.ua/journal-13/20-stati-13/1615-tishchenko-o-i> (дата звернення: 12.03.2020).
4. Ляшенко В.І., Вишневецький О.С. Цифрова модернізація економіки України як можливість проривного розвитку : монографія ; НАН України, Ін-т економіки пром-ті. Київ, 2018. 252 с.
5. Радько Є.Б., Мешко Н.П. Сучасний стан Інтернет-банкінгу як явища: перспективи, переваги та недоліки. Ефективна економіка. 2018. № 12. URL : www.economy.nauka.com.ua (дата звернення: 27.12.2019).

Сотніков В. А., студент
НТУ «Дніпровська політехніка»
(науковий керівник – Усатенко О. В., д.е.н., доц.,
доцент кафедри міжнародних відносин та аудиту
НТУ «Дніпровська політехніка»)

ПРОБЛЕМИ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В УМОВАХ ВІЙНИ

Ведення бухгалтерського обліку на підприємстві є значною мірою складним та відповідальним процесом. У разі припущення помилок у розрахунках та складанні звітності, установа буде мати негативні наслідки у власній діяльності. Також похибки можуть стати причиною штрафних санкцій з боку Державної податкової служби України або інших контролюючих органів. Тому бухгалтери використовують професійні програми з автоматизованими інструментами для ведення обліку. Проте нині однією з найбільших проблем бухгалтерського обліку є малорозвинені

механізми його автоматизації. Крім того, алгоритми програмних забезпечень є доволі складними. Це породжує великий попит на розробку та впровадження сучасної методики та програмного забезпечення автоматизації форм бухгалтерського обліку та фінансової звітності.

Розвиток інформаційних технологій також ставить нові вимоги до професії бухгалтерів. Вони не лише фіксують та звітують щодо господарських та фінансових операцій підприємства, а й являють собою активних учасників управління, що потребує виконання нових обов'язків: прогнозування, планування, прийняття рішень тощо. Нові обов'язки вимагають і нових інструментів та механізмів їх виконання. На допомогу приходять системне забезпечення з багатим функціоналом. Однак на його розробку необхідний час, а потреби фахівців стрімко змінюються. Тому нерідко бухгалтерські програми, які тільки з'явилися у доступі, швидко стають непотрібними або навіть втрачають свою актуальність ще на стадії їхньої розробки.

В умовах повномасштабної війни виникає багато проблемних аспектів автоматизації бухгалтерського обліку. По-перше, перехід до Міжнародних стандартів фінансової звітності вимагає модернізацію програмного забезпечення у сфері обліку та фінансового контролю [1].

По-друге, збільшується важливість забезпечення надійного та безпечного зберігання даних, так як інформація набуває великого значення та є стратегічним ресурсом підприємства. Через бойові дії, що призводять до проблем з використанням Інтернету та електропостачання, зберігання даних у хмарних сховищах або в пам'яті комп'ютера може тимчасово унеможливити їх використання [2].

По-третє, насправді корисних автоматизованих систем бухгалтерського обліку з широким функціоналом доволі мало, що також супроводжується проблемою дефіциту професійних кадрів у їхньому обслуговуванні, зокрема й через евакуацією фахівців закордон.

Для успішної діяльності підприємства важливу роль відіграє й управлінський облік і особливо його автоматизація. Він дає змогу точно оцінювати ефективність діяльності суб'єкта господарювання, визначати вектори його розвитку та ухвалювати важливі управлінські рішення. Отже, злагоджена ІТ-система управління процесами дозволяє суттєво підвищити ефективність діяльності підприємства. Зазначені механізми автоматизації можуть забезпечуватися ERP-системами. Завдяки ним на підприємстві організовується єдиний інформаційний простір, що розподіляється по галузях діяльності (планування виробництва, облік, придбання, реалізація тощо) та ієрархічні рівні [3].

Таким чином, впровадження ERP-технології на підприємстві дасть можливість зробити ведення управлінського обліку та систематизування усієї інформації для керівництва більш простим. Таким чином, основне завдання ІТ-модернізації полягає не в цифровізації обліку, а у розробці SMART-обліку, який надаватиме ефективні інструменти управління та контролю суб'єкта господарювання та автоматизацію усіх сфер діяльності, що, у свою чергу, зробить облік набагато простішим та прозорішим.

Список використаних джерел:

1. Артюх О. В., Коренева А. П. Проблемні аспекти автоматизації обліку. Modern research in world science. Proceedings of III International Scientific and Practical Conference Lviv, Ukraine. 12–14 June 2022.
2. Сторожук Т. М. Суспільне значення бухгалтерського обліку і звітності в умовах війни та мирний час. Обліково-фінансова наука і практика: пріоритети розвитку та місія у воєнний час. 2022. С. 57–59.
3. Юматов Ю., Мацьків Г. В. Діджиталізація обліку в системі управління підприємством. Сучасний менеджмент: витоки, реалії та перспективи розвитку. 2023. С. 282–284.

Ступнікер Г. Л., к.е.н., доц.,
доцент кафедри фінансів, економіки та підприємництва
Придніпровської державної академії будівництва та архітектури

ЗАСТОСУВАННЯ ERP-СИСТЕМ У ФІНАНСОВОМУ УПРАВЛІННІ КОМПАНІЄЮ

В умовах цифровізації сучасного бізнесу у вітчизняній практиці підприємництва все більшої актуальності набувають системи ERP (Enterprise Resource Planning). Така система являє собою модульну комп'ютерну програму, що дозволяє інтегрувати основні функціональні сфери бізнес-процесів організації в єдину систему і використовується для управління внутрішніх і зовнішніх ресурсів комерційної структури. Зокрема, на її основі відбувається планування матеріальних, фінансових та людських ресурсів. шляхом контролю і аналізу вхідної та вихідної інформації. Програмне забезпечення ERP, як правило, застосовується у всіх аспектах діяльності компанії: планування, розробка, виробництво, продаж та маркетинг.

Головною особливістю всіх ERP-систем є спільна база даних, що дозволяє виконувати значну кількість функцій, які використовуються різними підрозділами фірми. Основна мета використання системи планування ресурсів – об'єднати в єдину систему всю інформацію, що використовується у різних аспектах діяльності підприємства для удосконалення управлінського контролю.

Програмне забезпечення ERP передбачає високий рівень синхронізованої звітності та автоматизації інформації.

ERP-системи широко використовуються як у великих компаніях, так і малим бізнесом. Перевагами використання ERP-рішень у бізнесі є:

- огляд даних компанії у режимі реального часу, що дозволяє забезпечити їх правильність, точність, актуальність та повноту;
- підвищення ефективності діяльності компанії на основі автоматизації даних, що забезпечує швидкість прийняття управлінських рішень;
- вдосконалення бізнес-процесів, оскільки одночасна обробка даних з декількох джерел дозволяє уникнути дублювання даних, забезпечують їхню цілісність та вчасний фінансовий контроль;

- підвищення якості внутрішніх комунікацій всередині організації;
- зниження операційних витрат за рахунок спрощених бізнес-процесів та використання найкращих практик ведення бізнесу.

В той же час, недоліками ERP-систем можна визнати такі чинники як висока вартість та відповідна підготовка до впровадження змін.

Крім того, програмні комплекси ERP, як правило, складаються з декількох компонентів (модулів) корпоративного програмного забезпечення, у відповідності конкретним потребам та технічним можливостям організації. Кожен модуль ERP орієнтований на певний аспект бізнес-процесів, наприклад, виробництво чи маркетинг, при цьому бізнес, як правило, застосовує комбінацію різних модулів.

Вітчизняний ринок ERP-рішень досить різноманітний і залежить від локальних умов. Популярні приклади ERP-систем, що доступні на сьогодняшньому етапі розвитку бізнесу в Україні – це як зарубіжні продукти (Oracle, SAP, Microsoft Dynamics) так і розробки українських програмістів (

Основними принципами роботи ERP є:

- працює у режимі реального часу;
- загальна для всіх користувачів фірми база даних, яка підтримує всі додатки (прикладні модулі);
- узгодженість та взаємопов'язаність модулів;
- кросплатформність: може працювати на різних серверах та операційних системах;
- доступ до системи через клієнтський інтерфейс незалежно від часу доби та розташування;
- різні рівні доступу користувачам як вертикально (ієрархії оргструктури компанії), так і горизонтально (залежно від відділу);
- варіанти розгортання: на сервері або у хмарі.

Таким чином, основним завданням ERP-системи є оптимізація бізнес-процесів компанії на основі автоматизації, систематизації та аналітики. Використання таких систем у господарській діяльності підприємств сприяє раціональному зниженню витрат і розподілу ресурсів, та, відповідно, удосконаленню процесу управління компанією. На сучасному етапі до найбільш відомих в Україні програмних продуктів, що розроблені на основі застосування ERP-системи, належать BAS ERP, SAP, «Галактика ERP», SyteLine, «Парус ERP», Oracle E-Business Suit, Microsoft Dynamics AX, DeloPro. Варто зазначити, що ці рішення оптимізовані під українське законодавство, тому можуть бути застосовані для автоматизації бізнес-процесів на вітчизняних підприємствах без обмежень.

Список використаних джерел:

1. Жигалкевич Ж. М., Онопко А. С. Інформаційні технології в управлінні підприємством / Збірник наукових праць учасників VI Всеукраїнської науково-практичної конференції «Сучасні підходи до управління підприємством». URL: <http://conf.management.fmm.kpi.ua/proc/article/view/92359>

2. Офіційний сайт компанії «Камала Софт». URL: <https://kamala-soft.com/uk/project-implementation>

Терещенко Т. Є., к.е.н., доц.,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Університету митної справи та фінансів

ВПЛИВ EMAIL-МАРКЕТИНГУ НА ЗБІЛЬШЕННЯ ПРОДАЖІВ СТРАХОВИМИ КОМПАНІЯМИ

Розуміння маркетингових тенденцій, що постійно розвиваються, підлаштовуючись під сучасні складні реалії, допоможе страховим компаніям більше дізнатися про свою клієнтську аудиторію, краще комунікувати з потенційними страхувальниками і як результат продавати страхові поліси.

Практика засвідчує, що електронний маркетинг дуже повільно розвивається в страховому бізнесі. Однак загальні дані говорять зовсім про інше. За даними Statista, загальна кількість користувачів електронної пошти у всьому світі в 2020 році склала 3,9 млрд. Очікується, що в 2023 році ця цифра зросте до 4,3 млрд [1], тобто це понад половини населення світу.

Отже, електронний маркетинг живий, активний та постійно виникають нові тенденції його розвитку. Ці тенденції допомагають компаніям більше дізнаватися про свою аудиторію та краще спілкуватися з клієнтською аудиторією. Зазначимо деякі напрями Email-маркетингу, які можуть використовуватися страховиками і допоможуть стимулювати продажі страхової продукції.

1. Мобільний дизайн маркетингових звернень. В даний час все стає цифровим і за допомогою смартфонів можна робити майже все, що й з використанням комп'ютера. Тому споживачі очікують, що придбання страхового полісу буде зручним та швидким, як і все інше. 61% усіх електронних листів відкривається та прочитується на мобільних пристроях, і це число постійно зростає. Тому страховикам необхідно оптимізувати електронну пошту для перегляду на мобільних пристроях. Електронні листи повинні бути: адаптивними залежно від того, на якому пристрої вони переглядаються, не надто довгими та ефективними.

2. Автоматизація маркетингу. Використання електронної пошти для автоматизованих маркетингових кампаній не нове явище в бізнесі. Однак дедалі більше малих підприємств починають застосовувати цю технологію. За результатами дослідження 1000 власників малого бізнесу, електронний маркетинг був визнаний другим за ефективністю засобом підвищення впізнаваності бренду та має найвищу рентабельність інвестицій [2].

Повернення інвестицій в автоматизований маркетинг – причина швидкого зростання його застосування. У результаті проведеного дослідження страхових агенцій, які використовують платформу автоматизації страхового маркетингу, після впровадження цього інструменту коефіцієнт закриття угод в цих агенціях збільшився на 26% [3].

Цінність дії автоматизованого маркетингу полягає у його функціональності. Тобто, автоматизуючи перехресні продажі, відстеження продажів та ремаркетинг, продавці, наприклад, страхові агенти, зможуть зекономити багато часу, використовуючи його для більш своєчасного спілкування як із страхувальниками, так і з потенційними клієнтами.

3. Персоналізація маркетингових звернень. Потенційні клієнти більше зацікавляться електронним листом, у якому використовується його ім'я, їм подобається відчувати себе особливими й відповідно вони з більшим бажанням дадуть відповідь на персоналізовані електронні листи.

Дослідження HubSpot-2020 показало, що персоналізація повідомлень – це тактика номер один, яка використовується маркетологами електронної пошти для підвищення продуктивності. В цілому необхідно дотримуватися паритету між надмірно узагальненим та надмірно персоналізованим повідомленням. Говорячи про персоналізацію, мається на увазі не тільки персоналізація за ім'ям, але й використання всіх даних, які є у страховика, наприклад: розташування клієнта, поведінка в Інтернеті і т. д.

4. Місце розташування потенційного клієнта. Платформи автоматизації маркетингу дозволяють сегментувати контакти за місце розташування потенційного клієнта. За допомогою цієї функції можна персоналізувати повідомлення з урахуванням локації потенційного клієнта. Наприклад, припустимо, що відбулися зміни у законодавчому регулюванні ведення бізнесу в регіонах, де працює страховик. Ця інформація буде цікавою як страхувальникам, так і потенційним клієнтам. Отже, персоналізація місця розташування дозволяє створювати цільові поштові кампанії залежно від того, де вони знаходяться.

5. Поведінка потенційного клієнта під час перегляду повідомлення. Якщо потенційний клієнт взаємодіяв із сайтом страховика, це доволі цінна інформація, що визначається як поведінка споживачів під час перегляду, і страховик може використати це у своїх автоматизованих маркетингових кампаніях, тому що вже знає, у чому вони зацікавлені. Наприклад, клієнт натискає на кнопку «Питання-відповідь», в якому описується страховий поліс, якого в нього зараз немає. Відповідно у страховика з'являються нові дані, за допомогою яких він може запустити кампанію із залучення клієнтів до перехресного продажу.

Цікавий приклад страхової компанії VUSO щодо застосування Email-маркетингу: впровадження тригерних електронних листів «Покинута заявка» призвело до створення окремого каналу розповсюдження через email і відповідно до зростання доходу з цього каналу на 460%.

Підсумовуючи, зазначимо, що електронний маркетинг в цілому активізується завдяки своїй постійній здатності розвиватися. Електронна пошта ніколи не зникне, доки споживачі її використовують.

Оптимізація електронної пошти, орієнтована на мобільні пристрої, необхідна для донесення повідомлення до споживачів, незалежно від їх місцезнаходження. Функціональні можливості системи електронного

маркетингу тепер дозволяють маркетологам страхових компаній, незалежно від рівня навичок, краще персоналізувати та автоматизувати електронне листування з дедалі більш цільовою аудиторією.

Створення відносин страхового бізнесу з електронною поштою, ніколи не було таким важливим. Контент страховика не повинен бути орієнтований на продаж – він має бути орієнтований на бренд, і це допоможе страхувальникам та потенційним клієнтам дізнатися про страхову компанію та її бренд.

Зазначені тенденції – необхідний поштовх для зростання продажів страхових послуг, особливо в умовах зростання віддаленої роботи та цифрового консьюмеризму.

Список використаних джерел:

1. Використання Інтернету в усьому світі – статистика та факти / Statista. URL: <https://www.statista.com/topics/1145/internet-usage-worldwide/>

2. Краус К. М., Краус Н. М., Манжура О. В. Електронна комерція та Інтернет-торгівля: навч.-метод. посіб. Київ: Аграр Медіа Груп, 2021. 454 с.

3. Приказюк Н., Марченко К. Маркетингові стратегії страховиків у умовах діджиталізації: сучасна практика та перспективи розвитку. *Економічний аналіз*. 2022. Т. 32. № 1. С. 236–247.

Тополенко Н. М., к.держ.упр., доц.,
доцент кафедри обліку, аудиту, аналізу і оподаткування
Університету митної справи та фінансів

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ І НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ В БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВАХ

Відповідно до ст. 26 Бюджетного кодексу України внутрішнім аудитом є діяльність, спрямована на удосконалення системи управління, внутрішнього контролю, запобігання фактам незаконного, неефективного та нерезультативного використання бюджетних коштів, виникненню помилок чи інших недоліків у діяльності розпорядника бюджетних коштів і підприємств, установ та організацій, що належать до сфери його управління, та яка передбачає надання незалежних висновків і рекомендацій. Для здійснення внутрішнього аудиту розпорядник бюджетних коштів в особі керівника утворює самостійний структурний підрозділ внутрішнього аудиту, що є підпорядкованим і підзвітним безпосередньо такому керівнику [1].

Внутрішній аудит в бюджетних установах забезпечує належне (законне, економічне, ефективне, результативне та прозоре) управління державними фінансами.

Аналіз здійснення підрозділами внутрішнього аудиту своїх прямих функцій, як свідчить аналіз практики, вказують на наявність таких основних проблем:

– відсутність єдиного підходу до обґрунтування структури системи внутрішнього аудиту, у тому числі організаційної, що ускладнює здійснення оцінки ефективності його функціонування;

– труднощів становлення оптимальних співвідношень щодо розподілу функціональних повноважень між підрозділами внутрішнього аудиту за ієрархічною підпорядкованістю та з урахуванням напрямів здійснення внутрішнього контролю на мікрорівні (у т. ч. через недосконалість законодавства), що призводить до дублювання одних і тих самих контрольних процедур різними суб'єктами контролю;

– недосконалість оцінки ризиків, які мають негативний вплив на діяльність суб'єктів, які фінансуються з бюджету.

Вітчизняний науковець Слободяник Б. Г. виокремлює три основні проблеми розвитку внутрішнього аудиту в державному секторі:

по-перше, побудова системи внутрішньодержавного контролю і аудиту жодним чином не узгоджена з побудовою системи зовнішнього державного аудиту. Це не дозволяє створити єдину дієву систему контролю державних фінансів, адже неузгодженість дій в цій сфері породжує лише нові проблеми – невизначеність понятійного апарату, сфер впливу, дублювання окремих функцій тощо.

По-друге, система внутрішнього аудиту в бюджетних установах має певні особливості, які мають бути враховані під час її впровадження (наприклад, обов'язковість урегулювання таких аспектів, як протидія хабарництву і корупції, політика конфіденційності даних, конфлікт інтересів тощо). Крім цього, методика внутрішнього аудиту в бюджетних установах значно відрізняється від методики внутрішнього аудиту суб'єктів підприємництва.

По-третє, у суспільстві поки що не створено усвідомленого позитивного ставлення до реформ у цій сфері. Це обумовлено неналежним рівнем відкритості та прозорості інформації щодо обґрунтування й ходу реформи, яка має бути доступною для громадськості й наукових кіл [2].

Вищезазначені проблемні питання розвитку внутрішнього аудиту в Україні спричиняють меншу ефективність здійснення внутрішнього аудиту в бюджетних установах і, відповідно, викликають недовіру до такої системи. Разом з тим із запровадженням внутрішнього аудиту бюджетні установи мають істотні переваги, до яких можна віднести: виявлення резервних засобів і джерел установи; розробка рекомендацій щодо покращення системи бухгалтерського, фінансового, управлінського обліку в установі, що в кінцевому випадку призведе до економії та покращить ефективність використання бюджетних коштів [3].

Проте, незважаючи на висвітлені проблемні питання, саме внутрішньому аудиту притаманна максимальна гнучкість та здатність швидкого виправлення помилок, а також удосконалення фінансово-господарської діяльності установи на рівні самої установи. Саме завдяки цим властивостям внутрішній аудит має значний потенціал для подальшого розвитку.

Пріоритетом розвитку внутрішнього аудиту має стати посилення відповідальності (підзвітності) керівників бюджетних установ та надання постійної консультативної, роз'яснювальної, методологічної підтримки внутрішнього контролю та внутрішнього аудиту, в тому числі шляхом проведення засідань за круглим столом, семінарів, конференцій, організації навчання керівників і працівників з питань внутрішнього аудиту.

Керівники бюджетних установ на сьогодні потребують чіткого та науково обґрунтованого плану дій щодо впровадження ефективного внутрішнього аудиту за допомогою сучасних інноваційних технологій у діяльність їх установ, розробленого на законодавчому рівні. Також великого значення при впровадженні внутрішнього аудиту в бюджетних установах, набуває вирішення таких питань як: компетентність аудиторів; якість аудиторських звітів; ефективне використання інформації, отриманої після аудиту; розуміння керівництвом ролі внутрішнього аудиту; рівень задоволення потреб замовників.

Досить ваговим питанням постає на сьогодні проблема забезпечення відділів внутрішнього контролю бюджетних установ якісним програмним забезпеченням, існує потреба в розробці нових, більш досконалих комп'ютерних програм для фахівців відділів внутрішнього аудиту розпорядників бюджетних коштів. Найбільш популярними програмними продуктами, що використовуються бюджетними установами для повної або часткової автоматизації обліку, є “Парус-Бюджет” та “MASTER:бюджетні установи”. Але зазначені програми не дають можливості відділам внутрішнього аудиту автоматично здійснювати внутрішній аудит бюджетних установ.

Отже, ефективність роботи служби внутрішнього аудиту бюджетних установі залежить від багатьох чинників, наприклад, від правильної організації діяльності, управління кадровим потенціалом, наявності досконалого програмного забезпечення тощо. Усе це зобов'язує професійних внутрішніх аудиторів мати специфічні знання та навички, які дозволяють швидко та результативно вирішувати поставлені перед ними завдання.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07.2010 № 2456-VI. Відомості Верховної Ради України. 2010. № 50–51. Ст. 572. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (дата звернення: 04.04.2023)
2. Внутрішній аудит: навчальний посібник / за ред. Ю. Б. Слободяник. Суми: ТОВ “ВПП “Фабрика друку”, 2018. – 248 с.
3. Васильєва В. Г. Удосконалення організації і методики обліку та контролю доходів і видатків у бюджетних установах / В. Г. Васильєва, О. С. Таргонська // Економічний простір. – 2018. – № 138. – С. 164–182.

Фесенко В. В., д.е.н., проф.,
професорка кафедри обліку, аудиту, аналізу і оподаткування
Університету митної справи та фінансів

ЕЛЕКТРОННЕ ЗВІТУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ, ЗАЛУЧЕНИХ ДО МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ

В умовах інтенсивної цифровізації бізнес-процесів виникає необхідність у перегляді підходів до податкового контролю та удосконаленні методів податкового адміністрування. Активний курс України у напрямку вступу до ЄС формує специфічні тенденції до оцифрування податкових контрольних процедур, особливо у сфері звітів підприємств, які залучені до міжнародної торгівлі. В першу чергу йде мова про Звіт про контрольовані операції (щодо обґрунтованості трансфертних цін у зовнішньо-економічних контрактах).

Подання звіту про контрольовані операції є важливим етапом в роботі підприємства, яке здійснює міжнародну торгівлю та бере участь у контрольованих операціях.

Відповідно до ст. 39 ПКУ *контрольованими операціями* є господарські операції платника податків, що можуть впливати на об'єкт оподаткування податком на прибуток підприємств платника податків (для резидентів – платників податку на особливих умовах – на фінансовий результат до оподаткування, визначений у фінансовій звітності згідно з національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку або міжнародними стандартами фінансової звітності) [1].

У сучасних умовах, коли все більше процесів здійснюється за допомогою електронного документообігу, подання звіту про контрольовані операції має свої особливості. Однією з особливостей є те, що звіт має бути поданий в електронному вигляді. Для цього необхідно мати відповідні програмні засоби та електронний підпис. Крім того, необхідно забезпечити правильність заповнення всіх полів звіту та відповідність його формату встановленим вимогам. Іншою важливою особливістю є забезпечення достовірності та цілісності інформації, що міститься у звіті. Для цього можуть використовуватися електронні підписи, цифрові підписи та інші методи електронної аутентифікації. Також слід зазначити, що звіт про контрольовані операції має містити інформацію про всі операції з контрольованими особами, а також інформацію про умови та узгоджені ціни для кожної з таких операцій. Для цього необхідно забезпечити точне визначення контрольованих осіб та визначення їх взаємозв'язків.

Окрім вимог законодавства, слід враховувати також практику та рекомендації міжнародних організацій, які сприяють покращенню якості подання звіту про контрольовані операції. Наприклад, Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) розробила рекомендації щодо визначення контрольованих операцій, визначення умов та узгоджених цін, а також вимоги до подання звіту.

Крім того, звіт про контрольовані операції може містити конфіденційну інформацію про діяльність підприємства, тому важливо забезпечити захист цієї інформації. Для цього можуть використовуватися різні методи шифрування, а також обмеження доступу до звіту лише певних працівників, які мають відповідні повноваження.

При поданні звіту про контрольовані операції в умовах електронного документообігу слід також враховувати можливість автоматичної обробки інформації. Для цього звіт може бути побудований у вигляді структурованого документу, що дозволить автоматично обробляти та аналізувати дані.

Відповідно до вимог ст. 39 ПКУ підприємства, які підпадають під контроль трансфертного ціноутворення подають до Державної податкової адміністрації Звіт про контрольовані операції разом із Повідомленням про участь у міжнародній групі компаній. Ці два документи є формами звітності для податкового контролю за трансфертним ціноутворенням, подаються засобами електронного зв'язку і можуть бути подані за допомогою програми M.E.Doc. (Звіт про контрольовані операції (J0104706) та Повідомлення про участь у міжнародній групі компаній (J1800102)). Звіт подається засобами електронного зв'язку в електронній формі з дотриманням вимог ЗУ «Про електронні документи та електронний документообіг» від 22.05.2003 р. № 851-IV та ЗУ «Про електронні довірчі послуги» від 05.10.2017 р. № 2155-VIII.

Загалом подання звіту про контрольовані операції в умовах електронного документообігу має свої особливості, пов'язані зі забезпеченням достовірності та цілісності інформації, відповідністю встановленим вимогам законодавства, захистом конфіденційної інформації та можливістю автоматичної обробки даних. Враховуючи ці особливості, підприємства зможуть ефективно та правильно подавати звіти про контрольовані операції та забезпечити свою відповідність вимогам податкового законодавства.

До інших вимог, які слід враховувати під час подання звіту про контрольовані операції в умовах електронного документообігу, можуть належати вимоги щодо захисту персональних даних та конфіденційної інформації.

Список використаних джерел

1. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення 11.05.2022).
2. Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» від 22.05.2003 р. № 851-IV.
3. Закон України «Про електронні довірчі послуги» від 05.10.2017 р. № 2155-VIII.

Хорощак Н. І., студент
Марина А. С., к.е.н., доцент,
доцент кафедри бізнес-аналітики та цифрової економіки
Національного авіаційного університету, м. Київ

ІНСТРУМЕНТИ РИНКУ КАПІТАЛІВ

Ринок капіталу – це частина фінансового ринку, де формується попит і пропозиція переважно на середньострокові та довгострокові капітальні позики, специфічна сфера ринкових відносин, де предметом операції є позичені грошові кошти, де попит і пропозиція заново створене.

Ринок капіталу сприяє зростанню виробництва і реалізації продукції, руху капіталу в країні, перетворенню грошових заощаджень у капітальні вкладення та реконструкції основних фондів.

Економічна роль цього ринку полягає в його здатності об'єднувати невеликі, розпорошені кошти, тим самим активно впливаючи на концентрацію та централізацію виробництва та капіталу [1].

З функціональної точки зору ринок капіталу – це система ринкових відносин, що забезпечує накопичення та перерозподіл грошового капіталу для забезпечення процесу відтворення; з інституційної точки зору – це сукупність кредитно-фінансових інститутів, біржа, через яку рухається борговий капітал.

Отже, ринок капіталу є частиною фінансового ринку, який поділяється на ринок цінних паперів і ринок середньо- та довгострокових банківських позик. Це також основне джерело довгострокових інвестиційних коштів для урядів, підприємств і банків. У той час як грошовий ринок забезпечує високоліквідні кошти переважно для покриття короткострокових потреб, ринок капіталу забезпечує довгострокову потребу в коштах. Це включає торгівлю борговими зобов'язаннями та банківським капіталом, комерційні та банківські кредити, а також надання позик [2].

Ринок капіталу розвивався від зародження простого товарного виробництва на ринку у формі кругообігу лихварського капіталу до широкого розвитку ринку позичкових капіталів на загальному ринку (предметом договору є позиковий грошовий капітал на основі співвідношення попиту і пропозиції на даний товар і частка кредиту (кредиту). Американський ринок капіталу можна вважати найбільш розвиненим. Для нього характерні розгалуженість, наявність потужної кредитної системи та розвиненого ринку цінних паперів, високе нагромадження грошового капіталу та широка інтернаціоналізація [3].

Про створення ринку капіталу в Україні говорити зарано. Можна говорити лише про наявність та зміцнення певних частин цього ринку: створення повноцінної дворівневої банківської системи, поступовий розвиток спеціалізованих кредитно-фінансових установ та створення ринку цінних паперів.

Ринок капіталу – один із сегментів фінансового ринку, особлива сфера фінансових відносин, пов'язана з процесом і забезпечує обіг позикових капіталів. На ринку капіталу основним є в основному фінансові інструменти, які являють собою різні характерні риси, що обертаються на ринку та мають грошову вартість. Вони поділяються на різні види за способами, цілями, способами, формами накопичення. і відіграють найбільшу роль в організації та функціонуванні ринку капіталу [4].

У Системі національних рахунків (СНР) [5] термін «інструмент» може стосуватися статей балансу фінансових активів і зобов'язань як для активів, так і для зобов'язань.

Класифікація фінансових інструментів включає два класи фінансових активів:

1) золоті злитки, що належать органам грошово-кредитного регулювання та іншим особам, які фактично контролюються цими органами влади та зберігаються як фінансові активи та частина міжнародних резервів;

2) акції, інші корпоративні цінні папери і частки у фінансовому капіталі.

Вони не мають фіксованої вартості викупу, як багато інших фінансових активів, але є претензіями акціонерів на чистий капітал компанії.

Водночас класифікація фінансових інструментів ускладнилася внаслідок фінансових інновацій, які призвели до появи та зростання використання нових і часто складних фінансових активів та інших фінансових інструментів для задоволення потреб.

Відповідно до Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» (в редакції від 03.01.2023) [6], «фінансові інструменти – цінні папери, ф'ючерси, форвардні контракти, ф'ючерсні контракти на фондовій біржі (на певну дату в майбутньому), залежно від ціни відсоткової ставки, обмінного курсу або індексу фондового ринку (процентні, валютні або індексні свопи), опціони, що дають право купувати чи продавати будь-який із цих фінансових інструментів, у тому числі із зазначенням форми оплати готівкою (процентні та процентні опціони)».

Класифікація, визнання, оцінка та розкриття фінансових інструментів у фінансовій звітності розглядаються в проекті Закону України «Про похідні фінансові інструменти (деривативи)» [7]. Ці стандарти визначають фінансовий інструмент як будь-який контракт, результатом якого є фінансовий актив одного суб'єкта господарювання та фінансове зобов'язання або інструмент власного капіталу іншого суб'єкта господарювання.

Фінансовий інструмент – це контракт, наслідком якого є одночасне (збільшення) фінансового активу на одному підприємстві та фінансове зобов'язання або інструмент власного капіталу на іншому підприємстві. Він поділяється на фінансові активи, фінансові зобов'язання, інструменти власного капіталу та похідні інструменти.

Отже, життєвий цикл будь-якого фінансового інструменту визначається періодом між датою його випуску та датою погашення. Вартість фінансових інструментів, як правило, безпосередньо пов'язана з терміном їх служби. Це проявляється в тому, що вартість фінансового інструменту зростає разом із подовженням життєвого циклу.

Переважна більшість фінансових інструментів підпадає під поняття цінних паперів, а їх інвестиційні якості проявляються у зв'язку з грошовим і кредитним обігом, що потребує більш детальнього розгляду. Таким чином, ринок капіталу є частиною фінансового ринку, який ділиться на ринок цінних паперів та ринок середньострокових та довгострокових банківських кредитів. Це також найважливіше джерело довгострокових інвестиційних фондів для урядів, корпорацій та банків. Якщо фінансовий ринок надає високоліквідні кошти насамперед задоволення короткострокових потреб, то ринок капіталу забезпечує потреба у довгострокових фінансових ресурсах. Він включає кредитний та банківський капітал, торгові та банківські кредитні операції, а також діяльність кредитних аукціонів.

Список використаних джерел:

1. Гринів Л. С., Кічурчак М. Національна економіка: підручник. URL: pidruchniki.com (звернення 10.04.2023 р.).
2. Арбузов С. Г., Колобов Ю. В., Міщенко В. І., Науменкова С. В. Ринок капіталу. Київ, 2017. 506 с.
3. Белінська Я.В., Дудар О.І. Український ринок капіталу: стан, проблеми, шляхи розвитку. URL: old.niss.gov.ua/book/StrPryor/SpPrior_13/17.pdf (звернення 10.04.2023 р.).
4. Опарін В.М. Фінанси (Загальна теорія). Фінансовий ринок: підручник. URL: bookz.com.ua (звернення 10.04.2023 р.).
5. Система Національних рахунків. Методологічні пояснення. Державна служба статистики України. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/vvp/metod_nr.htm (звернення 10.04.2023 р.).
6. Про ринки капіталу та організовані товарні ринки. Закон України від 23.02.2006 р. (в редакції від 23.01.2023 р.). Верховна рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15#Text> (звернення 10.04.2023 р.).
7. Про похідні фінансові інструменти (деривативи). Проект закону України. Неофіційний текст від 14.06.2013. ЛігаЗакон. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/NT0531> (звернення 10.04.2023 р.).

Ченцов В. В., д.і.н., д.держ.упр., проф.,
перший проректор
Університету митної справи та фінансів

ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ ТА ЇЇ РОЛЬ У РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОГО БІЗНЕСУ

Ковідні часи навчили підприємців навичкам цифровізації, адаптації та швидкої перекваліфікації. Крім негативних наслідків, коронакриза і локдаун призвели також до розвитку міжнародної електронної комерції (купівля та продаж товарів чи послуг онлайн). Зазначається, що з березня 2020 р. до лютого 2021 р. споживчі витрати на неї зросли приблизно на 25–30%. Війна внесла свої корективи у процеси розвитку бізнесу, але власники бізнесу увійшли в чергову кризу більш підготовленими, ніж у пандемію – вони вже мають розуміння того, як діяти в ситуаціях високої невизначеності [1].

Діджиталізація сприяє також і підвищенню мотивації людського ресурсу на підприємстві, оскільки дає змогу економити час, а також спрощує бізнес-процеси. До війни впровадження цифрової трансформації характеризувалося такою статистикою: більше ніж 60 % підприємств активно використовують діджиталізацію у роботі; понад 20 % обслуговують і залучають клієнтів за допомогою діджиталізації; близько 15 % підприємств роблять перші кроки до ознайомлення із діджиталізацією; лише 3–5 % мають намір впровадити у свою діяльність цифрові технології [2].

Якщо ж говорити про українські реалії, то на початку березня 2022 р. електронна комерція майже сягнула дна. У перший день російського вторгнення на територію України всі онлайн-магазини в середньому втратили 82,7% сеансів. Перший тиждень війни українські онлайн-рітейлери закінчили з втратою майже усього доходу. Із середини березня доходи рітейлерів знову почали зростати, а на кінець травня деякі категорії навіть повернулися до довоєнних показників (зоотовари, косметика, господарські та гігієнічні товари). Наприклад дані маркетплейсу Prom.ua свідчать про те, що кількість інтернет-замовлень у березні, порівняно з минулим роком, стала нижчою на 63%. Однак у червні даний показник значно відновився і склав 93% [3].

За даними опитування, проведеного компанією Gradus Research серед представників українського бізнесу у липні 2022 року (обсяг вибірки 104 респондента), лише 22% бізнесу працювало як і до війни, 51% бізнесу працювали частково, 19% призупинили бізнес. При цьому 32% перемістили або були в процесі переміщення бізнесу, 18% респондентів потребувало переміщення свого бізнесу, 1% відкрили бізнес за кордоном, 48% залишили бізнес без змін [4].

Аналіз розвитку українського бізнесу у листопаді 2022 р. та січні 2023 р. показав, що пік падіння бізнес активності минув. Індекс UBI (індекс активності бізнесу) показує активність бізнесу, його спроможність нарощувати товарооборот, створювати робочі місця. Якщо показник нижче 50, це свідчить про негативні очікування бізнесу від подальшого розвитку подій. Тож, індекс активності бізнесу UBI у січні 2023 р. становив 30,76 (зі 100 можливих). Індекс майже не зріс, порівняно з листопадом 2022-го року (30,04), і є нижчим за показник вересня (33,9).

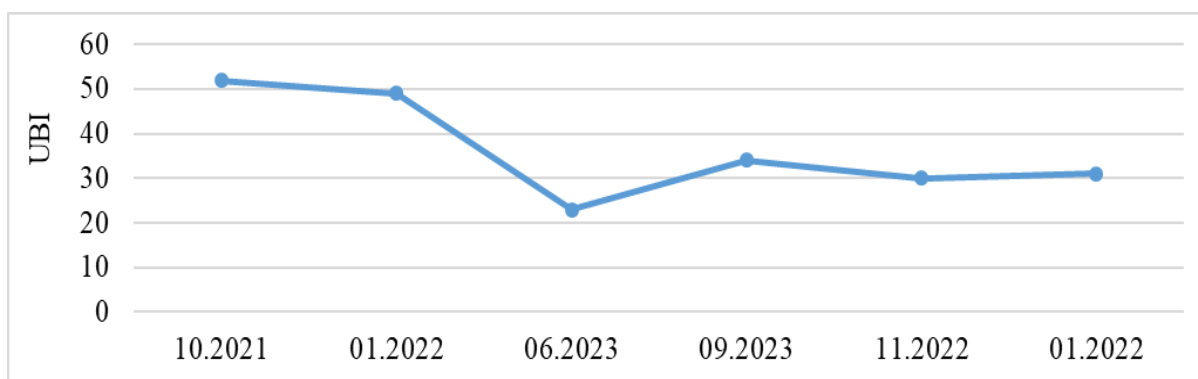

Рис. 1. Індекс активності українського бізнесу

Складено автором на основі: [5].

Тренд до відновлення бізнес-активності не зупинили навіть російські атаки на українську енергетичну систему. Тільки 8% підприємців повністю зупинили роботу через відключення, ще 20% – призупинили роботу тимчасово. Більшість підприємців – адаптовуються. Так, 45% підприємців змінюють графік роботи, працюють в нічні зміни та/або змінюють обсяги виробництва чи надання послуг. Щоб мати можливість працювати далі при блекаутах, малий бізнес закупив генератори та ДБЖ (55%), а також засоби зв'язку та Інтернету (41%).

Отже, аналізуючи роль цифрових технологій у розвитку українського бізнесу слід зазначити, що саме діджиталізація сприяла відновленню бізнесу та подоланню наслідків пандемії, сприяла зменшенню негативного впливу воєнних дій на діяльність підприємств, зараз стимулює не лише відновлення бізнес-активності, але і розширює можливості допомоги населенню, постраждалому від військових дій.

Список використаних джерел:

1. На другому році повномасштабної війни: які настрої та плани у малого бізнесу? Європейська Бізнес Асоціація. 2023. Режим доступу: <https://eba.com.ua/na-drugomu-rotsi-povnomasshtabnoyi-vijny-yaki-nastroyi-ta-planu-u-malogo-biznesu>

2. Паращич М. І., Ноджак Л. С. Діджиталізація та її роль у діяльності українських підприємств. 2022. Вип.4. № 2. с. 192 – 200.

3. Кулакова С.Ю., Житник О.М. Цифровізація економіки України та e-commerce як її складова. Вісник Хмельницького національного університету. Серія: економічні науки. 2022. № 6. Т. 1 (312). С. 196–201.

4. Опитування українського бізнесу. Липень 2022. Gradus Research. Режим доступу: https://gradus.app/documents/262/Gradus_Forbes__Ukrainian_Business_Survey.pdf

5. Стан і потреби бізнесу в умовах війни: результати опитування в січні 2023 р. Center for Innovations Developmen. 2023. URL: <https://cid.center/the-state-and-needs-of-business-at-war-results-of-the-january-2023-survey>

Череповська О. В., здобувач
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Донбаської державної машинобудівної академії

РОЗВИТОК ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ В БАНКІВСЬКОМУ СЕКТОРІ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Цифрові технології в банківському секторі України стали невід'ємною складовою якості обслуговування клієнтів та забезпечення безпеки фінансових транзакцій. Особливо це актуально в умовах військового конфлікту, коли банки змушені швидко адаптуватись до нових умов та зменшувати ризики кібератак та іншої злочинної діяльності. Однак, діджиталізація банківського сектору України не є просто необхідністю в умовах війни. Це є важливим фактором для забезпечення стійкості та конкурентоспроможності банківської системи, яка повинна швидко та ефективно адаптуватися до нових вимог ринку та технологічних тенденцій.

Зміни в світовій економіці, зумовлені розвитком технологій, привели до появи нових гравців на ринку, таких як фінтех-компанії, які надають швидке та зручне обслуговування за допомогою цифрових технологій [1]. Розвиток діджиталізації в банківському секторі України тісно пов'язаний зі зміною взаємовідносин між банками та фінтех-компаніями. Нові технології дозволили фінтех-компаніям конкурувати з банками та стимулювати їх до вдосконалення сервісів та розширення діджитал-інфраструктури. Через це співпраця між банками та фінтех-компаніями збільшується, що дозволяє обом сторонам забезпечити максимальну користь.

Більшість банків в Україні використовують придбані інноваційні технології та сервіси, щоб задовольнити потреби своїх клієнтів. Це дозволяє їм зменшити витрати на відкриття власних ІТ-підрозділів та збільшити швидкість впровадження цифрових продуктів. Проте, розвиток діджиталізації в банківському секторі України зустрічається з рядом перешкод, таких як технологічна відсталість, недостатня кількість кваліфікованих фахівців, низький рівень культури безпеки та відсутність відповідного законодавства [3].

Одним з прикладів успішної співпраці між банками та фінтех-компаніями є запровадження системи відкриття рахунку віддалено з використанням електронного підпису. За допомогою цієї системи клієнти можуть відкрити рахунок онлайн, без відвідування банку. Це зменшило час на відкриття рахунку з кількох днів до декількох годин, що забезпечило банкам конкурентну перевагу на ринку і полегшило процес для клієнтів [1].

Важливо пам'ятати про культуру безпеки та захист інформації в банківському секторі, оскільки банки є основною мішенню для кібератак в Україні під час воєнного стану, згідно з дослідженням [3]. Необхідно вдосконалювати технічні та організаційні заходи з захисту банківської інформації. Важливо забезпечити безпеку банківських даних, зокрема тих, які містять інформацію про клієнтів, що проживають на тимчасово окупованій території. Банки в Україні активно використовують цифрові інструменти, такі як біометричну ідентифікацію та двофакторну аутентифікацію, для підвищення безпеки банківських послуг [4].

Українські банки починають все більше використовувати блокчейн-технології як засіб забезпечення безпеки даних, зменшення витрат та покращення ефективності операцій згідно з дослідженням Жировою Т.О. та Котенко Н.О. [4]. Наприклад, використання блокчейн-технології для забезпечення безпеки даних про клієнтів зменшує ризик шахрайства та допомагає ідентифікувати фіктивних клієнтів [2]. Блокчейн-технологія також може бути використана для покращення процесів відслідковування платежів та зменшення часу на їх обробку.

Українські банки все більше використовують штучний інтелект для автоматизації бізнес-процесів та забезпечення безпеки банківських даних, зокрема для виявлення ненормальної активності у роботі клієнтів і реагування на можливі кібератаки. Дослідження Кохан І.В., Криховецької З.М. і Левандівського О.Т. [2] показують, що штучний інтелект дозволяє банкам підвищити ефективність роботи та знизити ризики внаслідок шахрайства.

В українському банківському секторі все більш популярним стає впровадження онлайн-банкінгу та мобільних додатків. Діджиталізація банківського сектору впливає на саму модель бізнесу, що призвело до зростання популярності віртуальних банків, які не мають фізичних відділень та надають більш вигідні умови. У таких банках низькі витрати на утримання фізичних відділень дозволяють їм надавати клієнтам більш вигідні умови та більш швидкий та зручний сервіс [2].

Підводячи підсумки можна стверджувати, що розвиток діджиталізації в банківському секторі України під час війни є невід'ємною частиною сучасної економіки, яка відкриває нові можливості для розвитку бізнесу. Співпраця між банками та фінтех-компаніями є важливою для швидкого впровадження нових технологій та послуг, що дозволяє підтримувати конкурентну боротьбу та задовольняти потреби клієнтів. Незважаючи на те, що діджиталізація може зробити послуги банків більш доступними та зручними, необхідно враховувати високий рівень кібербезпеки та забезпечувати достатній рівень цифрової грамотності населення для їх використання.

Список використаних джерел

1. Від конкуренції до співпраці: як змінились погляди на відносини між банками та фінтех-компаніями. URL: <https://fintechinsider.com.ua/vid-konkurencziyi-do-spiivpraczi-yak-zminylys-poglyady-na-vidnosyny-mizh-bankamy-ta-finteh-kompaniyamy>

2. Левандівський О.Т., Криховецька З.М., Кохан І.В. Сучасні тенденції функціонування банківської системи України. 2023. URL: <http://lib.pnu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/15464/1/Агросвіт%203-4%20%282023%29%20Левандівський%2c%20Криховецька%2c%20Кохан.pdf>

3. Прокопенко, Н.С., Мирончук, В.М., Шепель, І.В. Принципи функціонування банківської системи України в умовах війни. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-41-33>

4. Жирова Т.О., Котенко Н.О. Європейський досвід тестування банківських систем за допомогою штучного інтелекту. С. 48–50 URL: <http://dkrkm.org.ua/cache/2022-2023/konf/180323/zbirnyk.pdf>

Шевчук Л. А., студент

Сумського національного аграрного університету

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ РОЗРАХУНКІВ ІЗ ЗАМОВНИКАМИ В УМОВАХ АВТОМАТИЗАЦІЇ

Діяльність значної кількості суб'єктів господарювання пов'язана з розрахунковими операціями із замовниками. Відповідно, актуалізується питання належної організації бухгалтерського обліку розрахунків з зазначеною категорією контрагентів. Цифровізація здійснює вагомий вплив на обліковий процес, трансформуються елементи методу бухгалтерського обліку, збільшується кількість спеціалізованих програмних продуктів, які забезпечують організацію облікового супроводу бізнес-процесів підприємства, розширюються засоби передачі інформації різним категоріям користувачів.

Саме тому, дослідження питання організації автоматизованого обліку розрахунків із замовниками є актуальним.

Існує значна кількість програмних продуктів для ведення бухгалтерського обліку, які є доцільними для використання в практичному аспекті. Однією з актуальних спеціалізованих програм для автоматизації обліку є «BAS: Бухгалтерія». Для організації обліку розрахунків із замовниками за допомогою даного спеціалізованого програмного продукту потрібно налаштувати параметри обліку «Розрахунки з контрагентами». Функціональні можливості програми передбачають створення наступних електронних документів: рахунок на оплату покупцю; реалізація товарів і послуг; прибутковий касовий ордер; надходження на банківський рахунок; податкова накладна.

Для аналізу розрахунків із замовниками можна створити документ «Акт звірки розрахунків із контрагентами». Також інформація із зазначених електронних документів відображається у стандартній звітності (оборотно-сальдовій відомості по рахунку 36, картці рахунку 36, оборотах по рахунку 36, аналізу рахунку 36), а потім у регламентованій звітності (формі 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» та формі 5 «Примітки до річної фінансової звітності»)[1].

Програма «MASTER: Бухгалтерія» доступна для користувачів як у хмарному, так і в стаціонарному режимах. Зазначений програмний продукт має значну кількість модулів (в т. ч. модуль «Продажі – облік розрахунків з покупцями»). Дана програма дозволяє фіксувати у первинних документах всі господарські операції, пов'язані з розрахунками із замовниками, додавати контрагента, налаштовувати рахунки у Плані рахунків, формувати рахунок замовнику, банківську виписку, рахунок на послуги надані, акт на послуги надані на підставі рахунку, оборотно-сальдову відомість та інші форми стандартних звітів, а також регламентовану звітність [2].

«Облік SaaS» – хмарна бухгалтерська програма, функціональні можливості якої забезпечують належну організацію бухгалтерського обліку (в т. ч. розрахунків з покупцями/замовниками). Організація облікового процесу досліджуваної складової бухгалтерського обліку може бути реалізована за допомогою головного меню робочої області. Даний спеціалізований продукт має підрозділ «Продаж товарів і послуг», за допомогою якого можна вести облік розрахунків із замовниками. Програмою передбачено можливість створення договору з покупцями/замовниками; додаткової угоди до договору з покупцем (замовником); замовлення покупця (замовника); рахунку покупцеві (замовнику); акту виконаних робіт; акту виконаних робіт ЗЕД. Також за допомогою даної програми можна формувати електронну звітність (фінансову, податкову) [3].

Система ISpro – сучасний спеціалізований продукт, який дозволяє в режимі реального часу управляти ризиками, організовувати оперативний контроль, який сприяє мінімізації ризику безнадійної заборгованості. Можливості даної програми передбачають створення оборотно-сальдових відомостей, а також здійснення аналізу розрахунків із замовниками, ведення реєстрів юридичних, фінансових зобов'язань. Даний програмний продукт в частині обліку розрахунків із замовниками має наступні підсистеми: картотека обліку взаєморозрахунків; документи інвентаризації розрахунків; реєстр зобов'язань. Також передбачені додаткові документи: документи, пов'язані з розрахунками із контрагентами; нотатки «розрахунки з контрагентами»; технічні вимоги. Зокрема, підсистема «Розрахунки з контрагентами» забезпечує отримання інформації про стан розрахунків із замовниками; аналіз за обраний користувачем період; здійснення операцій, пов'язаних із взаємозаліком з контрагентами; узагальнення інформації про розрахунки із замовниками. Зазначена підсистема має такі модулі: налаштування, керування доступом, картотека обліку взаєморозрахунків, документи інвентаризації розрахунків, реєстр зобов'язань. Нотаток «Розрахунок з контрагентами» дозволяє створити Акт взаємозаліку [4].

Зазначений перелік програмних продуктів, які є доцільними для практичного застосування у процесі організації бухгалтерського обліку (в т.ч. обліку розрахунків із замовниками), не є повним, оскільки на сьогодні існує значна кількість вільного програмного забезпечення, використання якого на практиці дозволяє на належному рівні здійснювати обліковий супровід. Кожна програма має свої переваги, недоліки.

Беззаперечним є факт, що переваги автоматизованого обліку полягають у наступному: організація облікового процесу здійснюється в чіткій алгоритмічній послідовності; електронний формат опрацювання інформації; мінімізація помилок та викривлень показників фінансової звітності та ін. Крім того, організація обліку в умовах автоматизації потребує додаткових фінансових витрат, які пов'язані як з придбанням відповідного технічного та програмного забезпечення, так і оновленням програми, застосуванням надійних засобів захисту облікової інформації.

Список використаних джерел:

1. Плаксієнко В.Я., Назаренко І.М., Жадько К.С., Гаркуша С.А. Електронна бухгалтерія: підручник. Київ: «Центр учбової літератури». 2021. 298 с.
2. MASTER: Бухгалтерія. URL: <https://masterbuh.com>.
3. Облік SaaS: нові технології обліку та управління. URL: <https://ioblik.com/uk>
4. Комплекс ISpro. URL: <https://ispro.ua/page/is-pro-system>

Шидакова А. А., студентка
Університету митної справи та фінансів
Мормуль М. Ф., к.т.н., доц.,
доцент кафедри комп'ютерних наук
та інженерії програмного забезпечення
Університету митної справи та фінансів
Шлапак Д. О., студент
Університету митної справи та фінансів

ПЕРЕВАГИ, НЕДОЛІКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ ОБЛІКУ В УКРАЇНІ

Зміна системи бухгалтерського обліку та облікового процесу, їх діджиталізація, підвищення якості та рівня управління набула стрімкого розвитку в умовах використання комп'ютерних технологій. В автоматизованих системах бухгалтерського обліку інформаційні технології (ІТ) розуміють як людино-машинну систему, що забезпечує автоматизоване виконання функцій облікового працівника. Сучасний бухгалтер лише вводить інформацію з первинних документів – початкові дані і отримує результат – інший потрібний документ чи звіт, а все інше виконує спеціальна комп'ютерна програма [1, с. 32]. Тому актуальним є вивчення переваг та недоліків в інтеграції програмного забезпечення в підсистемі обліку українських організацій.

Автоматизована інформаційно-облікова система включає комплекс розрахункових, технічних та програмних засобів обробки даних, за допомогою яких інформаційний процес обліку автоматизується з метою здійснення обробки, зберігання, отримання і передачі облікової інформації, потрібної для виконання завдань управлінського і фінансового обліку [2, с. 443].

Така форма обліку має низку переваг над напівавтоматизованою та неавтоматизованою (ручною), які ще застосовуються на вітчизняних підприємствах. До них зазвичай відносять: впорядкування обліку у загальному вигляді; оперативність відображення господарських операцій, точність та своєчасність підготовки необхідних облікових даних; наявність спеціально розроблених правил формування бухгалтерських проведення за кожною із здійснених на підприємстві і відображених в обліку господарськими операціями; можливість корегувати введені операції; економність (не треба витратити купу паперів); безпеку зберігання даних з їх резервним копіюванням [4, с.32]. Є і певні недоліки: відсутність можливості усувати перекручення облікових даних при формуванні квартальної та річної фінансової звітності; неможливість виявляти випадки приховування крадіжок та здійснених зловживань через неправильне перенесення на електронні носії, зазначених у документах реквізитів чи введення фальсифікованих документів. Проте комп'ютерна форма забезпечує зниження кількості помилок і в цілому підвищує оперативність та якість обліку.

Процес діджиталізації бухгалтерського обліку на підприємствах має і низку досить проблемних питань. Так, ринок програмного забезпечення в Україні, розробленого для ведення обліку на підприємствах різних форм господарювання, не пропонує користувачам широкий вибір вітчизняних автоматизованих програм. Найпоширенішими програмами автоматизації бухгалтерського обліку є «ПАРУС», «1С:БУХГАЛТЕРІЯ» з її різновидами для конкретних галузей, «MASTER: Бухгалтерія», ERP FOSS, Хвиля, FreshBooks, Бухгалтерія GoDaddy, Хмара Шавлії 50, Зохові книги, Xero, Intuit QuickBooks онлайн, Кашу, AccountEdge Pro, OneUp, NetSuite ERP, Тіпальті, ZarMoney, OnPay та інші. Але запропоновані до використання комп'ютерні облікові програми не задовольняють всі запити користувачів. Вони можуть добре відображати синтетичний облік, проте можуть не мати достатніх можливостей щодо повної фіксації формування аналітичних показників, форм документів, процесу здійснення внутрішнього контролю, аудиту тощо. Тому облікові працівники підприємств на практиці змушені використовувати ще й додаткові комп'ютерні програми, з метою уникнення помилок та здійснення додаткового контролю над даними ввіреної їм облікової ділянки. Запровадження розроблених або придбаних автоматизованих програм обліку на підприємстві також тісно пов'язано з наявністю у облікових працівників комп'ютерної грамотності. Її недостатній рівень вимагає навчання та підвищення кваліфікації працівників, що теж вимагає для підприємства здійснення додаткових витрат.

Не може не турбувати керівників питання забезпечення належного рівня безпеки автоматизованої системи обліку і звітності кожного конкретного підприємства. Таким чином, вони мають забезпечити:

- цілісність даних (захист від збоїв, які ведуть до втрати або знищення інформації; забезпечення їхньої безпеки від хакерів);
- конфіденційність інформації (забезпечення доступу до неї належних осіб і блокування доступу стороннім особам);
- доступність інформації для авторизованих користувачів.

Варто прийняти до уваги і те, що не всі облікові бухгалтерські процедури можуть бути діджиталізовані. До тих, яких неможна повністю комп'ютеризувати, можна віднести такі елементи обліку, як оцінка та інвентаризація. Таким чином, автоматизація обліку дозволяє вирішити на підприємстві проблему точності і оперативності інформації. На відміну від традиційного бухгалтерського обліку, що зосереджений на розв'язанні суто фінансових та податкових питань, автоматизований бухгалтерський облік дозволяє керівникові отримати необхідний для прийняття своєчасних, виважених рішень великий обсяг управлінської інформації [3].

Список використаних джерел:

1. Белінська С. М., Белінська Т. А. Особливості автоматизації облікового процесу. *Агросвіт*, 2018, № 14, с. 31–36.
2. Гречко А., Пономарьова Т. Автоматизація обліку фінансових результатів. *Молодий вчений*. 2019. № 9 (73), с. 442–445.

3. Навчальний центр Стимул (2020). Чому 1С? Переваги та недоліки для ведення обліку в Україні. URL: https://stimul.kiev.ua/articles.htm?a=chomu_1s_perevagi_ta_nedoliki_dlya_vedennya_obliku_v_ukraini

4. Плекан М. В., Гайдучок Т. С., Головчак Г. В. Переваги та недоліки програм автоматизації бухгалтерського обліку. *Економічна наука*. 2020, № 23, с. 19–15.

Шило Ж. С., к. е. н., доц.,
доцентка кафедри фінансів та економічної безпеки
Національного університету водного господарства
та природокористування

ПРОБЛЕМИ І ПЕРЕВАГИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Значні зміни у зростанні ролі інформації та інформаційних технологій як факторів суспільного життя зумовили перехід до інформаційного суспільства і формування цифрової економіки визначальним трендом глобального соціально-економічного розвитку.

Останні роки підприємства усього світу борються за своє існування, долають труднощі, спричинені глобальною цифровізацією та повинні змінюватись, так як змінюються способи споживання, комунікації, розширюється та прискорюється доступ до даних. Тому і фінансові відділи на підприємствах повинні переглядати, що вони роблять, як саме вони це роблять та з якою швидкістю задля забезпечення фінансової безпеки [1].

В сучасних умовах цифровізації підприємств у цілому та фінансів зокрема підприємства стикаються із певними труднощами. За дослідженнями Chartered Global Management Accountant (CGMA) та Association of International Certified Professional Accountants (AICPA), основними причинами змін у цифрову епоху є: системні, а саме глобальне регулювання торговельних відносин; соціальні – демографічний фактор, так як вперше в історії людства живуть разом 4–6 поколінь, які мають різні вподобання у споживанні та різні «відносини» з технологіями; ринкові, а це саме зміна можливостей споживача, пов'язаних із доступністю товарів та послуг «в один клік», високими вимогами споживачів, можливостями порівняти та вибрати найкращі пропозиції на ринку; технологічні – підвищення вимог до побудови процесів усередині компанії, а також до комп'ютерної грамотності співробітників, та автоматизація, яка передбачає заміну машинами людей у все більшій кількості процесів [3].

Немає сумніву, для того щоб наважитися на цифровізацію фінансів, власники повинні чітко розуміти переваги та ризики впровадження новітніх цифрових технологій. Згідно з опитуванням Enterprise Strategy Group і Oracle, у 2020–2022 рр. на підприємствах, що використовують сучасні цифрові технології у своїй фінансовій та операційній діяльності, збільшується щорічний прибуток на 80% швидше; агресивні користувачі новітніх технологій для фінансів підприємства збільшують свої річні

доходи на 58% швидше, ніж ті, які не інвестували в жодну із цих технологій; 88% підприємств, які використовують у своїх фінансових системах цифрові технології, досягають або перевищують очікування рентабельності інвестицій (ROI); кількість помилок у роботі фінансових відділів знизилася у середньому на 37%; 72% підприємств, які використовують цифрові технології, повідомили, що у них з'явилося більш чіткіше бачення щодо загальної ефективності бізнесу; «цифрові помічники» збільшують продуктивність праці на 36% і дають змогу здійснювати фінансовий аналіз на 38% швидше; користувачі нових технологій у 9,5 рази частіше, ніж ті, хто їх не використовує, мають провідну на ринку фінансову/оперативну точність показників (38% проти 4%) [2].

Головними перевагами цифровізації фінансів підприємств є: покращення клієнтського досвіду, а саме технології цифровізації дають можливість організувати максимально персоналізовану взаємодію, якій надають перевагу більшість клієнтів; гнучкість та прискорення бізнес-процесів – в умовах нової нормальності, для того, щоб бути успішними, необхідно бути швидкими та гнучкими; інноваційні можливості для розвитку бізнесу – цифровізація фінансів відкриває дорогу до інноваційних способів розвитку підприємств: хмарні технології дають можливість працювати кільком командам одночасно над одним проектом, ефективно використовувати ресурси підприємства; готові рішення (SaaS), які допомагають економити час на вирішення завдань, різноманітні додатки, розширення та конектори оптимізують роботу, використовуючи мінімальні часові витрати на їх упровадження та адаптацію; використання сучасних технологій для роботи з даними – цифрова трансформація фінансів допомагає акумулювати, структурувати та аналізувати інформацію завдяки прогресивним технологіям, наприклад Big Data або Artificial Intelligence (AI, штучний інтелект), що спрямовані на обробку великих потоків інформації, на підставі якої можна приймати рішення, адаптувати пропозиції під конкретні фінансові цілі та прогнози; партнерство і співпраця – з можливостями сучасних технологій географія вже не є перешкодою у роботі: вести бізнес та шукати партнерів можна у будь-якій точці Земної кулі, а відкритий API робить співпрацю ще простішою та більш зручною.

Головними перешкодами на шляху новітніх технологій є проблеми з безпекою інформації, відсутність бажання змінювати наявні процеси, відмова людей працювати з автоматичними процесами та їхні побоювання за власні робочі місця.

Враховуючи вищевикладене, для «гнучкості» фінансів підприємств, необхідні централізована обробка та аналіз даних у так званих центрах досконалості – командах, що збирають найкращі практики, проводять дослідження, займаються підтримкою та навчанням. Іншими важливими пріоритетами у цифровій трансформації фінансів підприємств є: перебудова фінансових процесів, поглиблення партнерства між фінансовими та бізнес-процесами, використання автоматизації під час підготовки корпоративних та податкових звітів.

Список використаних джерел:

1. Амосов О. Ю. Фінансова безпека підприємств в сучасних економічних умовах: теоретичний аспект. *Проблеми економіки*. 2015. № 4 С. 76–80.
2. Докієнко Л. Цифрова трансформація фінансів підприємств. *Підприємництво та інновації*. 2022. № 22, С. 18–25.
3. Пантелєєва Н. М. Фінансова безпека в умовах цифрової економіки: очікування і реальність. *Фінансовий простір 2020*. № 2 (38). С. 22–37.

Шільвінська О. Л.,

старший викладач Черкаського державного бізнес-коледжу

Жигало А. В., студентка Черкаського державного бізнес-коледжу

БЛОКЧЕЙН-ТЕХНОЛОГІЯ В РОЗВИТКУ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ: СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ

На сьогодні, в епоху четвертої промислової революції, що пропагує цифровізацію процесів, стрімкими темпами розвиваються інформаційно-комп'ютерні технології, зумовлюючи зміни як на макро-, так і на мікрорівнях. Застосування новітніх технологій, що характеризуються використанням цифрових сервісів, автоматизацією процесів, дає змогу скоротити час, необхідний для збирання та обробки інформації. Крім того, «розумні технології» – це нові перспективи, бізнес-можливості та конкурентні переваги.

За останнє десятиліття технологія блокчейн стала однією з найзначиміших інновацій, крім того, її популярність помітно зросла. Варто відмітити, що Кабінетом Міністрів України було схвалено розпорядження «Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації» від 17 січня 2018 р. № 67-р, що стало позитивним моментом для розвитку цієї технології та свідчить про пріоритетність розвитку цифрових технологій на державному рівні. У розпорядженні зазначається, що блокчейн – концепція, що може трансформувати державне управління в таких сферах, як реєстрація майнових прав, правосуддя, ідентифікація особи [1]. У такий спосіб, блокчейн – це цифровий реєстр або структурована база даних у вигляді безперервної послідовності блоків, де кожен наступний блок пов'язаний з наперед заданим числом попередніх блоків [2]. Незважаючи на те, що значна частина досліджень, присвячених технології блокчейн, зосереджена на наявності криптовалют, таких як Bitcoin, все ж криптовалюти є просто потужним додатком блочного ланцюга, застосування яких відкрило поточні та слабкі сторони цієї технології. Сутність технології блокчейн пов'язується з певним методом обробки інформації, крім того, вона не повинна стосуватися будь-якої грошової платформи. Bitcoin є фактично першим реальним прикладом можливого застосування блокчейну.

Про розвиток даної технології свідчить те, що найбільші аудиторсько-консалтингові компанії «Великої четвірки» здійснюють імплементацію в облікову політику цієї технології, пропонуючи нові продукти, в основі яких вона закладена. Йдеться про такі компанії, як: PwC, Deloitte, Ernst & Young (EY) та KPMG. Зокрема, компанія PwC та EY презентували набір інструментів, що сприяє підвищенню якості аудиту корпоративних транзакцій, в основу яких закладена блокчейн-технологія [3]. Проте дані продукти є закритими, а доступ до них відкритий лише тим компаніям, які працюють у приватних блокчейнах. Крім того, Ethereum Foundation – організація, яка розробила програмне рішення Balanc3, що функціонує на засадах ведення обліку, використовуючи потрійний запис.

Варто зазначити, що блокчейн-технологія є поштовхом до змін у методології ведення бухгалтерського обліку. Про перспективність її використання у бухгалтерському обліку свідчить низка переваг цієї технології, зокрема:

- інформація про учасників є конфіденційною;
- система характеризується високим рівнем захищеності від збоїв, зламів, хакерських атак;
- інформація є відкритою, всі фінансові операції можна постійно відстежувати;
- можливість зекономити час та ресурси;
- враховуючи те, що інформація про всі оновлення та збереження відображається не на одному, а на кількох, об'єднаних у єдину мережу, комп'ютерах, то надійне збереження даних і безпечність є гарантованими;
- за змінами в системі можна здійснювати громадський контроль;
- враховуючи те, що стейкхолдери мають право перевірки всієї інформації, що надійшла, їх сповіщають про будь-які рухи інформації, то між ними формується довіра на високому рівні;
- транспарентність усіх операцій;
- підтвердження інформації в блоках електронними підписами підтверджує легітимність;
- велика кількість суб'єктів, яким надано право на запис транзакцій у базу, мають можливість участі.

Найперспективнішими напрямками впровадження блокчейн-технології у бухгалтерський облік є відстеження руху активів у межах компанії, забезпечення оперативності обліку в реальному часі та проведення розрахунків із зовнішніми контрагентами. Крім того, імплементація такої технології, як блокчейн, сприятиме постійному вдосконаленню навиків користування інформаційними технологіями та безперервному навчанню бухгалтерів та аудиторів, оскільки їх робота переміститься у сферу аналітики, IT-аудиту й контролю, прогнозування, ідентифікації нових можливостей тощо [4].

Незважаючи на переваги для бухгалтерського обліку, необхідно наголосити, що блокчейн-технологія залишається недопрацьованою, вона ще не показала себе у широкому форматі на практиці, крім того, включає певні недоліки, а зокрема, йдеться про збої та помилки, що є ймовірними на багатьох блокчейн-платформах. Крім того, відсутність належного законодавчого регулювання – одне з головних обмежень у роботі з технологією блокчейн [5]. Саме тому перед тим, як прийняти управлінське рішення про запровадження цієї технології, необхідно провести комплексний аналіз та здійснити оцінку багатьох чинників впливу, що стане напрямом подальших досліджень.

Список використаних джерел:

1. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації: розпорядження Кабінету Міністрів від 17.01.2018 № 67-р / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show>
2. Attaran, M., & Gunasekaran, A. Blockchain principles, qualities, and business applications. Applications of blockchain technology in business. Bakersfield, California: California State University; 2019.
3. O'Leary, DE. Configuring blockchain architectures for transaction information in blockchain consortiums: The case of accounting and supply chain systems. *Intell Sys Acc Fin Mgmt.* 2017; 24: 138–147. URL: <https://doi.org/10.1002/isaf.1417>
4. Rao L. Blockchain technology: will it disrupt or discipline accountants? / L. Rao, S.Pandurangiah // *The Management Accountant.* – 2018. – Vol. 53, № 6. – P. 42–46.
5. Ющенко Н.Л. Розвиток блокчейн-технологій в країні та світі. *Економіка та управління народним господарством.* 2018. №19. С. 269–275.

Шматковська Т. О., к.е.н., доц.,
доцент кафедри обліку і оподаткування
Волинського національного університету імені Лесі Українки

МОДЕЛЮВАННЯ У СУЧАСНИХ ТЕНДЕНЦІЯХ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ В СИСТЕМІ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Специфіка застосування стратегічного управлінського обліку полягає у формуванні комплексного інструментарію управління бізнес-процесами на засадах оцінки та обліку основних ресурсів в чому числі із застосуванням спеціалізованого економетричного та обліково-аналітичного інструментарію. При цьому сам стратегічний управлінський облік виступає у якості важливого інструменту для досягнення стратегічних цілей підприємства.

Однією з важливих характеристик практичного застосування стратегічного управлінського обліку в сучасних умовах є широке використання методів прогнозування, котрі дозволяють формувати плани довгострокового розвитку суб'єкта господарювання. При цьому широкого поширення в управлінському сегменті стратегічного обліку останнім часом набуває моделювання розвитку бізнес-процесів, яке виступає у якості ключового елементу системи довгострокового планування. В практичному аспекті моделювання у сучасному стратегічному управлінському обліку орієнтується на широке використання цифрових та інформаційних технологій для забезпечення ефективного процесу аналізу даних, а також на застосування штучного інтелекту для формування багатофакторних моделей розвитку суб'єкта господарювання та його бізнес-процесів.

Необхідно зазначити, що застосування моделювання в стратегічному управлінському обліку сприяє формуванню достовірних прогнозів діяльності підприємств та зміни їх бізнес-середовища. При цьому одержані результати очікуваного застосування різних стратегій та варіантів дій в аналізованих ситуаціях суттєво допомагає управлінському персоналу підприємства приймати більш ефективні рішення.

Загалом моделювання в системі сучасного стратегічного управлінського обліку базується на широкому застосуванні спеціалізованих математичних моделей та статистичних і економетричних методах, які дають можливість аналітикам підприємства одержувати значно точніші результати, що має наслідком підвищення ефективності управлінських рішень, а також призводить до зменшення потенційних помилок в процесі стратегічного планування розвитку підприємства. Одним з найбільш важливих напрямків управлінського моделювання в сучасному стратегічному обліку є прогнозування змін зовнішнього середовища, що дозволяє підприємствам вчасно адаптуватися до можливих змін та розробляти ефективні стратегії власного розвитку за визначених умов. При цьому застосування багатофакторних моделей дозволяє значно підвищити достовірність прогнозів, впровадження цифрових програмних рішень в процес моделювання значно пришвидшує обробку даних та одержання результатів аналізу. Загалом «можна стверджувати, що технології цифрової економіки значною мірою впливають на сутність методологічних підходів та визначають принципово нові методи ведення управлінського обліку. Відповідно, потребують суттєвого переосмислення та обговорення способи, за допомогою яких технології цифрової економіки впливають на зміну масивів даних, котрі можна одержати з емпіричних досліджень» [1, с. 63].

Важливим аспектом застосування моделювання в системі сучасного стратегічного управлінського обліку є широке використання спеціалізованого інструментарію, необхідного для визначення ключових показників ефективності (КПІ) діяльності підприємства та його окремих

структурних підрозділів, а також відстеження динаміки їх зміни в процесі реалізації визначеної стратегії розвитку. Крім того, моделювання у сучасному стратегічному управлінському обліку набуває особливого значення, оскільки є важливим елементом системи фінансового менеджменту, на основі якого здійснюється оцінка результатів діяльності підприємства в поточному періоді та формуються рішення щодо здійснення інвестицій для розширення бізнес-процесів.

Ключовою специфікою сучасних тенденцій розвитку стратегічного управлінського обліку є те, що система моделювання розвитку підприємства при застосуванні цифрових та інформаційних технологій набуває властивостей адаптивності та гнучкості. Це дозволяє управлінському контуру підприємства на основі швидкої оцінки даних моделі вчасно реагувати на зміни зовнішнього середовища та виробляти ефективні стратегії дій для забезпечення більшої ефективності діяльності суб'єкта господарювання. Крім того, широке використання моделювання в стратегічному управлінському обліку дозволяє підприємству значним чином скоротити обсяг управлінських витрат на розробку та тестування нових стратегій, що обумовлюється значним аналітичним потенціалом існуючих економетричних моделей. Також ця специфіка забезпечує більш точну оцінку їх ефективності прийняття рішень щодо змін в бізнес-процесах.

Необхідно зазначити, що одним з важливих аспектів моделювання у сучасному стратегічному управлінському обліку є реалізація візуалізації даних, що дозволяє швидко отримувати інформацію та зрозуміти складні зв'язки між різними параметрами моделі. Зокрема, впровадження новітніх інформаційних та цифрових технологій в практику діяльності управлінських структур підприємства дозволяє значно підвищити ефективність їх функціонування за рахунок більш оперативного вирішення поточних питань діяльності суб'єкта господарювання з одного боку, і формування більш продуктивних довгострокових планів розвитку на основі ретельнішого опрацювання значно більшого обсягу інформації [2, с. 98].

У перспективі застосування моделювання у стратегічному управлінському обліку буде орієнтоване на розв'язання складних проблем та забезпечення сталого розвитку підприємства, що дозволить йому сформувати належний рівень ринкової конкурентоспроможності.

Список використаних джерел:

1. Шматковська Т. О., Дзямулич М. І. Стратегічний управлінський облік в умовах цифрової економіки. *Галицький економічний вісник*. 2022. Том 74. № 1. С. 61–67.
2. Шматковська Т. О., Дзямулич М. І. Цифровізація економіки та її трансформаційний вплив на розвиток стратегічного управлінського обліку. *Економічний форум*. 2022. № 2. С. 95–100.

Щебликіна І. О., к.е.н., доц.,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Запорізького національного університету
Діброва В. О., магістрантка
Запорізького національного університету

ЗАСТОСУВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У СФЕРІ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ

З кожним роком автоматизація роботи підприємств збільшується, створюються нові технології, однією з таких технологій є штучний інтелект. Він є значущим елементом цифровізації економіки.

Штучний інтелект – організована сукупність інформаційних технологій, із застосуванням якої можливо виконувати складні комплексні завдання шляхом використання системи наукових методів досліджень і алгоритмів обробки інформації, отриманої або самостійно створеної під час роботи, а також створювати та використовувати власні бази знань, моделі прийняття рішень, алгоритми роботи з інформацією та визначати способи досягнення поставлених завдань [1].

Штучний інтелект відіграє важливу роль у фінансовій галузі, де він може бути використаний для автоматизації процесів, покращення прийняття рішень та зниження ризиків. Так у банківській сфері вже декілька років використовують онлайн-застосунки, в яких користувачі можуть автоматично здійснювати платежі.

Загалом штучний інтелект у сфері фінансових послуг можна використати в декількох напрямках:

1. Задля прогнозування ринків, він може бути використаний для прогнозування рухів ринків та валютних курсів, що допомагає інвесторам та трейдерам приймати рішення щодо своїх інвестицій.

2. Для автоматичного аналізу фінансових даних, таких як звіти компаній, що дозволяє зрозуміти поточний стан підприємства та зробити прогнози його майбутнього розвитку.

3. Проведення ризик-менеджменту. Наприклад, він може бути використаний для автоматичного контролю ризиків кредитування та підтримки прийняття рішень щодо надання кредитів.

4. Забезпечення підтримки клієнтів. Наприклад, відповідати на запитання клієнтів та надавати консультації щодо фінансових послуг.

5. Для підтримки прийняття рішень щодо управління інвестиційним портфелем, наприклад, рекомендувати оптимальний розподіл активів та прогнозувати їх дохідність.

На разі в Україні активно запроваджуються інновації в сфері фінансових послуг, але військова агресія Росії проти України значно сповільнила розвиток ринку фінансових послуг.

В 2020 році була розроблена стратегія розвитку фінтеху в Україні до 2025 року, що представляє собою покроковий план створення в Україні повноцінної фінтех-екосистеми з інноваційними фінансовими сервісами та доступними цифровими послугами [2]. Також була створена асоціація фінтех та інноваційних компаній.

Українська асоціація фінтех та інноваційних компаній – це об'єднання, що має на меті сприяти розбудові вітчизняного ринку фінансових технологій, створенню сильної фінтех-екосистеми та підвищенню фінансової інклюзії в Україні.

Вона почала свою роботу в Україні в 2018 році. Основними місіями компанії є:

1. досліджувати фінансові інновації для сприяння розвитку ринку
2. створювати найкращі умови для зростання та збільшення фінансової інклюзії
3. заохочувати співпрацю й обмін знаннями в ком'юніті
4. виховувати наступні покоління талантів [3].

Отже, Україна за допомогою розвитку фінтеху, буде мати змогу збільшити доступність фінансових послуг та підвищити фінансову інклюзію в країні, а також підвищити рівень знань та талановитості, що сприятиме розвитку цієї індустрії в майбутньому.

Також досить доцільно виділити переваги та недоліки застосування штучного інтелекту в сфері фінансових послуг.

Переваги застосування штучного інтелекту:

1. зниження витрат на робочу силу;
2. підвищення точності аналізу даних;
3. підвищення ефективності роботи відділень банків, підприємств.

Недоліки застосування штучного інтелекту:

1. штучний інтелект може виконувати розрахунки з помилками, що може призвести до неправильних рішень та фінансових втрат.
2. Не конфіденційність даних, штучний інтелект не забезпечує захист даних повністю.
3. Зменшення кількості робочих місць, так як штучний інтелект може замінити декількох спеціалістів одразу.

Отже, штучний інтелект це досить новий інструмент у фінансовій сфері, на разі підприємства використовують його більш точково, наприклад банки у онлайн застосунках, підприємства задля автоматизації виробництва. Україна на разі активно розвиває ринок фінтех технологій, що у майбутньому може призвести до ще більшого використання штучного інтелекту та його елементів. Але перш ніж запроваджувати його, досить доцільно дослідити усі переваги та недоліки.

Список використаних джерел:

1. Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні: розпорядження від 02.12.2020 р. № 1556.
2. Національний банк України. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua> (дата звернення: 14.04.2023).
3. Українська асоціація фінтех та інноваційних компаній. Українська асоціація фінтех та інноваційних компаній. URL: <https://fintechua.org/> (дата звернення: 14.04.2023).

Яценко О. В., д.е.н., проф.,
завідувач кафедри економіки підприємства, обліку і аудиту
Черкаського національного університету
імені Богдана Хмельницького
Кравцова Н. О., лаборант-методист
кафедри фундаментальної медицини
Черкаського національного університету
імені Богдана Хмельницького

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ОБЛІКУ В УМОВАХ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Завдяки масштабному розвитку цифрової економіки все більше актуальності набирає застосування цифрової обробки бухгалтерської інформації і використання програмних засобів для ведення бухгалтерського обліку та складання первинної бухгалтерської (фінансової) звітності.

Програмні засоби постійно оновлюються і вдосконалюються відповідно до реформування бухгалтерського обліку, в сфері законодавства, системи стандартів бухгалтерського обліку та фінансової звітності в умовах переходу до міжнародних стандартів фінансової звітності [1].

За таких умов використання програмних продуктів в сфері бухгалтерського обліку, метою постає забезпечення якісної та належної взаємодії між спеціалістами з програмування та обліковцями.

Вдосконалення цифрової економіки привело до появи криптовалюти як своєрідного електронного засобу розрахунків. Сфера застосування даного платіжного засобу ставить для підприємств, установ чи організацій, які використовують криптовалюту, завдання обліку та відображення в звітності цього нового об'єкта.

Цифровізація економіки впливає і на облікові аспекти вже відомих і давно використовуваних підприємствами, установами чи організаціями об'єктів.

Подання звітності в електронному форматі являє собою звичайний переклад інформації з паперового на цифровий носій. Однак при цьому зміст фінансової звітності є ідентичним, як на електронному так і на паперовому носії.

Цифрова техніка нового покоління може давати великий асортимент можливостей для представлення звітної інформації про діяльність підприємства, установи чи організації, ніж звичайне копіювання звітних даних з паперових носіїв [1].

На сьогоднішній день така можливість забезпечується формуванням XBRL-звітності.

XBRL (*eXtensible Business Reporting Language*) – це програмний стандарт, розроблений для поліпшення способу передавання фінансових даних, що полегшує компіляцію та обмін інформацією [1].

Мета XBRL полягає в тому, щоб зробити автоматизований збір даних, який допоможе регуляторам, аналітикам та інвесторам здійснювати більш складний аналіз.

XBRL дає змогу висловлювати за допомогою семантичних засобів загальні для учасників ринку й регуляторних органів вимоги до подання бізнес-звітності. Формат використовує теги, щоб ідентифікувати кожен фрагмент фінансових даних, який потім дає можливість використовувати його програмно за допомогою XBRL-сумісної програми й легко передавати дані між підприємствами, установами чи організаціями. Учасниками нової системи є усі підприємства, установи чи організації, які згідно із законодавством подають звітність за МСФЗ і фінансова звітність яких підлягає обов'язковому оприлюдненню.

Цифрова економіка, яка включає у себе всі аспекти формування фінансової звітності, актуалізує питання про те, в якій мірі при цьому використовуються якісні характеристики цієї звітності [1]

У майбутньому цифровізація сфери бухгалтерського обліку тісно буде пов'язана з необхідністю вирішення низки таких питань:

1) процес адаптації облікової політики та системи обліку відповідно до нових умов цифровізації в економічному просторі;

2) створення єдиної стандартизованої, формалізованої системи ідентифікації та обліку цифрового активу як об'єкта бухгалтерського обліку;

3) наявності необхідної кількості спеціалістів відповідно до кваліфікації.

Удосконалення цифровізації сфери бухгалтерського обліку в перспективі призведе до наступних змін:

1) підвищення якості та оперативності обліку;

2) збільшення нових об'єктів обліку;

3) формування нових методів оцінки об'єктів обліку;

4) формування нових підходів до комплексного об'єднання різних видів обліку;

5) подальші процеси цифровізації системи обліку підійматимуть вирішення ряду питань, обумовлених цифровою трансформацією системи економічних взаємовідносин.

Цифрова перебудова обліково-аналітичного забезпечення управління має відповідати часовому контексту діяльності підприємства, установи чи організації та його готовності до трансформацій в цілому. Тому головним аспектом має бути своєчасність, яка забезпечується достатнім обсягом інформації про стан та перспективи бізнесу без мінімізації допустимих ризиків.

Цифровізація повинна відбуватись прораховано, з чітким розумінням наслідків змін і створенням нового проекту розвитку. Якщо цього не буде, то цифрові зміни матимуть зворотній ефект, що спричинить формування ризикованої моделі розвитку підприємства, установи чи організації [1]

Отже, на даний час, перспективи розвитку та впровадження у бухгалтерський облік цифрових технологій відповідають чітким вимогам. Однак потрібно привести до ладу нормативну базу, технічне забезпечення та вдосконалити професійний рівень спеціалістів.

Список використаних джерел:

1. Бочуля Т.В. Цифровий базис інноваційного розвитку обліково-аналітичного забезпечення управління підприємством. URL: <http://194.44.12.92:8080/jspui/bitstream/123456789/4627/1/%D0%91%D0%BE%D1%87%D1%83%D0%BB%D1%8F.pdf>

2. Закон України «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні» із змінами, внесеними згідно із Законом № 2811-IX від 01.12.2022.

*Секція 2. Суспільне життя в умовах війни та повоєнного відновлення:
інформаційно-комунікативні, соціально-психологічні
та оздоровчо-рекреаційні аспекти*

Інформаційно-комунікативні аспекти

Авраменко І. А.,
асистентка кафедри журналістики
Університету митної справи та фінансів

**УКРАЇНСЬКІ ПАРЕМІЇ ТА ЇХНЯ ТРАНСФОРМАЦІЯ
В СОЦІАЛЬНИХ МЕДІА
В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ**

Українська мова багата на паремії – короткі фольклорні жанри: найрізноманітніші прислів'я, приказки, афоризми, що є мовним скарбом нашого народу. Погоджуємось з Т. Капітан, яка зазначає, що в цих стислих афористичних реченнях викладена мудрість і життєвий досвід народу [1, с. 226].

До паремій дослідники відносять не тільки прислів'я, приказки, афоризми, але й вислови-кліше, що схожі з ними за структурним типом: велеризми, парадокси, девізи, слогани, максими, загадки, прикмети, перифрастичні словосполучення, усталені народні порівняння, примовки, побажання, загадки, прокляття, вітання та прощання. Майже всі вони стають «зброєю мовного фронту», який проти загарбників відкрили українці в соцмережах.

У соціальних мережах відбувається стихійна трансформація відомих конструктів усної та писемної народної творчості, у результаті чого з'являються нові мінітвори, які мотивують суспільство під час війни. На думку науковців, збереження моделі, за якою побудоване прислів'я, наявність образу, який легко співвіднести з традиційним висловом, допомагає читачеві вловити прямий чи прихований зміст трансформи, упізнати конотацію. Самі трансформи виникають переважно на злобу дня, тому особливості їх функціонування пов'язані із змістом [2, с. 136].

У першу чергу звернемо увагу на вітання. Гасло-вітання «Слава Україні!» та відгук «Героям слава!» прийняті як військові вітання і відповідь. Разом з тим, користувачі соцмереж використовують схожі гасла, такі як «Слава ЗСУ», «Слава Нації», «Слава українському народу».

Традиційними для українського народу є вітання зі словами «Добрий, доброго» (згадаємо колядку «Добрий вечір тобі, пане господарю»). Вітання фронтмена гурту DakhaBrakha Марка Галаневича «Доброго вечора, ми з України» стає своєрідною візитівкою воюючої країни. Вислів набув афористичності, саме цією фразою, наприклад, розпочинав свої відеозвернення начальник Миколаївської ОВА Віталій Кім та інші медійні особи. Гасло настільки сподобалося українцям, що ним почали вітатися

у побутовому мовленні, а одна з фармацевтичних фірм навіть обрала собі слоганом трансформований варіант цієї фрази «Доброго здоров'я, ми з України». Власний внесок до фразеологічної скарбнички українців додав экс-прем'єр Великобританії Борис Джонсон зі славнозвісним «Добрий день, еврибаді».

Святкові вітання теж зазнають трансформації. Це відбувається шляхом розширення компонентного складу сталого вислову або його зміни: «Христос Воскрес, Воскресне Україна», «З наступаючими українцями!», «З 2023СУ», «З контрнаступаючим!». Паралельно з'являються «антивоєнні» варіанти колядок та щедрівок: «Хай Василя і Маланки, спинять всі ворожі танки».

Подібними до вітань за структурою та змістом є тости, які теж актуалізуються: «Перший тост – гори, Кримський мост», «Тост номер два – бувай, крейсер «москва», «Третю повну – за бавовну!».

Як зброя в інформаційній війні з'являються прокльони та лайка, що стилізуються під приказки. Так, завдяки пісні, вислів «Буде тобі, враже, так, як відьма скаже» швидко набуває афористичності. Підхоплюють користувачі соцмереж фразу «Геть з України, москаль некрасивий» Андрія Данилка в образі, Верки Сердючки. До цієї ж групи належить відомий вислів-зневага «Дякую, Боже, що я не москаль».

Жанр скоромовки стає в пригоді, коли українці створюють «паролі» для перевірки диверсантів: «Укрзалізниця везла паляницю» або «Пароль: лисиця з'їла паляницю, відгук: це – нісенітниця».

Як стверджують науковці, значна кількість українських паремій має виразний гумористичний, саркастичний, а також іронічний колорит. Українці щедро використовують як в усному, так і в писемному мовленні цей конденсований вид народної поезії, щоб передати власні думки у дотепний спосіб [3, с. 496]. Народний «слід» бачимо в багатьох злободенних жартах. Наприклад, вислів, що з'явився шляхом відокремлення від анекдота – «Бачу, синку, що ти не москаль» під час війни маркує своїх у опозиції «свій» - «чужий».

Вислів-«замовляння» «Повітряна тривога, переїди до Таганрога» – іронічна реакція українців на терор країни-агресора. А поширене прощання «Нехай щастить!» українці перетворюють на інвективне попередження для окупантів: «нех*й шастать».

Отже, саме народні стійкі вислови у повній мірі демонструють різницю між менталітетом українців та росіян. Навіть у війну українці чинять опір ворогу за допомогою гумору та багатой культурної спадщини, у той час як інфопростір росіян заповнений образами та залякуванням. Відбувається трансформація давніх висловів-кліше, завдяки чому з'являються нові актуальні гасла, що поповнюють фразеологічний фонд нашої мови, і – головне – мотивують українське суспільство давати гідну відсіч ворогу. Використання паремій у такий спосіб робить наш інформаційний фронт яскравим і самобутнім.

Список використаних джерел:

1. Капітан Т. А. Специфіка вживання прислів'їв та приказок в українській та німецькій мовах. Наукові записки КДПУ. Серія: Філологічні науки Серія: Філологічні науки. Мовознавство. 2016. Вип. 146. С. 226–230.
2. Глуховцева І. Я. Трансформація традиційних прислів'їв у сучасних засобах масової інформації. Лінгвістика. 2012. № 3. С. 131–138.
3. Пацаранюк Ю. М. Паремії в контексті сміхової культури українців. Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки. 2009. Вип. 20. С. 496–500.

Войтюшенко К. Д.,
студентка Університету митної справи та фінансів
Ятчук О. М., к.н.соц.ком.,
доцент кафедри журналістики
Університету митної справи та фінансів

РЕКЛАМА ЯК КОМУНІКАЦІЙНА СКЛАДОВА НА ТЕЛЕБАЧЕННІ

Сьогодні телебачення, як сферу рекламних комунікацій, більшість науковців вважають традиційним засобом медіа, де рекламодавці найбільше цінують цей канал комунікації з широкими масами, оскільки переважна більшість населення України, а саме 85% від усього телевізійного покриття дивляться національне телемовлення [1, с. 67]. Телебачення у сфері рекламних комунікацій є одним з найвпливовіших інструментарієм, де є можливість швидко та привабливо донести потрібну рекламну продукцію до цільової аудиторії, але з визначенням певних недоліків: високі витрати та відсутність вибірковості, що в сучасному світі є дійсною проблемою, так як глядацька аудиторія не може виконувати пошук тих послуг та товарів, які потрібні на життєвому рівні.

З другого боку, рекламодавці на телевізійних каналах ведуть комунікацію з аудиторією, яка не зацікавлена в запропонованому продукті. Що стосується саме реклами, то за визначенням Т.О. Примака, це «будь-яка платна не персоніфікована форма інформаційного впливу на споживача з метою формування мотивів купівлі товарів» [2]. У сучасних реаліях, слово «реклама» має багато визначень, але досі не має широкого поняття цього терміну у сучасній спільноті.

Історичні витоки реклами з'явилися ще в середині XI столітті. Розвиток цього соціального феномена потребував багато століть, щоб трансформуватися і отримати певні переваги та інструменти впливу на суспільство в тому вигляді, до якого ми звикли. Л.А Мантула наголошує: «Вона пройшла шлях від інформування до умовляння, від умовляння до вироблення рефлексу – до підсвідомого навіювання – до проектування символічного зображення» [3] Рекламна діяльність у свою чергу почало еволюціонувати на світанку цивілізаційного світу та виконувала різноманітні завдання з функціями на різних етапах людського, культурного розвитку. Також у ієрархії розвитку та становленні реклами,

можна чітко побачити саме зв'язок між технологіями телебачення та психологією впливу, бо вихід на новий рівень ефективності комунікацій реклами залежить від досягнень у технологіях впливу. І саме імовірно розвиток техногенної складової медіа у ХХ столітті був вирішальним для формування певних соціальних впливів.

Рекламна діяльність наразі є важливою складовою в структурі телебачення, як медіа, оскільки одна з найголовніших її функцій є саме комунікативна, яка пов'язує структурні компоненти у діяльності реклами між рекламодавцями та власне споживачами, на яких орієнтується робота рекламної кампанії. Комунікація сучасного рекламного продукту базується на досвіді провідних країн світу та з урахуванням внутрішніх побажань потенційних користувачів. Саме тому французький вчений Р. Дейян, наголошує, що «Реклама – це платне, односпрямоване звернення, здійснюване через засоби масової інформації й інші види зв'язку, що агітують на користь якого – небудь товару, марки, фірми [4, с. 234].

Реклама на різноманітних телеканалах представляє собою сукупність інформаційного товару у вигляді брендів, які впливають на увагу та інтерес користувача завдяки якісному маркетингу. На відміну від новітніх форм поширення реклами, реклама яка розміщена на ТБ – середовищі має певні характеристики та особливості. Щодо характеристик телереклами, то наразі у багатьох наукових статтях та працях перераховані головні особливості такі як: громадський характер рекламної комунікації, неособистий характер, чітка мета рекламного повідомлення на телебаченні, здатність до умовляння та відсутній зв'язок від одержувача певної продукції або послуги. Зазначені характеристики певною мірою належать до телевізійної реклами у теоретичному підґрунті, але на практичному етапі вони не повністю відтворенні у реальному житті. З цими характеристиками також погоджується професор Лідовський О.П., він стверджував, що телебачення не просто охоплює найбільшу аудиторію глядачів чи слухачів, воно викликає інтерес у цих самих глядачів, а значить підвищену увагу [5, с. 57].

Головна мета, яка закладена у рекламній комунікації на телебаченні – це покращення видимості певного бренду через рекламну діяльність для користувачів національного телемовлення, а також збільшення продажів певного продукту або послуги. Специфіка досягнення певного прибуткового результату цілком залежить від того, що рекламодавець хоче утримати шляхом рекламної кампанії та на яку аудиторію вона більшою мірою впливає. Науковці у свою чергу виокремлюють чотири важливі функції реклами: соціальна, маркетингова, комунікаційна та економічна.

Також важливо підкреслити, що сучасний рекламний ринок не вважає телебачення новою сферою діяльності, яка має новий для комунікаційної сфери інструмент. Сьогодні телебачення все ж таки залишається часткою необхідністю для просування будь – якого продукту або послуги, але ми маємо не тільки канал продажу, а повний спектр для поширення інформації про бренд та суттєве підвищення його пізнаваності серед великої кількості різних груп населення та інших брендових компаній.

Таким чином, розглядаючи особливості рекламної комунікації, крізь призму теоретичних питань, ми можемо побачити, що трансформації мають, як технічні так і загальні вектори. А подальше дослідження реклами, не може розглядатися, як окремий вектор, а саме як частина комунікації. Особливої уваги заслуговують саме телевізійна реклама, яка не зважаючи на спрямування комунікативного впливу, в порівнянні з журналістикою, все ж таки має спільні риси, що наближує її до предметної галузі журналістики загалом.

Список використаних джерел:

1. Трячук М.Г. Маркетинг: посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ: КНЕУ, 2005. 321 с.
2. Примак Т.О. Маркетингові комунікації: навч. посібник. Ніка-центр, 2003. 280 с.
3. Мантула Л.А. Характерні ознаки реклами: минуле і сучасність. *Наукові записки Харківського військового університету, соціальна філософія, педагогіка, психологія*. ХВУ, Харків, 2002. Вип. XV. С. 109–115.
4. Дейян А. Реклама: перекл. з франц. Изд-во «Прогрес-Універс», 1993. 176 с.
5. Лідовський О.П. Оцінка ефективності маркетингу та реклами. Готові маркетингові рішення. Львів, 2008. 141 с.

Дрешпак В. М., д.держ.упр., проф.,
професор кафедри журналістики
Університету митної справи та фінансів

РЕДАКЦІЙНИЙ КОНТРОЛЬ ЯК ВИЗНАЧАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА МЕДІА З ПОЗИЦІЙ ПРЕДМЕТА І НОРМ РЕДАГУВАННЯ

31 березня 2023 року набув чинності Закон України «Про медіа». Серед його новел – закріплення в правовому полі поняття «медіа», що замінює поширене досі «засіб масової інформації» у значенні: «засіб поширення масової інформації у будь-якій формі, який періодично чи регулярно виходить у світ під редакційним контролем та постійною назвою як індивідуалізуючою ознакою» [2]. У цій дефініції однією з визначальних ознак виступає наявність редакційного контролю. Потреба в уточненні змісту цієї характерної ознаки з позицій предмета та норм редагування й обумовлює актуальність цього дослідження.

У самому Законі України «Про медіа» редакційний контроль (редакційна відповідальність) розуміється як вирішальний вплив суб'єкта у сфері аудіовізуальних медіа, суб'єкта у сфері друкованих медіа та/або суб'єкта у сфері онлайн-медіа на створення або добір, організацію та поширення програм або іншої масової інформації відповідним суб'єктом [2]. Тобто, за визначенням законодавців, сутнісно редакційний контроль (редакційна відповідальність) – це лише вирішальний вплив суб'єкта у

певній сфері медіа на створення або добір, організацію та поширення масової інформації. Здійснюється такий вплив шляхом ухвалення та реалізації певних редакційних рішень, що у цьому ж Законі тлумачаться як «рішення, що регулярно приймаються у процесі здійснення суб'єктом у сфері медіа редакційного контролю та пов'язані із щоденним функціонуванням відповідного медіа» [2].

Проблемність таких визначень, на наш погляд, зумовлена тут суто процесним підходом до розуміння сутності редакційного контролю. Створення, добір, організація (упорядкування), поширення масової інформації справді є основними процесами будь-якої комунікативної діяльності. Пересічний дописувач соціальних мереж так само створює чи добирає контент, певним чином його організовує (доповнює чи ні, подає повністю чи частинами тощо), у певний спосіб поширює його, зокрема й на необмежене коло осіб, тим самим перетворюючи цю інформацію в масову. Але такий дописувач на сторінках мереж відповідно до Закону України «Про медіа» абсолютно справедливо не визнається суб'єктом у сфері медіа. Саме тому мова має йти про редакційний контроль не лише як про вплив на процеси. Тут важливо звернутися до розуміння сутності редакційного контролю з позицій нормативного підходу.

За З.В. Партико, предмет редагування – це приведення об'єкта редагування у відповідність із чинними у певний час у конкретному суспільстві нормами, а також його творча оптимізація, метою яких є отримання заданого соціального ефекту [1, с. 33]. Тобто, редагування як діяльність передбачає два пов'язаних складника: контроль на відповідність нормам і виправлення (оптимізація). Відтак, слід розуміти, що медіа неодмінно мають подавати унормований (творчо оптимізований, виправлений) відповідно до встановлених параметрів потік масової інформації, чого «немедіа» не зобов'язані робити. Зокрема, З.В. Партико виокремлює загальні норми редагування (постулати) та норми конкретні. Серед конкретних норм, які використовують для редагування повідомлень, за змістом виділено такі їх види: лінгвістичні, психолінгвістичні, логічні, композиційні, наукові, видавничі, юридичні, політичні, поліграфічні, етичні, естетичні [1, с. 84–85]. Можуть розглядатися за конкретної комунікативної ситуації й інші види, групи норм. Отже, потрібно уточнити, що редакційний контроль слід розуміти як вирішальний вплив на зазначені комунікативні процеси з метою їх багатоаспектного, комплексного унормування.

Значущість такого вирішального редакційного впливу значно зростає в умовах, коли суспільні інтереси у медійній сфері потребують посиленого захисту. Саме такі виклики з'являються нині в умовах гібридної російської агресії проти України. Зредаговані відповідно до власних завдань і норм російські інформаційні потоки несуть істотну загрозу та шкоду національним інтересам, безпеці держави й окремих громадян в Україні. У відповідь мають здійснюватися адекватні заходи із захисту свого медійного, комунікативного, інформаційного просторів та протидії загрозам.

Ухвалення та реалізація редакційних рішень, про які йшлося вище, здійснення контролю як однієї з управлінських функцій, – це сутнісно управлінська діяльність, для якої, у свою чергу, ключовим є поняття цілеспрямованості. Саме цілеспрямований (а не природний, хаотичний, спорадичний тощо) вплив є впливом управлінським. Тобто, редакційний контроль має бути не лише вирішальним (а саме – остаточно впливати на подальший перебіг згаданих процесів), але й цілеспрямованим (зорієнтованим на досягнення встановленої мети). Зокрема, основні цілі певного медіа можуть бути зафіксовані у його редакційній політиці, конкретні визначаються безпосередньо уповноваженим персоналом медіа під час власне редагування.

Отже, з позицій змісту предмета редакційної діяльності та норм редагування, редакційний контроль, що є однією з визначальних ознак для поняття «медіа», потрібно розуміти як цілеспрямований визначальний вплив з метою унормування ключових процесів медіадіяльності. На основі проведеного дослідження вважаємо за доцільне рекомендувати внесення змін до статті 1 Закону України «Про медіа», а саме скоригувати визначення, яке ми аналізували, у такий спосіб: «редакційний контроль (редакційна відповідальність) – **цілеспрямований** вирішальний вплив суб'єкта у сфері аудіовізуальних медіа, суб'єкта у сфері друкованих медіа та/або суб'єкта у сфері онлайн-медіа з **метою унормування процесів** створення або **добору, організації** та поширення програм або іншої масової інформації відповідним суб'єктом.

Список використаних джерел:

1. Партико З. Загальне редагування: нормативні основи: навч. посіб. Львів: ВФ Афіша, 2017. 416 с.
2. Про медіа: Закон України від 13.12.2022 р. № 2849-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#Text>

Діденко К. Р., студентка

Університету митної справи та фінансів

Сенкевич Г. А., к.н.соц.ком., доц., доцент кафедри журналістики

Університету митної справи та фінансів

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ КОЛЬОРІВ СВІТОВИМИ БРЕНДАМИ

Світ, який оточує нас, наповнений різноманіття кольорів, які ми звично сприймаємо, не замислюючись, як вони впливають на нашу поведінку, почуття та емоції. Під час сприйняття кольору зазвичай поєднується зорова реакція та мислення. Перше породжує емоції, що виникають раптово, а потім ми осмислюємо побачене.

Фахівці-колористи зазначають, що серед безлічі кольорів та відтінків людина перш за все виокремлює червоний колір, який є збудником і доволі часто подразником. Він привертає її увагу ефективніше інших кольорів,

оскільки є яскравим та привабливим. Червоний відноситься до теплих кольорів і сприймається переважно меланхоліками. Його слід використовувати у суміші з іншими кольорами, оскільки він сильно впливає на реакцію споживача та подальшу його поведінку.

До містики подібний синій колір. Йому притаманне дотримання дистанції. В разі його перебільшення, людина занурюється у свій внутрішній світ та викликає прохолодне відчуття. Товар, що представлений у синьому кольорі, здається важчим. Його успішне застосування: фармацевтичні послуги, поширення в громадських містах та соціальні реклами. Бренди: Oreo, Microsoft Word, Skype, Twitter, Web Money, Facebook, Ford, Visa, Київстар та інші. Авторитетності додає поєднання з білим чи вишневим відтінком, а фантастичності додає поєднання з червоним, що в результаті створює фіолетовий колір. Саме з таким відтінком варто знати міру, так як будучи темнішим, він відштовхуватиме споживача, а ніжніший приємно вражатиме. Невдале використання фіолетового кольору в аграрній сфері та рекламі побутової техніки. Бренди: Milka, Viber, One Note, Cudbury [3].

Зовнішнього світу уникає своєю скромністю та нейтральністю сірий колір. Це пряме повідомлення про готовність до комунікації. Поєднуючи його з рожевим, він розкриває сторону елегантності, з жовтим – говорить про безпеку.

Мабуть, вічний дует чорного кольору з білим ніколи не втратить актуальності. Білий – це чистота відображення, а чорний, в свою чергу, – це поглинання та практичність у всьому. Від подачі реклами з темним кольором залежатиме його характер. Ідеальний в якості фону для інших кольорів, але при цьому невдало використовується як фон для тексту великої довжини або невеликих букв, так як викликають втому. Великі площі – найкращий вибір. Бренди: Apple, Adidas, Calvin Klein, Chanel, Gucci, Puma, Nissan, Louis Vuitton. Білий – це прозорість та чесність, яка здебільшого виступає фоном. Бренди: BBC, Black cat, Musicafe, Giorgio Armani та ін.

Колір допомагає зорієнтуватись у світі товарів, що володіють різними властивостями і мають різні ціни. Такий підхід колірною підбору властивостей помітно полегшує процес покупки. Певні кольори привертають увагу певних покупців. Специфіка високоякісних товарів і предметів розкоші краще підкреслюється поєднанням чорного з червоним, синього зі срібним, пурпурного або зеленого із золотим.

Застосування кольорів дозволяє формувати позитивне ставлення оточуючих до реклами. Різні кольори здатні викликати у людини різні емоції – збудження і заспокоєння, агресивність і чуйність. Графічні дизайнери реклами ставлять перед собою ціль викликати тільки позитивне ставлення до реклами. Наприклад, поєднання кольорів дитячої реклами викликає приємне та веселе враження. Колір реклами срібного сервізу підкреслюють якість товару і солідність компанії-виробника. Приємне ставлення до реклами означає, що дана реклама викличе бажання придбати товар або скористатися рекламованими послугами.

Існують різні фактори використання кольорової гами у розробці рекламного матеріалу. Вони можуть стосуватись вікових та статевих аспектів, усвідомленого чи неусвідомленого сприйняття, раціонального використання. Слід аналізувати в першу чергу цільову аудиторію поширення реклами. Завдяки цьому можна визначити її параметри та певні характеристики, комбінуючи кольорову гаму впливу.

Фахівчиня з колористики Альона Михайленко наголошує, що задля привернення уваги часто користуються порушенням колірних стереотипів. Люди запам'ятовують лиш поєднання кольорів, що руйнують стереотипи, а не кампанію чи продукт, який транслюється оголошенням. Якщо рекламна кампанія і вдається до такого способу, то слід дотримуватись позиціонуванню кампанії або товару, як образу руйнівника стереотипів і рекламній комунікації, у якій не діє ефект «мистецтво заради мистецтва», а важлива обізнаність у наслідках, до яких призведе руйнація стандартів [2].

Також важливо враховувати сучасні тенденції суспільства. Пропагуючи рівноправ'я між чоловіками та жінками, зчитувати кольорову гаму важливо до відповідних гендерних особливостей. Сприймання відтінків теж різниться між собою. Так для чоловіків емоційний комфорт забезпечують: краса, сила, користь і надійність; для жінок – привабливість, доброта та спокій. Здорова форма притаманна чоловічій статі, а для жінок характерна динаміка почуттів. До новизни також є різні схильності. Чоловіки її порівнюють з чимось позитивним, а жінки асоціюють з негативним та більш небезпечним, вважає дослідниця Н.О. Герцовська [1].

Рекомендовано у створенні реклами застосовувати не більше двох кольорів, та якщо й вносити певне урізноманітнення, то лише схожими відтінками. Так створюється ефект послідовності.

Загалом неможливо створити один окремих ідеальний варіант реклами на всі випадки життя. Ми всі різні і психологічний вплив аналогічно діє на кожного. Це може бути через культуру, віросповідання та інші чинники.

Майже за таким принципом не можливо виділити конкретних законів у використанні кольорової гами, а точніше їх просто не існує. Так, є рекомендації, загальні правила, але немає нічого сталого. Поєднання призводять до різних ефектів залежно обраних кольорів, порядку їх чергування, розміру та форм. Наприклад, невелика фігура має бути яскравого кольору, інакше відтінок «зникне». Більш складні та неяскраві кольори потребують більших розмірів, так як в іншому випадку вони здаватимуться брудними [1].

Враховувати слід і пізнавальні особливості людини, адже зараз глядач сучасно розвинений і надто примхливий, тому задовольнити його потреби доволі непросто. Глядач має не тільки запам'ятати рекламу, але й отримати емоцію та поради для полегшення його життя.

Створюючи візуальний образ, дизайнери часто допускаються типової помилки. Це застосування одного і того ж кольору в різних сферах діяльності відповідного класу людей, так як сприймається він неоднаково. Для когось

колір здається бідним та порожнім, а для когось статусним. Тому для створення бутиків чи салонів використовують преміальні відтінки чорного, сірого та білого. Зазвичай їх оформлення не виходить за межі цього трикутника. Та якщо в такій палітрі кольорів оформити, прикладу, продуктовий магазин нижнього та середнього цінового класу, то більшість покупців не звернуть уваги і не визнають його за магазин продуктів [2].

При виборі кольору для дизайну реклами слід дотримуватись багатьох показників, а саме: мети впливу реклами; створюваного образу (іміджу); аналізу аудиторії (стать, вік, національність, місце проживання, культурні традиції); психологічного впливу кольору та його композиційні поєднання; умов сприйняття реклами (освітлення, відстань, швидкість сприйняття, оточення); ресурсу клієнта і рекламодавця та деяких інших.

Список використаних джерел

1. Герцовська Н.О., Товт О. Вплив на свідомість людини через використання концепту кольору у рекламі // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія : Філологічна. 2015. Вип. 56. С. 72–74.

2. Михайленко А. Колористика: магія кольору: науково-популярне видання. К.: ВСР, 2016. – 396 с.

3. Основи рекламної діяльності. URL: <https://kerivnyk.info/osnovy-reklamnoi-diyalnosti1-3>

Думчиков О. В., студент

Університету митної справи та фінансів

Ятчук О. М., к.соц.ком., доц., доцент кафедри журналістики

Університету митної справи та фінансів

ОСОБЛИВОСТІ ВИСВІТЛЕННЯ ЖИТТЯ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В ДНІПРОВСЬКИХ МЕДІА ПІД ЧАС ВІЙНИ

Українські медіа в умовах війни виконують роль у створенні контенту, який може користуватися попитом на тематику, яка пов'язана із висвітленням подій, зокрема розглядаючи і регіональні аспекти подій під час російсько-української війни сучасності. Проте загалом розглядаючи регіональні ЗМК та їх головну мету крізь призму локального впливу, ми можемо виокремити особливості місцевих подій які стають одним із основних джерел для виробництва журналістських матеріалів, стаючи переважними у порівнянні із загальнонаціональними. Загалом, засоби масової інформації як майданчик для синтезу різних точок зору є дієвим елементом забезпечення такої важливої демократичної ознаки, як плюралізм думок, цінностей і оцінок [1, с. 52]. Таким чином, ми можемо виокремити тенденцію щодо особливостей регіональних медіа, де тематика виробництва контенту про життя пересічних громадян.

Звертаючи увагу на те, що російсько-українська війна є однією із основних тематик обговорення, ми можемо розглянути та дослідити журналістські твори які стосуються суспільного життя в Україні під час війни, через призму життя пересічних громадян. Найбільш поширеним способом надання такої інформації виступає формат Caption Video – коротке відео з субтитрами, яке зручно дивитися без звуку, що представляє собою концентрацію інформації за короткий час. Для формату характерним є те, що аудіодоріжка дублюється текстом, накладеним на відео картинку: вся розповідь йде через титри [2]. Характерними ознаками формату стають титрований контент, різноманітна тематика та тривалість (в середньому від хвилини до трьох хвилин). Поєднання візуального та аудіоального впливу в форматі короткого відео привертає увагу користувачів, по двом каналам комунікації, а телевізійний тренд mute-tv розширює аудиторію, активізує її увагу та не обмежує місце та простір для перегляду контенту.

Особливості суспільного життя у форматі Caption Video, зокрема із його ознаками: короткого відео, вмістом титрів, які здатні замінити фоновий голос при перегляді, присутнє у журналістському медіа контенті дніпровської роботи регіонального ЗМК Суспільне: Дніпро. Так, формат Caption Video був реалізований під час подання матеріалу [4], про жителя м. Дніпра, який винайшов можливість для створення генератора із добування електроенергії. На момент публікації матеріалу, актуальною була проблема зимових блекаутів, внаслідок російських атак. У відео, що містить музику, субтитри, представляється герой твору, та його розповідь про винахід, роботу якого відображують відзняті кадри, що спостерігаються під час фонового голосу.

Таким чином, ми можемо виокремити можливості для комунікаційної взаємодії із глядачем, який може споживати інформацію, переглядаючи повністю матеріал, а в окремих випадках не обов'язково прослуховуючи аудіо, а лише переглядаючи візуалізацію із субтитрами, як можливість текстового відображення деталей.

Отже, досліджуючи особливості висвітлення життя українського суспільства в дніпровських медіа під час війни, ми дійшли висновку, що із врахуванням реалій військового стану в Україні, журналістські матеріали на прикладі досвіду дніпровських медіа можуть висвітлювати суспільне життя використовуючи нові комунікаційні інструменти медіа, більше притаманні для цифрового середовища) Завдяки досвіду Суспільне: Дніпро, можемо дійти висновків, що в подальшому такий формат, допоможе оперативно доносити інформацію для аудиторії в регіональному медіапросторі.

Список використаних джерел:

1. Русиняк А. І. Регіональні ЗМІ в політичній системі України: політологічний аналіз: дис. ... канд політ наук: 23.00.02/ ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», Івано-Франківськ. 2021. 257 с.

2. Власюк Н. CAPTION VIDEO: ТИТРИ ВИРІШУЮТЬ ВСЕ. Marketer URL: <https://marketer.ua/ua/caption-video-captions-are-everything> (дата звернення 17.03.2023).

3. Суспільне: Дніпро. URL: <https://dp.suspilne.media> (дата звернення 17.03.2023).

4. Аудіовізуальний контент Суспільне: Дніпро у Instagram. URL: <https://www.instagram.com/reel/CnUea1uhWRX> (дата звернення 17.03.2023).

Клочко Є. І., студентка
Університету митної справи та фінансів
Чикаренко О. О., к.держ.упр., доц.,
доцент кафедри журналістики
Університету митної справи та фінансів

ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ УКРАЇНСЬКИХ ВОЄННИХ ЖУРНАЛІСТІВ І ФОТОКОРЕСПОНДЕНТІВ

Журналістика – це нелегка і небезпечна сфера діяльності. Статистика загибелі або отримання ушкоджень журналістами у гарячих точках (і не тільки), свідчить, що новинна журналістика є сьогодні однією з найнебезпечніших професій. У деяких країнах ЗМІ розглядаються як вороги, а журналісти можуть зазнавати нападів або можуть бути взяті в заручники. Війна завжди небезпечна і непередбачувана, але ризики для тих, хто робить репортажі в зоні конфлікту, зараз значно вищі [5].

До 2014 р., коли розпочалася війна між Росією та Україною, в Україні не готували військових кореспондентів. Натомість вони працювали в гарячих точках по всьому світу. Українські воєнні кореспонденти отримували досвід виключно на практиці і покладалися виключно на підтримку редакцій. Їхні колеги з міжнародних медіакомпаній, які перебували в Україні, були застраховані і регулярно відвідували спеціальні курси, на яких моделювалися ситуації, максимально наближені до бойові. Однак, як свідчить досвід, є випадки коли і вони гинули.

Перше правило журналіста на війні – зберегти власне життя. Ті, хто вже побував в гарячих точках, жартують, що: «Мертвий журналіст – найменш корисний». Тому забезпечення особистої безпеки – найважливіше завдання журналіста в зоні бойових дій [7].

Військові журналісти повинні носити бронежилет, шолом і балістичні (тактичні) окуляри. Шоломи повинні бути іншого кольору, ніж у військовослужбовців (наприклад, синього), і на них має бути напис “преса” або “телебачення” [1].

Аптечки є не менш важливим аксесуаром військового журналіста, ніж захисне спорядження. Мінімально необхідна аптечка включає джгут, який можна накласти однією рукою, бинти, протишокові та знеболювальні засоби, шприц-тюбики та кровоспинні засоби (Celox, QuikClot).

Перед поїздкою в зону конфлікту бажано пройти спеціальний тренінг з безпеки, або хоча б вивчити правила, розроблені експертами. Опинившись на місці, слід спочатку вивчити місцевість і знайти місце, де можна сховатися у разі небезпеки. У ворожому середовищі журналістам потрібно працювати максимально швидко, витрачаючи на це якомога менше часу [4].

Найважливіше завдання журналістів у зонах конфлікту – знайти спільну мову з військовими [8]. У командировки до зони конфлікту їдуть зазвичай у невеликій кількості: журналісти, фотографи та водії.

На війні моральний аспект роботи журналіста часто домінує над професійним [6]. Історії не повинні шкодити своїм героям. Наприклад, зйомки на передовій мають бути зроблені таким чином, щоб ворог не зміг визначити позицію військ за відзнятими кадрами.

Журналісти не повинні брати зброю до рук з жодних обставин. Якщо ви берете в руки зброю, ви стаєте комбатантом і перестаєте бути журналістом. Кожний має зробити для себе вибір: бути журналістом, або бути комбатантом [2, 3].

Отже, робота військового журналіста має специфічні особливості, тому, на нашу думку, наразі в Україні актуальним є питання спеціальної професійної підготовки саме для журналістів, які працюють у зоні бойових дій. Враховуючи гостроту цього питання, можливим є організація спеціальних курсів підготовки для випускників спеціальності «Журналістика», наприклад в Університеті митної справи та фінансів. Тим більше, що в Університеті є військова кафедра, яка вже готує спеціалістів збройних сил України за чотирма військовими спеціальностями.

Більш поглиблену підготовку військових журналістів можна було б організувати шляхом впровадження магістерської програми «Військова журналістика», на якій українські журналісти могли б опанувати нову спеціалізацію. При цьому є дуже важливим так планувати освітню програму, щоб компетентності наших випускників відповідали професійному рівню військових журналістів країн Євросоюзу та НАТО. Організація такого навчання могла б стати ще одним кроком у процесах євроінтеграції України, а також вступу альянсу НАТО.

Список використаних джерел:

1. Bickler C., Borden A., Chazan Y., Davis A., Jukes S., MacLeod J., Stroehlein A., Sullivan S., Vultee J., West J. Reporting for Change: A Handbook for Local Journalists in Crisis Areas. – Institute for War & Peace Reporting, Washington, 2004. – 241–249 p.
2. Convention (III) relative to the Treatment of Prisoners of War. Geneva, 12 August 1949.
3. Convention (IV) relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War. Geneva, 12 August 1949.
4. Denzin N. The research act in sociology: A theoretical introduction to sociological methods. – London, 1970. – 133–138 p.

5. Ellingwood S., Watson-Boles A. On Assignment: A Guide to Report in Dangerous Situations. – Committee to Protect Journalists, New York, 2004. 6 p.

6. Fielding N. Interviewing. – London, 2002.

7. Franklin S. Staying alive and other tips. – Columbia Journalism Review, 2002: URL: <http://www.journalistsatrisk.org/?article=18#Articles>

8. Gorden R. Interviewing: Strategy, techniques, and tactics. – Georgetown, 1980. – 297 p.

Кодацька Н. О., к.соц.н., доц.,
завідувачка кафедри журналістики
Університету митної справи та фінансів

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ЕТИЧНОЇ РЕКЛАМНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Одним з показників моральної свідомості сучасного суспільства є рекламна комунікація, що виявляє проблеми соціуму з урахуванням його ментальної, історико-політичної та економічної своєрідності. Рекламна комунікація є морально-етичним надбанням суспільства, яке вона інформує та створює економіко-політичні пріоритети. Також рекламна комунікація виявляє рівень морально-етичного стану суспільства у певному актуальному подієво-часовому вимірі, тому сутність реклами неможливо обмежити лише інформаційно-економічним змістом. З розвитком суспільства рекламні форми зазнали значних змін, оскільки реклама виділилась як соціокультурний феномен і виступає як соціальне явище, що несе різноманітні морально-етичні настанови.

Як соціологічне явище етика реклами висвітлюється у працях зарубіжних учених М. Сімон, Х. Танслі, В.О'Барр, які розглядали етичні концепти рекламної комунікації у контексті суспільних парадигм. Як продукт прикладної етики та результат професійної діяльності суб'єктів рекламного ринку, етика реклами розглядалася в дослідженнях, присвячених етиці бізнесу в роботах Т. Гаррет, С. Грейзер, Дж.Д. Коста [1]. У контексті маніпулятивних технологій моральні пріоритети рекламної комунікації вивчається такими ученими, як: М. Філліпс, М. Друмрайт, П. Мерфі, Дж. Хоуд, Р. Дентон [2].

Реклама являє собою сферу, де пріоритети належать проблемам морально-етичного контексту, а ті настанови, що впроваджуються через рекламну комунікацію суспільству, визначають його моральну свідомість. Міжнародні директиви, національне законодавство, кодекси професійної етики висувають морально-етичні вимоги як до суб'єктів рекламної індустрії, так і до реклами як продукту їх діяльності й декларують, якою рекламна комунікація повинна бути. Проте вони не вказують суспільству і фахівцям, яким шляхом слід прямувати, до яких стратегій варто вдаватися і які обирати тактики, технології та інструментарій для забезпечення етичної коректності інформаційного простору, що не протирічить суспільної моралі [3].

Основним джерелом нормативного забезпечення рекламного бізнесу виступають громадські некомерційні утворення, які є однією з форм саморегулювання суспільства. До них належать асоціації рекламистів, створені в США, ФРН, Франції та інших країнах. Американська асоціація рекламних агенцій була ініціатором розроблення таких нормативних документів, як «Стандарти на послуги, що надаються рекламними агенціями», «Стандарти діяльності рекламних агенцій», «Творчий кодекс», «Етичний кодекс реклами в період політичних кампаній», «Типові форми контрактів на розміщення реклами» [1].

Крім того, функціонують такі міжнародні неурядові організації, як Міжнародна торговельна палата, Міжнародний союз асоціацій рекламодавців, Міжнародна організація з PR, Міжнародний союз ярмарків, Європейська асоціація підприємств прямої реклами. Особливу роль відіграє Міжнародна торговельна палата, яка розробляє численні кодекси маркетингової діяльності.

Важливе значення має Міжнародний кодекс рекламної практики, який регламентує етичні стандарти, що ними повинні керуватися всі, хто має відношення до реклами: рекламодавці, виробники реклами, рекламні агенції та засоби масової інформації. Кодекс уперше було прийнято ще в 1937 році, в подальшому він перероблявся в 1949, 1955, 1966, 1973, 1986 роках із метою «забезпечення справедливого балансу між інтересами бізнесу та покупця» [4].

Спочатку Кодекс використовувався лише як інструмент самодисципліни рекламодавців та рекламистів. Він був обов'язковим для виконання всіма учасниками Міжнародного союзу асоціацій рекламодавців, Міжнародної торговельної палати та інших міжнародних організацій із питань рекламного бізнесу, якщо ці країни та окремі фірми були асоційованими членами таких організацій. Сьогодні цей Кодекс використовується в судовій практиці, а також у розробленні національних стандартів реклами з метою забезпечення уніфікації вимог до торгівлі «на благо покупців та всього людства» (Міжнародний кодекс рекламної практики, с. 3) [4].

Отже, етичність рекламної діяльності можна вважати віддзеркаленням суспільної моралі і суспільної свідомості, оскільки саме в ній знаходять відображення економічні особливості конкурентного середовища, соціальні негаразди, політичні протистояння і соціальні конфлікти. З розвитком суспільства рекламні форми зазнали значних якісних змін, оскільки реклама виокремилась як соціокультурний феномен і визнається як соціальне явище, що несе різноманітні морально-етичні настанови. Реклама визначає ціннісні орієнтири як щодо суспільства загалом, так і щодо окремого індивідуума. Таким чином етичні настанови, що надаються суспільству у вигляді реклами, впливають на суспільну свідомість.

Список використаних джерел:

1. Буртак С. Політична реклама як маніпулювання громадською думкою [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ji-magazine.lviv.ua/i-junior/№30-1/burtak.htm> (дата звернення: 11.04.2023).

2. Войтович Н.О. Етичні норми політичної реклами та її особливості в ЗМІ [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/Articles/Kultnar/knp101/knp101_128-130.pdf (дата звернення: 11.04.2023).

3. Грицюта Н.М. Етика рекламної діяльності : навч. посіб. К. : Ін-т журналістики ; Х. : Оберіг, 2008. 256 с.

4. Джефкінс Ф. Реклама: Практичний посібник. Доп. і ред. Деніела Ядіна. Пер. з англ. О.О. Чистякова. 4-те вид. К.: Знання, 2001. 456 с.

Кобзар І. А., студентка
Харківського національного економічного
університету ім. Семена Кузнеця

РОЛЬ ОСВІТИ В ПРОЦЕСІ РОЗВИТКУ І СТАБІЛІЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА ПІД ЧАС ВІЙНИ ТА ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

Освіта є ключовим елементом існування будь-якої держави. Вона формує інтелектуальну та культурну основу суспільства, відіграє важливу роль у збереженні ідентичності нації, забезпечує професійний розвиток та соціальну мобільність громадян, тому важливо зрозуміти, як саме освітні процеси впливають на соціально-економічний розвиток під час війни. Україна стикається з численними викликами у сфері освіти, які потребують ефективного державного регулювання, серед них може бути: нестабільність, обмеженість або відсутність належних ресурсів для освіти: в умовах війни та повоєнного відновлення, що може вплинути на доступність, якість та обсяг освітніх можливостей для населення; втрата потенційних освітніх можливостей через руйнування шкіл, університетів та інших навчальних закладів.

Це комплексне питання пов'язане зі змінами у законодавстві, зменшенням фінансування, організацією навчального процесу, оцінці якості освіти, розвитком науково-методичної бази, підвищенням кваліфікації педагогів, втратою робочих місць та багато іншого. Освіта залишається важливим інструментом для забезпечення розвитку та стабілізації суспільства. У цей час надважливо забезпечити доступ до освіти для всіх шарів населення, зокрема для дітей з території проведення бойових дій та для тих, хто був вимушений переміститися в інші регіони або за кордон.

Наразі 3180 закладів освіти постраждали від бомбардувань та обстрілів, з них 350 зруйновано повністю. Майже 70% студентів мали продовжений доступ до навчального процесу. Водночас у минулому навчальному році під час пандемії коронавірусу ця частка становила 50% учнів. Наразі майже 80% дітей за кордоном не мають постійного доступу до навчального процесу в українських школах [2].

Реконструкція освітніх інституцій та інфраструктури є важливим елементом повоєнного відновлення. Після війни, багато освітніх закладів будуть пошкоджені або знищені, що може призвести до значних викликів у забезпеченні доступу до освіти для населення. Реконструкція передбачає відновлення та модернізацію шкіл, коледжів, університетів та інших освітніх закладів, а також побудову нових закладів, які можуть задовольнити потреби населення у навчанні, включаючи забезпечення будівель необхідним обладнанням, електропостачанням, водопостачанням, опаленням та іншими послугами, які нададуть комфортні умови навчання.

Підтримка ініціатив громадськості: Міністерство цифрової трансформації може сприяти розвитку громадських ініціатив з питань освіти, які ставлять на меті покращення якості освіти в Україні. Наприклад, розвиток волонтерських ініціатив з підтримки навчальних закладів, а також сприяння розвитку освітніх проектів

Важливим також є забезпечення оптимального фінансування системи освіти та забезпечення високої оплати праці педагогічних працівників, що сприятиме підвищенню якості освіти та збільшенню мотивації. Це є однією з найбільших проблем в Україні. Зокрема, згідно з даними Всесвітнього банку, у 2019 році Україна виділяла лише 3,8% ВВП на освіту, що на 2,5% менше за середній показник країн Європейського Союзу. За даними Міністерства освіти і науки України, у 2021 році видатки на освіту склали 5,6% ВВП, що є значно меншим порівняно з іншими країнами Європи та світу. Так, у США видатки на освіту становлять близько 6,6% ВВП, у Європейському Союзі – близько 4,8%, а в розвинених країнах Азії – до 7,2% [5].

Отже, стан системи освіти в Україні залишається проблемним, і першочергово у сфері фінансування, якості навчання, доступності до освіти. Державне регулювання не ефективне через відсутність якісної координації між різними рівнями влади, недостатньою прозорістю та відкритістю процесів, а також через відсутність належного фінансування. Уряд повинен розробити і реалізувати комплексні заходи, щоб забезпечити ефективне державне регулювання системи освіти в Україні. Ці заходи мають включати в себе створення якісної системи фінансування, забезпечення якості навчання та розвитку інфраструктури, а також реформування системи управління освітою та підвищення її прозорості та відкритості.

Список використаних джерел:

1. Міністерство освіти і науки України : <https://mon.gov.ua>
2. Державна служба статистики України: <https://www.ukrstat.gov.ua>
3. Підтримка освіти і науки України під час війни: План відновлення України: <https://mon.gov.ua/ua/ministerstvo/diyalnist/mizhnarodna-dilnist/pidtrimka-osviti-i-nauki-ukrayini-pid-chas-vijni/plan-vidnovlennya-ukrayini-2012>

4. Міністерство цифрової трансформації України. Проєкт «Цифрова освіта» : <https://thedigital.gov.ua/projects/osvita>

5. Середня та вища освіта у проєкті Плану відновлення України: можливості і ризики: <https://cedos.org.ua/researches/serednya-ta-vyshha-osvita-u-proyektii-planu-vidnovlennya-ukrayiny>

Ліннік Д. Ю., аспірант кафедри економіки підприємства
Донбаської державної машинобудівної академії

ОСНОВНІ АСПЕКТИ І ПРИНЦИПИ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

Повномасштабне безпрецедентне воєнне вторгнення Росії до України згенерувало нові виклики для системи державного управління та суспільства. З початку війни половина підприємств були майже, або повністю зупинені, бізнес-активність скоротилася, а у експортерів виникли обмеження через блокаду портів. Понад 25% населення покинули свої домівки. За даними ООН 3 млн українців втратили роботу, а 53% населення ризикують її втратити [1]. Видатки бюджету зросли майже вдвічі через збільшення витрат на оборону, підтримку бізнесу та гуманітарну допомогу. Але незважаючи на такий економічний шок та широкомасштабні воєнні дії в країні економіка продовжує функціонувати.

Через негативні наслідки війни наразі актуальним є питання відновлення інфраструктури, забезпечення енергетичної безпеки, інтеграції економіки у європейський простір та глобальні ланцюги створення вартості, підтримання стійкого економічного зростання та розвитку. Необхідно зазначити що завчасне планування та підготовка в умовах незавершеної війни підвищать шанси на успіх у довгостроковій перспективі відновлення України.

Світ не має проєктів відновлення, схожих за масштабом, потрібним Україні і саме тому є необхідність у створенні власної моделі дій з використанням кращого досвіду країн, які проводили комплекс таких робіт для усунення руйнівних наслідків війни.

Для успішного відновлення мають бути використані такі принципи [2]:

1. Відновленням повинні керувати органи країни, яка потребує відбудови. Ні міжнародні організації, ні громадські не повинні замінювати функції державних інституцій;

2. Відновлення має відбуватися швидко і починатися якомога швидше;

3. Використання цифрових інструментів та відповідної інфраструктури дозволяє боротися з корупцією та підвищувати ефективність використання ресурсів;

4. Залучення місцевої влади та громадянського суспільства мають велике значення для успішного відновлення.

5. Відновлення країни повинно базуватися на економічному відновленні. Фінансова допомога має сприяти економічному зростанню, а не заміщувати його.

Відновлення економіки України має відбуватися з урахуванням її унікального економічного потенціалу та на основі дій відновлення країн які зазнали війни. Серед ключових аспектів економічної відбудови слід виділити:

1. Залучення прямих іноземних інвестицій, грантів та кредитів міжнародних організацій для бізнесу;

2. Повне задіяння наявних українських ресурсів з гарантією захисту економічної свободи, лібералізації податкової та митної політики. На перехідному етапі пріоритет в держзакупівлях надається українським підприємствам;

3. Міжнародна допомога для відновлення повинна відбуватися через траст для забезпечення прозорості її використання;

4. Гарантії безпеки для України з боку країн Заходу;

5. Врахування географічного розташування та людського потенціалу;

6. Створення індустріальних парків та особливих економічних зон для швидкого зростання окремих галузей;

7. Зняття квот та мит для української продукції на ринках країн Заходу протягом перехідного періоду.

Україна має унікальний ресурсний потенціал із запасами вуглеводнів, залізних, титанових та літєвих руд світового значення. Сільськогосподарські угіддя України дозволяють забезпечувати продовольством 1 млрд населення світу, а географічна близькість до ринків Європи та Азії дозволяє значно збільшити обсяги експорту ресурсів [3].

Розвинута морська, залізнична та автомобільна інфраструктура дозволяє експортувати значні обсяги сировинної, аграрної та промислової продукції. Географічне розташування України дозволяє їй виступати логістичним центром між країнами Європи, Азії та Африки.

Для відновлення України необхідне стимулювання приватних інвестицій, при цьому стійке економічне зростання і розвиток мають місце виключно на безпековому фундаменті який має надаватися державою та міжнародним співтовариством. При відновленні необхідно враховувати масштаби руйнувань, довоєнні виклики, інструменти та механізми які сприятимуть відбудові кращого, ніж було, в національному та регіональному масштабах.

Список використаних джерел:

1. Проект Плану відновлення України. Матеріали робочої групи «Відновлення та розвиток економіки» URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/economic-recovery-and-development.pdf>

2. Повоєнне відновлення України. Нові ринки та цифрові рішення. URL: <https://kse.ua/wp-content/uploads/2022/09/Digital-instruments-in-Ukrainian-recovery.pdf>

3. Центр прикладних досліджень. Дослідження «Повоєнне відновлення економіки України» URL: <https://cpd.com.ua/uk/vidnovlennya-ekonomiky>

Сенкевич Г. А., к.соц.ком., доц.,
доцент кафедри журналістики
Університету митної справи та фінансів

РЕКЛАМА НА ТРАНСПОРТІ З ПОГЛЯДУ ДОРОЖНЬОЇ БЕЗПЕКИ

Законом України від 11 липня 2003 року «Про рекламу» визначаються засади рекламної діяльності в Україні, регулюються відносини, що виникають у процесі виробництва, розповсюдження та споживання реклами. Даний документ став головним законодавчим актом щодо регулювання діяльності суб'єктів рекламного ринку [1]. Проте, відсутність контролю за виконанням чинного законодавства з питань рекламної діяльності призводять на практиці до тяжких наслідків, особливо коли йдеться про рекламу на транспорті або ту, що перешкоджає дорожньому руху чи створює небезпеку його учасникам. Так, зокрема, вона має чітко відповідати положенням постанови Кабінету Міністрів України від 10 жовтня 2001 р. № 1306 «Про Правила дорожнього руху» [2].

Відповідно до статті 18 Закону «Про рекламу» розміщення реклами на транспорті погоджується лише з власниками об'єктів транспорту або уповноваженими ними органами (особами). При погодженні розміщення реклами на транспорті втручання у форму та зміст реклами забороняється.

За умови розміщення реклами на транспорті з дотриманням вимог безпеки і правил дорожнього руху забороняється вимагати від власників транспортних засобів отримання дозволів, погоджень, інших документів щодо розміщення реклами. Забороняється розміщення на транспортних засобах:

- реклами, яка повторює чи імітує кольорографічні схеми спеціальних та оперативних транспортних засобів;
- реклами із нанесенням світлоповертаючих матеріалів;
- реклами, яка супроводжується звуковими чи світловими сигналами [4].

Доволі часто на приватному та громадському транспорті використовуються рекламні моделі, котрі мають чітку контрастну відокремленість, що приваблює не тільки увагу споживачів рекламного продукту, а ще й примушує навіть відповідним чином реагувати їхню підсвідомість, викликаючи у людини суперечливі емоційні реакції – збудження, тривогу, інколи, навіть, страх. Це – своєрідні кольорові символи, які свого часу були запропоновані, наприклад, виробниками світлофорів. Запрограмованим кольоровим контрастом поєднання «Червоний – жовтий – зелений» вони надають пішоходові певні сигнали – «Стоп!», «Увага!», «Обережно!», «Безпечно!», «Небезпечно!», тощо. Безперечно, світлофорне регулювання руху виконує як попереджальну, так і заборонну функції, спираючись саме на кольоровий контраст.

Досліджуючи вплив червоного кольору на фізіологічні і психічні функції, слід зазначити, що цей вплив доволі суттєвий і реалізується так: вплив на біологічні функції людини шляхом регулювання біоритмів; вплив кольору на тіло людини; вплив на психоемоційний стан; фізичний і оптичний вплив; вплив на вегетативну і центральну нервову системи; активізація функцій організму [3, с. 221]. Сучасні наукові дослідження свідчать про те, що колір може обумовлювати не тільки психічні реакції, а й певною мірою фізіологічну рефлексію. Червоний колір може одночасно виступати як активатором, так і подразником, він збуджує нервову систему, стимулює діяльність м'язової системи, стимулює залози внутрішньої секреції та сприяє виробленню адреналіну. Так, червоне світло зазвичай підвищує артеріальний тиск, збільшує частоту серцевих ритмів, впливає на глибину та частоту дихання людини.

Теж саме, але в протилежному значенні, можна стверджувати про зелений колір, котрий асоціюється зі спокоем, з рівновагою, певним чином, з гармонією.

Помаранчевий, жовтий, коричневий та фіолетовий кольори також мають потужний емоційний вплив, особливо у разі рекламного візуального повідомлення миттєвого впливу, що дуже часто відбувається на дорозі. На таблиці 1 наводиться вплив кольору на сприйняття рекламного повідомлення.

Таблиця 1

Вплив кольору на сприйняття рекламного повідомлення

<i>колір</i>	<i>Символ зорово-чуттєвого сприйняття</i>				
	<i>відстань</i>	<i>розмір</i>	<i>температура</i>	<i>душевний настрій</i>	<i>гігієнічний вплив</i>
зелений	далекий	зменшує	нейтральний, дуже холодний	дуже спокійний	свіжий
червоний	близький	збільшує	теплий	дратівливий, тривожний	–
помаранчевий	дуже близький	збільшує	дуже теплий	захоплюючий, збудливий	–
жовтий	близький	–	дуже теплий	захоплюючий, збудливий	–
коричневий	дуже близький	–	нейтральний	–	брудний
фіолетовий	дуже близький	–	холодний	агресивно тривожний, збентежений	–

Контраст кольорів на дорозі, повз неї має бути предметом ретельного аналізу з боку органів та установ, котрі мають контролювати рекламну діяльність, особливо ту, що стосується проїжджої частини та транспорту, який стає дедалі швидшим та потужнішим.

У зв'язку з цим норму чинного Закону краще було б доповнити положенням не тільки у сенсі «імітування кольорографічних схем спеціальних та оперативних транспортних засобів», а взагалі заборони імітування контрасту кольорів, котрі використовуються шляховими службами. До того ж дефініція «спеціальні та оперативні служби» постійно розширюється. До неї зараз можна відносити інкасаторський транспорт, той, що належить приватним охоронним структурам, військовий, військово-медичний тощо. Він має свою кольорову специфіку – від маскувально-камуфляжної до попереджуючої (такої, що дозволяє рухатися у зоні забороняючих знаків та порушувати дорожню розмітку).

Виникають питання також до деяких положень вищеозначеного Закону, котрі для контролюючих органів не є чіткими та безапеляційними, наприклад, можна вважати як розпливчате формулювання: «Забороняється розміщувати рекламу на скляних (прозорих) поверхнях транспортних засобів, за винятком випадків, коли для цього використовуються матеріали, які забезпечують безперешкодний огляд з салону транспортного засобу» [4]. Треба чітко визначити поняття «прозорість», «якість матеріалу» тощо.

Окрему увагу слід приділити рекламі на транспорті, яка доповнюється звуковим супроводом. У якості приклада варто розглянути доволі розповсюджені випадки реклами цирку-шапіто у невеличких населених пунктах, коли вулицями пересуваються автівки з яскраво пофарбованими поверхнями та обов'язково – з гучномовцем, через який транслюється рекламний контент. Така пересувна конструкція їздить повз школи, лікарні, дитячі садочки, де порушувати тишу та спокій категорично заборонено. Зазвичай подібні комерційні організації взагалі не звертаються до органів влади за дозволом, зухвало порушуючи законодавство. Інколи у ситуацію може втрутитися поліція, проте тільки у разі порушення правил дорожнього руху.

Згідно з частиною першою статті 26 Закону «Про рекламу» контроль за дотриманням законодавства України про рекламу здійснюють у межах своїх повноважень:

- спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади у сфері захисту прав споживачів – щодо захисту прав споживачів;
- Антимонопольний комітет України – щодо дотримання законодавства про захист економічної конкуренції;
- Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення – щодо телерадіоорганізацій усіх форм власності [4].

Існуюча статистика переконує суспільство у тому, що в деяких регіонах України приділяється недостатня увага рекламі на дорогах та на транспорті з боку контролюючих органів та установ – з кожним роком

збільшується кількість жертв дорожньо-транспортних пригод. Відповідно до абзацу третього частини першої статті 16 Закону «Про рекламу» розміщення зовнішньої реклами у населених пунктах провадиться на підставі дозволів, що надаються виконавчими органами сільських, селищних, міських рад, проте, не тільки органи місцевої влади мають впливати на рекламну діяльність своєї території, а ще й громадські та медіа організації, котрі здійснюють за владою суспільний контроль.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про рекламу». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/270/96-%D0%B2%D1%80#Text>

2. Постанова КМУ №1306 від 10.10.2001 року «Про Правила дорожнього руху». URL: https://kodeksy.com.ua/norm_akt/source-%D0%9A%D0%9C%D0%A3/type-%D0%9F%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0/1306-2001-%D0%BF-10.10.2001.htm

3. Андрушко Л. М., Ясінський В. П. Вплив червоного кольору на психосоматику людини. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна. Львів: ЛьвДУВС, 2013. № 2. С. 221.

4. Процькова А. М. Проблемні питання в законодавстві про рекламу. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_5157

Очередько О. А., студентка

Університету митної справи та фінансів

Чикаренко О. О., к. держ. упр., доц., доцент кафедри журналістики

Університету митної справи та фінансів

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ ЯК СКЛАДОВА ПЕРЕМОГИ УКРАЇНИ

Питання гендерної нерівності залишається актуальним протягом всієї історії незалежності України, а під час повномасштабної збройної агресії РФ актуальність цього питання тільки зросла. Війна може призвести до поглиблення гендерних стереотипів та насильства проти жінок, які стають уразливішими в умовах конфлікту [1].

Україна є однією із держав, котра керується Стратегією гендерної рівності Ради Європи на 2018–2023 роки [3]. Незважаючи на позитивні зрушення у сфері забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, повномасштабна війна РФ проти України загострює існуючі проблеми та створює нові виклики для різних груп жінок і чоловіків, серед яких: дуже багато жінок змушені були покинути свої домівки через війну, та поповнити лави внутрішньо переміщених осіб, втрата доходу, насильство, зокрема сексуальне, пов'язане з конфліктом, ризики торгівлі людьми, тощо. З метою підтримки забезпечення гендерної рівності в

умовах воєнного часу 12 серпня 2022 року Кабінет Міністрів України схвалив Державну стратегію забезпечення рівних прав і можливостей жінок та чоловіків на період до 2030 року та зокрема операційний план з її реалізації на 2022–2024 роки [5]. Ухвалена Стратегія – комплексний документ, який визначає пріоритетні напрями консолідованих дій центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, інститутів громадянського суспільства, суб'єктів господарювання для зменшення гендерної нерівності в усіх сферах життєдіяльності суспільства.

У Стратегії закріплено ключові цілі для вирішення цих проблем, а саме: ефективне та злагоджене функціонування національного механізму забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків; протидія усім формам насильства, включно з насильством пов'язаним із збройним конфліктом; забезпечення рівних прав та можливостей жінок та чоловіків для розвитку у сферах освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, культури та спорту тощо; забезпечення рівної участі жінок та чоловіків у різних сферах економічної діяльності, що створить підґрунтя для гальмування процесів збільшення рівня бідності населення, пов'язаних із агресією РФ в Україні. Реалізація цілей Стратегії дозволить зменшити нерівність жінок і чоловіків у всіх сферах життєдіяльності суспільства, а також впровадити міжнародні та європейські стандарти рівності прав та можливостей жінок і чоловіків [6].

Крім того, виконання завдань, визначених Стратегією забезпечить врахування потреб та інтересів жінок і чоловіків у процесах відновлення та повоєнного розвитку України.

У Збройних Силах України (далі – ЗСУ) за останні роки спостерігається позитивна динаміка щодо забезпечення гендерної рівності. Любов Гуменюк, головний спеціаліст відділу з гендерних питань та зв'язків з релігійними організаціями Департаменту гуманітарного забезпечення Міністерства оборони України, повідомила, що в Збройних Силах України триває тенденція збільшення кількості жінок, які проходять військову службу [4]. Починаючи з 2014 року, їхнє число зросло на 2,5 рази. У передвоєнний час (станом на кінець 2019-го року) жінки склали майже чверть (23%) від загальної чисельності, зокрема 11% – жінки-військовослужбовці і 12% – цивільні працівниці [2].

Стратегія гендерної рівності передбачає забезпечення рівного доступу до служби в ЗСУ для чоловіків та жінок, врахування гендерних аспектів при формуванні військових підрозділів, а також забезпечення захисту жінок-військовослужбовців від насильства та дискримінації на основі статі. У ЗСУ було прийнято нову концепцію гендерної політики, яка передбачає забезпечення рівних можливостей та прав для чоловіків та жінок в усіх сферах діяльності Збройних Сил, включаючи процес військової підготовки та навчання. Проте більше ніж річний досвід повномасштабного збройного конфлікту свідчить, що жінки можуть бути особливо вразливими внаслідок

гендерної нерівності. Вони можуть бути позбавлені своїх основних прав, таких як доступ до медичної допомоги, освіти та зайнятості, а також можуть стати жертвами насильства. Насильство стає особливою проблемою для жінок військовослужбовців, які можуть стикатися з насильством з боку своїх колег чоловіків-військовослужбовців.

Щодо реалізації практичних заходів під час повномасштабної збройної агресії РФ: був проведений круглий стіл у Military Media Center на тему «Війна. Жінки у війську: Чи є слабкості у сильних?» [4]. Учасники обговорювали різні актуальні питання, пов'язані з гендерною рівністю в Збройних Силах України. Вони обмінювалися своїм досвідом військової служби та висловлювали свої думки щодо того, як під час війни змінилося та продовжує змінюватися ставлення до жінок-військовослужбовців. Під час дискусії на тему гендерної рівності в Збройних Силах України, заступник директора Інституту соціальної та політичної психології Національної академії педагогічних наук України, Світлана Чуніхіна, відзначила, що корекція гендерних стереотипів в суспільстві є більш складною, ніж корекція расових та етнічних упереджень [4]. Однак, в Україні спостерігається позитивна динаміка, оскільки відсоток підтримки ідеї рівноправності жінок та чоловіків в армії зріс з 53% у 2018 році до 80% в цьому році. Результати опитування, проведеного у 2022 році показали, що 27% жінок та 71% чоловіків виявили бажання брати участь у бойових діях. Насамперед, 43% опитаних вважають, що жінок потрібно включати в процес конструювання миру після завершення війни.

Людмила Кривець, гендерна радниця начальника Національного університету оборони України, зазначила, що за останні десять років значно зросла кількість жінок, які отримують військову освіту. Вона також наголосила, що згідно зі стандартами НАТО, гендерна рівність означає не лише рівні права та можливості для чоловіків та жінок, але й рівні вимоги, обов'язки, відповідальність та доступ до ресурсів [4]. Оксана Григор'єва, радниця з гендерних питань Командувача Сухопутних військ ЗСУ, нагадала про два значні періоди зростання числа жінок, які вступили до військової служби: у 2014 та 2022 роках, коли жінки відчували покликання до захисту своєї Батьківщини. За її словами, Україна не дуже відрізняється від інших країн, де армії мають патріархальну структуру, проте Україна досить швидко впроваджує гендерну рівність, враховуючи при цьому професійну кваліфікацію, готовність жінок виконувати свої обов'язки та належну фізичну підготовку. «У 2018 році всі необхідні законодавчі зміни, підзаконні акти були впроваджені в силовий блок і з того часу в нас збільшилася кількість жінок-офіцерів. Зараз у нас дві жінки на керівних посадах у армії. Я абсолютно впевнена, що через кілька років у нас буде багато жінок-генералів, як і в інших країнах НАТО», – підкреслила Оксана Григор'єва [4].

Вирішення питання гендерної нерівності в армії є важливим етапом процесу створення професійної та сучасної армії в Україні. Завдяки впровадженню гендерної рівності в ЗСУ з'явилися нові можливості для

жінок в армії, що дозволить покращити їх становище і забезпечити більш ефективний захист країни. Однак, щоб досягти повної гендерної рівності в армії, необхідно продовжувати працювати над імплементацією стандартів НАТО та впровадженням нових політик, які забезпечать рівні можливості для жінок та чоловіків.

Список використаних джерел:

1. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків. Закон України №2866-IV. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/2866-iv-3177>

2. Стан реалізації у Збройних Силах України гендерної політики держави [Текст]: аналіт. звіт за результ. соціол. дослідж. (заключний) / НДЦ ГП ЗС України; викон. О.В. Шевчук, В.С. Михайлов, О.Д. Деточка [та ін.]. К.: 2020. 61 с.

3. Стратегія гендерної рівності ради Європи на 2018 – 2023 роки. URL: <https://rm.coe.int/prems-041318-gbr-gender-equality-strategy-2023-ukr-new2/16808b35a4>

4. У ЗСУ спостерігається позитивна динаміка впровадження гендерної рівності. URL: <https://armyinform.com.ua/2023/03/15/u-zsu-sposterigayetsya-roztyvna-dynamika-vprovadzhennya-gendernoyi-rivnosti/>

5. Уряд ухвалив державну стратегію забезпечення рівних прав і можливостей жінок. URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/novyny/uryad-uhvalyv-derzhavnu-strategiyu-zabezpechennya-rivnyh-prav-i-mozhlyvostey-zhinok>

6. Уряд схвалив стратегію впровадження гендерної рівності у сфері освіти до 2030 року. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/uryad-shvaliv-strategiyu-vprovadzhennya-gendernoyi-rivnosti-u-sferi-osviti-do-2030-roku>

Хілько А. С., студентка

Університету митної справи та фінансів

Кодацька Н. О., к.соц.н., доц., завідувачка кафедри журналістики

Університету митної справи та фінансів

ЗАГАЛЬНА КОНЦЕПЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЖУРНАЛІСТІВ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Тема війни турбувала Україну ще з 2014 року. Багато професійних журналістів виїжджало на місце подій в Донеччині та Луганщині, ризикувало своїм життям, аби дізнатися лише одне – правду. Наразі з початком повномасштабного вторгнення Російської Федерації на територію України всі постулати щодо урегулювання діяльності журналіста в умовах воєнного стану набули особливого та нагального значення. Як наслідок, збільшилася кількість міжнародних заходів щодо забезпечення українських працівників ЗМІ необхідною теоретичною та практичною базою.

Актуальність дослідження зумовлена відповідністю реалізації практичних моментів сучасним військовим реаліям на території України. Метою роботи стало бажання розглянути детальніше специфіку роботи журналістів в умовах бойового конфлікту, проаналізувати основні тенденції та узагальнити суттєві положення.

Військові дії стали катализатором у професійному розвитку журналістів. Згідно з статистикою Комітету із захисту журналістів (Committee to Protect Journalists, CPJ) у 2014 р. під час активної фази конфлікту на Сході України загинуло 5 журналістів. Це стало підставою включити Україну разом із Сирією, Іраком, Ізраїлем, Сомалі та Пакистаном до списку країн, які є найнебезпечнішими для роботи працівників мас-медіа [1].

Тому для кращого забезпечення професійної діяльності українських журналістів наразі необхідно освоїти всі теоретичні та практичні аспекти пов'язані з роботою у зоні бойових дій. Зокрема, Росс Говард окреслив обов'язки, які журналісти повинні виконувати під час висвітлення конфлікту:

- обов'язок зрозуміти конфлікт;
- обов'язок чесно висвітлювати;
- обов'язок висвітлювати передумови та причини конфліктів;
- обов'язок представляти людську сторону;
- обов'язок висвітлювати зусилля щодо досягнення миру;
- обов'язок визнавати наш вплив [2].

Загалом права і обов'язки журналістів у зоні збройного конфлікту визначає міжнародне гуманітарне право (МГП). При цьому, важливими документами також є Гаазькі конвенції і декларації 1899 і 1907 років, Женевські конвенції про захист жертв війни 1949 року і Додаткові протоколи до них 1977 р., резолюції Генеральної Асамблеї ООН [3, с. 16].

Крім того, більшість міжнародних організацій почало проводити чимало підготовчих тренінгів для українських журналістів, аби надати базові знання щодо алгоритму тих чи інших дій в різних військових ситуаціях. Наприклад, Анастасія Власова ділиться наступними думками про прикладну цінність здобутих знань: «На тренінгу від Internews польський спецназівець навчав, як поводитися під час допиту. Потім у мене був випадок у Донецьку в кінці грудня, коли нас затримала бригада «Схід» і мене три години допитували. Поради спецназівця дійсно допомогли. Наприклад, він навчав при допиті дивитися людині на ніс. В ідеалі той, хто говорить правду, дивиться співрозмовнику в очі, а той, хто намагається щось приховати, навпаки, відводить погляд. Якщо ти дивишся на ніс, то людина, яка тебе слухає, не бачить різниці» [4].

Також важливими з точки зору професійної діяльності стали думки Олександри Новосел – журналістки Суспільного, яка опинилася у найгарячіших точках військового зіткнення. Дівчина зазначила: «За три місяці війни я зрозуміла, що жоден блог, чи думки у соцмережах не замінять журналістику, яка дотримується стандартів. У мене є стандарти, і це єдине, що диктує мені правила роботи, але не те, що мені робити. А якщо я поїду звідси, то хто буде розповідати про те, що тут відбувається? Потім за хронікою нашої роботи напишуть підручники з історії» [4].

Таким чином, можна побачити, що стандарти та основні положення щодо діяльності журналістів в умовах воєнного стану стали важливою ланкою для функціонування працівників мас-медіа. Це підтверджується здебільшого реальними прикладами, описаними журналістами, які потрапляли у зону активних бойових дій як 2014 року, так і з повномасштабного вторгнення у 2022 році.

Список використаних джерел:

1. Військова журналістика. URL: <https://www.psdinfo.store/post/%D0%B2%D1%96%D0%B9%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0-%D0%B6%D1%83%D1%80%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%96%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0> (дата звернення: 22.04.2023).
2. Conflict sensitive journalism: handbook by Ross Howard. URL: <https://www.mediasupport.org/wp-content/uploads/2012/11/ims-csj-handbook-2004.pdf> (дата звернення: 22.04.2023).
3. Журналістика в умовах конфлікту: передовий досвід та рекомендації: посібник. Київ: «Компанія ВАІТЕ», 2016. 118 с.
4. Моє завдання – викликати у читача жах, а не огиду. URL: http://mymedia.org.ua/articles/warzone/anastasia_vlasova_dobass.html (дата звернення 22.04.2023).

Шамрай К. О., студентка
Університету митної справи та фінансів
Лесюк О. В., доцент кафедри журналістики
Університету митної справи та фінансів

ТРАНСФОРМАЦІЯ РЕКЛАМНОГО ПРОСТОРУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ

На початку березня разом з закриттям магазинів і виходу з України деяких компаній взагалі зменшився ринок реклами. Згодом, завдяки відновленню роботи, рекламні агентства почали працювати з новими силами та врахуванням воєнних реалій.

Ставлення до російських та білоруських брендів повністю змінилося. Так українська фірма «БЄЛАЯ БЯРОЗА», до війни позиціонувала себе як білоруська, а від початку повномасштабного вторгнення змінила свою юридичну назву та дизайн продукції. Відтепер цей бренд використовує українське виробництво як свою перевагу.

Так вчинила і низка інших, популярний і до війни, українських фірм. В рекламних компаніях таких торговельних марок, як Чумак, Злагода, Галичина, Оболонь та багато інших почали з'являтися вирази «Зроблено в Україні», «Український бренд», «Made in Ukraine», «Підтримуємо ЗСУ». Цей PR-хід не тільки популяризує власне виробництво, а ще й допомагає аудиторії та потенційним покупцям обирати саме українські бренди.

Не залишилось непоміченим використання знакових подій у війні українськими брендами. Жовто-блакитні елементи на іконках додатків можна побачити у Монобанк, Уклон, Мій Київстар, та багато інших. Після визволення Херсону в соціальних мережах українських брендів розпочався тренд з іконкою кавуна.

Українські компанії після подій з кримським мостом розпочали сатиричну серію колажів у Twitter. Першим подала тренд Розетка, забронювавши в Ластівчиному Гнізді місце під офіс. До марафону доєдналася Нова Пошта, АТБ, Укрпошта та ін. Навіть Євген Клопотенко запропонував усім офісам пригоститися його борщем. Пузата Хата, в свою чергу, в Twitter повідомила, що відкриється на Красній Площі в Москві.

Неоднозначною стала реклама бренду Lamel в своїх соціальних мережах. Після підризу кримського мосту в Instagram фірми з'явилися «вогняні» ідеї макіяжу на цю тематику. Через декілька ці історії були видалені через осуд зі сторони аудиторії.

Дискомфорт спричинений війною у своїй рекламі показали і фірми спеціалізовані на товарах для тварин. У рекламі корму показали, що тварини нам дуже вдячні, що ми піклуємося за ними навіть під час тривоги ховаючись у метро і забираємо їх з собою, коли доводиться залишити домівку. Зазвичай такі бренди також приймають участь у гуманітарній допомозі притулкам для тварин, постраждалих від війни, що також зазначають у своїй рекламі.

Досить важливим для покупців є фінансова підтримка ЗСУ та волонтерська діяльність бренду. Так вважають 55% відсотків опитаних українців у соціальному дослідженні від Katar та Google. Такими результатами ефективно користуються рекламні агенції. Починаючи з рекламних благодійних акцій від заправок ОККО «Око за Око», закінчуючи інстаграм-магазинами, котрі в описі зазначають, що відсоток від заробітку йде на допомогу ЗСУ [1].

Згідно з тим же дослідженням лише 17% українців хочуть бачити щасливе життя без війни. Тобто вибір аудиторії – це реклама підлаштована під реалію війни. Так, наприклад, бренд Київстар у своїй нещодавній рекламі зображує дівчину, котра змогла зв'язатися з рідними завдяки цій компанії, не дивлячись на нестійке покриття та поганий зв'язок [1].

Також слід зазначити, що закон про мову в рекламі почав працювати відчутно ефективніше від початку повномасштабного вторгнення. Відповідно дослідженню 46% українців дратує російська мова в українській рекламі. Відтепер навіть маленькі Instagram-магазини використовують виключно українську мову у рекламі свого магазину, або його послуг.

Однак суспільством почали поширюватись думки, що патріотична реклама повинна бути соціальною, але не комерційною. Серед магазинів стало популярним використовувати недоречні елементи, пов'язані з війною, щоб залучити більше українців. Наприклад називати піцу «Пес Патрон», ковбаска «ЗСУ» та «Буча-комбуча». Подібні ситуації порівнюють із «шароварщиною». Така реклама не прославляє ЗСУ, не показує українську культуру, а спалює її.

Аудиторії притаманна думка, що така реклама має корисливий мотив і не має нічого спільного із патріотизмом та підтримкою Збройних Сил України. Як наслідок Верховна Рада України внесла закон про заборону використання елементів пов'язаних з війною у комерційних цілях. Закон працює майже на всі категорії реклами, окрім фільмів та кіно.

Ідея обмежити український рекламний простір з'явилася через надмірне використання військово-патріотичної тематики. Вищезазначений закон заборонятиме недоречне використання трагічних подій війни, постраждалих міст України та іншого в рекламі товарів, або послуг, або реєстрації товарних знаків. Саме через відсутність таких правил і почався ланцюг неприпустимої реклами.

Грань між цікавою доречною патріотичною рекламою та ганебними спробами хоч за рахунок війни розрекламувати свій бренд дуже тонка, тому цей закон вважають недоробленим. В планах є внесення правок до середини літа 2023 року.

Список використаних джерел:

1. Опитування: 44% споживачів вважають, що вони не повністю представлені у рекламі. URL: <https://retailers.ua/uk/news/management/12435-opros-44-potrebiteley-schitayut-cho-oni-ne-polnostyu-predstavleniyi-v-reklame> (дата звернення: 10.04.2023).

2. Реклама, що надихає: які патріотичні ролики з'явилися з 24 лютого. URL: https://24tv.ua/reklama-shho-nadihaye-yaki-patriotichni-roliki-zyavilisya-24_n2198498 (дата звернення: 10.04.2023).

Berezivskyi Z. P., Ph D., Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Economics
Berezivska O. Y., Ph D., Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Tourism
Lviv National Environmental University

FEATURES OF THE EDUCATIONAL PROCESS IN INSTITUTIONS OF HIGHER EDUCATION OF UKRAINE IN THE CONDITIONS OF MARTIAL LAW

With the beginning of the full-scale military invasion of the Russian Federation in Ukraine, in the conditions of martial law, the education system, like all other spheres of society, underwent strong changes. According to the Decree of the President of Ukraine "On the introduction of martial law in Ukraine" № 64/2022 of 24.02.2022 [3]. From February 24, 2022, the Ministry of Education and Science recommended all educational institutions to temporarily stop the educational process by introducing forced vacations for two weeks (from February 28 to March 11, 2022). This period was used to restore the educational process in order to ensure safe conditions in higher education institutions and reduce threats to the life and health of participants in the educational process.

After the end of the vacation, the recommendations of the Ministry of Education and Science included the resumption of the educational process in a distance or mixed format in those regions of Ukraine where it was safe. Thus, in March 2022, higher education institutions resumed training in 15 regions of Ukraine, in 4 regions they remained on forced vacation until March 22, and later, from March 28, 2022, they also resumed distance learning in Kyiv [1]. And as of October 2022, 37 % of Ukrainian higher education institutions have started the new academic year remotely (online), 9 % – offline, 54 % – in a mixed form of education.

As a result of hostilities and temporary occupation of certain territories of Ukraine, many people were forced to leave their homes, which significantly affected learning process.

The main consequences of the war for the system of higher education in Ukraine were:

- ✓ human losses among workers and students of education;
- ✓ forced relocation of students, teachers and potential applicants abroad and on the territory of Ukraine, stay in temporarily occupied territories or forced deportation to the Russian Federation;
- ✓ destruction of educational institutions of all levels and, as a result, forced suspension of the educational process and (or) transition to distance learning.

In order to continue the educational process and preserve the lives of employees and students as much as possible, the administrations of higher education institutions located in the temporarily occupied territories were mostly moved to neighboring unoccupied regions or to the western regions. The war, in addition to physical violence, also brought psychological problems.

During the planning and organization of the educational process in educational institutions in Ukraine during the martial law, it is necessary to take into account the peculiarities of each specific region, namely:

- ✓ constant threats of missile strikes, artillery fire or aerial bombardment;
- ✓ proximity to places of hostilities and stay in occupied territories;
- ✓ an unpredictable schedule of air alarms, which are announced at different times and vary in duration in cities and regions;
- ✓ introduction of curfew (sometimes for several days);
- ✓ availability of digital devices and constant communication for teachers and students to organize the educational process;
- ✓ interruptions in electricity supply and mobile communication during the blackout period.

Ministry of Education and Science of Ukraine, international organizations, regional organizations, military administrations and the international community are making considerable efforts to development of recommendations and mechanisms for the protection of participants in the educational process, planning the educational process in emergency situations and military operations [2]. With the beginning of the war, education faced many new challenges and problems. Some of these problems have been solved, the rest will still need to be solved.

Consequently, the war made unpredictable adjustments in the life of the population of Ukraine and directly affected the conditions of the educational process. In the conditions of martial law, we must respond to its challenges and at the same time ensure the provision of quality education, which requires additional mobilization of efforts by the entire teaching staff and each teacher in particular. Today, it is extremely important to preserve the integrity of student and teaching teams and to provide students with quality knowledge.

References:

1. Education: Impact of the War in Ukraine (May 2022). The World Bank. 2022. URL: <https://reliefweb.int/report/ukraine/education-impact-war-ukraine-may-2022> (date of access: 10.04.2023).
2. Ministry of Education and Science: Digital transformation of education in the focus of attention of donors and partners. Government portal. 2022. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/mon-cifrova-transformaciya-osviti-u-fokusi-uvagi-donoriv-ta-partneriv> (date of access: 11.04.2023).
3. On the introduction of martial law in Ukraine: Decree of the President of Ukraine dated 02/24/2022 № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (date of access: 12.04.2023).

Sova O., PhD in Economics, Assistant Professor,
Ptoukha Institute for Demography and Social Studies
of the National Academy of Sciences of Ukraine

POST-WAR DEVELOPMENT OF THE UKRAINIAN INFORMATION AND COMMUNICATION SPHERE

Rapid scientific and technical progress in the field of information technologies has proven that investing in the development of information and communication infrastructure is an important factor in the country's economic security.

And the formation of the concept of the information society prompts us to define the development of the information and communication infrastructure of Ukraine as a priority task of its post-war recovery.

The global process of active formation and large-scale use of information resources has become a feature of the economies of the developed countries of the world, as it intensively spreads fundamentally new models of social integration, socio-political activity, administrative and economic management, etc. Due to targeted systematic efforts using the available scientific, personnel and technological potential, Ukraine is able to join the benefits that developed countries have from the field of information and communication technologies.

In modern realities, the leading place in Ukraine should be given to the creation of conditions for innovative development of the economy, social progress and satisfaction of informational needs in the realization of citizens' rights.

This is facilitated by the further development of electronic governance (e-governance) and electronic democracy (e-democracy). The introduction of e-governance and e-democracy technologies aims to stimulate the political activity of an individual and contribute to his political socialization. A single portal of state services “Diia” functions, the list of which is constantly growing. In the conditions of martial law, services have been opened for grant support for starting one’s own business, obtaining a preferential state mortgage for citizens who can claim to receive the service

In order to neutralize information attacks and effectively counter aggression in the media field, the national information space is divided into certain segments: information fields of territories and large cities with a million inhabitants, communication and content environments of settlements and united territorial communities, geo-positional points of individual information objects [1].

The organization of an effective information space protection system should be based on the creation of authorized bodies that will be responsible for informatization and training of specialists in this field. In the conditions of the continuation of the digital revolution, more and more attention is paid to electronic means of communication due to increased requirements for the sustainable functioning of the telecommunications network itself. We note that the level of influence of electronic communications on the safe functioning of critical infrastructure objects is growing along with the increasing pace of digitalization of the socio-economic system of Ukraine.

Ukraine has actively participated in digitalization processes, primarily in the spheres of business, educational, cultural, and environmental activity. Certain successes have been achieved in various spheres of life. During the post-war development, conditions will be created for Ukraine to enter the global information environment on a parity and legal basis, which will positively affect the innovation and investment development of strategically important branches of the domestic economy. In order to make effective management decisions regarding the successful development of the domestic market infrastructure, it is advisable to use the information of the Cities4Cities platform, the Congress of Local and Regional Authorities of the Council of Europe, the European Alliance of Cities and Regions for the Reconstruction of Ukraine, which is focused on the broad involvement of stakeholders in the implementation of restoration tasks.

The initiative of the Ministry of Digital Transformation, in particular the “IT Generation” project, whose goal is to accelerate the training of specialists of various profiles (primarily, technical and managerial) for the needs of the IT sphere, will contribute to the solution of this task [2]. The project will be implemented from June 2022 in partnership with private IT schools that select, train and employ potential candidates for vacant positions.

In the future, as before 2022, Ukraine will maintain the leading position in the level of development of open data field, changing only the conditions of access depending on the situation in the country. Open data can be the foundation for the implementation of the plan for the rapid reconstruction of the

state and a tool for the development of a democratic legal society. This year, Ukraine took 2nd place in the Open Data Maturity 2022 rating among 35 countries. In 2021, we were in sixth place, and in 2020 – in 17th place. This year, the maturity level of open data in Ukraine is 97%. While the average figure in Europe is 82% [3].

In the post-war period, it is necessary to ensure the technologization and innovation of the recovery of the country's economy with sufficient personnel potential. In this regard, the development of the infrastructure intended for the provision of educational services in the direction of information and communication technologies will become a priority, and any initiatives will be extremely important for the acceleration of recovery processes in the country.

References:

1. Король В. Національний інформаційний простір – яким йому бути? 18.11.2019. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/2820152-nacionalnij-informacijnij-prostir-akim-jomu-buti.html>
2. Борняков О. IT Generation: як отримати безкоштовну IT-освіту. 26.08.2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/08/26/690880/>
3. Україна друга в Європі в рейтингу відкритих даних. Міністерство цифрової трансформації України. 14.12.2022. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/mintsyfyry-ukraina-druha-v-ievropi-v-reitynhu-vidkrytykh-danykh>

Влащенко В. Є., студентка
Університету митної справи та фінансів

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА АДАПТАЦІЯ ДІТЕЙ ВПО У ВОЄННИЙ ЧАС

Питання психологічної адаптації вимушених переселенці та їхня інтеграція актуальне для українського суспільства ще з 2014 року, тоді як в 2022 році з початком повномасштабної збройної агресії РФ проти України, воно набуло більш гострого та розповсюдженого характеру. За опублікованими даними Мінреінтеграції України на кінець 2022 року в Україні зареєстровано 4,8 мільйонів ВПО. З цієї цифри майже 1 мільйон складають діти – представники більш вразливої верстви населення, що через незрілість та малий досвід набагато гірше переживають стресові ситуації, борються з наслідковим відчуттям безпорадності, страху, тривоги [3]. Тому потребують особливої уваги до їх морально-психологічного стану та підтримки в процесі соціально-психологічної адаптації та інтеграції в нову громаду.

В даному випадку варто говорити саме про соціально-психологічну адаптацію, адже перед дитиною, яка пережила важку кризову ситуацію, постає виклик у вигляді входження в нове соціокультурне середовище, побудови нових соціальних зв'язків, разом із переживанням важкого психологічного досвіду та налагодження морального стану. О. Урбанович тлумачить соціально-психологічну адаптацію, як взаємодію особистості і соціального середовища, процес активного пристосування особистості до середовища, що змінилося, засвоєння відносно стабільних його умов [1].

Психологи зазначають, що різка зміна місця проживання має найбільш травмуючий вплив на дітей віком від 3 до 15 років, що призводить до різних змін емоційно-вольової сфери, спричиняє суттєві психологічні зміни у поведінці та психологічну кризу. Основними найпоширенішими ознаками порушення психологічного стану є поява дратівливості, агресивної поведінки, порушення комунікативних навичок, відчуття ізольованості, неповноцінності, втрати розуміння дорослих. Психологиня І. Трубавіна також додає до цих ознак страх перед змінами, турботи за майбутнє, низьку самооцінку, почуття провини, підвищений рівень стресу, конфліктність, нездатність та небажання висловлювати власну думку, відчуженість. Наслідками також є порушення сну, психосоматичні порушення, криза ідентичності, порушення емоційного розвитку у тих дітей, які стали свідками бойових дій, викривлення картини світу та спотворення його сприйняття [4]. З цього можна зробити висновок, що пошук та розвиток найбільш дієвих шляхів педагогічно-психологічної взаємодії з дітьми має стати центральною частиною соціальної роботи з ними.

На вирішення даного питання можна поглянути через призму піраміди потреб А. Маслоу, кожен вищий рівень якої неможливо задовільнити без повноцінного задоволення попереднього. Тому першим кроком в успішній соціально-психологічній адаптації дитини має стати задоволення фізіологічних потреб та потреб безпеки: забезпечення житлом, продуктами харчування, необхідним медичним доглядом, допомогою психолога. Коли дитина отримала відчуття безпеки та пододала відчуття шоку, безпорадності, нагальною стає потреба належності до групи та комунікації. Найперша можливість для її реалізації – введення дитини в освітній процес. Але в даному випадку процес адаптації має бути двостороннім, що виражається як готовністю дитини-переселенця до вибудови зв'язків в новому середовищі, так і готовністю групи сприйняти нового індивіда. Варто враховувати, що рівень адаптивності таких дітей через травмуючий досвід достатньо низький порівняно з іншими дітьми, що було доведено дослідженнями проведеними в Полтавських школах. Зокрема, серед представників ВПО дезадаптованих – 22 %, неадаптованих дітей – 37 %, а 41% мають високий рівень адаптованості. Тоді коли серед інших учнів неадаптованих – 17%, а решта – мають високий рівень адаптованості [2]. Тож, на нашу думку, шкільним психологам варто проводити відповідні тренінги в класах, в яких з'являються нові учні, та разом із вчителями різними способами заохочувати до прийняття дитини-переселенця, створення дружньої атмосфери відкритості та підтримки.

Відчуття належності до колективу, неворожості зовнішнього середовища, поява нових друзів мають безперечно важливу роль. Атмосфера в сім'ї та підтримка батьків грає також важливу роль. Тому робота з психологом має проводитися не тільки з дитиною, але і з дорослими стільки скільки потрібно. Адже практично доведено, що навіть після задоволення вище перелічених проблем психологічна травма у дитини залишається і дає про себе знати ще довгий період. Час необхідний для подолання цієї травми та її критичність залежить від умов, які пережила дитина, віку, особливостей її характеру, темпераменту, рівня стресостійкості та інших індивідуально-психологічних ознак особистості, що також треба враховувати.

Внаслідок такої соціально-психологічної роботи сформований стан адаптованості має характеризуватися здатністю дитини задовольняти свої потреби, навчатися, вибудовувати комунікативні зв'язки з батьками та оточуючими, адекватно сприймати себе та навколишній світ.

Список використаних джерел:

1. Жданович Ю. М. Особливості адаптації дітей вимушених переселенців. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. 2017. Вип. 21 (1). С. 204–214.
2. Зозуль Т.В. Адаптації дітей молодшого шкільного віку із сімей вимушених переселенців. *Психологія і особистість*. 2018. № 2(14). С. 85–94.

3. Мінреінтеграції: підсумки 2022 року. Режим доступу: <https://minre.gov.ua/wp-content/uploads/2023/01/prezentacziya-za-2022-rik-5-nova.pdf>

4. Трубавіна І.М. Проблеми внутрішньо переміщених осіб в Україні як основа соціально-педагогічної роботи з ними . *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2015. № 8. С. 434–446.

Горобець О. Р., студентка
Університету митної справи та фінансів

ФОРМУВАННЯ АДАПТИВНИХ КОПІНГ-СТРАТЕГІЙ СТУДЕНТІВ

Проблема копіngu як унікального способу взаємодії особистості з важкими життєвими ситуаціями почала розглядатися в другій половині ХХ ст. Термін “копінг” був запропонований Абрахамом Маслоу. Вивчення проблеми копінг-поведінки продовжили такі дослідники, як Р. Лазарус та С. Фолкмен, П. Коста та Р. Маккрей, У. Лер та Х. Томе. Водночас основні підходи до розуміння копінг-поведінки переважно розроблені їх послідовниками – зарубіжними дослідниками (S. M. Miller, M. L Green).

Спочатку, поняття «копінг-поведінка» (або копінг-стратегія) використовувалося в рамках психології стресу, і було визначено як сума когнітивних та поведінкових зусиль, що витрачаються індивідом для ослаблення впливу стресових ситуацій.

Успішне подолання стресу залежить від використовуваних стратегій та ресурсів особистості. Критерієм успішності цього процесу може бути розвиток ресурсів особистості. Чим менший рівень ресурсів, тим частіше зустрічається дезадаптивність і соціальна ізоляція особистості [1].

Вважаємо, що одним з найкращих способів формування адаптивних копінг-стратегій студентів є тренінг. Під тренінгом ми розуміємо спосіб створення нових функціональних утворень, що управляють поведінкою [2]. Надалі пропонується програма навчального тренінгу, розробленого нами для формування адаптивних копінг-стратегій студентів. Її метою є формування адаптивних копінг-стратегій за допомогою передачі знань та розвитку навичок опору стресам, усунення стереотипів поведінки за допомогою його довільного регулювання.

Продуктивність копінг-стратегій зумовлюється розвитком довільного регулювання. У нашому розумінні довільне регулювання – це складний процес, який функціонує як єдність двох рівнів. З одного боку, це управління особистістю безпосереднім перебігом поведінкового акту на всіх етапах його розгортання – від мотивуючих детермінант до кінцевої мети та її оцінки (тобто поняття «довільність»). А з іншого – це дія самоконтролю і волі, тобто це безперервне простеження особистістю всіх ланок регуляції поведінки, подолання перешкод, постійний “звіт” особистості перед собою, коли людина стає відповідальною за свої вчинки, за поведінку в цілому (що прийнято вважати вольовою регуляцією).

Таким чином, розвиток довільності можливий через формування позитивних звичок або навичок стресоволодіючої поведінки, поступову побудову власних програм поведінки. А розвиток вольової регуляції – у вигляді впливу на механізми свідомості, тобто формування самосвідомості, що є новоутворенням підліткового віку. Таким чином, довільна регуляція виступає в глибокій внутрішньої єдності з самосвідомістю та емоційно-вольовим компонентом. Відповідно, особливістю даної програми є поєднання елементів тренінгової роботи, (тобто розвиток особистісної сфери, включення особистісного ставлення та механізмів свідомості) та корекційно-розвивальних вправ, спрямованих на демонстрацію неадекватності, недоцільності деяких способів реагування та моделей поведінки, формування потреби у зміні своєї поведінки, через навчання певним навичкам, розвитку властивостей уваги, самоконтролю, саморегуляції. Тим самим, забезпечуючи вплив одночасно на обидва рівні, розвиваючи довільне регулювання загалом. Прогнозується поступовий перехід студента з пасивної позиції «жертви» та «споживача» в активну – суб'єкта діяльності з вирішення проблем [3].

Отже, копінг-поведінка – це форма поведінки, що відбиває готовність індивіда вирішувати життєві проблеми. Ефективне подолання стресових ситуацій можливе в тому випадку, якщо особистість задіює когнітивні ресурси та ресурси організму та керує своєю поведінкою з метою впоратися та зміною проблемних ситуацій. Нами було розроблено програму тренінгу, спрямованого на для формування адаптивних копінг-стратегій студентів. Його вплив на особистість та результативність ще потребують подальших досліджень.

Нині все більшої актуальності набуває вивчення проблеми подолання особистості з різного роду стресогенними ситуаціями сучасного життя. Особливого значення ці питання набувають у студентському віці, адже це період з підготовки до виходу в доросле життя з його невизначеністю, необхідністю орієнтуватися і приймати правильні рішення, здійснювати життєві вибори. Завдання цього віку досить складні, що викликають різні емоційні переживання внаслідок суперечливих внутрішніх тенденцій дітей, щодо особистісного самовизначення. А тому для студентів є важливим розуміння копінг-стратегій, які вони використовують.

Список використаних джерел:

1. Діденко Г. О., Шебанова Г. О. Копінг-поведінка у сучасних психологічних дослідженнях. *Проблеми сучасної психології*. 2018. Вип. 39. С. 368–379.
2. Бех І.Д. Категорія «ставлення» в контексті розвитку образу «Я» особистості. *Педагогіка і психологія*. 1997. № 3. С. 52–56.
3. Панфілова Г.Б. Впровадження тренінгових форм роботи з формування позитивної Я-концепції студентів в умовах геополітичних викликів сьогодення. *Теорія і практика сучасної психології: збірник наукових праць*. Запоріжжя, 2018. Вип. № 5. С. 153–156. Режим доступу: http://www.tpsp-journal.kpu.zp.ua/archive/5_2018/32.pdf

Горобець І. А., студентка
Університету митної справи та фінансів

САМООЦІНКА ЯК КРИТЕРІЙ ПСИХОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ У НАВЧАЛЬНІЙ ГРУПІ

Вивчення самооцінки як психологічного феномену є надзвичайно актуальним у сучасному суспільстві, особливо для студентів, які активно засвоюють соціальний досвід. Створення психологічних умов для виховання самооцінки є важливим, як і розвиток психічного здоров'я. Таким чином, дослідження самосвідомості, включаючи самооцінку, стало широко поширеною темою в психологічній літературі. Найбільш ґрунтовним і повним вважаємо визначення Застело А., що розглядає психологічну безпеку особистості як «складну багаторівневу динамічну систему, яка визначає рівень суб'єктивної захищеності людини, її здатність підтримувати оптимальний рівень свого функціонування, спроможність усвідомлення чинників і механізмів усунення зовнішніх та внутрішніх загроз, а також можливість збереження оптимального стану функціонування взаємодії в різних площинах соціально-психологічного простору життєдіяльності» [1, с. 29]. Під психологічною безпекою особистості студента, Шинкар М.І. розуміє «динамічний процес захищеності особистості від різного виду психологічних загроз і визначенні стратегій забезпечення психологічної безпеки студентської молоді в освітньому середовищі» [2, с. 77].

Вирішальну роль у психологічній безпеці студентської молоді відіграє самооцінка. Як ствержує Онуфрієва Л. А., «самооцінка є складним особистісним утворенням, що відноситься до фундаментальних властивостей особистості та інтерпретується як особистісне утворення, що бере безпосередню участь в регуляції поведінки і діяльності людини, як автономна характеристика особистості, її центральний компонент, що формується при активній участі самої особистості і відображає своєрідність її внутрішнього світу» [3, с. 397]. Отже, самооцінка важливий критерій, який відображає рівень психологічного благополуччя особистості та її здатність долати виклики та труднощі в освітньому процесі.

Саме тому на базі закладу вищої освіти: Університету митної справи та фінансів було організовано дослідження уявлень про себе студентської молоді. Вибіркова сукупність досліджуваних складала 41 особа, здобувачів вищої освіти 1–4 курсів, віком (18–22 р.), різних спеціальностей.

Досліджувані пройшли опитування за методиками Століна В.В. та Пантелєєва С.Р. (визначення самоствавлення особистості), Шварцера Р. та Єрусалема М. (шкала загальної самоефективності), Духновського С. (суб'єктивна оцінка міжособистісних відносин (СОМО)).

За результатами опитування за методикою, яка визначає суб'єктивну оцінку міжособистісних відносин (СОМО), вбачається, що найвищий показник в групі досліджуваних (20 студентів) наявний за показником «високе значення» (48,78%). Вагому частину досліджуваних (18 студентів) складають наявні показники «середнього значення» (43,90%) і всього 7,32% (3 студента) з «низьким значенням». Дані свідчать про домінування серед досліджуваних таких тенденцій особистості як яскраво виражений намір підпорядкувати собі інших, домінувати над ними, експлуатувати їх.

За результатами опитування за методикою, яка представляє шкалу самоефективності, вбачається, що дуже високий рівень самоефективності виявлено лише в одного досліджуваного, 31,7% досліджуваних мають вище за середній рівень, 29,27% – середній. Таким чином, більшість досліджуваних імпонують себе як успішні та ефективні у своїй діяльності особи.

За результатами опитування за методикою щодо визначення самоствавлення особистості, вбачається, що 23 досліджуваних (56,1%) властиве дружнє ставлення до себе, згода з самим собою, схвалення своїх планів та бажань, емоційне, безумовне прийняття себе таким, який ти є, нехай навіть з деякими недоліками. Однак, у всіх інших показниках досліджуваних можна схарактеризувати наступним чином: їм не вистачає відвертості, впевненості в собі та власної гідності, вони схильні бути осторонь і відсторонені від свого внутрішнього світу.

Таким чином, отримані дані емпіричного дослідження складових «Я-концепції» студентської молоді демонструють різний рівень суб'єктивної оцінки міжособистісних стосунків, самоефективності та самооцінки. Більшість досліджуваних мають середній рівень суб'єктивної оцінки міжособистісних стосунків, причому значна частина має високі показники, що свідчать про дисгармонійність міжособистісних стосунків. З точки зору самоефективності більшість досліджуваних вважають себе успішними та ефективними у своїй діяльності. Проте, що стосується самооцінки, то більшість досліджуваних мають низькі показники, і лише одиниці – високі. Це свідчить про те, що більшість досліджуваних мають негативне самосприйняття та схильні критично ставитися до себе.

Дослідження підкреслює необхідність цілеспрямованих втручань, які можуть допомогти студентам підвищити їхню самооцінку та сприяти їхній психологічній безпеці. Рекомендаціями для студентів, щоб сформувати власну здорову самооцінку можуть бути: зосередження на своїх сильних сторонах; постановка реальних цілей; оточення себе позитивними людьми.

Список використаних джерел:

1. Застело А. О. Психологічні аспекти визначення безпеки особистості. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом*. Психологія. 2021. Вип. 1. С. 26–30.

2. Шинкар М.І. Психологічна безпека особистості студента. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського*. Серія: Психологія. Том 32 (71). № 1. 2021. С. 74–80.

3. Онуфрієва Л. А. Самооцінка як складова Я-концепції майбутніх фахівців соціономічних професій. *Проблеми сучасної психології*. 2013. Вип. 22. С. 396–412.

Івоніна Х. С., студентка
Університету митної справи та фінансів

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СПРИЙМАННЯ МІЖОСОБИСТІСНОГО КОНФЛІКТУ ЧОЛОВІКАМИ І ЖІНКАМИ

Конфлікти – це важливі явища соціального життя, які відображають відмінності цілей, інтересів, позицій, думок або поглядів різних людей. Проблема виникнення та розв'язання міжособистісних конфліктів знаходить відображення в роботах психологів різних напрямів, а саме: психоаналітичного (А. Адлер, З. Фрейд та К. Г. Юнг); соціометричного (Дж. Морено); соціотропного (У. Мак-Дауголл, С. Сігеле); теорії групової динаміки (Д. Креч, К. Левін); етологічного (К. Лоренц, Н. Тінберген).

Серед українських досліджень, проблематику конфліктів вивчали: І. С. Булах, О. В. Винославська, А. М. Гірник, Л. В. Долинська, Г. В. Ложкін, В. М. Кушнірюк, М. І. Пірен, Н. І. Пов'якель, І. В. Шама, М. О. Русиник, О. О. Руденко, Н. П. Сергієнко, Ю. О. Бабаян, І. В. Скачко, Л. А. Білоконенко, Т. А. Яновська.

Розуміння відмінностей в сприйнятті міжособистісного конфлікту чоловіками та жінками важливе для формування стратегії розв'язання таких конфліктів та медіації в організаціях, колективах, в сімейному консультуванні тощо.

Перші дослідження відмінностей між чоловіками та жінками психологи почали проводити ще в ХІХ ст. На сьогоднішній день психологи вважають, що гендерні відмінності проявляються як в пізнавальній, так і в поведінковій сферах людини.

Гендер – це соціально біологічна характеристика людини, за допомогою якої соціум дає тлумачення поняттям «жінка» та «чоловік» [1].

Гендерні відмінності – це різниця в поведінці, яка пов'язана зі статтю учасників конфлікту. Вони викликані не тільки різними інтересами, цінностями, але і підходами для вирішення конфліктів.

Дослідження показують що у вирішенні конфліктів жінки більш схильні спиратися на думку інших людей, тому для жінок в таких ситуаціях значну роль грає посередник. На думку І. Калабіхіної це пояснює той факт, що жінки в більшій мірі просять допомогу у інших людей, лікарів, психологів, психотерапевтів, таким чином вони намагаються позбутися психологічної напруги через розмову з іншою людиною. Також І. Калабіхіна вважає, що чоловіки, коли обирають людину яка буде посередником у конфлікті, приділяють увагу її діловим статусним параметрам, а жінки, окрім цього, звертають увагу на її зовнішність.

До джерел зародження конфліктів можна віднести різницю уяви жінок та чоловіків: жінки переважно мають мимовільну, конкретну і репродуктивну уяву, а чоловіки – мають довільну, абстрактну і продуктивну уяву.

Отже, можна сказати, що чоловіки більш спокійно та раціонально ставляться до різних ситуацій ніж жінки, і що саме жінки в більшій частині ситуацій починають конфлікт, а точніше, з'ясування відносин. Але бувають і винятки, коли чоловіки більш імпульсивні, ніж жінки.

Є. Ільїн виявив різницю в вирішенні конфліктів, які з'являються в сім'ях. Більшість жінок при вирішенні конфліктної ситуації схиляються до стратегії «компроміс» та проявляють терпимість. І. В. Грошев виявив, що під час конфліктних ситуацій чоловіки більш налаштовані на стратегії суперництва та компромісу з опонентом, а ось жінки в більшій частині схильні до стратегій співробітництва та пристосування. Характерна для чоловіків установка на змагання може заважати чоловікам брати до уваги інтереси оточуючих. Щодо стратегії уникання конфліктів, то дана стратегія однаково виражена як у чоловіків, так і у жінок [1; 3].

Під час аналізу психологічної літератури, було з'ясовано специфічні гендерні відмінності в стосунках у жіночих та чоловічих колективах. Так наприклад, в колективах, які складаються тільки з чоловіків частіше виникають ділові та виробничі конфлікти, а в колективах, які складаються тільки з жінок, частіше виникають емоційні конфлікти [2].

Було визначено, що чоловіки у конфліктних ситуаціях частіше ніж жінки орієнтуються саме на вирішенні нагальних питань, вони схиляються до ділових реакцій і розв'язують конфлікти конструктивно. Водночас жінки частіше спираються на дотримання правил, норм, стандартів та ролей [2].

Отже, конфлікт – це зіткнення протилежно спрямованих цілей, інтересів, позицій, думок або поглядів двох або декількох людей. Важливу роль у виникненні відкритих конфліктів грають гендерні відмінності сприйняття та поведінкової регуляції. Жінки та чоловіки часто розуміють цілі спілкування по-різному, так само як і надають різну вагу самому конфлікту. Також чоловіки та жінки мають відмінні стратегії у вирішенні протиріч. Поведінка людей у конфлікті являє собою складний процес, який залежить від великої кількості факторів.

Розуміння відмінностей в сприйнятті міжособистісного конфлікту чоловіками та жінками буде корисним для практичного психолога, що здійснює психологічний супровід колективів, психологічну підтримку громадських проектів, медіацію в конфліктах, сімейне консультування та консультування подружніх пар. А також буде корисним для людей, завдяки цим розумінням їм буде легше знаходити спільну мову з іншими людьми та запобігати виникненню конфліктних ситуацій.

Список використаних джерел:

1. Берн Ш. Гендерная психология. М., 2001. 320 с.
2. Ложкін Г. В. Пов'якель Н. І. Психологія конфлікту: теорія та сучасна практика: навчальний посібник. К.: Професіонал, 2006. 416 с.

3. Русинка І. І. Конфліктологія: Психологія технології запобігання і управління конфліктами: навч. посіб. К.: Професіонал, 2007. – 332 с.

Івчук С. Р., студентка
Вінницького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету
Кокарча Ю. А.,
доцент кафедри права
Вінницького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету

ЕТИКА ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ: ДОСЛІДЖЕННЯ МОРАЛЬНИХ ТА ЕТИЧНИХ ПРОБЛЕМ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ВИКОРИСТАННЯМ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В РІЗНИХ СФЕРАХ ЛЮДСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Тема етики використання штучного інтелекту є дуже актуальною в сучасному світі. Штучний інтелект вже застосовується в різних сферах, включаючи медицину, фінанси, транспорт, виробництво та інші галузі.

Обраною проблематикою займалося багато науковців, проте в межах нашого дослідження використано праці Ю. С. Даниленко, А. Б. Бліща, О. О. Харченко та Є. В. Коляди, Ю. В. Кривицького.

Штучний інтелект дає можливість замінити людський розум сучасними технологіями. Тобто вирішувати певні завдання, збирати дані з навколишнього середовища і формувати висновок, прогноз або навіть приймати рішення. Він зробить це швидше, точніше і краще ніж людина [1].

Існує ризик того, що штучний інтелект буде використано для отримання даних у комерційних чи політичних цілях, часто без відома особи. Розробляючи передові технічні рішення, ми повинні керуватися моральними принципами.

В іншому випадку технологія штучного інтелекту може поширювати упереджену думку та дезінформацію, що зрештою придушить публічні дебати та маніпулюватиме думкою мільйонів людей [2].

Штучний інтелект може бути використаний для створення небезпечних збройних систем, що може створити загрозу для людства. Так як збройні сили деяких країн уже використовують штучний інтелект для розробки автономної зброї, яка може становити непередбачувану загрозу для людства [3]. Наприклад, війська США вже використовують автономні бомби та дрони, які можуть здійснювати незалежні від людини атаки на ворогів.

Використання штучного інтелекту відкриває нові можливості для підвищення продуктивності та ефективності роботи, але потрібно враховувати етичні аспекти при заміні людських працівників на роботі [3]. Хоча використання ШІ може бути корисним для організацій з економічної точки зору, але слід враховувати соціальні та етичні наслідки такого

використання. Зокрема, мають бути розроблені етичні стандарти та норми використання штучного інтелекту в процесі найму та управління персоналом, а також забезпечення належного соціального захисту працівників, яких можна замінити на робочому місці.

Розробники штучного інтелекту повинні розглядати етичні аспекти при вирішенні проблеми забезпечення безпеки та зменшення ризику помилок, пов'язаних зі штучним інтелектом [3]. Це включає в себе необхідність розробки ефективних механізмів захисту даних та зменшення ризику помилок, що можуть бути вчинені штучним інтелектом. Також, етичні аспекти використання штучного інтелекту повинні бути розглянуті при його застосуванні в різних сферах, таких як медицина, право, соціальна сфера та інші.

Важливо розглядати етичні аспекти використання штучного інтелекту в освіті та підвищенні кваліфікації працівників, щоб забезпечити рівні можливості для всіх користувачів та запобігти дискримінації [3]. Штучний інтелект може бути корисним інструментом для підвищення якості освіти та підвищення кваліфікації працівників. Наприклад, він може допомогти створити індивідуальні навчальні програми, які будуть враховувати потреби та особливості кожного студента або працівника.

Штучний інтелект може порушувати етичні норми в медицині, якщо він використовується для прийняття рішень про лікування. Наприклад, якщо система штучного інтелекту розподіляє ресурси та призначає лікування на основі певних алгоритмів, це може привести до дискримінації тих, хто не входить до певної категорії [4].

Зважаючи на те, що штучний інтелект може вплинути на багато сфер життя, зокрема на економіку, здоров'я, політику та соціальні відносини, важливо також враховувати етичні аспекти використання ШІ при вирішенні суспільних проблем та забезпеченні справедливості та рівності для всіх людей. Потрібно враховувати можливі наслідки використання ШІ та розробляти стратегії для зменшення можливих шкідливих наслідків та пропагування використання ШІ відповідно до етичних норм та цінностей.

Список використаних джерел:

1. Даниленко Ю. Від Ш до І: що таке штучний інтелект та як він трансформує світ. Speka – онлайн медіа про технології та підприємництво SPEKA.media. URL: <https://speka.media/ai/vid-s-do-i-shho-take-stucnii-intelekt-ta-yak-vin-transformuje-svit-xv7039> (дата звернення: 23.04.2023).

2. Технології штучного інтелекту: співвідношення права і моралі. – РІСУ. Релігійно-інформаційна служба України. URL: https://risu.ua/tehnologiyi-shtuchnogo-intelektu-spivvidnoshennya-prava-i-morali_n116164 (дата звернення: 23.04.2023).

3. Головка О. М. Боднар Є. Етико-правові проблеми використання робіт зі штучним інтелектом. Вісник НТУУ “КПІ” Політологія. Соціологія. Право. URL: <http://visnyk-psp.kpi.ua/article/view/269563>. (дата звернення: 23.04.2023).

4. Електронний депозитарій НАВС: Home. URL: [http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/19959/1/document%20\(9\).pdf](http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/19959/1/document%20(9).pdf) (дата звернення: 23.04.2023).

Крічфалушій В. М., студентка
Університету митної справи та фінансів

БУЛІНГ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ ТА ЙОГО СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ

Через нестабільну ситуацію в країні та повномасштабне вторгнення українці перебувають під дедалі більшим психологічним тиском, який в основному позначається на дітях, які інколи стають більш жорстокими, безкомпромісними, нерозуміючими та нетерпимими до однолітків. Насильство серед дітей – це досить складне явище, воно немає ні однозначного пояснення, ні універсальних способів подолання та запобігання, навіть не має єдиного визначення.

Профілактика булінгу є одним із найнагальніших питань, які потребують вирішення суспільства. Зараз поширеною є думка, що боротьба з булінгом та його запобігання мають покладатися на навчальні заклади. Дискусії про те, як навчальні заклади мають виконувати свої виховні функції, точаться багато років.

Дослідник І. Сидорук зазначав, що «Булінг – переважно латентний для інших осіб процес, але діти, які зазнали цькування, отримують психологічну травму різного ступеня тяжкості, що призводить до важких наслідків, аж до самогубства (буліцид)» [2].

Перша у світі програма боротьби з булінгом та його наслідками була проваджена в Норвегії у 1980-х роках і базувалася на роботі Д. Олвеуса. Програма містила низку інформаційно-консультаційних, діагностичних, організаційних заходів, що охоплювали усіх учасників навчально-виховного процесу. Це була відповідь Міністерства освіти Норвегії на трагічну подію – самогубство трьох підлітків, над якими знущалися у навчальному закладі. Отже, ефективність програми була оцінена в 1991 році, і випадки знущань скоротилися на 50 %. Починаючи з 1990-х років, діє щонайменше 15 проектів проти булінгу, заснованих на роботі Д. Олвеуса. В даний час кількість таких програм ніхто не підраховував. Однак три з них – ОВРР, KiVa, Positive Action – вважаються більш ефективними в протидії булінгу.

Лише на початку 2019 року в Україні набув чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо протидії булінгу (цькуванню)» [1].

Тема булінгу є актуальною та вимагає проведення досліджень. Саме тому метою нашого дослідження стало визначення випадків булінгу у підлітковому віці та соціально-психологічні чинники, що ініціюють це явище. Увага була сконцентрована на виявленні булінгу серед школярів, для чого було використано ряд методик.

Дослідження почали з «Опитувальника Басса-Дарки». Опитувальник складається з 75 питань. У процесі дослідження виявлено, що індекс ворожості в групі досліджуваних на низькому рівні у 2 учнів з 19 (10,6%), ворожість на середньому рівні у 12 осіб (63,1%), високий рівень ворожості у 5 учнів (26,3%).

Наступна методика – «Опитувальник OLWEUS». Питання в опитувальнику стосуються випадків булінгу не взагалі, а за певний період часу. Опитування проводиться анонімно, тому респонденти мають змогу відповісти правдиво.

В дослідженні взяли участь 19 учнів 8 класу, серед яких 11 хлопців та 8 дівчат. В ході опитування було з'ясовано, що з 19 осіб лише 6 (31,5%) учнів хоча б іноді, але були жертвами цькування, зазвичай це були образливі прізвиська, насміхання або ігнорування. 8 (42,1%) з 19 учнів відповіли, що брали участь у знущаннях раз або двічі, решта учнів ніколи не знущалися над іншими. Кожен з 8 учнів давав іншим образливі прізвиська, ігнорували, розпускали плітки. Також 2 учнів в деяких випадках знущалися фізично, а саме, навмисно штовхали, забирали чи псували чийсь речі.

Також в дослідженні була використана методика «Мапа школи». Ця методика допомагає провести дослідження серед школярів навчального закладу для того, щоб визначити приміщення або територію школи, де ще трапляються випадки насильства щодо дітей. В ході проведення емпіричного дослідження були отримані наступні результати. Почуття комфортності переважає у 11 дітей (57%). 6 дітей (31%) переживає відчуття дискомфорту. 3 учнів (15%) у школі переживають почуття нейтральної обстановки, але яка більше за все не комфортна для них, не породжує почуття спокою.

Можемо зробити висновок, що булінг як діяння учасників освітнього процесу полягає у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві, а також без виключення застосування засобів електронних комунікацій, які здійснюються щодо малолітньої чи неповнолітньої особи або іншою особою щодо учасників освітнього процесу, де результатом є заподіяння шкоди психічного або фізичного здоров'ю потерпілого.

Для подолання булінгу в шкільному середовищі допомогою стане профілактика. Проведені дослідження дозволяють зробити висновок, що, незважаючи на профілактику булінгу у навчальних закладах, все ще трапляються випадки цькування. Тому, на нашу думку, заходи щодо протидії булінгу повинні проводитися систематично, а також до процесу мають бути залучені батьки.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо протидії булінгу (цькуванню)» № 2657-VIII від 18.12.2018 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-19#>

2. Сидорук І. Буллінг як актуальна соціально-педагогічна проблема. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2015. № 1 (302): Серія «Педагогічні науки». С. 171–172.

Козіс А. А., студентка
Університету митної справи та фінансів

СХИЛЬНІСТЬ ДО МАНІПУЛЯЦІЙ У МІЖОСОБИСТІСНІЙ ВЗАЄМОДІЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Для студентської молоді надзвичайно актуальною є міжособистісна взаємодія, оскільки саме в студентські роки у людей розширюється коло інтересів і, відповідно, збільшується кількість нових знайомств. Безпосередньо під час комунікації з іншими, людина може вдаватися до використання маніпулятивних тактик.

Комунікація між людьми це одна з ключових сфер в якій проявляються міжособистісні стосунки. Комунікація (від лат. *Communico* – спілкуюся, роблю спільним, пов'язую) – взаємо спрямований процес передавання і приймання інформації суб'єктами взаємодії, активний взаємообмін інформацією. Комунікацію поділяють на два типи: аксіальну і ретиальну [1].

Комунікація є складовою міжособистісної взаємодії, в процесі якої й виявляються стосунки між людьми. Отож, під час такої взаємодії, відповідно, можуть мати місце різні маніпулятивні тактики.

Оскільки у сфері психологічної науки немає конкретного, сталого визначення поняття маніпуляція, його можна подати узагальнено, спираючись на думки авторитетних вчених, яких як: Гарріет Б. Брейкер, Еверетт Л. Шостром, Вільям Гаррісон Рікер, Слюсаревський М. М., Козирев М. П. та ін.

Тож, маніпуляція – це психологічний вплив, що здебільшого здійснюється приховано, з метою впливу на конкретну особу чи аудиторію для досягнення певної, поставленої маніпулятором, мети. З визначення стає очевидно, що головною функцією маніпуляції є досягнення маніпулятором певної мети.

Маніпуляцію застосовують переважно в контексті міжособистісних взаємин та у сфері управління масовою свідомістю.

Попри скептичний погляд деяких науковців, не завжди для того, на кого здійснюють маніпулятивний вплив, він (вплив) матиме негативний ефект. Існують ситуації, в яких маніпулятори можуть діяти, керуючись альтруїстичною метою. Це може стосуватись лікарської та навчально-виховної діяльності.

Одним з перших, хто висунув теорію про існування типу особистості, що схильний до використання маніпулятивних тактик, став німецький філософ та соціолог Теодор Адорно [2].

Поняття макіавеллізм в сучасну психологію ввели Річард Крісті (Richard Christie) та Флоренс Грейз (Florence L. Geis). У 1960-х роках вчені на основі аналізу праці Макіавеллі, розробили тест, що діагностує макіавеллізм особистості. Вчені вважали, що макіавеллізм є психологічним синдромом, в якому поєднані взаємозалежні когнітивні, мотиваційні та поведінкові характеристики [3].

Макіавеллізм – це особистісна риса, яка полягає у схильності до маніпулятивної поведінки з метою досягнення певної мети у процесі міжособистісної взаємодії.

Окресливши основні ключові поняття, можна перейти безпосередньо до дослідження. Отже, з 16.01.2023 по 10.02.2023 на базі Університету митної справи та фінансів було проведено емпіричне дослідження в якому взяли участь 30 осіб – студенти та випускники різних спеціальностей, віком від 19 до 24 років. Серед них 20 дівчат (67%) та 10 хлопців (33%). Вибірка була сформована за допомогою процедури випадкового вибору.

Для визначення рівня схильності опитаних до маніпуляцій було застосовано вже згадану раніше методику, а саме опитувальник «Шкала макіавеллізму особистості» (Machiavellianism Scale, MACH-IV) Р. Крісті та Ф. Грейс. Безпосередньо за допомогою цієї методики були отримані результати, які представлені на рис. 1.

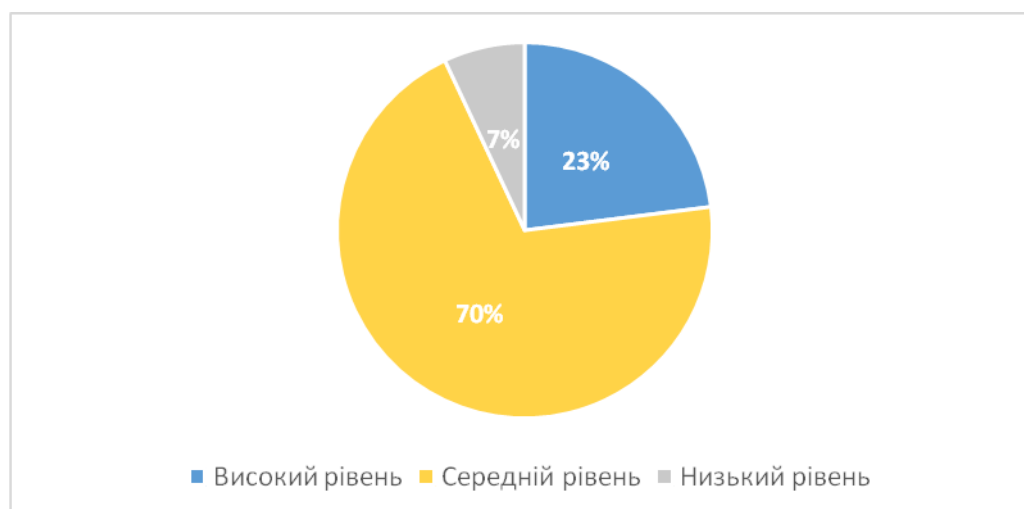

Рис. 1. Відсоткове відношення опитаних з різним рівнем макіавеллізму

Отже, в ході дослідження було виявлено, що високий рівень схильності до маніпуляцій мають 7 опитаних (23%), середній рівень – 21 опитаний (70%), низький рівень – 2 опитаних (7%). Середній загальний числовий показник за цією методикою склав 78,6.

Таким чином, можна дійти висновку, що різного роду маніпулятивні тактики так чи інакше присутні в міжособистісній комунікації зокрема й у студентської молоді. В ході емпіричного дослідження було виявлено, що переважна більшість опитаних (70%) мають середній рівень макіавеллізму особистості, що, відповідно, свідчить про середню схильність опитаних до застосування маніпулятивних тактик.

Список використаних джерел:

1. Основи соціальної психології: підручник для закладів вищої освіти. Горностаї П. П., Слюсаревський М. М., Татенко В. О., Титаренко Т. М., Хазратова Н. В. / за ред. Слюсаревського М. М. Київ: Талком, 2018. 580 с.
2. Adorno T. W. et al. The Authoritarian Personality. New York, 1950.
3. Richard Christie, Florence L. Geis. Studies in Machiavellianism. New York: Academic Press, 1970. 415 p.

Кубрак О. В., старший викладач
кафедри правосуддя та філософії
Сумського національного аграрного університету

ФЕНОМЕН ВІЙНИ В ПРАЦЯХ П. О. СОРОКІНА

Війни завжди займали значне місце в історії людства, а феномен війни як важлива частина життя завжди був у центрі уваги дослідників, служив предметом численних теорій. На думку П.А. Сорокіна, з усієї суми теорій, пов'язаних із феноменом війни, особливо важливими є ті, які намагаються розкрити причини виникнення воєн. Вчений детально проаналізував численні зарубіжні теорії виникнення війни та в їх рамках виділив суб'єктивістський та об'єктивістський підходи. На його думку, прихильники першого вбачали рушійні сили історії, її справжній зміст у божественному провидінні, розвитку абсолютного духу, цілях та намірах природи. Так було в середині ХХ ст. Західна соціологія у поясненні проблем світу та війни часто керувалася принципами, що сягають ідеалістичної філософії минулого. Як і раніше, у пошуках рушійних сил історії, справжньої сутності людського буття, об'єктивних підстав людської діяльності, спрямованої на досягнення вічного світу, вона зверталася до “тобічних сфер”, а її відмінною рисою стало ірраціоналістичне розуміння діючих у суспільстві та людині сил і спонукань.

Як зазначав П. А. Сорокін, значна частина літератури, яка присвячена феномену війни, є лише виключно емоційно умоглядною “ідеологією” і тому не має ніякої наукової цінності.

Прихильники другого, об'єктивістського підходу першопричиною війни вважали лише один із “зовнішніх” стосовно феномену війни чинників соціального розвитку – демографічний, географічний, економічний, політичний тощо.

Поряд з концепціями, що віддають перевагу демографічному фактору в обґрунтуванні воєн, досить популярними були соціал-дарвіністські теорії, що посилялися на “універсальні закони боротьби” чи “закон боротьби за існування”. П. А. Сорокін у своїй роботі «Соціологічна інтерпретація “боротьби за існування” і соціологія війни» [1] блискуче проаналізував сутність соціал-дарвіністських теорій, що посилялися у поясненні рушійних сил війни на “універсальні закони боротьби” чи “закон боротьби за існування”.

П. А. Сорокін розділив всі теорії, які торкалися проблем “природного відбору” внаслідок воєн, на дві групи.

До першої групи він відніс теорії, за якими відбір під час війн носить негативний характер. Серед засновників таких теорій він називав Г. Спенсера та Ж. В. де Лапужа, а до тих, хто їх розвивав пізніше, – Я. Новіка, О. Сіка. Сорокін П. А. також виділив основні аргументи, які наводять представники цієї групи теорій: у більшості випадків армія – це найкраща частина нації: найздоровіші її представники (оскільки хворих до армії не беруть), найпродуктивніші вікові групи (оскільки літніх та дітей не мобілізують), найбільш чесні (оскільки злочинців до армії не допускають), найбільш розумово розвинені (оскільки розумово неповноцінних від служби в армії звільняють). Внаслідок такого відбору армія складається з людей, які перевершують фізично, морально та розумово середній рівень населення країни. Це означає, що війна знищує “найкращу кров” нації значно більшою мірою, ніж “найгіршу кров”. Отже, війна сприяє виживанню менш пристосованих людей. Знищуючи “найкращу кров”, причому у віці, коли репродуктивні здібності далеко не вичерпані, війна знищує кращих “виробників” майбутніх поколінь – носіїв найкращих расових якостей. Таким чином, війна сприяє поширенню “найгіршої крові” і, отже, є фактором негативного відбору та расового занепаду.

Війна знищує офіцерський склад більшою мірою, ніж солдатський. А це ще один негативний фактор для повноцінного життя суспільства. Такі основні, вважав П. А. Сорокін, міркування тих, хто вважає відбір внаслідок міждержавних, громадянських та будь-яких інших воєн виключно негативним. У негативній оцінці відбору внаслідок війни деякі автори заходять дуже далеко і вважають, що саме війни є причинами згасання цілих народів. П. А. Сорокін вважав, що навряд чи можна впевнено стверджувати, що теорії негативного відбору досить доведені, хоча вони мають значну частку правди.

Насамперед, згідно з аргументами прихильників другої групи теорій, у військових діях того часу, що проводяться із застосуванням отруйного газу, артилерії, бомб, фізичні якості, такі, як хоробрість, спритність, розум і вміння не мають такого великого значення для виживання, ніж у війнах минулого, оскільки снаряди, газ і кулі знищують сильних солдатів так само легко, як і слабких.

П. А. Сорокін також виявляв низку протиріч у роботах дослідників. Наприклад, Штейнметц стверджує, що втрати та негативні результати відбору внаслідок війни багато в чому перебільшені. Грунтуючись на даних про втрати під час Франко-пруської війни, він намагається показати, що вони менші, ніж нормальна флуктуація рівня смертності рік у рік. У таких умовах неможливо говорити про виродження нації внаслідок війни.

Таким чином, фактичні дослідження роблять обговорювану теорію “природного відбору” ще сумнівнішою, оскільки залишається під питанням, яка з цих двох негативних селекцій (військова чи мирна) більш

шкідлива і регресивна. Вони лише добре ілюструють той факт, що характер відбору в результаті війни набагато складніший, ніж зазвичай передбачається, а тому неможливо погодитися ні з тими, хто “проклинає” відбір внаслідок війни, ні з тими, хто його “вихваляє”.

Список використаних джерел:

1. Сорокін П. Соціологічна інтерпретація “боротьби за існування” та соціологія війни // Соціологія сучасних воєн: Матеріали наукового семінару / за ред. П.А. Циганкова, І.П. Рязанцева. М., 2004. 179 с.

Лагодюк С. Д., студентка
Університету митної справи та фінансів
Панфілова Г. Б., к.психол.н., доц.,
завідувачка кафедри психології
Університету митної справи та фінансів

НАСЛІДКИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ТРАВМАТИЗАЦІЇ ДЛЯ ОСОБИСТОСТІ В ПЕРІОД ВІЙНИ

Починаючи з дев'ятнадцятого століття, війни стали відбуватися значно рідше, а внаслідок розвитку технологічних потужностей закінчуються швидше. Однак цей факт не змінює катастрофічного впливу воєнних конфліктів в державі на окремих індивідів та суспільство, загалом. Попри те, що для багатьох громадян України та іноземних держав війна такого характеру в ХХІ столітті здавалася неможливою, вище керівництво держави-терориста – Росії вирішило по-іншому і спочатку анексувало Автономну Республіку Крим та розпочало військові дії на сході України в 2014 році, а згодом і розв'язало повномасштабну війну в 2022 році.

Щодо негативних наслідків війни у психологічному аспекті, то унаслідок порушення базових потреб у безпеці, комфорті, стабільності, можливості задовольняти фізіологічні потреби у сні, їжі, гігієні, а також у результаті інтеграції в інше середовище, у людей може виникати посттравматичний стресовий розлад, депресія, зниження рівня психологічного здоров'я, виникнення комплексу «уцілілого», втрата здатності до адаптації до нових умов навколишнього середовища ті ін. Сам термін ПТСР за своєю клінічною суттю описує реакцією на перенесену надзвичайну ситуацію, яка може викликати стрес у будь-якої людини. Хворий багато разів «знову проживає» психотравмуючу ситуацію, до нього знову і знову повертаються всі ті ж важкі, болісні переживання (так звані «ремінісценції»); часто виникають нав'язливі мимовільні спогади – надзвичайно яскраві і живі, зокрема ейдетичного характеру (наплив яскравих, жахливих сцен того, що відбувалося); уникають обставин, що нагадують їм про перенесену психотравму. Семіотичні ознаки посттравматичного стресового розладу виникають протягом від одного до

декількох місяців після впливу первинного стресового чинника і зазвичай розвиваються разом із симптомами недиференційованої тривоги. [2, ст. 14–15] Незважаючи на те, що виникнення ПТСР є більш характерним для людей, що безпосередньо знаходяться у зоні бойових дій, у результаті нехтування ворогом правил ведення війни психологічні розлади нерідко виникають і у цивільного населення.

Одним з найкращих засобів запобігання будь-яких факторів ризику є профілактика. Профілактика виникнення ПТСР включає в себе ряд заходів, таких як підтримка психологічної стійкості людей, що перебувають в екстремальних умовах, забезпечення їх безпеки, розвиток навичок стресостійкості, а також надання підтримки після травматичної події. Важливо забезпечити доступ до психологічної допомоги та консультування для тих, хто стикається зі стресом та тривожністю. Також необхідно популяризувати здоровий спосіб життя, включаючи здорове харчування, достатній сон та фізичну активність, спробувати заняття медитацією, що може допомогти зберегти психічне здоров'я та знизити ризик виникнення посттравматичного стресового розладу. Якщо ж, профілактичні заходи не допомогли, то для лікування ПТСР можуть використовуватися різноманітні методи, такі як психотерапія, тренінгова робота, фармакотерапія, релаксаційні техніки та інші [1]. Також слід зазначити, що війна має і певні позитивні аспекти, що відображаються на емоційно-психологічному стані людини та мають наукове обґрунтування серед науковців. Вперше за дослідження війни серед психологів взявся Вільям Джеймс і у своїй праці «Моральний еквівалент війни» 1910 року припустив, що війна може мати позитивний психологічний вплив як на людину, так і на суспільство в цілому. За його словами, війна створює відчуття єдності, згуртованості і викликає бажання бути корисним та діяти на користь спільного блага на соціальному рівні. На індивідуальному рівні люди починають надавати сенс до того звичним речам, почуватися більш живими і зосередженими, а в деяких випадках дають можливість пробудити в собі як в особистості високі моральні якості, що в повсякденному житті перебували в «сплячому» стані. [3] Найбільш точно описує позитивні наслідки для людини у результаті пережитого травматичного досвіду термін «посттравматичне зростання», що був уведений у наукове застосування R. Tedeschi та L. Calhoun [3]. Посттравматичне зростання відбувається перш за все в таких аспектах: 1) у більш глибоких стосунках з оточенням; 2) у розумінні себе, коли власне Я стає і чутливим, і сильним; 3) у власній життєвій філософії, що передбачає здатність переживати вдячність за кожний прожитий день. Посттравматичне зростання не має однозначного зв'язку зі статтю, віком, освітою і матеріальними статками, а здебільшого залежить від рівня пережитого стресу.

Таким чином, воєнна травматизація має різний вплив на психологічне здоров'я людей, носить довгостроковий характер і найбільше вражає такі соціальні групи, як діти, молодь, люди похилого віку та люди з обмеженими можливостями. І тільки обізнаність як з справлятися з наслідками воєнної травматизації сприятиме підтриманню здорового духу нації.

Список використаних джерел:

1. Панфілова Г.Б. Упровадження тренінгових форм роботи з формування позитивної Я-концепції студентів в умовах геополітичних викликів сьогодення// Теорія і практика сучасної психології: збірник наукових праць. Запоріжжя, 2018. Вип. № 5. С. 153–156.
2. Посттравматичні стресові розлади : Навчальний посібник / Під заг. ред. проф. Б. В. Михайлова. Вид. 2-е, перероблене та доповнене Х.: ХМАПО, 2014. 223 с.
3. Taylor S. Why do humans find it so difficult to live in peace? Psychology Today. Режим доступу: <https://www.psychologytoday.com/us/blog/out-the-darkness/201403/the-psychology-war>

Ліхачова Д. О., студентка
Університету митної справи та фінансів

ДОМІНУЮЧІ ВИДИ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАХИСТУ У СПІЛКУВАННІ СТУДЕНТІВ

Психологічний захист – це неусвідомлюваний процес усунення або послаблення психікою людини негативних, травмуючих або неприйнятних емоційних переживань. Основна функція якого огородити психіку від впливу шкідливих факторів.

Протягом життя людина стикається з різними ситуаціями і подіями, деякі негативно впливають на її психологічний стан [3]. Це можуть бути стреси, невдачі, внутрішні та зовнішні суперечності, неприємні думки. Але нашій психіці властиво захищатися від цих несприятливих впливів. Тому включаються механізми психологічного захисту.

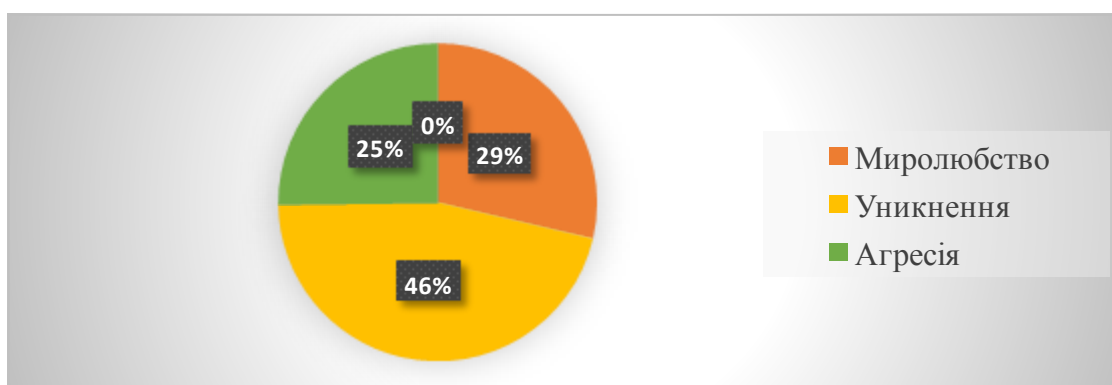
Механізми психологічного захисту можуть як позитивно, так і негативно впливати на поведінку людини, розуміння себе, оскільки спотворюють інформацію про власні наміри, бажання, реальний стан справ, віддалені й близькі наслідки поведінки. Механізми часто є причиною того, що суб'єкт спотворює інформацію задля збереження в собі відчуття послідовності та логічності своєї поведінки, а також позитивної оцінки оточення.

Механізми класифікуються по видах, але сучасні дослідники досі не прийшли до консенсусу з питання кількості захисних механізмів, майже кожен дослідник виділяв свою кількість. Базовими видами залишаються: ізоляція; звернення; знищення; проекція; регресія; формування реакцій; інтроекція; боротьба «Я» з самим собою; сублімація та інші, які були представленні першовідкривачем феномену – З. Фрейдом [2].

Наразі проблема механізмів психологічного захисту дуже актуальна в сучасній науці, існує велика кількість тлумачення терміну «психологічний захист», кількість видів, класифікацій та методик дослідження для вивчення провідного виду захисту.

Так, для виявлення домінуючого виду механізмів психологічного захисту у студентів, було проведено дослідження за методикою «Діагностика домінуючої стратегії психологічного захисту у спілкуванні» за В.В. Бойком [1]. В дослідженні взяли участь 25 осіб, вікова категорія від 18 до 21 року, з них 23 жіночої і 2 чоловічої статті, всі досліджувані навчаються у вищому навчальному закладі.

За результатами методики «Діагностика домінуючої стратегії психологічного захисту у спілкуванні» за В.В. Бойком визначено, що уникнення домінує та представлений у 46% відповідей, на другому місці – миролюбство 29% відповідей та агресія у 25% відповідей студентів.

Діаграма 1. Результати дослідження

Як було зазначено вище, майже у половині вибірки, а саме 46 % студентів домінує уникання, що характеризується на збереженні інтелектуальних і емоційних ресурсів для захисту суб'єктивної реальності. Коли «я» атакують, індивід зазвичай уникає або залишає зони конфлікту та напруги, не борючись. При цьому він відкрито не витрачає емоційну енергію і мінімізує інтелектуальну напругу.

На другому місці посіло миролюбство 29% студентів обрали саме цей вид захисту, де інтелект і характер відіграють провідну роль. Інтелект гасить або нейтралізує емоційну енергію в ситуаціях, коли особисте «Я» знаходиться під загрозою. Мир означає партнерство та співпрацю, здатність йти на компроміс, поступатися та пристосовуватися, готовність пожертвувати деякими власними інтересами заради найголовнішого – збереження власної гідності.

Менш за все користувався популярністю серед студентів, такий вид захисту, як агресія, лише у 25% досліджуваних його було виявлено, що є самим низьким результатом. Агресія використовується для захисту суб'єктивної реальності індивіда, діючи на основі інстинкту. Агресивний вид є одним із інстинктів, що відносяться до «великої четвірки» – голоду, сексу, страху й агресії – спільних для всіх тварин. Із зростанням загрози суб'єктивній реальності зростає і агресивність суб'єкта.

Отже, завдяки проведеному дослідженню, можна зробити висновок, що кожна людина має свої індивідуальні особливості захисних механізмів. Так, за допомогою методики В.В. Бойко ми побачили який, із запропонованих автором, видів психологічного захисту переважає у студентів. За результатами дослідження майже половина студентів обрала «Уникнення». В сучасному агресивному світі студентам краще уникнути проблеми, а ніж вирішувати її використовуючи власні ресурси.

Список використаних джерел:

1. Методика діагностики домінуючої стратегії психологічного захисту у спілкуванні за В.В. Бойком. Режим доступу: <https://studfile.net>
2. Зігмунд Фройд Вступ до психоаналізу. Київ: Основи, 1998. 714 с.
3. Заброцький М.М. Основи вікової психології. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2001. 120 с.

Майданюк А. М., студентка
Університету митної справи та фінансів
Лихолат О. А., д.б.н., проф.,
професор кафедри психології
Університету митної справи та фінансів

ВПЛИВ РАЦІОНУ НА КОГНІТИВНІ ФУНКЦІЇ ТА ПСИХОЕМОЦІЙНИЙ СТАН СТУДЕНТІВ

Студенти часто не слідкують за своїм раціоном, замість здорової їжі вживають продукти швидкого харчування, фаст-фуд, що в майбутньому може загрожувати погіршенням стану організму. Питання взаємозв'язку особливостей харчування та когнітивними процесами є актуальним в сучасній психології. Людина, яка значною мірою не регулює свій раціон, може зіткнутися з безсонням, погіршенням уваги та пам'яті, що суттєво впливає на психоемоційний та фізичний стан.

Раціон, або харчування, може впливати на психологічний стан людини через різні механізми. Дослідження показують, що деякі харчові продукти можуть покращувати настрій, тоді як інші можуть спричиняти депресію і знижувати енергію.

Один з ключових факторів, що впливає на психофізіологічний стан через харчування – це вуглеводи. Вуглеводи можуть збільшувати рівень серотоніну в мозку, що є хімічним передавачем сигналів, пов'язаних з настроєм. Високий рівень серотоніну зазвичай сприяє підвищенню настрою і зменшенню тривожності.

Вплив їжі на когнітивні функції студентів найвиразніше проявляється у ранковий час. Зростання рівня глюкози після споживання вуглеводної їжі покращує реакцію. Вважається, що споживання харчових жирів, навпаки, сприяє зниженню часу реакції.

Увага – більш стабільний показник, який меншою мірою залежить від вуглеводного компонента їжі в ранковий час; в пізніший час увага може знижуватися через вплив вуглеводів у великих кількостях [1].

Погіршення пам'яті може бути пов'язане з порушенням доступності триптофану, який є попередником серотоніну як нейротрансмітера. Тобто пам'ять є дуже чутливою до раціону харчування.

Дефіцит і порушення обміну Са, які нерідко поєднуються з недостатністю вітаміну D, не менш значущі. Фізіологічні функції Са, окрім іншого, включають збудження нервів та проведення нервових імпульсів, що не може не позначитися на показниках психомоторної сфери.

Згідно з дослідженням М.Маес та співавт., в синдромі хронічної втоми спостерігається зниження емоційного фону та настрою, що пов'язане зі зменшенням концентрації омега-3 ПНЖК в крові та супроводжується зниженням Zn та дефектами T-клітинної активації. У своїй статті А. Дж. Річардсон наголошує на позитивному впливі оливкової олії на вміст омега-3 жирних кислот у крові та настрої. Б. К. Пурі та співавт. повідомляють про подібний ефект. За словами Д. О. Рудіна, неврози та психози можуть бути наслідком дефіциту омега-3 ЕЖК [2].

Крім того, різні харчові продукти можуть впливати на рівень цукру в крові, що також може впливати на психофізіологічні показники людини. Наприклад, швидкі вуглеводи (такі, як цукор і білі борошняні вироби) можуть швидко піднімати рівень цукру в крові, але потім він швидко падає, що може викликати втому, погіршення когнітивних здібностей та погіршення настрою.

Деякі харчові продукти також можуть містити поживні речовини, які пов'язані з настроєм, такі як магній, залізо, вітаміни групи B та інші. Наприклад, низький рівень заліза може спричинити анемію, що може викликати втому і депресію [3].

Отже, харчування може впливати на психічний стан взагалі, і, зокрема, емоції, через рівень серотоніну, концентрацію цукру в крові та наявність визначених компонентів їжі.

Щоб підтримувати когнітивні функції мозку та позитивний настрій, рекомендується дотримуватися правил збалансованого раціону з достатньою кількістю поживних речовин:

- оберіть здорові джерела білка, вуглеводів та здорових жирів. Харчуйтеся більш натуральними продуктами та овочами, фруктами, ягодами;
- включіть у свій раціон багато овочів та фруктів, що містять вітаміни та антиоксиданти, які допоможуть захистити мозок від стресу і пошкоджень;
- споживайте продукти, що містять Омега-3 жирні кислоти, такі як лосось, арахіс, насіння льону та кунжуту, які можуть покращити когнітивні функції та настрої;
- уникайте швидких вуглеводів та продуктів, які містять багато цукру та простих вуглеводів, які можуть підвищувати рівень цукру в крові та спричиняти втому та депресію;
- підтримуйте достатній рівень гідратації, п'ючи достатню кількість води.

Список використаних джерел:

1. Меркулов И. П. Когнитивные способности. *Институт философии*. 2005. Режим доступу до ресурсу: https://iphras.ru/uplfile/root/biblio/2005/Merkulov_1.pdf
2. Вплив харчування на розвиток мозку [Електронний ресурс] // Педіатрія. – 2009. – Режим доступу до ресурсу: <http://pmarchive.ru/vliyanie-pitaniya-na-razvitie-mozga>
3. Микитюк О. М., Бойчук Ю. Д., Іонов І. А. Екологічна безпека харчування людини, Харків, ХНПУ. 2007. 180 с.

Мормуль М. Ф., к. т. н., доц., доцент кафедри
комп'ютерних наук та інженерії програмного забезпечення
Університету митної справи та фінансів
Щитов О. М., к.ф.н., доц., викладач Ліцею № 100
Чуванько М. С., студент
Університету митної справи та фінансів

ПРОПОЗИЦІЇ З УДОСКОНАЛЕННЯ ПЛАТФОРМ ДЛЯ ДИСТАНЦІЙНОГО ВИКЛАДАННЯ МАТЕМАТИЧНИХ ДИСЦИПЛІН В УКРАЇНСЬКИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ЗА ВОЄННИХ УМОВ

Дистанційне навчання, яке набуло в українських навчальних закладах стрімкого розвитку під час епідемії коронавірусу 2019 року, з лютого 2022 року стало невід'ємною формою навчання, хоча підходить не для всіх дисциплін. До нього перейшли в тих населених пунктах, де є загроза потрапляння ракет, а при частих сиренах тривоги слід негайно переривати заняття та йти в укриття.

До переваг дистанційного навчання відносяться такі:

- економія часу – не треба витратити години, добираючись до закладу освіти;
- економія коштів, які витрачались на проїзд, – особливо це стосується людей, які живуть далеко від закладу освіти або виїхали до інших регіонів;
- залучення до навчання набагато більшого числа слухачів з найвіддаленіших містечок і сіл і навіть країн. Зокрема, деякі студенти, зокрема з Університету митної справи та фінансів, продовжують навчання в такий спосіб, навіть перебуваючи на фронті;
- зручність викладання, оскільки усі потрібні матеріали для занять знаходяться завжди під рукою;
- контроль уваги кожного слухача, що важко робити у реальному часі;
- збереження відеозапису заняття, питань та відповідей;
- зручність такого формату для людей з інвалідністю;
- активне використання аудіо та відеорядів, що суттєво підвищує якість засвоєння нової інформації тощо [1, с. 8–9], [0, с. 28].

Звичайно, у дистанційного навчання є і вади. Так, воно утруднено або неможливе, коли: зависає Інтернет; знижується якість мобільного зв'язку; вимикається електропостачання внаслідок обстрілів. Але і за відсутності цих причин у онлайн-навчання є низка недоліків:

- слухачам не вистачає «живого» спілкування з викладачами у режимі реального часу, яке не може замінити Інтернет;

- ресурсовитратність і трудомісткість з боку навчальних закладів та викладачів (створення дистанційних курсів, тестів, закупівля обладнання, відповідне технічне оснащення закладу освіти) [0, с. 29];

- відсутній повноцінний педагогічний контроль з боку викладача, який являється стимулюючим чинником для ефективного навчання;

- за досить короткий час надходить завелика кількість відомостей.

Для дистанційного навчання розроблено досить багато платформ. В українських навчальних закладах в основному користуються платформами Zoom на базі Google.classroom, Skype, Moodle, Google Meet.

Проте викладання на цих платформах математичних дисциплін має свої труднощі, оскільки треба не лише проголошувати текст, а й писати формули та креслити графіки, що можна робити одним із трьох способів:

- 1) за допомогою планшета або онлайн дошки (online whiteboard) з мишею;

- 2) направити веб-камеру не на викладача, а на його стіл, щоб слухачі бачили те, що він пише на аркушах паперу;

- 3) викладати в ході заняття заздалегідь підготовлені матеріали презентації: текст, формули, графіки та рисунки. Але при цьому втрачається «живе» спілкування з аудиторією.

Виходячи з власного досвіду, пропонуємо кілька шляхів для вдосконалення вже існуючих платформ з метою пристосування їх для більш зручного викладання математичних дисциплін та суміжних з ними. Зокрема, платформа google.classroom, за допомогою якої проводяться тестування та іспити, на наш погляд, потребує таких доробок.

1. Форми google.classroom призначені в основному для гуманітарних наук. Однак ними доводиться користуватись і викладачам точних наук: математичні дисципліни, фізика, хімія, економіка і т. ін. У тестах та завданнях з цих предметів треба вводити багато формул та графіків, але у «формах» google.classroom немає можливості вводити їх безпосередньо. Треба спочатку переводити їх у формат рисунка з розширенням jpg або jpeg, а потім заводити у форму через файл, що дуже незручно та довго. До того ж, як у текст завдання, так і у варіанти відповідей можна вставити тільки один рисунок чи формулу (звісно, переведених у рисунки), а якщо їх кілька, то доводиться вже весь текст завдання переводити у формат рисунка jpg або jpeg. Отже, було б доцільно уникнути цей недолік і надати викладачам можливість просто вставляти формулу у рядки «Варіант» чи «Текст завдання», а не як рисунок, розташований нижче цих рядків.

2. На перелічених платформах немає можливості вводити надрядкові та підрядкові індекси, через що доводиться переводити число чи параметр з індексом (або весь текст завдання) у формат рисунка, що досить незручно.

3. Бажано надати можливість викладачеві безпосередньо вводити у рядки «Варіант» чи «Текст завдання» й інші символи та літери.

4. Нарешті, зручніше було б самі рисунки також вводити безпосередньо у текст завдання, а не вставляти туди через файл з розширенням jpg або jpeg, що займає зайвий час.

Список використаних джерел:

1. Андрусенко Н. В. Дистанційне навчання в Україні. Дистанційне навчання як сучасна освітня технологія: матеріали міжвузівського вебінару 31 березня 2017 року. Вінниця: ВТЕІ КНТЕУ, 2017, С. 7–9.

2. Дистанційне навчання в глобалізованому світі: Міжвузівський науково-методичний семінар. Тези доповідей. К.: Київський нац. торг.-екон. ун-т, 2021, 101 с.

Москалець В. О., студентка
Університету митної справи та фінансів
Грановська Є. О., студентка
Університету митної справи та фінансів

ТРИВОГА І ТРИВОЖНІСТЬ У ВОЄННИЙ ЧАС: РЕКОМЕНДАЦІЇ З ПОДОЛАННЯ

Під час воєнного стану в країні багато людей почали систематично відчувати тривогу. Цей стан відчувають і діти, і дорослі, а також люди похилого віку. Більшість дослідників, в тому числі і українські психологи (Є.М. Калюжна, Я.М. Омельченко, С.О. Ставицька, О.О. Халік, І.А. Ясточкіна та ін.) дотримуються думки, що тривожність – індивідуально-психологічна особливість, яка виявляється в схильності людини до переживання стану тривоги при очікуванні несприятливого розвитку подій.

3. Фрейд виділив три типи тривоги: реалістичну, невротичну і моральну. Він вважав, що тривога відіграє роль сигналу, який попереджує Его про наявність небезпеки, що йде від інстинктивних імпульсів. У відповідь Его використовує ряд захисних механізмів, які включають витіснення, заміщення, проєкцію, раціоналізацію, регресію, сублімацію та заперечення. Захисні механізми діють несвідомо і спотворюють сприйняття реальності індивідом. К. Горні стверджує, що тривога – це розпливчате побоювання, і головна відмінність страху від тривоги проявляється в тому, що страх являє собою реакцію на конкретну небезпеку, в той час як об'єктом тривоги є небезпека неконкретна, “невизначена”, “позбавлена об'єкта” [1].

Проблеми, що пов'язуються із тривожністю, мають розглядатися і в особистісному, і в соціальному контексті. На думку Р. Хеллема, більшість форм активності людини розгорнуто між полюсами «безпека – небезпека». Людина прагне бути захищеною та відчувати себе в безпеці, уникаючи погроз реальних чи уявних щодо хвороб, бідності, екологічних катастроф, старіння тощо [2].

В основному тривожність пояснюється розбіжностями у Я-концепції конфліктною будовою самооцінки та суперечливим ставленням до власного майбутнього. Тривога може бути первинною або вторинною.

Первинна тривога – домінуючий симптом невротичних розладів. Слід розрізняти наступні види тривоги:

1) фобічна – така тривога пов'язана з певним подразником, який має безпідставно велику інтенсивність прояву та спрямована саме на те, аби уникнути контакту з подразником; зазвичай спостерігається у людей, які мають фобії.

2) панічна (пароксизмальна) – ця форма тривоги з'являється раптово, але триває не більше декількох хвилин, і зникає; можна спостерігати у людей з панічними розладами;

3) генералізована – форма тривоги, з постійним її відчуттям, але різної інтенсивності, таким чином провокує надмірне відчуття страху; спостерігається у людей з генералізованим тривожним розладом;

4) форма тривоги, яка пов'язана зі скаргами на соматичні нездужання, які на медичному обстеженні не підтверджуються; можна спостерігати при соматоформних розладах;

5) остання форма тривоги пов'язана зі стресорною подією; спостерігається при гострій реакції на стрес, у людей з розладами адаптації, та посттравматичними стресовими розладами.

Вторинна тривога проявляється як симптом інших хвороб і порушень: психічних, соматичних, пов'язаних із вживанням психоактивних речовин чи побічною дією ліків.

Визначившись із тим, яку тривогу ми відчуваємо, зазначимо наступні практичні рекомендації для зменшення прояву тривоги.

Одним із кращих методів для подолання тривожний стану є фізичні навантаження. Це, не обов'язково має бути похід у фітнес-зал. Просто прогуляйтеся 15–30 хвилин пішки вулицями міста чи парком.

Якщо немає можливості займатися спортом, переключіть свою увагу на фільм або книгу.

Якщо вас охопила тривога у громадському транспорті й читати книгу не зручно, знайдіть будь-який предмет у сумці чи кишені. Це можуть бути ключі від помешкання, потримайте їх в руках, зверніть увагу на їх фактуру, колір, розмір тощо, опишіть їх подумки.

В нагоді стануть техніки дихання для знаття тривоги та напруги. Закцентуйте увагу на диханні. Вдих через ніс протягом 2–3 секунд, потім затримайте дихання на декілька секунд, повільно видихайте ротом.

Відпустіть те, що ви не можете контролювати та зосередьтеся на вирішенні завдань, які вам під силу.

Якщо ситуацію змінити ви не можете, спробуйте змінити ставлення до неї. Усвідомте, що подолання проблем – велика частина вашого успіху.

Повноцінно висипайтесь та відпочивайте.

Добре харчуйтеся. Раціон повинен бути збалансованим, збагаченим вітамінами.

Розробіть план турботи про себе з урахуванням власних мрій, бажань, цінностей та потреб.

Отже, запропоновані заходи мають допомогти людям у переживанні важких часів. Виконуючи хоча б кілька пунктів із зазначеного списку, можна самостійно подолати тривожний стан і допомогти це зробити оточуючим.

Список використаних джерел:

1. Хорни К. Невротическая личность нашего времени. М. 1997. 188 с.
2. Ясточкіна І. Особистісна тривожність як соціально-психологічна проблема. *Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки*. 2020. Випуск 6. С. 165–170.

Назаренко Т., психолог,
співробітниця Frauenberatungsstelle dusseldorf e.V.
в проєкті допомоги жінкам з України,
співголова «Institut für Psychosoziale Forschung
und Persönlichkeitsförderung e.V.», Німеччина
Склянська О. В., к.психол.н.,
доцент кафедри психології
Університету митної справи та фінансів

КУЛЬТУРНИЙ ШОК ЯК ОДИН ІЗ ФАКТОРІВ АДАПТАЦІЇ ВИМУШЕНИХ МІГРАНТІВ ДО НОВОГО СЕРЕДОВИЩА

Вивчення та обговорення психологічних аспектів адаптації до нових умов людей, що мігрували вимушено, надзвичайно важливе для побудови програм підтримки, формування послуг а також для побудови звичайної комунікації із людьми, що стали вимушеними мігрантами сьогодні, зокрема в Німеччині. Розуміння специфіки психологічних процесів, що складають процес адаптації вимушених мігрантів до нових умов, також може бути важливим для психологів в Україні, оскільки вимушені мігранти залишаються частиною українського суспільства. Отже, ймовірно ми будемо стикатись із труднощами порозуміння між людьми, що отримали різний досвід життя під час війни в різних країнах та різних культурах.

Поняття «культурний шок» включає в себе різноманітні процеси, які проходить людина, що зустрічається із новою культурою. К. Оберг, який вважається засновником теорії культурного шоку, визначає його як

тривожний стан, що виникає внаслідок втрати всіх звичних знаків та символів соціальної взаємодії [2]. К. Оберг також виділив такі аспекти культурного шоку: напруга, пов'язана із необхідністю психологічної адаптації; відчуття втрати друзів, статусу, роботи і т. і.; неприйняття індивіда представниками нової культури, або неприйняття ним представників іншої культури; сплутаність ролевих очікувань, цінностей та самоідентифікації; усвідомлення відмінностей і почуття, що пов'язані з цим усвідомленням; відчуття безпомічності, що виникає в результаті неможливості взаємодіяти із новим середовищем.

Прокоментуємо ті особливості культурного шоку, які ми спостерігаємо у вимушених мігрантів. Слід зазначити, що у випадку вимушеного переїзду, зазначені вище аспекти культурного шоку супроводжуються більш виразним напруженням та більшою інтенсивністю негативних переживань, оскільки зіткнення із іншою культурою не є бажаним як у випадку запланованої міграції.

Насамперед звертають на себе увагу значні зусилля і надзвичайне напруження, які необхідні для адаптації на першому етапі, і виснаження, яке може наступити досить швидко. Також слід ураховувати, що вимушені мігранти з країни, в якій іде війна, часто мали об'єктивно складний шлях і, як наслідок, фізичну та психологічну втому. Саме цей аспект культурного шоку вимушених мігрантів значно ускладнює процес адаптації, який має початися із усвідомлення та прийняття відмінностей нової культури.

В основі прийняття нової культури та її представників, а також прийняття людини новою спільнотою лежить розуміння і прийняття базових правил та закономірностей, які складають фундамент взаємодії в певній культурі. Отже, допоки не завершено ознайомлення із особливостями культури нової країни, прийняття один одного суттєво ускладнене. На хід прийняття нової культури значим чином впливає такий фактор як культурна дистанція, тобто відмінності між культурами. Дослідження Н. Лебедевої показують, що чим більш відмінною є культура, що приймає, тим більш вираженим стає соціально-психологічний феномен інгрупового фаворитизму [1]. Отже, для мігрантів на початку орієнтації в новій культурі характерним є підвищувати значущість власної культури і оцінювати критично, або навіть зневажливо чужу культуру. Схильність сприймати нове середовище крізь призму власної базової культури також зменшує можливість дослідити та зрозуміти особливості нової культури на початкових етапах адаптації.

Із втратою статусу мігранти стикаються із початком пошуку роботи і процесом визнання освітнього рівня та кваліфікації в новій країні. Труднощі або легкість цього процесу залежать від нормативної бази конкретної країни прибуття, але в будь-якому випадку вимушені мігранти стикаються із проблемою втрати соціального статусу та професійної ідентичності. Цей етап проживання культурного шоку набуває всіх ознак переживання втрати і потребує значних сил та часу для усвідомлення, горювання та примирення із ситуацією.

Як результат спроб співвіднести себе із новим оточенням та діяти в умовах нової культури ми спостерігаємо відчуття власного безсилля. Усвідомлення власного безсилля є важливим етапом процесу адаптації, який дозволяє прийняти особливості своєї життєвої ситуації, віднайти ресурси для адаптації та обрати стратегію адаптації в новій для себе культурі.

Таким чином, особливості переживання культурного шоку вимушеними мігрантами є, на нашу думку, важливим чинником вибору стратегій адаптації. Психологічна підтримка цього процесу має на меті формування передумов для вибору таких стратегій адаптації, що корелюють із психологічним благополуччям в довгостроковій перспективі.

Список використаних джерел:

1. Лебедева Н. М. Социальная психология этнических миграций М., 1993. 329 с.

2. Oberg K. Cultural shock and the problem of adjustment to new cultural environments. Talk given at the women's club of Rio De Janeiro 1954. URL: http://spartanhistory.kora.matrix.msu.edu/files/6/32/6-20-90F-116-UA2-9-5-5_001301.pdf (дата звернення: 22.04.2023).

Низова А. С., студентка
Університету митної справи та фінансів
Панфілова Г. Б., к.психол.н., доц.,
завідувачка кафедри психології
Університету митної справи та фінансів

ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗДОРОВ'Я СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

Питання збереження психологічного здоров'я є однією з найскладніших проблем сучасної науки. До того ж, в українському суспільстві в умовах війни присутня величезна кількість психотравмуючих ситуацій, і запит суспільства на психологічну допомогу постраждалим верствам населення невинно збільшується. Тому розуміння концепцій психологічного здоров'я та благополуччя особистості дозволить підібрати стратегії роботи з проблемними аспектами психологічного здоров'я сучасної української молоді. Однією з сучасних концепцій психологічного здоров'я є концепція О. В. Козлова, згідно якої психологічне здоров'я безпосередньо пов'язане з певними векторами: стратегічним; просоціальним; я-вектором; творчим; духовним; інтелектуальним; сімейним; гуманістичним [3, 4].

На основі аналізу цієї моделі психологічного здоров'я можна зазначити, що психологічно здорова людина обов'язково має бути незалежною, зрілою, реалізованою та задоволеною в різних сферах особистістю. Враховуючи умови українського сьогодення, варто зауважити, що найбільш вразливими або проблемними компонентами психологічного здоров'я сучасної молоді в межах цієї моделі можна вважати просоціальний, сімейний, духовний та інтелектуальний вектори.

З огляду на те, що просоціальний вектор представляє собою питання внутрішньої узгодженості, особистостям, що переживають проблеми в цій сфері, варто взяти до уваги інтерактивні вправи та аутотренінги, які можуть сприяти активізації власних особистісних ресурсів: вправи «Мої будні», «Групова взаємодія», «Плин часу»; аутотренінги «Викликання відчуття тепла», «Регуляція дихання», «Вихід зі стану розслаблення» [1], що здатні допомогти відновити душевні сили, зняти психоемоційне напруження.

Оскільки сімейний вектор містить у собі соціальні навички у вигляді вміння працювати та узгоджувати рішення разом з іншими людьми, мають місце такі вправи: «Візуальне відчуття», «Крізь скло», техніка активного слухання [5]. Ці тренінги спрямовані на удосконалення взаєморозуміння партнерів зі спілкування на невербальному рівні, удосконалення навичок сприйняття та уявлення, розширення можливостей встановлення контакту в різних ситуаціях спілкування, відпрацьовування навичок розуміння себе та оточуючих, опанування навичок ефективного слухання.

У зв'язку з тим, що духовний вектор пов'язаний з довірою, здатністю до рефлексії і відвертості, корисною може бути вправа «Правило руки» [2], яка має на меті розвиток вміння індивідуальної та групової рефлексії, а також вправи «Поясни» та «Зоровий контакт» [7], що допомагають розвинути здатність до довіри іншим людям та проявлення відвертості у спілкуванні з ними.

Через те, що інтелектуальний вектор передбачує наявність розвинутого критичного, логічного та абстрактного мислення, кмітливості, певної сміливості у вчинках, можуть бути використані такі вправи: «Механізм взаємодії», «Мудрі думки», «Факти та інтерпретації», «Шаблони», «Свіжий погляд», «Думай нестандартно!» [6], які розвивають відповідні типи мислення і здатність до ухвалення власних ретельно обміркованих та незалежних рішень, їх відстоювання і пошуку нових шляхів розв'язання проблем.

Отже, усвідомлений саморозвиток і прагнення до збереження психологічного здоров'я, отримання задоволення завдяки духовній реалізації, яка здатна розвинути гармонійний тип особистості, і представляють собою найважливіші складові психологічно здорової особистості. Завдяки своєчасній профілактиці можна досягти успіхів у навчанні та роботі, реалізації особистісного потенціалу, подолання наслідків стресових ситуацій, перебувати у стані цілісності та душевного благополуччя.

Список використаних джерел:

1. Власенко І.А., Фурман В.В., Рева О.М., Канюка І.О. Психологічне здоров'я студентської молоді. Вінниця : ТВОРИ, 2022. 224 с. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/41404/1/Furman_V_Vlasenko_I_Reva_O_Kanuka_I_PSSM_2022_IL.pdf (дата звернення: 20.04.2023).

2. Вправа на рефлексію «Правило руки». URL: <https://ukrdeti.com/vprava-na-refleksiuyu-pravilo-ruki/> (дата звернення: 20.04.2023).

3. Козлов А. В. Методика диагностики психологического здоровья // ПНИО. 2014. №6 (12). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/metodika-diaagnostiki-psihologicheskogo-zdorovya> (дата звернення: 20.04.2023).

4. Структура психологического здоровья: психосемантический подход / А. В. Козлов // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Психологія. 2011. № 937, Вип. 45. С. 130–133. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhIPC_2011_937_45_31 (дата звернення: 20.04.2023).

5. Тренінг із формування комунікативних умінь і навичок: заняття із вправами та техніками. URL: <https://osnova.com.ua/trening-iz-formuvannya-komunikativnih-umin-i-navichok-zanyattya-iz-vpravami-ta-tehnikami> (дата звернення: 20.04.2023).

6. Тренінг на тему критичного мислення «Кроки думок, або як думати з користю для себе». URL: <https://vseosvita.ua/library/trening-na-temu-kriticnogo-mislenna-kroki-dumok-abo-ak-dumati-z-koristu-dla-sebe-223458.html> (дата звернення: 20.04.2023).

7. Тренінгове заняття: відвертість та довіра. URL: <https://vseosvita.ua/library/treningove-zanatta-vidvertist-ta-dovira-26112.html> (дата звернення: 20.04.2023).

Ровна С. В., студентка
Університету митної справи та фінансів

РОЛЬ СТРЕСУ У ПРИЙНЯТТІ ЖИТТЄВО ВАЖЛИВИХ РІШЕНЬ НА ЕТАПІ РАННЬОЇ ДОРОСЛОСТІ

Життя сучасної людини наповнене складними ситуаціями, пов'язаними з вибором адекватного способу вирішення різних життєвих труднощів, психологічних проблем та конфліктів із оточуючими. Кожна людина неминуче стикається з необхідністю долати складні психологічні проблеми протягом усього свого життя. При цьому ми завжди прагнемо до того, щоб упоратися з труднощами найефективнішим чином.

Рання дорослість – це період в житті людини, коли вона зазнає значних змін у багатьох аспектах свого життя, включаючи вибір кар'єри, створення родини, особистісний розвиток та самостійність. Ми постійно приймаємо рішення, що саме і як саме треба зробити, а від яких дій та вчинків варто утриматися.

Прийняття рішень є доволі складним процесом, пов'язаним з вольовими зусиллями, аналізом ситуації, антиципацією (умінням передбачити наслідки власних дій, спрогнозувати розвиток подій внаслідок власних дій та вчинків).

В психології процес прийняття рішень розглядається як ключовий етап обробки інформації на всіх рівнях психічної регуляції в системі цілеспрямованої діяльності людини, і визначається як формування цілей дій та операцій, що зменшують вихідну невизначеність проблемної ситуації [3].

Узагальнюючи все вище зазначене, прийняте та втілене критичне рішення являє собою важливий момент життєвого шляху особистості, якісно змінює її поточну ситуацію, коригуючи життєву позицію [1].

При аналізі досліджень проблеми прийняття рішень, які проводили вітчизняні (Г. О. Балл, М. Я. Грот, В. О. Моляко, Л. В. Помиткіна, Л. В. Сохань, О. К. Тихомиров, В. М. Ямницький та ін.) та зарубіжні (А. Адлер, В. Джеймс, Д. Келлі, К. Левін, Р. Мей, Д. Канеман, Дж. Клор, Дж. Форгас, Е. Айзен, Дж. Лернер та Д. Келтнер, Н. Шварц) науковці, варто зазначити, що на сьогодні немає однозначного і загальноприйнятого визначення поняття “життєве рішення”.

Разом з тим психологічні фактори, закономірності, механізми та чинники, які впливають на прийняття життєвих рішень молодими людьми в період ранньої дорослості, ще досліджені недостатньо.

У зв'язку із цим особливої актуальності набувають проблеми, пов'язані з виробленням особистістю ефективних поведінкових стратегій опанування критичних або стресових ситуацій, тобто копінгу. Ефективний копінг сприяє продуктивності життєдіяльності суб'єкта, підвищує рівень психологічного здоров'я [2].

У нашому дослідженні ми визначали роль стресу у процесі прийняття життєвих рішень, а саме ефект на вибір копінг-стратегії, та тенденції в прийнятті рішень.

За отриманими результатами, найбільш характерною для молодих людей є тенденція до сатисфізації, яка полягає у схильності приймати рішення, що призведуть до найбільшого ступеня задоволеності, навіть при значних витратах часу і сил, існує пряма кореляція між показником тенденції до сатисфізації та рівнем стресу, що вказує на ефективнішу діяльність критичного мислення під дією стресогенних чинників.

Також ми визначили, що копінг орієнтований на емоції може стати пріоритетним механізмом в умовах стресу, коли людина відчуває підвищений рівень тривоги, роздратування та невизначеності. В таких ситуаціях людина може формулювати внутрішні звинувачення, сумніватися у своїх власних здібностях, відчувати нерішучість та нервові напруження.

На нашу думку, цікавим є факт, що особи з високим рівнем стресу можуть бути менш схильними використовувати стратегії уникнення, такі як відкладання рішень, а замість цього можуть бути більш активними та відповідальними в прийнятті життєвих рішень.

Крім того, показник стресу зворотно корелює зі стратегією соціального відволікання, що свідчить про те, що особи з високим рівнем стресу менше використовують соціальне відволікання, тобто в умовах стресу особи можуть бути менш схильними вирішувати проблеми, залучаючи зовнішні ресурси, такі як соціальна підтримка, пошук інформації та емоційна підтримка.

Підсумовуючи, ми можемо припустити, що більшість молодих людей не готові до самостійного та свідомого вирішення життєвих викликів і не знають, як справлятися зі стресом, який приносить доросле життя, і саме тому вони, в основному, використовують неадаптивні стратегії.

Щодо тенденції в прийнятті рішень, відповідно до теорії сатисфізації, прагнення до задоволеності є найбільш оптимальною тенденцією, що реалізується при прийнятті рішень і захищає суб'єкта від негативних результатів вибору в ситуації множинних альтернатив.

На нашу думку, ситуація пасивного ставлення вимагає розробки та впровадження програм корекції. Ось чому важливо розрізняти ефективні та неефективні копінг-стратегії. Результати нашого дослідження мають продемонструвати цю значимість, а також являти собою практичну допомогу молодим людям у роботі над своїми стресами та розвитку уміння активного та ефективного вирішення проблемних ситуацій.

Список використаних джерел:

1. Балл Г. О. Феномен вибору в контексті соціальної поведінки *Соціальна психологія*. 2005. № 1. С. 3–13.
2. Aldwin, C. M. *Stress, Coping, and Development: An Integrative Perspective*. Guilford Press, 2011. Psychology. 331 p.
3. Pomytkina L. Personal readiness of youth to making strategic life decisions // *European Applied Sciences*. Germany (Stuttgart), May, 2013, № 5. P. 155–157.

Склянська О. В., к.психол.н.,
доцент кафедри психології
Університету митної справи та фінансів
Негрєєва А. В.,
Університету митної справи та фінансів

ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТІВ УНІВЕРСИТЕТУ

Тлумачний словник української мови визначає поняття «безпека» як стан, коли кому-, чому-небудь ніщо не загрожує. У свою чергу, загроза – це можливість або неминучість виникнення чогось небезпечного, прикрого, важкого для кого, чого-небудь [3]. Питання безпеки завжди були актуальними для людства, яке стикалося із різними загрозами протягом свого існування. Особливо актуальною тема безпеки стає в періоди криз на тлі реальних загроз. Отже зараз, на тлі воєнної агресії проти нашої країни, що триває 9 років, проблема психологічної безпеки особистості привертає інтерес психологів-науковців та психологів-практиків. Поняття психологічної безпеки досліджувалось психологами, соціологами та філософами у всьому світі. Аналізуючи сучасні підходи до трактування поняття «психологічна безпека особистості», М. Слюсаревський відзначає дві тенденції: вивчати психологічну безпечність середовища для особистості (Л. Гаязова, Т. Дектярьова, О. Дроздов, Л. Карамушка, О. Ліщинська, М. Махній, О. Низовець-Кропта, О. Обозова, Т. Остряно,

В. Рубцов, В. Щербата, І. Ющенко та ін.) та досліджувати психологічну безпеку як індивідуально-психологічну властивість особистості (М. Баєв, О. Бубнова, І. Глебова, Т. Данильченко, А. Застело, Д. Зуєва, Н. Козлова, О. Куликова, А. Скок, Ю. Примак). М. Слюсаревський наголошує на тому, що поняття психологічної безпеки виходить за межі індивідуально-психологічних ресурсів та факторів. Воно передбачає наявність як суб'єкта, так і об'єкта, отже, психологічна безпека є результатом взаємодії між людиною та її середовищем, яке перебуває на перехресті внутрішнього та зовнішнього світу. Вона залежить від того, як взаємодіють особистість та середовище. [1]

В лютому 2023 р. на базі Університету митної справи та фінансів (УМСФ) нами було проведено емпіричне дослідження особливостей психологічної безпеки особистості студентів. В дослідженні взяли участь 42 особи віком від 19 до 21 року.

Суб'єктивне уявлення студентів про безпечність або небезпечність зовнішнього середовища оцінювалось в таких сферах життя: сімейна, фізична, сексуальна, гендерній, соціальна, фінансова, національна, територіальна, політична, бізнесова, релігійна і продовольча. Досліджуваним було запропоновано оцінити суб'єктивне відчуття безпеки в різних сферах життя за шкалою від 1 до 5, де «5» – максимальний рівень безпеки, а «1» – мінімальний рівень безпеки. Аналіз середніх показників оцінки суб'єктивної безпеки показав, що найбільш безпечною в уявленні досліджуваних є сімейна сфера ($\bar{x} = 4,075$), а найменш безпечними представляються політична ($\bar{x} = 2,775$) і територіальна ($\bar{x} = 2,875$) і релігійна ($\bar{x} = 2,975$).

Для визначення індивідуально-психологічного аспекту психологічної безпеки особистості було використано опитувальник, розроблений І. Приходько для діагностики психологічної безпеки особистості фахівців екстремальних видів діяльності [2]. Опитувальник «Експрес-діагностика психологічної безпеки особистості» дозволяє визначити морально-комунікативний, мотиваційно-вольовий, ціннісно-смісловий, афективний (відчуття внутрішнього комфорту) аспекти психологічної безпеки особистості, а також інтегральний показник – індекс психологічної безпеки особистості (індекс ПБО).

Результати опитування показали, що високий рівень індексу ПБО мають лише 9,5% від вибірки. У більшості досліджуваних (54,8%) визначено індекс ПБО, що відповідає середньому рівню, а низькі показники індексу ПБО демонструють 35,7% досліджуваних. На основі аналізу середніх показників сформованості окремих компонентів психологічної безпеки особистості (див. табл.) можна відзначити, що найбільш сформованим у виборці дослідження є афективний, показник якого відповідає високому рівню та свідчить про відчуття внутрішнього комфорту. Серед інших складових ПБО виділяється ціннісно-смісловий компонент ($\bar{x} = 25,904$).

**Середні значення показників психологічної безпеки
особистості студентів УМСФ**

	морально- комунікативний	мотиваційно- вольовий	ціннісно- смысловий	внутрішній комфорт	індекс ПБО
Середнє значення	23,809	21,833	25,904	23,523	95,071
Рівень сформованості	середній	середній	середній	високий	середній

Таким чином, було з'ясовано, що психологічна безпека особистості розглядається як безпека середовища та як індивідуально-психологічна властивість особистості. Емпіричне дослідження дозволило з'ясувати, що для студентів у вибірці дослідження характерний середній рівень психологічної безпеки особистості (захищеності), найбільш сформованим механізмом досягнення психологічної безпеки виступає опора на цінності та смисли, найбільш безпечною є сімейна сфера життя, що також може слугувати опорою та ресурсом для особистості.

Список використаних джерел:

1. Життєвий світ і психологічна безпека людини в умовах суспільних змін. Реферативний опис роботи / М. М. Слюсаревський та ін. К., 2020. 318 с.
2. Приходько І. І. Діагностика психологічної безпеки особистості фахівця екстремального виду діяльності: посібник. Х.: НАНГУ, 2017. 76 с.
3. Словник української мови: в 11 тт. / за ред. І. К. Білодіда. К.: Наукова думка, 1970–1980.

Смоляр Л. В., студентка

Кокарча Ю. А.,

к.політ.н., доцент кафедри права ВТЕІ ДТЕУ

Вінницького торговельно-економічного інституту

Державного торговельно-економічного університету

**ЦИФРОВЕ БЕЗСМЕРТЯ:
ТЕХНОЛОГІЧНИЙ ПРОРИВ ЧИ МОРАЛЬНА ДИЛЕМА**

Тема “Цифрове безсмертя” є досить актуальною в сучасному світі, де технології все більше проникають у наше життя і змінюють його. Зовсім скоро можуть з'явитися такі серед них, які дозволять створювати ще більш точні віртуальні копії людей на основі їх цифрових даних. Це може змінити наше розуміння смерті і послідовності життя, оскільки такі копії можуть продовжувати існувати після смерті людини. Цю тему також досліджували такі філософи і трансгуманісти як: І. В. Демин, А. В. Турчин, М. А. Батин, А. Л. Шамис й інші науковці, які займалися проблемами

технологій та їх впливу на людське життя і майбутнє. Уже на сьогоднішній день існують спеціальні сервіси, які дозволяють створювати віртуальні копії людини за допомогою штучного інтелекту. Такі копії можуть бути створені на основі цифрових даних, які залишив після себе користувач в інтернеті, і можуть продовжувати існувати після смерті людини.

Крім того, можуть з'явитися нові етичні питання, пов'язані зі збереженням цифрових даних померлих людей. Якщо такі дані стануть доступними іншим користувачам, це може стати приводом для порушення приватності і неправомірного використання цих даних.

Усвідомлення смерті відрізняється для різних людей, залежно від їхніх релігійних та наукових поглядів. Для одних воно є частиною життя, а для інших – трагічною непереборністю.

«В контексті трансгуманістичного світогляду на перший план виходять задачі продовження біологічної обумовленості людського існування і досягнення безсмертя. Ці надзадачі дуже тісно пов'язані між собою : Людина смертна, оскільки субстрат її особистості (свідомості, розуму) виступає біологічним організмом» [1, с. 52].

Тож можна сказати, що трансгуманісти, бачать смерть як проблему, яку можна вирішити за допомогою технологій. Вони вважають, що межа між життям та смертю є штучним обмеженням, яке можна подолати за допомогою наукових досліджень та технологій. Одним з методів досягнення цих цілей є використання кібернетичних технологій, які можуть допомогти покращити функції людського тіла та розширити його можливості. «Кіборгізація – це інтеграція людського тіла і різних механізмів з метою його поліпшення. Цей процес полягає в постійному збільшенні числа заміни живих органів штучними аналогами (штучні зуби, штучне серце) і додаванні нових органів.» [1, с. 54].

«Сучасний розвиток нейробіолінгвістики як цифрового безсмертя в системі штучного інтелекту підтверджує, що «інтерпретації психологічного рівня виявляться можливими і на рівні комп'ютерного моделювання мозку, зокрема інтерпретація таких особливостей мозку, як інтуїція, інсайт, творчість і навіть гумор» [2, с. 126].

Нейробіолінгвістика вивчає те, як мозок обробляє та інтерпретує мову, як мовне сприйняття впливає на нього. Це є досить важливим, адже ідея цифрового безсмертя полягає в тому, щоб зберегти людську свідомість та інтелект у цифровому вигляді, щоб після смерті людина могла продовжувати існувати в цифровому світі. Одним з можливих способів досягнення цифрового безсмертя може стати створення інтерфейсу між мозком та комп'ютером, який дозволить зчитувати та аналізувати діяльність мозку та зберігати її у цифровому вигляді.

«Так, на практиці у 2005 р. компанія Hanson Robotics створила робот-двійника письменника Філіпа Діка, відтворивши зовнішність письменника із завантаженнями в примітивній мозок-комп'ютер робота всіма творами письменника. З роботом можна розмовляти на теми, що стосуються творчості Ф. Діка» [2 с. 126; 3].

Висновуючи, можна сказати, що й хоча “Цифрове безсмертя” може стати можливим у майбутньому, воно потребує обговорення етичних, правових та соціальних питань, щоб забезпечити адекватне використання цифрових даних та захист приватності. Відповідно до цього це може мати як позитивні, так і негативні наслідки для нашого суспільства.

З одного боку, створення віртуальних копій людей на основі їх цифрових даних може дозволити зберігати спогади про померлих людей та продовжувати їх спадщину у віртуальному просторі. Це може мати позитивний вплив на психологічне благополуччя людей, які мають можливість спілкуватися з віртуальними копіями своїх близьких.

З іншого боку, це може порушувати приватність та викликати етичні питання. Збір та зберігання цифрових даних померлих людей може стати об'єктом зловживання, зокрема, використання їх для створення фальшивих акаунтів чи рекламних профілів. Крім того, "Цифрове безсмертя" може викликати психологічні проблеми, такі як відчуття втрати ілюзії та реальності, а також впливати на суспільне бачення життя та смерті.

Список використаних джерел:

1. Kravchenko P., Kiselyova T. HUMAN AND IMMORTALITY IN THE VIEWS OF TRANSHUMANISTS. *Philosophical Horizons*. 2021. No. 45. P. 50–57. (date of access: 22.04.2023). URL: <https://doi.org/10.33989/2075-1443.2021.45.242666>

2. Lisovskyi P., Lisovska Y. Quantum computerization as phenomenally digital communication in cybermodernity: creative personality. *Pedagogical Innovations: Ideas, Realities, Perspectives*. 2020. No. 1. P. 123–127. (date of access: 22.04.2023).

3. Андроїд Філіпа Діка. URL: <https://www.hansonrobotics.com/philip-k-dick>

Сурякова М. В., к.психол.н., доц.,
доцент кафедри психології Університету митної справи та фінансів
Микитенко Г. Є.,
студентка Університету митної справи та фінансів

ТИПИ ЕМОЦІЙНОГО РЕАГУВАННЯ ТА ХАРАКТЕРОЛОГІЧНІ АКЦЕНТУАЦІЇ ЮНАКІВ

Емоційне реагування – це прояв емоцій на події, ситуації, речі або інших людей. Це може включати в себе відчуття радості, суму, злості, страху, захоплення, розчарування та багато інших. Емоції можуть бути виражені як фізичні реакції, такі як підвищений пульс або потовиділення, або мовні вирази, такі як крики, плач або посмішки. Емоційне реагування є нормальною і необхідною складовою нашого психологічного життя. Воно допомагає нам розуміти свої власні відчуття та реакції на оточуючий світ, а також спілкуватися з іншими людьми та розуміти їхні емоції.

Характерологічні акцентуації – це поняття, яке використовується в психології та психіатрії для опису особливостей характеру людини. Це відхилення від типового характеру, що може призвести до проблем у взаємодії з оточуючими людьми або до розвитку різних патологій. У загальному розумінні, характерологічні акцентуації є особливими рисами характеру людини, які проявляються в яскравіших формах, ніж у більшості людей [2].

Відомо, що юнацький період розглядається як такий, під час якого суперечності розвитку набирають особливої гостроти. Це зумовлено специфічними явищами, що свідчать про перехід від дитинства до дорослості, що супроводжується якісною перебудовою усіх сторін розвитку особистості. Саме у цей період відбувається усвідомлення дитиною своєї індивідуальності, змінюється її ставлення до навколишнього світу, до себе, до інших людей, відбувається перебудова потреб та мотивів, поведінки. Водночас змінюються вимоги суспільства до представників раннього юнацького віку. У зв'язку з цим юнакам необхідно погоджувати свої потреби з очікуваннями оточуючих та вимогами соціальних норм [1].

Незважаючи на те, що у психології є чимало робіт, у яких розглядаються ті чи інші аспекти емоційної сфери юнаків, серед авторів-дослідників слід згадати робіт: Т. О. Гаврилова, І. В. Дубровіна, І. С. Кон, А. Є. Личко, А. М. Прихожан, Ф. Райс, А. О. Реан, але фактично відсутні дослідження, в яких вивчалися б індивідуально-психологічні особливості емоційних реакцій юнацтва, особливо у контексті спілкування з групою однолітків.

Слід зазначити, що проблема емоційного інтелекту досліджувалася вітчизняними дослідниками С. Дерев'янку, Н. Ковригою, Л. Колісник, Е. Носенко, О. Санніковою, М. Смільсон; зарубіжними дослідниками Р. Бар-Он, Д. Гоулман, Д. Карузо, Д. Люсін, Дж. Мейер, П. Саловой та іншими науковцями в контексті сприйняття та розуміння емоцій, управління ними, розвитку здатності справлятися та протистояти тиску навколишнього середовища, емпатії, самоконтролю тощо.

Типи емоційного реагування у юнаків можуть бути різними, в залежності від характеру стимулу та особливостей особистості. Наприклад, деякі юнаки можуть бути більш схильні до емоційної реакції на негативний стимул, тоді як інші можуть бути більш зосереджені на позитивних аспектах ситуації [3].

Стан стресу: юнаки можуть реагувати на стрес через підвищення рівня адреналіну в організмі, що може призводити до підвищеної тривожності та нервозності. Роздратування: це може виникати, коли юнаки почуваються ображеними або несправедливо обробленими. Це може призводити до прояву агресії та нетерпимості. Смуток юнаки можуть відчувати як втрату, розчарування або нездатність досягти поставленої мети. Це може призводити до прояву суму та пригніченості. Характерологічні акцентуації є особливостями характеру, які виражаються в надмірному розвитку деяких його рис і певних способах поведінки.

Юнаки можуть мати різні характерологічні акцентуації, але деякі з них більш поширені серед підлітків. Гіпертимна акцентуація характеризується високим рівнем енергії та оптимізмом, що дозволяє юнакові легко знаходити спільну мову з іншими людьми та домагатися успіху у власному житті. Циклоїдній акцентуації характерний змінюючийся настрій та різкі зміни емоцій. Такі юнаки можуть бути ініціативними та енергійними в один день, але в інший день бути замкненими та відчувати важкість у виконанні завдань. Астенічна акцентуація може характеризуватися низьким рівнем енергії та слабкою витривалістю. Юнаки з такою акцентуацією можуть швидко втомлюватися та довго відновлюватись після фізичних або емоційних перевантажень. Істероїдна акцентуація характеризується надмірними емоційними реакціями на події та недостатньою самокритичністю. Юнаки з такою акцентуацією можуть бути драматичними та непостійними у своїх рішеннях. Епілептоїдна акцентуація характеризується низькою чутливістю до емоцій та відчуттів інших людей.

Отже, особливості емоційного реагування у юнацькому віці доцільно розглядати з погляду встановленої характерологічної акцентуації особистості.

Список використаних джерел:

1. Варій. М., Ортинський. Основи психології і педагогіки. Навч. посібник для студ.вищ.навч.закладів. 2006. С.110.

2. Дубчак Г.М. Акцентуації характеру в контексті стресостійкості особистості Технології розвитку інтелекту. 2016. Т.2. №2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tri_2016

3. Сьянова В. Психологічні особливості прояву акцентуацій характеру в юнацькому віці. Психологічні виміри культури, економіки, управління. Львів, 2018. Т. 11. С. 253–257.

Сурякова М. В., к.психол.н., доц.,

доцент кафедри психології

Університету митної справи та фінансів

Мороз К. А., студентка Університету митної справи та фінансів

САМОСТАВЛЕННЯ ТА ЕГОЦЕНТРИЧНА СПРЯМОВАНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ ПІДЛІТКІВ

Самоставлення починає уже в ранньому віці розвитку людини. Але тільки в підлітковому віці починає формуватись істинна самооцінка – оцінка людиною самої себе, де перевага віддається критерієві свого внутрішнього світу, обумовлена власним Я. Одним із головних моментів є те, що в підлітковому віці відбувається вихід людини на якісно нову соціальну позицію, у якій формується й активно розвивається свідомість і самосвідомість особистості. Поступово відчувається відхід від прямого

копіювання оцінок дорослих, зростає опора на внутрішні критерії. Досліджувана проблематика знайшла підтвердження у наукових дослідженнях, зокрема, у роботах Р. Бернса, Л. Божович, Т. Драгунової, Д. Ельконіна, І. Кона, А. Леонтьєва, А. Петровського, С. Рубінштейна, Д. Фельдштейна та інших. Ці та інші наукові праці переконливо доводять, що особливості самоствавлення впливають і на емоційний стан, і на ступінь задоволення своєю роботою, навчанням, життям, і на стосунки з оточуючими. Разом з тим сама самоствавлення також залежить від зазначених вище чинників. Тому ставлення людини до самої себе є однією з фундаментальних властивостей її особистості [3].

Самоствавлення – це основне інтеграційне ядро особистості. Вона формує майбутню людину, що дуже важливо для підліткового віку. Вивчення самооцінки, почуття дорослості молодою людиною є важливим у розумінні становлення всебічно розвиненої особистості.

Егоцентризм (лат. Ego – «я», лат. centrum – «центр») розуміється як нездатність чи невміння індивіда встати на чужу точку зору. Сприйняття своєї точки зору як єдиної правильної. Термін введений в психологію Жаном Піаже для опису особливостей мислення, характерного для дітей у віці до 8–10 років. Із різних причин така особливість мислення в різного ступеня вираженості може зберігатися і у більш зрілому віці. Поняття відображає відношення людини до світу, що характеризується його зосередженістю на своїй позиції або своєму індивідуальному «Я» [1].

Окрім егоцентризму мислення в психології поняття «егоцентризм» активно використовується для характеристики властивості або стану особи. Як властивість особи егоцентризм є фіксованою установкою людини на своїх думках, переживаннях, виставах, діях, цілях, якостях характеру і темпераменту.

Підлітковий і юнацький вік є вирішальними у формуванні і розвитку особи. Підлітковість знаменує собою перехід від дитинства до дорослості. Зростання, фізичне і психічне дозрівання в молодшому, і особливо в старшому підлітковому віці протікають бурхливо і далеко не завжди погоджені між собою. Це стає однією з причин переживань і проблем, що накладають відбиток на взаємини підлітків з людьми: дорослими, ровесниками, малятами.

Саме підліток характеризується емоційною нестійкістю, пов'язаною з перебудовою гормональної системи, різкими змінами в поведінці, зумовленими бурхливим, нерівномірним розвитком організму, чутливістю до змін, що відбуваються в соціумі, гострим переживанням екзистенціальних кризових станів, зумовлених онтогенетичними змінами, формуванням когнітивної, емоційно-вольової, особистісної сфер. Тому одна з поширених вікових форм психологічного захисту в підлітковому віці є підвищена схильність до егоцентризму і відхід від близьких, довірливих стосунків зі своїми ровесниками, дорослими, центрування на собі. Тобто в цьому віці егоцентризм стає однією з провідних детермінант пізнавальної сфери та окремих пізнавальних процесів, насамперед, мислення [2].

Крайній егоцентризм виявляється з 10–15 років. Егоцентризм може різко змінитися поступливістю, то знову егоїзмом і черствістю. У підлітковому віці відбувається зміна стосунків до людей і собі. Якщо думки старших в дитинстві приймалися і засвоювалися, і навіть самооцінка себе як «хорошого» або «поганого» хлопчика або дівчинки були лише засвоєними оцінками, що даються дорослими, то в підлітковому віці спостерігається стійка тенденція до самостійності виводів і думок.

Дослідження впливу егоцентризму на сформованість мисленневих операцій у підлітків показало, що егоцентризм виявляється у ролі настанови в процесі розв'язання завдань. Так, досліджувані з високим рівнем егоцентризму показують досить високу швидкість мисленневого процесу, оптимальний характер вироблення стратегії розв'язання завдання, але водночас високий ступінь центрування, фіксованості на обраній стратегії й, відповідно до цього, ригідність мислення. Підлітки із середнім рівнем егоцентризму показують меншу швидкість мисленневого процесу, вироблення стратегії із труднощами, проте незалежність від обраної стратегії розв'язання завдання й, найчастіше, гнучкість мислення. Досліджувані з низьким рівнем егоцентризму виявляють низьку швидкість мисленневого процесу, вироблення стратегії із труднощами, залежність від обраної стратегії, більшою частиною з ригідністю мислення.

Список використаних джерел:

1. Максименко С.Д. Науково-психологічні основи формування особистості. К.: Рідна школа, 1991. № 11. С. 27–31.
2. Савчин М.В. Психологія відповідальної поведінки. К.: Україна, 1996. 130 с.
3. Світлична С. П. Особливості розвитку особистості та образу «Я» у дошкільників. *Педагогіка та психологія*. Вип. 20, 2002. С. 127–134.

Сурякова М. В., к.психол.н., доц.,
доцент кафедри психології
Університету митної справи та фінансів
Толоконіна С. О., студентка
Університету митної справи та фінансів

ЕМОЦІЙНЕ ВИГОРАННЯ ЯК ПСИХОЛОГІЧНИЙ ФЕНОМЕН І ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ СТАН

Емоційне вигорання – це стан, який виникає, коли людина не може впоратися з вимогами свого повсякденного життя [1]. Воно виникає, коли фізичні, емоційні та розумові ресурси людини виснажуються, що призводить до стану виснаження та відсторонення від виконання поставлених завдань. Емоційне вигорання може торкнутися будь-кого, незалежно від професії чи особистих обставин.

Життя сучасних людей дуже тісно пов'язане з великою відповідальністю, як на роботі, так і вдома, індивід повинен швидко приймати важливі рішення, мати дисципліну, вміти працювати в важких або навіть екстремальних умовах, у той самий час маючи певну емоційну віддачу для спілкування з оточуючими людьми, а також вміння справлятися з фізичним та психічним напруженням. Такий перелік задач важко витримати без певного психічного перенавантаження, тому велика кількість фахівців, що певний час працювали у виснажливих умовах мають наразі проблеми з емоційним вигоранням, що тягне за собою дуже велику кількість проблем та у результаті може скласти непід'ємну вагу для професійного зростання та покращення результатів.

Необхідно визначити, що вигорання це складний та багатокомпонентний феномен, на сьогоднішній день не існує правильного та однозначного визначення для цієї проблеми тому фахівці мають змогу працювати над нею та вияснити її сутність. Емоційне вигорання характеризується відчуттям емоційного виснаження, почуттям відчуженості або цинізму, зниженням особистої успішності. Людина може відчувати себе перевантаженою вимогами своєї роботи, стосунків або іншими обов'язками [3]. Вона може відчувати почуття розчарування, гніву або смутку, і їй важко займатися діяльністю, яка колись подобалася.

Причини емоційного вигорання складні та багатofакторні. Високий рівень стресу, неадекватна підтримка та відсутність контролю над обставинами є факторами, що сприяють вигоранню [2].

Люди, які працюють у професіях з високим рівнем стресу, таких як охорона здоров'я, соціальна робота та викладання, особливо вразливі до емоційного вигорання. Певний розвиток цього синдрому більшою мірою характерний для тих професій, де робітнику потрібно турбуватися про інших і це стає невід'ємною частиною робочого процесу.

Однак емоційне вигорання може виникнути у будь-якому середовищі, де людина піддається хронічному стресу.

Симптоми емоційного вигорання можуть відрізнятися від людини до людини, але зазвичай включають фізичні симптоми, такі як головний біль, втома і порушення сну.

Емоційні симптоми можуть включати відчуття безнадійності, дратівливість і тривогу.

Когнітивні симптоми можуть включати труднощі з пам'яттю та концентрацією уваги, а також зниження здатності розв'язувати проблеми.

Поведінкові симптоми можуть включати соціальну замкнутість, прокрастинацію та зловживання психоактивними речовинами [3].

Наслідки емоційного вигорання можуть бути серйозними як для самої людини, так і для тих, хто її оточує. Воно може призвести до зниження продуктивності на роботі, погіршення стосунків і зниження загальної якості життя. Емоційне вигорання також може призвести до проблем з фізичним здоров'ям, таких як гіпертонія, діабет і серцево-судинні захворювання.

Існує кілька стратегій, які люди можуть використовувати для запобігання емоційного вигорання. До них відносяться підтримка здорового балансу між роботою та особистим життям, використання методів управління стресом, таких як медитація та фізичні вправи, а також пошук соціальної підтримки. Роботодавці також можуть відігравати певну роль у запобіганні емоційному вигоранню, надаючи належні ресурси та підтримку своїм працівникам [2].

Якщо не застосовувати зусиль подолати емоційне вигорання, воно може призвести до серйозних наслідків. Тому важливо звернутися по допомогу, якщо людина відчуває симптоми емоційного вигорання. Лікування може включати психотерапію, медикаментозне лікування або їх поєднання. При правильній підтримці люди можуть оговтатися від емоційного вигорання і повернути собі відчуття осмисленості життя та добробуту.

Отже, емоційне вигорання – це серйозний стан, який може мати значні наслідки для людини та її оточення. Важливо знати симптоми емоційного вигорання та вживати заходів для його запобігання. За умови правильної підтримки та лікування люди можуть впоратися зі станом емоційного вигорання і досягти відчуття балансу та повноцінності у своєму житті.

Список використаних джерел:

1. Зайченко Т. Емоційне вигорання соціальних працівників: причини, симптоми та шляхи профілактики. Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту, 2018, № 1(29). С. 123–127.
2. Литвиненко Ю. Литвиненко Ю. Емоційне вигорання медичних працівників: сучасний стан та шляхи профілактики. Медичні перспективи, 2019, № 24(3). С. 43–50.
3. Малишенко М. Емоційне вигорання у педагогів: проблеми діагностики та профілактики. Вісник Черкаського університету, 2015, № 9. С. 133–136.

Сурякова М. В., к.психол.н., доц.,
доцент кафедри психології
Університету митної справи та фінансів
Чернявська Є. Т., студентка
Університету митної справи та фінансів

САМООЦІНКА СЕКСУАЛЬНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ТА ОСОБИСТІСНА САМООЦІНКА У ДОРΟΣЛОМУ ВІЦІ

Тема сексуальності у психології почала розглядатися лише з кінця 19 століття. До цього періоду, до того, як З.Фрейд відкрито почав заявляти про проблеми сексуальності, цю тему було прийнято замовчувати, говорити про неї пошепки в розмовах віч-на-віч. Довгий час сексуальність розглядали у нерозривному зв'язку з репродуктивною функцією сексу. Таким чином, навіть на сьогоднішній день тема сексуальності у психології є маловивченою. Незважаючи на це, суспільство зробило великий стрибок

від визнання сексуальності як явища, який пов'язували виключно з маскулінністю та фемінінністю, до висування таких понять як сексуальна ідентичність, сексуальна орієнтація, гендерна ідентичність, гендерна соціальна роль та біологічна стать. У наш час ці поняття є компонентами людської сексуальності і, безсумнівно, вони вимагають ґрунтовного вивчення, у тому числі з погляду психології.

Сексуальність як явище давно вже вийшло з поля зору лише однієї науки і проникло у різні сфери: культуру, мистецтво, медицину, філософію, психологію, гендерні галузі. Сексуальність, будучи генетично детермінованою біологічною потребою будучи спочатку статевим потягом, і водночас не зводимо тільки до нього, є результатом цілісної інтегрованої взаємодії біологічної, психологічної та соціальної, культурної в індивідуальному досвіді людини, одним із значущих феноменів людського буття, і людським переживанням.

Психологія сексуальності має тісні міждисциплінарні зв'язки з анатомією та фізіологією людини (надають їй відомості про будову та функціонування статевої системи, фізіологію статевого акту тощо), сексопатологією (займається етіологією, патогенезом та лікуванням сексуальних розладів), культурологією, соціологією, етнографією та історією (допомагають з'ясувати вплив на сексуальні установки, норми та сексуальну поведінку людини різних культурних традицій та історичних особливостей), а також із багатьма галузями психологічної науки [3].

Сексуальність людини – широка сфера функціонування, що охоплює основні фізіологічні відмінності між чоловіком і жінкою, якості, що характеризують маскулінність та фемінінність, латентну (приховану) і маніфестну (явну) сексуальну поведінку. Сексуальність також є сукупністю психічних реакцій, переживань і вчинків, пов'язаних із проявом та задоволенням статевого потягу.

Зріла сексуальність являється у певній мірі феноменологічною, так як її чіткого визначення в літературі не існує. Більшість авторів намагалися помістити поняття зрілої сексуальності у контексти психоаналітичних досліджень, теорії об'єктних відносин, тілесно орієнтованої психотерапії, емоційних та міжособистісних стосунків. Головна ідея полягає в асиміляції раннього інфантильного досвіду та гармонічній реалізації сексуального лібідо у соціум [2].

Самооцінка є центральною ланкою довільної саморегуляції, визначає напрямок і рівень активності людини, її ставлення до світу, до людей, до самої себе. Самооцінка являє собою складний за психологічною природою феномен. Вона включена в безліч зав'язків і відносин із усіма психічними утвореннями особистості і виступає в якості важливої детермінанти усіх форм і видів її діяльності і спілкування. Джерела уміння оцінювати себе закладаються в ранньому дитинстві, а розвиток і удосконалення його відбувається протягом усього життя людини.

Самооцінка є соціальним за своєю природою феноменом, що функціонує як компонент самосвідомості і найважливіше утворення особистості. Вона являє собою форму відображення людиною самої себе як особливого об'єкта пізнання і залежить від прийнятих людиною цінностей, її особистісних змістів, міри її орієнтації на суспільне вироблені вимоги до поведінки й діяльності.

Самооцінка не константа, це жива сфера, вона динамічна і змінюється під впливом різноманітних факторів, навколишніх умов та мінливих життєвих обставин. Люди, особливо молоді, повинні мати відчутний доказ своєї соціальної та людської цінності, «вирити в себе», щоб блокувати цей небезпечний для особистості процес – низьку самооцінку. Важливий компонент цілісного самосвідомості особистості – самооцінка виступає необхідною умовою буття гармонійної людини, яка живе в злагоді як з самою собою, так і з іншими людьми, з якими вона спілкується і взаємодіє [1].

Образ тіла є одним з компонентів самооцінки особистості. Усвідомлення і прийняття своєї тілесності, адекватність сприйняття свого тіла і ставлення до своєї особистості в цілому, а також успішна соціальна адаптація залежать від розвитку образу тіла, його вдосконалення і подолання недоліків його формування.

Список використаних джерел:

1. Акімова Л. Н. Психологія сексуальності. Одеса: СМІЛ, 2005. 198 с.
2. Гупаловська В. А. Визначення феномену сексуальності як предмета психології сексуальності. Тези звітної наукової конференції філософського факультету за 2014 рік; відп. за випуск Л. Рижак. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2015. С. 95–98.
3. Мастерс У., Джонсон В., Колодні Р. Основи сексології. М., 1998.

Учитель І. Б., к.пед.н., доц.,
доцент кафедри психології
Університету митної справи та фінансів
Гулько А. О., студентка
Університету митної справи та фінансів

ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ДО ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Вимушений перехід до дистанційного формату освіти, обумовлений пандемією та війною, призвів до трансформаційних змін в освіті й у ставленні суспільства до освіти. Перехід до навчання у новому форматі став викликом як для системи освіти в цілому, так і окремо для всіх суб'єктів навчання. Необхідність здобувати освіту в нових умовах суттєво збільшило психологічне навантаження на учасників освітнього процесу.

Отже, дослідження проблеми психологічної готовності студентів до дистанційного навчання є важливим завданням психологічної науки.

Аналіз психологічних праць показав, що для дослідження багатоаспектної проблеми психологічної готовності людини до певної діяльності вчені затосовують різні наукові підходи, а саме: функціональний підхід (Є. Ільїн, В. М'ясищев Д. Узнадзе), особистісний підхід (М. Дьяченко, Л. Кандилович, Л. Божович, В. Сластьонін), індивідуальний підхід (К. Абульханова-Славська, Б. Ананьєв, Л. Виготський, О. Леонт'єв, С. Рубінштейн), структурний підхід (Є. Клімов), гуманістичний підхід (А. Маслоу).

Особливості дистанційного навчання вивчалися багатьма вітчизняними вченими (Б. Бондарук, Н. Вахніна, О. Венгер, Т. Воронцова, Н. Гаврилова, Л. Засекіна, Т. Іваницька, О. Коханова, М. Смульсон, О. Столярчук, О. Сергєєнкова, А. Трохимчук, В. Шевченко та ін.); проблеми готовності до дистанційного навчання досліджували П. Лисак, О. Самойленко та ін.

Але, незважаючи на інтерес науковців до проблеми готовності студентів до дистанційного навчання, сучасні дослідження розкривають лише окремі складові елементи психологічної готовності особистості.

В багатьох дослідженнях акцентується увага на проблемних аспектах дистанційного навчання. Так, адаптація студентів до нового формату освіти ускладнюється тим, що оволодіння новими засобами навчання (відкриття для себе можливостей та обмежень різних навчальних платформ (Moodle, GoogleClass, MicrosoftTeams) відбувається безпосередньо у процесі навчання; студенти проводять більшу частину доби за комп'ютером, відповідно, збільшується навантаження на зір та опорно-руховий апарат, що не сприяє збереженню фізичного здоров'я студентів.

Також викликом для студентів стала відсутність «живого спілкування», необхідного для повноцінного особистісного розвитку юнацтва. Ділова комунікація здійснюється за допомогою таких мобільних додатків, як Viber, Telegram та електронної пошти, що потребує від студентів не тільки комунікативної компетентності, а й знань зі сфери ділового та мережевого етикету, які вони мають здобути самостійно. В умовах війни ця ситуація ускладнилася відсутністю безпеки, нестабільним Інтернет-з'єднанням на прифронтових територіях, тривогами під час занять, що загалом призводить до зростання рівня стресу.

Як показав аналіз наукових досліджень, дистанційне навчання ставить значно більші вимоги до особистості студентів, ніж навчання off-line. Навчання у дистанційному форматі потребує від студентів більш високого рівня самоорганізації і самоконтролю, тайм-менеджменту, внутрішнього локусу контролю, здатності діяти ініціативно, творчо, самостійно у здобутті знань, усвідомлювати свою відповідальність за якість навчання.

Як свідчить практика, багато студентів-першокурсників психологічно не готові до такого формату освіти.

Окрім того, студенти першого курсу відповідно до законів вікового розвитку знаходяться у стані переходу від соціальної ролі «школяра» до нової соціальної ролі – ролі «студента», що відбувається не одномоментно, а

впродовж певного періоду. Навіть у звичному форматі навчання off-line адаптація першокурсників потребувала часу (інколи до півроку, включаючи першу сесію). Дистанційне ж навчання ставить перед студентами різного віку однакові вимоги щодо самоорганізації, отже вони мають швидко «увійти» в нову роль, що зумовлює додаткове емоційне напруження.

Враховуючи проблемні аспекти дистанційного навчання, перелічені вище, доходимо висновку, що для формування психологічної готовності студентів до дистанційного навчання в навчальному процесі потрібно створити певні умови.

З переліку багатьох таких умов, сформульованих Н. Вахніною та Н. Гавриловою, вважаємо найбільш ефективними такі: виявлення здобувачів, які потребують особливої або додаткової уваги щодо психологічної адаптації; впровадження заходів і різних форм психологічної адаптації та корекції; заохочення студента до дистанційного навчання; мотивація студента до самоосвіти; врахування специфічних психологічних потреб студентів при розробці дистанційного курсу, який сприятиме підвищенню ефективності навчання; психологічна комфортність дистанційного навчального середовища для користувача [1, с. 201].

Список використаних джерел:

1. Вахніна Н. Г., Гаврилова Н.Б. Психологічна готовність здобувачів освіти до дистанційного навчання. *Підготовка спеціалістів фармації в рамках концепції «Навчання протягом життя (LifeLongLearning)»: наука, освіта, практика : матеріали II наук.-практ. інтернет-конф. з міжнар. участю, м. Харків, 21–22 жовт. 2020 р.* Харків: НФаУ, 2020. С. 200–202.

Учитель І. Б., к.пед.н., доц.,
доцент кафедри психології
Університету митної справи та фінансів
Нехаєва Ю. Ю., студентка
Університету митної справи та фінансів

ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНОЇ САМОРЕГУЛЯЦІЇ У СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Дослідження проблеми емоційної саморегуляції є важливим для створення оптимальних умов для розвитку особистісних якостей майбутнього фахівця у процесі його підготовки. Емоційна саморегуляція – це замкнута система регуляції та обробки інформації, яка відображається в різноманітних психічних формах відтворення дійсності. Розвиток здатності студентів впоратися зі стресом, самостійно регулювати емоційні стани у навчальних ситуаціях сприятиме збереженню психічного здоров'я студентів та позитивно впливатиме на результативність їхнього навчання.

Перехід до дистанційної форми навчання стимулював виникнення стресу у студентів, оскільки змінилися умови освітнього середовища, і воно стало повністю віддаленим. Новий формат освіти був настільки незвичним для студентів, що викликав багато проблем не лише організаційних та технічних, але й спричинив накопичення напруження в емоційній сфері за відсутності звичних форм спілкування.

Окрім того, студенти проводять багато часу за комп'ютером, замало рухаються; не завжди готові до роботи з великими обсягами самостійної роботи, з новими методами контролю навчання; спілкування з однокурсниками відбувається онлайн, що віддаляє студентів одне від одного, і в цілому створює утруднення і стресові ситуації. Отже, дослідження особливостей емоційної саморегуляції у студентів під час дистанційного навчання є важливим для організації роботи психологічної служби навчального закладу щодо збереження психічного здоров'я студентів.

Аналіз психологічних праць показав, що проблема емоційної саморегуляції вивчалася у багатьох аспектах: феномен психологічної саморегуляції (Г. Беляєв); психологічний аналіз сутності саморегуляції як особистісної здатності (І. Галян); психологічні аспекти саморегуляції в контексті девіантної поведінки особистості (І. Жданова); психологія саморегуляції суб'єкта діяльності (В. Олефір); саморегуляція як чинник психологічного благополуччя студентської молоді (Ю. Олександров); формування механізмів саморегуляції студентів в іншомовному просторі (С. Тетерук); психологічні чинники саморегуляції поведінки студентської молоді в процесі соціалізації (Г. Шавиро); розвиток емоційно-вольової саморегуляції студентів в умовах вищого навчального закладу (Н. Шевченко); дослідження вольової регуляції в сучасній зарубіжній психології (В. Шляпніков) та ін.

Технологія дистанційного навчання, як її характеризує Н. Думанський, – це сукупність методів, форм і засобів взаємодії з людиною в процесі самостійного, але контрольованого засвоєння ним певного масиву знань [1, с. 119].

Нова навчальна платформа, нові правила спілкування і взаємодії в онлайн-форматі, оволодіння новими засобами навчання потребує нових навичок. При певних недоліках дистанційне навчання відкриває принципово нові шляхи для оволодіння знаннями.

Впровадження нових інформаційних технологій у дистанційну освіту передусім означає впровадження в інформаційно-комунікаційний простір глобальної інформаційної глобальної мережі, несе в собі великий психологічний потенціал, перетворення навчання на живий творчий процес [2, с. 270].

Використання інформаційних технологій дозволяє підходити до студентів більш індивідуально, враховуючи при виборі форм виконання самостійних завдань їх індивідуальні інтереси, здібності, навички.

Емоційна саморегуляція забезпечує здатність індивіда відновлювати фізичні та інтелектуальні ресурси, адаптуватися до умов мінливого зовнішнього середовища. В умовах стресової ситуації набір емоцій звужується, накал емоцій заважає раціонально мислити й зважено приймати рішення.

Отже, здатність до самостійної регуляції емоцій у процесі дистанційного навчання є важливим фактором ефективного навчання студентів; сприяє розвитку здатностей розуміти власні емоції, розширювати їх діапазон, дозволяє учасникам навчального процесу продуктивно взаємодіяти один з одним, бути творчими, активними в умовах навчальної взаємодії у дистанційному форматі освіти.

Врахування психологічних особливостей дистанційного навчання у процесі вибору методів і методик навчання, його впливу на емоційний стан студентів, сприйняття інформації, їх працездатність, в організації комунікації у новому форматі освіти є перспективним для організації психологічного супроводу навчального процесу, підвищення навчальної працездатності студентів, розкриття їх творчого потенціалу, сприяння психічній безпеці суб'єктів навчального процесу.

Список використаних джерел:

1. Думанський Н.О. Класи сучасних технологій дистанційної освіти.
URL: <https://vlp.com.ua/files/12.pdf>

2. Шевченко Н.Ф. Розвиток емоційно-вольової саморегуляції студентів в умовах вищого навчального закладу. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2010. № 1 (3). С. 270–280.

Учитель І. Б., к.пед.н., доц.,
доцент кафедри психології
Університету митної справи та фінансів
Поваренко О. С., студентка
Університету митної справи та фінансів

МОТИВАЦІЯ ДО УСПІХУ СПІВРОБІТНИКІВ ОРГАНІЗАЦІЇ

Проблема мотивації персоналу є актуальною в контексті сучасних мінливих умов та вимог до бізнесу та конкурентоспроможності фахівців. Від мотивації співробітників залежить ефективність роботи команди, досягнення стратегічних цілей організації. Мотивація як психологічний феномен досліджувалась вченими у різних аспектах: теоретичні засади мотивації поведінки (І. Гоян, С. Занюк) та мотивації досягнень (І. Щербакова); теорії мотивації та методологічні основи впливу мотивації персоналу на досягнення загальних цілей підприємства (І. Лопашук); теоретичний аналіз психологічних особливостей мотивації персоналу (Н. Ярова); мотивація як чинник, що впливає на активність персоналу (І. Полигач); мотивація персоналу як основний інструмент досягнення цілей організації (Д. Грищенко); формування мотивації трудової діяльності

працівників підприємства (М. Гербут); мотивація та стимулювання персоналу в ефективному управлінні підприємством (Н. Кирич); особливості мотивації досягнення жінок-службовців органів державної влади та місцевого самоврядування (Т. Кулаковський); мотиваційні чинники професійної самоефективності особистості (О. Кревська); простір мотиваційного успіху у професійному самовизначенні особистості (А. Губіна); когнітивні механізми мотивації досягнення (Є. Скворчевська); механізм мотивації досягнення життєвого успіху людини (О. Маркозова); мотивація досягнення успіху та індивідуальний стиль міжособистісної поведінки (І. Меліхова); формування мотивації досягнень в структурі мотиваційної сфери особистості вчителя (С. Макаренко); динамічні перетворення у мотиваційній сфері осіб із підвищеною тривожністю під впливом психокорекції (Н. Пилипенко); зв'язок особистісної тривожності та мотивації досягнення успіху в навчанні у студентів (О. Ічанська, А. Ковжижина); гендерна специфіка формування мотивації досягнення у сучасної молоді (І. Дзьон); структура мотивації досягнень особистості ІТ-спеціаліста (Д. Філоненко) та ін.

Мотивація – це внутрішня сила, яка спонукає людей виконувати певні дії для підтримки своїх розумових бажань [1, с. 367]. Мотивація є динамічною та складною системою мотивів, що постійно змінюється та активізується. Всі мотиви особистості знаходяться у певній ієрархії, яка для окремої особистості є стійкою, проте не є універсальною для всіх.

Спрямованість та активність працівників організації у більшості випадків забезпечується мотивацією досягнень. Мотивація досягнення успіху є одним із важливих компонентів професійної реалізації індивіда, вона виступає як розумова рушійна сила, оскільки для досягнення бажаних результатів мотивованої діяльності особистість повинна прагнути до успіху, визначати досягнення як особистісну цінність, володіти потрібними уміньми та навичками. Разом із мотивацією досягнення розглядають мотивацію уникнення невдач, вона передбачає такі особливості поведінки людини як: пасивність, страх помилок і невдач, уникнення прийняття відповідальних рішень, страх ризику [2, с. 317]. Обидва психологічні феномени не тільки пов'язані з особистісними якостями, але й впливають на вибір способу поведінки в тих, чи інших ситуаціях. Люди, які мають високий рівень мотивації до успіху, самі обирають власні цілі та способи їх досягнення, знають, як діяти у випадку поразки, прагнуть учитися на помилках, вважають успіх результатом власних зусиль, а невдачу – випадковістю. Людина ж, яка має високий рівень мотивації до уникнення невдач, має підсвідоме передчуття біди, завжди надмірно вагається, коли обирає свої дії, уникає думок про невдачу, замінює їх мріями про перемогу. Мотивація уникнення невдач знаходить своє відображення у відмові людини виконувати діяльність, яка потенційно може призвести до невдачі. Така позиція є непродуктивною для життя, вона призводить до того, що той, хто зазнає невдачі, сприймає успіх як подарунок долі, а невдачу вважає закономірністю свого життя.

Таким чином, мотивація досягнення є спонукаючим фактором до виконання певної діяльності, яка, за суб'єктивною оцінкою індивіда, наблизить її до досягнення успіху. Мотивація досягнень є різновидом мотивації і, водночас, одним із ключових факторів, який визначає не тільки особистісний, а й професійний розвиток індивіда, тому важливим завданням для керівників є мотивування своїх працівників. Двоплановий характер мотивації персоналу складається з двох основних факторів-наслідків – досягнення цілей організації та задоволення індивідуальних потреб працівників. Головне завдання керівника – максимально можливе та ефективне задоволення цих потреб. У професійній діяльності люди з високим рівнем мотивації досягнення можуть вживати заходів, щоби втілити свої плани в реальність, стимулюючи або заохочуючи свою підприємницьку мотивацію. Це може допомогти їм бути більш впевненими у підприємницькій діяльності та перетворити їх бізнес план на реальність. В системі заохочення персоналу важливо враховувати індивідуальні інтереси працівників, їхні цінності, риси характеру. Це допоможе створенню сприятливого психологічного клімату в команді, мотивує працівників до більш ефективної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Лін Хон Ліна. Взаємозалежність між мотивацією досягнення і підприємницькою поведінкою. Актуальні проблеми економіки. 2012. № 9. С. 366–372.

2. Макаренко С. С. Формування мотивації досягнень в структурі мотиваційної сфери особистості вчителя. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія «Психологія». 2013. Вип. 1. С. 314–323.

Учитель І. Б., к.пед.н., доц.,
доцент кафедри психології
Університету митної справи та фінансів
Сірик Б. С., студентка
Університету митної справи та фінансів

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ПСИХОЛОГА ЯК СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ФЕНОМЕН

Здатність здійснювати ефективну комунікацію є вимогою до професіоналізму психолога. У відкритому діалогічному спілкуванні комунікація не зводиться лише до передачі інформації, її мета значно складніша – досягти комунікативної взаємодії. Комунікативна взаємодія у діаді «психолог-клієнт» неможлива без емпатичного розуміння емоцій і намірів клієнта, сенсу сказаного клієнтом, надання вербального і невербального підтвердження того, що його слухають і розуміють. Комунікативна компетентність необхідна психологу як інструмент для

виконання широкого кола професійних завдань: створення безпечного і комфортного для клієнта середовища, здійснення гуманістичної комунікативної взаємодії, творчого вибору комунікативних стратегій з урахуванням індивідуальних властивостей клієнта тощо.

Отже, дослідження соціально-психологічного феномену комунікативної компетентності є важливим завданням сучасної психології.

Як показав аналіз психологічних досліджень, комунікативна компетентність майбутніх психологів досліджувалась вченими у різних аспектах: як складова професійної майстерності психолога (О. Карасьов); уявлення студентів-психологів про майбутню професійну діяльність (М. Сурякова); психологічні особливості комунікативних вмінь майбутніх психологів (А. Постевка); розвиток комунікативної компетентності у процесі професійної підготовки майбутніх психологів (О. Низовець); особливості розвитку комунікативної готовності майбутніх психологів до професійної діяльності (С. Бучацька, О. Зарічна, О. Хуртенко); особливості розвитку комунікативної компетентності педагогів і психологів на етапі їх професійної майстерності (О. Корніяка); моделювання соціально-комунікативної компетентності (О. Ковальова) та ін.

Наукові праці фахівців різних галузей містять спільну думку стосовно того, що комунікативна компетентність представників різних професій має як універсальну, так і свою власну (специфічну) складову, яка визначається специфікою професії. Розглядаючи структуру і зміст складових будь-якої компетентності дослідники вирізняють три універсальні структурні складові:

- мотиваційно-ціннісний,
- когнітивний,
- операційно-діяльнісний компоненти.

Натомість у визначенні структури комунікативної компетентності психолога погляди вчених розходяться. Так, О. Корніяка вважає, що комунікативна компетентність педагога і психолога являє собою складно організоване, внутрішньо суперечливе поєднання комунікативних знань, вмінь і навичок суб'єкта комунікативної діяльності, об'єднує у своїй структурі три головних компоненти: комунікативно-мовленнєвий, соціально-перцептивний та інтерактивний [2, с. 2].

В нашому дослідженні було взято за основу інше трактування комунікативної компетентності майбутніх психологів, яке відрізняється від наведеного вище. Так, З. Адамська розглядає комунікативну компетентність психолога як інтегральну властивість особистості, у структурі якої можна виокремити наступні компоненти: гностичний (рівень обізнаності щодо важливості спілкування та комунікативних здібностей у майбутній професійній діяльності); емоційний (рівень розвитку комунікативного контролю, психічної стійкості у міжособистісних стосунках, рівень емпатії); конативний (комунікативна толерантність, вміння слухати, комунікативні та організаторські здібності) [1, с. 102].

На нашу думку, таке бачення створює можливість розширити зміст складових за рахунок додавання таких здатностей психолога, як: безумовне прийняття, ціннісне ставлення до клієнта, розуміння й толерантне висловлювання власної точки зору, рефлексивні уміння, усвідомлення власних кордонів і зберігання власного «Я» у процесі емпатичного слухання.

Отже, аналіз сучасних психологічних досліджень дозволив уточнити поняття комунікативної компетентності психолога, структурні компоненти та доповнити зміст кожного з компонентів. Комунікативна компетентність розглядається вченими як складний структурний феномен, який реалізується в нерозривній єдності трьох складових елементів (гностичного, емоційного та конативного). Як складний соціально-психологічний феномен комунікативна компетентність реалізується у професійній діяльності психолога як внутрішня система ресурсів, необхідних для ефективної професійної комунікації в різних ситуаціях міжособистісної взаємодії.

Список використаних джерел:

1. Адамська З. Психологічні особливості розвитку комунікативної компетентності майбутніх психологів. Проблеми гуманітарних наук. Серія Психологія. № 37. 2015. С. 92–104.

2. Корніяка О. М. Особливості розвитку комунікативної компетентності педагогів і психологів на етапі їх професійної майстерності. Актуальні проблеми психології. Том V. Випуск 11. С. 1–10. URL: https://lib.iitta.gov.ua/2048/1/%D0%9A%D0%BE%D1%80%D0%BD%D1%96%D1%8F%D0%BA%D0%B0_%D0%92%D0%B8%D0%BF%D1%83%D1%81%D0%BA_11_2.pdf

Учитель І. Б., к.пед.н., доц.,
доцент кафедри психології
Університету митної справи та фінансів
Семенченко Д. Ю., студентка
Університету митної справи та фінансів

ЖИТТЄСТІЙКІСТЬ ОСОБИСТОСТІ ЯК ПСИХОЛОГІЧНИЙ ФЕНОМЕН

Виявлення ресурсів особистості у подоланні стресу в складних життєвих обставинах є особливо важливим в умовах війни. Дослідження психологічного феномену життєстійкості надає матеріал для теоретичного підґрунтя практичної допомоги населенню у підтриманні фізичного, психічного та соціального здоров'я.

Аналіз наукових праць показав, що життєстійкість є предметом досліджень у різних наукових сферах: у медицині, воєнних науках, соціології, психології, педагогіці та ін. Теоретичні основи для вивчення життєстійкості як психологічного феномену розробили зарубіжні вчені

С. Мадді, Г. Мосс, Р. Делахай, А. Гаїллард та ін. Вітчизняні вчені досліджували проблему життєстійкості особистості у різних аспектах: психологічні засади підвищення життєстійкості особистості (Л. Сердюк); життєстійкість особистості в контексті соціальної необхідності та безпеки (Т. Ларіна, Т. Титаренко); збереження життєстійкості в умовах воєнних дій (О. Василевська); психосоціальні передумови розвитку життєстійкості у підлітків в умовах воєнного конфлікту (О. Басенко); життєстійкість як ресурс подолання життєвих труднощів в умовах війни (С. Кондратюк); особливості життєстійкості як фактора психологічної пружності особистості юнацького віку в умовах воєнного конфлікту (С. Кравчук); особливості прояву компонентів життєстійкості особистості (О. Чиханцова); психологічне значення життєстійкості задля ефективного розвитку підлітка в умовах освітнього середовища (В. Предко); життєстійкість та її зв'язок із цінностями особистості (О. Чиханцова); застосування арт-коучингового підходу у формуванні життєстійкості особистості (К. Гавриловська, Ю. Дем'янчук) та ін. Вченими доведено існування в психіці людини механізмів резилентності (психологічної пружності) для збільшення психологічних ресурсів особистості для успішного подолання стресу, підтримання оптимальної працездатності, зберігання внутрішнього балансу в психічному житті людини. У багатьох працях виявлено зв'язок життєстійкості з різними психологічними феноменами, але попри великий науковий інтерес до означеної проблеми залишаються невирішеними питання, знаходження відповідей на які потребує подальших досліджень.

Термін життєстійкості, введеної у науковий обіг американськими психологами С. Кобейса та С. Мадді, позначав особистісну рису, яка передбачає певну структуру установок, здібностей та стратегій (що акумульовано у загальну структуру установок залученості, контролю та прийняття ризику), які сприяють набуттю резилентності під впливом складних обставин завдяки перетворенню стресових подій на можливості для особистісного зростання (підвищення продуктивності праці, набуття життєвого досвіду) [2]. Більшість вчених розвивають думку про життєстійкість як особистісну рису. Нариклад, вітчизняний дослідник В. Предко характеризує життєстійкість як інтегральну якість особистості, яка ґрунтується на активних життєвих установках, супроводжується здатністю до досягнення мети, забезпечує самодетермінацію та внутрішню збалансованість, сприяє розкриттю ресурсного потенціалу й постає провідною умовою повноцінного розвитку [3, с. 188]. Життєстійкість постає як сукупність психологічних установок та ефективних навичок, які дають змогу конструктивно вирішувати всі труднощі, змінюючи складні обставини життя на нові можливості для психологічного розвитку, особистісного росту та психологічного розвитку. У протистоянні стресу завдяки життєстійким переконанням, згідно з сучасними теоріями життєстійкості, в складних обставинах вмикаються п'ять механізмів, а саме: фізіологічний, когнітивний, мотиваційний, соціально-психологічний та поведінковий. У структурі життєстійкості як складного психологічного феномену вирізняють

три структурні компоненти: включеність, контроль та прийняття ризику, які поєднують у собі когнітивно-емоційну та поведінкову складові. Вітчизняні вчені, поділяючи думку С. Мадді у розумінні життєстійкості як особистісної риси, розглядають її ще й як спосіб виживання. Саме цей спосіб, як зазначає Т. Ларіна, застосовується у ситуаціях, коли здійснюється максимальна мобілізація в екстремальних умовах, в ситуації, коли існує пряма загроза життю людини або життю її близьких [1, с. 21].

Таким чином, життєстійкість як психологічний феномен розглядається багатопланово, як: риса особистості, спосіб виживання, психологічний ресурс подолання життєвих труднощів. Шляхи формування якостей життєстійкої особистості лежать у напрямку збільшення ресурсів життєстійкості за рахунок відкриття нових можливостей для психологічного розвитку, розвитку емоційного інтелекту, внутрішнього локусу контролю, оволодіння техніками психологічного відновлювання, мотивування до саморозвитку, усвідомлення ресурсів екстремальності як способу подолання життєвих труднощів, стимулювання соціальної активності, набуття психологічної зрілості.

Список використаних джерел:

1. Титаренко Т.М., Ларіна Т.О. Життєстійкість особистості: соціальна необхідність та безпека: навч. посіб. Київ: Марич, 2009. 76 с.

2. Maddi, S. R. (2004). Hardiness: An Operationalization of Existential Courage. *Journal of Humanistic Psychology*, 44 (3), 279–298. URL: <https://doi.org/10.1177/0022167804266101>

3. Предко В. В. Психологічне значення життєстійкості задля ефективного розвитку підлітка в умовах освітнього середовища. *Габітус*. 2020. Вип. 19. С. 185-189. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/habit_2020_19_34

Учитель І. Б., к.пед.н., доц., доцент кафедри психології
Університету митної справи та фінансів

Сурякова М. В., к.психол.н., доц., доцент кафедри психології
Університету митної справи та фінансів

ДИНАМІКА КОМУНІКАТИВНОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ

Толерантність (лат. *tolerantia* – терпимість) визначається як терпимість, поблажливість до когось або до чогось. Це настанова на ліберальне, поважне ставлення та прийняття (розуміння) поведінки, переконань, національних та інших традицій і цінностей інших людей, які відрізняються від власних. Толерантність сприяє попередженню конфліктів та встановленню взаєморозуміння між людьми. Толерантність означає терпимість до іншого способу життя, поведінки, звичаїв, почуттів, думок, ідей, вірувань. Таким чином, вона пов'язана зі свободою інакомислення в широкому значенні цього слова, а не в тому, який затвердився у політичній сфері, близька до понять милосердя і поблажливості.

Сьогодні проблема толерантності широко досліджується філософами, політологами, педагогами, психологами та фахівцями інших галузей науки. У працях Г. Андрєєвої, І. Беха, О. Бодальова, В. Бойко, І. Зимньої, Г. Ковальова, В. Компацієць, А. Мудрика, А. Петровського, Н. Рачицької, І. Риданової, інших науковців висвітлюються різні аспекти цього явища, підкреслюється важлива роль толерантності у спілкуванні людей, у становленні особистості, у формуванні найважливіших її якостей, моральної сфери та світогляду.

Науковці розглядають толерантність як психофізіологічну стійкість особистості, як особистісну характеристику, як систему настанов і цінностей особистості [1; 3]. Розглядаючи толерантність як психологічну категорію, передусім вчені звертають увагу саме на сферу спілкування. У понятті «комунікативна толерантність» міститься характеристика ставлення особистості до людей, що вказує на рівень цього ставлення й терпимості до неприємних або неприйнятних людиною психічних реакцій, якостей, вчинків партнера по спілкуванню [2]. У структурі самосвідомості майбутнього фахівця-психолога толерантність посідає особливе місце. Як відомо, толерантність – одна з найголовніших характеристик майбутнього психолога. Працюючи з людьми, він має ставитися до них з повагою та безоцінково, має вміти вислухати та прийняти їхні ідеї, переконання, цінності, традиції, релігійні вірування, навіть якщо вони не збігаються з його власними. Толерантність починає формуватися спочатку зовні, а потім переходить у внутрішню характерологічну рису. Отже, у студентів-психологів початкових та останніх курсів рівень толерантності, на нашу думку, має відрізнятися. Для перевірки цього припущення було проведено дослідження загальної комунікативної толерантності (за методикою В. Бойко).

В якості досліджуваних виступили студенти другого та четвертого курсів денного відділення, 38 осіб: 22 студента другого та 16 студентів четвертого курсу, дівчата і хлопці. Загальні результати дослідження рівня комунікативної толерантності наведено у таблиці.

Таблиця

Показники комунікативної толерантності (n = 38)

Шкали	2 курс	4 курс
1. Неприйняття або незрозуміння індивідуальності іншої людини	5,2	5,3
2. Використання себе як еталону при оцінці поведінки й думок інших людей	5,8	6,0
3. Категоричність або консерватизм в оцінюванні інших	5,4	5,3
4. Невміння приховувати негативні почуття при зіткненні з некомунікабельними якостями партнерів	5,8	4,9
5. Бажання переробити, перевиховувати партнера	5,2	4,7
6. Прагнення підігнати партнера під себе, зробити його “зручним”	7,6	5,3
7. Невміння прощати іншим помилки	6	6,1
8. Нетерпимість до фізичного або психологічного дискомфорту, спричиненого іншими людьми	4,8	4,3
9. Невміння пристосовуватися до характеру, звичок і бажань інших	6,4	5,1
Інтегральний показник	52,46	47,5

За методикою В. Бойко більш високим балам відповідає менша толерантність, тобто інтолерантність. Було виявлено, що показники комунікативної толерантності розрізняються у студентів 2 та 4 курсів. За інтегральним показником студенти 4 курсу демонструють більшу толерантність, ніж студенти 2 курсу (разбіжності статистично достовірні за t-критерієм Стюдента на рівні значимості 0,05). При цьому студенти 2 курсу найменш толерантні за показником «Підгонка під себе», а студенти 4 курсу – за показником «Невміння прощати помилки». Найбільшу толерантність студенти обох досліджуваних груп показують за шкалою «Нетерпимість до дискомфорту».

Таким чином, проведене дослідження дозволило виявити найбільш характерні аспекти і тенденції прояву комунікативної толерантності та інтолерантності майбутніх психологів. Отримані результати свідчать про необхідність спеціального формування та розвитку комунікативної толерантності у студентів-психологів під час навчання.

Список використаних джерел:

1. Барбелко Н. Толерантність та її види. Гуманітарні та соціальні науки: матеріали III Міжнародної конференції молодих вчених. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2011. С. 260–263.

2. Компанієць В. Толерантність як соціально-педагогічне явище в соціокультурному контексті: проблема соціального виховання. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: збірник наукових праць. К., Житомир: Видавництво Волинь, 2003. 368 с.

3. Психологічна енциклопедія. Автор-упорядник О.М. Степанов. К.: Академвидав, 2006. С.363.

Учитель І. Б., к.пед.н., доц.,

доцент кафедри психології Університету митної справи та фінансів

Фільчук К. О., студентка Університету митної справи та фінансів

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЛЮДЕЙ З РІЗНИМИ КОМУНІКАТИВНИМИ СТИЛЯМИ

Комунікація є ключовим елементом міжособистісних взаємин, успішної взаємодії людей у багатьох сферах життя. Розуміння індивідуально-психологічних особливостей людей з різними комунікативними стилями сприятиме розумінню причин проблем у взаємодії з соціумом, переваг та недоліків стилів комунікації; надасть змогу проаналізувати зв'язок між комунікативним стилем та сором'язливістю і такими психологічними характеристиками особистості, як інтроверсія, нейротизм та соціотип. Отже, дослідження психологічних особливостей людей з різними комунікативними стилями сприятиме поглибленню наукових знань щодо умов досягнення гармонійної взаємодії між суб'єктами спілкування.

Як показав аналіз психологічних досліджень, проблема спілкування досліджувалась вченими у різних аспектах: спілкування як механізм об'єднання людей в групи та умову соціалізації людини (В. Бехтерев); спілкування крізь призму теорії діяльності (А. Леонтьєв); спілкування як перцепція, комунікація та інтеракція (Г. Андреева, С. Рубінштейн); комунікативні стилі як способи взаємодії між людьми (Л. Тибінка, В. Сатир) та ін. Роль спілкування в житті та діяльності кожної людини надзвичайно висока: за його допомогою утворюються соціальні групи, в яких відбувається взаємодія, встановлюються прийнятні в соціумі норми поведінки. Оскільки без спілкування індивід не здатен нормально розвиватися, розуміння форм, функцій, змісту спілкування необхідне для виявлення шляхів встановлення стосунків з іншими, задоволення потреб учасників спілкування. Досліджуючи проблеми спілкування у зв'язку з оптимізацією сумісної діяльності, Г. Андреева розглядала спілкування з трьох взаємопов'язаних сторін: перцептивної (взаємосприйняття), комунікативної (обмін інформацією) та інтерактивної (взаємодія). Перцептивна сторона спілкування характеризує процес пізнання та сприйняття людьми один одного, встановлення взаєморозуміння. Комунікативна сторона поєднує в собі різні засоби та форми взаємообміну інформацією, які дозволяють забезпечити розуміння інформації, якою люди обмінюються. Інтерактивна сторона спілкування характеризує якість взаємодії між комунікантами; особливості організації спільної діяльності у процесі спілкування; характер дій людей по відношенню один до одного, становлення спільних цілей та шляхів їх досягнення.

Вивчаючи комунікативну сторону спілкування, яка характеризує обмін інформацією між учасниками спілкування, вчені зосереджують увагу на понятті стилю комунікації, в яке закладена сукупність норм, що визначають форму обміну інформацією. Комунікативний стиль у процесі спілкування слугує способом, який визначає особливості взаємодії людей між собою. Дослідження комунікативних стилів дозволило виділити дві класифікації. За класифікацією В. Сатир, у взаємодії вирізняють 5 комунікативних стилів: жертва, обвинувач, комп'ютер, відсторонений та врівноважений [1]. Натомість в моделі комунікації вітчизняної дослідниці Л. Тибінки виокремлюється 10 комунікативних стилів, а саме: домігантний, драматичний, спірний, заспокійливий, вражаючий, точний, уважний, натхнений, дружній та відкритий [2].

Поняття сором'язливості особистості досліджувалось вченими у різних аспектах: сором'язливість як психологічний феномен (Ф. Зімбардо); вплив сором'язливості на розвиток психічних процесів в дитинстві (О. Байер, К. Лебідь); природа та причини сором'язливості (І. Кон, Р. Кеттел, І. Зіміна). Сором'язливість розглядається вченими як складний багатогранний феномен, що виникає у процесі соціалізації дитини в результаті складної взаємодії біологічних та соціальних факторів. Даний психологічний феномен прийнято вважати проблематичним, негативним фактором, що ускладнює життя і соціалізацію особистості. Проте, сором'язливість виконує в житті індивіда три значущі функції для

особистісного зростання: 1) завдяки збільшенню чутливості особистості до думок, реакцій та почуттів оточення, збільшується і соціальна відповідальність людини; 2) сором'язливість сприяє розвитку самоконтролю та самостійності людини, які так необхідні у сучасному світі конкуренції; 3) у процесі боротьби із власною сором'язливістю, поступово посилюється прийняття своєї неповторності, індивідуальності. Отже, аналіз сучасних психологічних досліджень дозволив уточнити поняття комунікативних стилів, їх видів та особливостей; визначити функцію сором'язливості у процесі особистісного зростання. Цілісність наукового дослідження спілкування забезпечується характеристиками трьох сторін спілкування: спілкування як комунікації, спілкування як перцепції, спілкування як інтеракції. У спілкуванні комунікативний стиль слугує способом, який визначає особливості взаємодії людей між собою. Сором'язливість як особистісна риса розглядається сучасними вченими як складний багатогранний феномен, для якого не існує універсального змісту поняття, оскільки воно є суб'єктивним для кожної особистості. Природою сором'язливості виступає інтеграція біологічних та соціальних факторів. В процесі подолання сором'язливості людина пізнає себе та особистісно зростає.

Список використаних джерел:

1. Сатир В. Коммуникация в психотерапии. 2011. 93 с.
2. Тибінка Л. Модель вибору стилю комунікації. URL: <http://libfor.com/engine/print.php?newsid=993>

Учитель І. Б., к.пед.н., доц.,
доцент кафедри психології
Університету митної справи та фінансів
Швець А. Д., студентка
Університету митної справи та фінансів

САМОСТАВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ ДО ВЛАСНОЇ ЗОВНІШНОСТІ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

Викривлене сприйняття власного тіла стає все більш актуальними для молоді, враховуючи еталони, нав'язувані суспільству сучасною модою, рекламою, субкультурами, мистецтвом, засобами інформації. Вік від 14–15 до 18 років є періодом, коли завершується фізичне дозрівання організму і починається завершальний етап початкової соціалізації особистості. У ранньому юнацькому віці продовжується швидкий фізичний розвиток, який характеризується суттєвими анатомічними та фізіологічними змінами, трансформацією тілесного образу «Я», осмислюються власні особистісні властивості, формується самооцінка і самоствавлення. Особистість пізнає себе через нову тілесність і виробляє нове самоствавлення, що відображається у «Я-концепції» юнаків і дівчат.

Самооцінка особистості визначає те, як вона ставиться до довколишнього світу і до самої себе, вона включає в себе багато різних зв'язків з усіма психічними утвореннями особистості. Оскільки самооцінка особистості у юнацькому віці є недостатньо стійкою, а зміни у зовнішності, що починаються у підлітковому і продовжуються у ранньому юнацькому віці, часто стають приводом для образ і цькування зі сторони однолітків, юнацтво залишається вразливим щодо сторонньої оцінки своєї зовнішності однолітками. Це може привести до негативного сприйняття своєї тілесності, що виявлятиметься у змінах харчової поведінки. Отже, дослідження проблеми самоствавлення особистості до власної зовнішності у юнацькому віці є важливим для розуміння особливостей індивідуального переживання кризи юнацького віку, психологічних проблем, що виникають у формуванні образу фізичного «Я».

Аналіз проблеми самоствавлення до власної зовнішності в загальній структурі Я-концепції особистості показав, що вона вивчалася науковцями в різних аспектах: особливості особистісного зростання підлітка (І. Булах); теоретичні основи Я-концепції (О. Гумелюк); аналіз генези самосвідомості в підлітковому та ранньому юнацькому віці (А. Прихожан); самоствавлення особистості як емоційний компонент самосвідомості (В. Горбатих); фактори, що впливають на розвиток самооцінки в підлітковому віці; психологічні фактори соціальної адаптації (І. Галецька); сутність впевненості у собі та її особистісні детермінанти в підлітковому віці (О. Хомчук); формування особистісної ідентичності в ранній юності (О. Ічанська); вплив гендерних стереотипів на формування самоідентифікації особистості (О. Камінська); розвиток процесів ідентифікації та ізоляції в підлітковому та ранньому юнацькому віці (Л. Клочек); історичний та психолого-педагогічний аспекти поняття впевненості в собі (М. Мішечкіна); психологічні особливості впливу образу фізичного «Я» на самоствавлення дівчат ранньої юності (І. Левицька, М. Попіль); дослідження емоційно-ціннісного компонента в структурі самооцінки студентів (О. Малихіна). В дослідженнях звертається увага на багатоплановість даного феномену, складність зв'язків з усіма аспектами психічного життя людини.

Аналіз психологічних теорій розвитку людини свідчить про те, що юність є важливим своєрідним етапом розвитку внутрішнього світу, перш за все самосвідомості особистості [3]. Психоаналітичні теорії акцентують увагу на юності як етапі бурхливого психосексуального розвитку людини. З точки зору соціологічного підходу особливості розвитку людини в юнацькому періоді обумовлені зовнішньою детермінацією. Юність є відпопвідальним етапом соціалізації, головною метою якого є перехід від залежного дитинства до самостійної дорослості.

На етапі юності самоствавлення особистості виступає емоційним компонентом самосвідомості, який може виникати в якості залучених моментів самосвідомості різних переживань, які виступають позитивним чи негативним критерієм форми самоствавлення [1].

Досліджуючи вплив образу фізичного «Я» на самоствавлення та розвиток особистості у ранньому юнацькому віці, І. Левицька та М. Попіль акцентують увагу на особливо небезпечних для здоров'я молодих людей форми психологічного розладу: дисморфоманії та дисморфофобії, які характеризуються нав'язливими переконаннями про наявність якогось дефекту зовнішності, уявного чи перебільшованого [2, с. 268].

Отже, у поведінці особистості раннього юнацького віку закономірності і механізми формування образу фізичного «Я» виконують регулятивну роль для самооцінки образу власного тіла. Образ тіла виступає як системотворчий структурний елементу образу «Я», як уявлення про себе в аспекті тілесності. Прояв неадекватної самооцінки доволі часто виявляється у викривленому ставленні до власної зовнішності.

Список використаних джерел:

1. Горбатих В. Самоствавлення особистості як емоційний компонент самосвідомості. *Вісник Запорізького національного університету*. 2010. № 13. С. 48–53.

2. Левицька І.М., Попіль М. Вплив образу фізичного «Я» на самоствавлення та розвиток особистості у ранньому юнацькому віці. *Молодий вчений*. № 3 (43). березень, 2017 р. С. 267–271.

3. Панфілова Г.Б. Упровадження тренінгових форм роботи з формування позитивної Я-концепції студентів в умовах геополітичних викликів сьогодення. *Теорія і практика сучасної психології: збірник наукових праць*. Запоріжжя, 2018. Вип. № 5. С. 153–156. Режим доступу: http://www.tpsp-journal.kpu.zp.ua/archive/5_2018/32.pdf

Хоменко С. О.,
вчитель у SchwarzburgSchule
Франкфрут-на-Майні, Німеччинна
Саврук Т. П., студентка
Університету митної справи та фінансів

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ФАХІВЦІВ РЕАБІЛІТАЦІЙНИХ ЦЕНТРІВ

Актуальною тенденцією трансформації українського суспільства є інклюзивність, тобто включення осіб з особливими потребами в усі сфери життя. Тому все більше затребуваною стає робота реабілітаційних центрів, що дозволяють дітям з ООП отримувати якісні корекційні послуги за місцем проживання. Робота з дітьми з особливими потребами для фахівців є складною як з точки зору професійної підготовки, так і в емоційному плані і супроводжується проявами хронічного стресу, часто призводить до швидкого професійного вигорання. Професійна адаптація фахівців реабілітаційних центрів до умов роботи та спілкування з складною категорією клієнтів є актуальною для формування профілактичних заходів та психологічного супроводу фахівців, які в процесі роботи стикаються із складними психоемоційними ситуаціями та фізичним перенавантаженням.

Поняття соціальної адаптації є достатньо добре представленим в психологічній літературі та розкривається в роботах А.А. Налчаджяна, Ж. Піаже Т. Парсонса, К.А. Андросович, А.В. Камбур, Е. Фрома, А.Р. Редкліфф-Браун, К.В. Рубчевського. Соціальну адаптацію в контексті професійної діяльності наразі досліджено недостатньо.

Соціальна адаптація визначається як механізм узгоджених біологічних, психологічних та соціальних дій індивіда, що має пристосувальний характер особистості до навколишньої середовища [1]. Пристосування може сприяти формуванню більш гнучкої поведінки в особистості, що дає можливість реалізуватися в професійній або соціальній сфері.

Структура соціальної адаптації містить пізнавальний компонент та психічну переорієнтацію. До пізнавального компоненту належать сприйняття, інтерпретація та засвоєння нової інформації. Для зміни звичної поведінки необхідно провести аналіз майбутньої набутої поведінки, наскільки вона деструктивна/конструктивна для самої особистості та для оточуючих, чи співвідноситься та поведінка з психологічною складовою та привести припущення з приводу можливих шляхів засвоєння поведінки. Психічна переорієнтація особистості відповідає за вироблення та зміну (завдяки емоційній та інтелектуальній обробці інформації) наявних та нових оцінок, установок, думок і уявлень щодо ситуації або оточуючого середовища в цілому [2].

Своєрідне трактування соціально-психологічної адаптації представлено в роботах К. Роджерса. Поняття соціально-психологічної адаптації пояснюється як комплекс характеристик особистості, що сприяють самоактуалізації та успішної взаємодії з оточуючими [3]. До таких характеристик відносять здатність приймати себе та інших, емоційна комфортність та інтернальність

Дослідження соціально-психологічної адаптації, яке проведено в лютому 2023 р. на базі БО «Благодійна установа «Центр реабілітації, фізичної терапії та інклюзивного навчання ім. Святого праведного Іоанна» показало, що більшість працівників (69%) мають високі показники соціальної адаптації, і меншість (31%) середній рівень соціально-психологічної адаптації. Для визначення соціально-психологічної адаптації було використано опитувальник К. Роджерса і Р. Даймонд в адаптації О. Осницького [3]. Ця методика також дозволила визначити рівень сформованості складових соціальної адаптації, дані наведені в табл. 1.

Таблиця 1

Середні значення показників соціально-психологічної адаптації фахівців реабілітаційного центру

Складові соціально-психологічної адаптації	Середнє значення показника	Рівень сформованості
самоприйняття	76,8	Високий
прийняття інших	69,6	Високий
емоційна комфортність	62,8	Високий
інтернальність	71,1	Високий
прагнення до домінування	59,5	Середній
унікнення проблем	14,8	Низький

Таким чином, можна зробити висновок, що соціальна адаптація являється механізмом певних дій, що мають пристосувальний характер та сприяє формуванню гнучкої поведінки. В результаті емпіричного дослідження соціально-психологічної адаптації фахівців реабілітаційного центру з'ясовано, що більшість працівників мають високі показники соціальної адаптації, завдяки таким характеристикам як прийняття себе та інших, емоційна комфортність та інтернальність. Це має забезпечити їм успішну роботу, та ефективну самореалізацію в професії.

Список використаних джерел:

1. Камбур А. В. Соціальна адаптація особистості. Чернівці, 2012. С. 251.
2. Андросович К. А., Ткаченко Л. І., Ільїна Г. В., Якімова І. О., Шульга В. М. Соціальна адаптація обдарованої особистості: від дитинства до юності: методичний посібник. Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2021. С.105.
3. Чухрій І.В. Чинники соціально-психологічної адаптації матерів, які виховують дитину-інваліда. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами*. 2012. № 9. С. 171–181.

Чириченко Ю. В., д.е.н.,
професор, магістр психології,
асистент Віце-Президента (AVP)
Deutsche Bank, Німеччина
Заболоцька Є., студентка
Університету митної справи та фінансів

ПОВОЄННЕ ВІДНОВЛЕННЯ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ АСПЕКТІВ

Суспільне життя в умовах війни та повоєнного відновлення має безліч викликів, які можна розглянути через призму інформаційно-комунікативних, соціально-психологічних та оздоровчо-рекреаційних аспектів. Важливими завданнями в такий період є: підтримка та допомога людям, які постраждали від війни та її наслідків, у відновленні духовного та психологічного здоров'я; розробка та розгортання ефективних засобів комунікації [1] та інформаційних технологій; розвиток туризму та рекреаційних програм для відновлення економіки та підвищення життєвого рівня населення.

Повоєнне відновлення має стати системною розбудовою нової моделі інфраструктури та економіки країни, що базується на принципах сталості та мінімізує наявні й майбутні ризики. Потрібно створити систему, яка буде забезпечувати надійне функціонування країни за будь-яких умов та незважаючи на кризові ситуації [2].

Для успішного відновлення економіки, інфраструктури та морального стану громадян, на нашу думку, після війни, перш за все, необхідно розробляти ефективні інформаційно-комунікативні стратегії. До таких заходів можна віднести:

- використання нових технологій та соціальних мереж для спілкування з громадянами, збору даних та обміну досвідом. Це може допомогти зміцнити зв'язок між різними групами населення, підвищити обізнаність про події, що відбуваються, і забезпечити доступ до інформації про ресурси та програми відновлення;

- розроблення програм сприяння розвитку підприємництва та малого бізнесу, що може сприяти економічному відновленню;

- наявність у вільному доступі інформації про роботу владних структур, громадських організацій та інших стейкхолдерів у процесі відновлення.

Відновлення соціального та психологічного стану населення є не менш важливим, особливо, це потрібно особам, які працюють у громадському та політичному секторах. Пропонуємо такі шляхи подолання стану розпачу та втоми:

- підтримку людей, які постраждали від війни, шляхом створення центрів допомоги та психологічної реабілітації;

- підтримку дітей та молоді, яка є майбутнім суспільства, шляхом створення освітньо-спортивних хабів, що можуть відігравати важливу роль у відновленні соціального та психологічного стану населення після війни, надати дітям та молоді нові можливості для освіти і культурного розвитку;

- розробку економічних програм. Після війни багато людей можуть опинитися без роботи, і економіка може мати труднощі. Уряд може розробити програми, які допоможуть створювати нові робочі місця, заохочувати підприємництво;

- розвиток соціальних програм та послуг для людей з високим ризиком відчуження, включаючи сиріт, військових і інвалідів війни.

Оздоровчо-рекреаційні аспекти також можуть бути важливими. Під час війни та повоєнного відновлення, люди можуть відчувати втому та перевантаження.

- програми для ветеранів. Організація програм для ветеранів може допомогти їм впоратися з травмами, спричиненими участю у війні, та відновитись після цього. Ці програми можуть включати медичну допомогу, фізичну реабілітацію та психологічну підтримку;

- запровадження тренінгів психологічного супроводу, адаптації [3];

- рекреаційні програми. Різні рекреаційні програми, такі як походи, риболовля, пікніки і т. д., можуть допомогти людям насолодитися відпочинком і розслабитися, що позитивно позначиться на їхньому психологічному та фізичному стані;

– культурні заходи. Організація культурних заходів, таких як виставки, концерти, театральні постановки та інші заходи, може допомогти зміцнити соціальні зв'язки у спільноті та збільшити почуття солідарності. Вони також можуть допомогти людям насолодитися культурними пам'ятками та проявами мистецтва, що позитивно позначиться на їхньому емоційному стані.

На нашу думку, запропоновані заходи мають допомогти людям у переживанні важких часів та збереженні їх здоров'я та благополуччя. Для цього необхідна належна підтримка від уряду, громадськості та міжнародних організацій, щоб забезпечити всі необхідні ресурси та програми для населення.

Список використаних джерел:

1. Панфілова Г.Б. Упровадження тренінгових форм роботи з формування позитивної Я-концепції студентів в умовах геополітичних викликів сьогодення // *Теорія і практика сучасної психології: збірник наукових праць*. Запоріжжя, 2018. Вип. № 5. С. 153–156.

2. Повоєнне відновлення країни має бути зеленим. Режим доступу: <http://surl.li/gbqpb>

3. Розіна І.В. Психокорекційна програма процесу адаптації підлітків в умовах рекреації // *Актуальні проблеми сучасної психології* : матеріали I Всеукраїнської наукової інтернет-конференції (24 жовтня 2019). Одеса: видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2019. С. 198–201.

Бузоверя А. Г., к.фіз.вих.,
доцент кафедри фізичного виховання та спецпідготовки
Університету митої справи та фінансів

ОСОБЛИВОСТІ ВИХОВАННЯ ГНУЧКОСТІ ЯК СКЛАДОВОЇ СИСТЕМИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ

Анотація. Статтю присвячено розкриттю дієвих вправ на підвищення рівня розвитку гнучкості у системі підготовки студентської молоді під час навчання у ЗВО. Визначено, що гнучкість – це здатність виконувати рухи в суглобах з максимальною амплітудою. Крім того, достатній рівень гнучкості знижує вірогідність травм м'язів, проявів болісних відчуттів в області м'язів та попереку.

Ключові слова: фізичне виховання, гнучкість, рухливість у суглобах.

Постановка проблеми. Найефективнішим засобом для підростаючого покоління на сучасному етапі розвитку суспільства є спорт. Цей вид дисципліни природній, продиктований внутрішніми потребами організму в умовах напруженої та систематичної м'язової роботи [3, 4]. Дисципліна «фізичне виховання» надає загальнофізіологічний вплив на організм, підвищуючи обмін речовин; позитивно впливає на серцево-судинну, дихальну і травну системи, розвиває силу, гнучкість, витривалість, швидкість, координацію рухів (спритність) [1].

Ступінь розвитку гнучкості є одним із основних факторів, що забезпечують рівень спортивної майстерності в різноманітних видах спорту. Так, за умови недостатньої гнучкості різко ускладнюється і уповільнюється процес засвоєння рухових навиків [5].

Отже, дана тема займає дуже важливе місце у науці про спорт, фізичне виховання. Адже особливості розвитку гнучкості студентів у системі фізичного виховання є невід'ємною частиною загальної підготовки, дана тема допомагає у формуванні структури навчально-тренувальних занять, а як результат поліпшує стан здоров'я та запобігає шкідливим наслідкам неоптимальних навантажень студентів [1, 2].

Мета роботи – впровадження спеціальних комплексів вправ на розвиток гнучкості у систему фізичного виховання студентів.

Результати дослідження та їх обговорення. У експериментальній методиці рекомендується виконувати комплекс з 8–10 вправ на розтягування (табл. 1). Комплекс вправ може складатися з вправ пасивного та активного характеру. Основною особливістю експериментальної методики розвитку гнучкості є те, що для кожної частини заняття існує свій комплекс вправ на розвиток гнучкості.

Виконуючи вправу на розтягування, амплітуду рухів слід збільшувати поступово, оскільки в іншому випадку навіть після хорошої розминки можливі пошкодження м'язів і зв'язок. Поступове збільшення амплітуди руху дає можливість організму пристосуватися до спеціальної роботи.

При виконанні вправ махового характеру необхідно максимально розслабляти м'язи ніг, оскільки лише в такому випадку можна досягти максимальної амплітуди руху, для цього необхідно опорною ногою встати на піднесення або лавку, так, щоб працююча нога, виробляючи згинання та розгинання, відведення та приведення, вільно звисала і не зачіпала площі опори, темп руху з невеликою амплітудою (махи ногами, ривки руками) – повинен бути приблизно 40 рухів в хвилину, в інших рухах (нахили тулуба) – 20–30 рухів у хвилину. Після вправ на розтягування необхідно виконати вправи на розслаблення.

Таблиця 1

Комплекс вправ для розвитку гнучкості контрольної групи

№	Зміст	Дозування	ЗМВ
У підготовчій частині заняття			
1	Викрут зі скакалкою, складеною в 2, 3, 4 рази	2 по 5 разів	Руки прямі
2	Нахил тулуба назад із В.П – ноги нарізно, руки на пояс	2 по 10 разів	Пружинні нахили
3	Нахил тулуба вперед із В.П – ноги нарізно на подвійну ширину плечей, руки вгору.	2 по 10 разів	Пружинні нахили
4	Випад у правий та лівий бік із В. П – ноги нарізно на подвійну ширину плечей, руки вперед.	10 разів	Перемістити вагу тіла на праву ногу, ліву витягнути, потім поміняти положення ніг
5	Нахил тулуба вперед із в.п. – сід, ноги нарізно, руки вгору	2 по 10 разів	Пружинні рухи, грудьми торкатися підлоги
6	Нахили тулуба вперед із В.П. – сід, руки вгору	2 по 10 разів	Ноги прямі, грудьми торкатися ніг
7	Нахил тулуба праворуч та ліворуч із в.п. – сід, ноги нарізно, руки вгору	2 по 10 разів	Пружинні рухи, грудьми торкатися підлоги
8	Нахили назад із В. П – упор лежачи	2 по 10 разів	Пружинні нахили
9	Махи ногами вперед, стоячи біля опори	2 по 10 разів	Спина рівна, ноги прямі, рухи інтенсивні
10	Махи ногами праворуч та ліворуч, стоячи біля опори	2 по 10 разів	Спина рівна, ноги прямі, рухи інтенсивні
В кінці основної частини			
1	Лівий подовжній шпагат	2 рази	Статичний режимі, утримуючи протягом 10–15 секунд
2	Правий подовжній шпагат	2 рази	
3	Поперечний шпагат	2 рази	
4	«Місток» із В.П. – лежачи на спині	5 разів	

Вправи на гнучкість доцільно виконувати в підготовчій та заключній частині навчально-тренувальних занять. Серіями по 8–10 повторень із збільшенням амплітуди від серії до серії.

Багато методів, які спрямовані на розвиток гнучкості, допускають тривале статичне розтягування м'язів. Статичне розтягування, як правило, припускає повільне збільшення довжини м'язу (або м'язів) до виникнення відчуття легкого дискомфорту; при досягненні такого моменту м'яз утримують в такому положенні на протязі 15–30 секунд, з часом вправу повторяють спочатку (2–3 рази).

Інший метод, динамічне розтягування, містить в собі активні рухи, які можуть бути стрімкими та енергійними. Якщо інерція рухів перевищує припустиму межу гнучкості, виконуваний рух може перевищувати амплітуду руху суглоба, то це може призвести до розтягання зв'язувань або сухожилів. Звичайно при швидкому скороченні м'яза, який скорочується, швидко розслаблюється, що веде до їх подовження. Однак в якості захисного механізму проти надмірного розтягування, яке обумовлене швидкими, різкими рухами, м'язи – антагоністи можуть протистояти подовженню, виконуючи скорочення [1].

Висновки. Встановлено, що покращення рівня розвитку гнучкості в системі підготовки студентів є невід'ємною складовою, тому нами був розроблений комплекс вправ з урахуванням особливостей частини навчально-тренувальних занять.

Список використаних джерел:

1. Антипова Ж.І., Фідірко М.А. Фізична активність студентів – фактор зміцнення здоров'я і підвищення працездатності. *Internacional Cientifica y Practica: ЛОГОС*. Vol. 4. 24 квітня 2020 р. Barcelona. С. 122–124.

2. Антипова Ж.І., Гоголева О.М. Аспекти впливу рухової активності на організм студента. *The VIII Internationale sentific and practical “Dynamics of the defelopment of world science”*, PerfektPublishing, Vankouver, Canada. 17 квітня 2020 р. С. 243–245.

3. Бузоверя А. Г., підвищення рівня технічної підготовленості юних черлідерів на етапі попередньої базової підготовки. Автореферат. 2021 р. https://repository.ldufk.edu.ua/bitstream/34606048/27932/1/%D0%91%D1%83%D0%B7%D0%BE%D0%B2%D0%B5%D1%80%D1%8F_avtoref_2021.pdf

4. Долбишева Н., Бузоверя А., Луценко І., Балджи І. Загальна фізична підготовленість черлідерів на етапі попередньої базової підготовки. *Спортивний вісник Придніпров'я*, 15 лютого 2022р. Дніпро. С. 130–139.

5. Сергієнко В.М. Теоретико-методологічні основи контролю рухових здібностей студентської молоді у процесі фізичного виховання: автореф. дис. док. з фізичного виховання та спорту / 24.00.02. К., 2016. 43 с.

Глоба Т. А., к.фіз.вих. і спорту,
доцент кафедри фізичного виховання та спорту
Дніпровського національного університету
імені Олеся Гончара

АНАЛІЗ ЗАНЯТЬ ІЗ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ: СВІТОВИЙ ДОСВІД

На думку фахівців з фізичного виховання та спорту, найсуттєвішим недоліком сучасної системи фізичного виховання студентів є те, що вона не стимулює вихованців до занять фізичними вправами, не сприяє формуванню в них прагнення до самостійного здобуття знань та вмінь у сфері фізичної культури, не виховує активних суб'єктів діяльності.

Численні дослідження вказують на те, що ігнорування законодавчих документів, спрямованих на розвиток фізичного виховання у закладах вищої освіти України, сьогодні стало причиною того, що на загальнонаціональному рівні спостерігається стійка тенденція до погіршення фізичного стану молоді та неготовності сучасних випускників повноцінно виконувати професійну діяльність. Ситуація, що склалася, вимагає радикальних змін у методичному й організаційному забезпеченні цієї галузі.

Ефективність використання окремих форм організації фізичного виховання у вищих навчальних закладах розглядається у багатьох дослідженнях. На думку Башавець НА. обрана закладом вищої освіти модель організації фізичного виховання має сприяти збільшенню рухової активності студентів, поліпшенню їхньої фізичної і розумової працездатності, позитивному впливу на навчальну діяльність за рахунок професійно-орієнтованої спрямованості, розробки та впровадження доступних тестів для визначення рівня фізичної підготовленості з урахуванням майбутньої професії, відвідування спортивних секцій та занять фізкультурно-оздоровчої спрямованості при вишах, виконання самостійних практичних завдань із фізичного виховання, забезпечення та переобладнання приміщень для занять пріоритетними і доступними видами рухової активності з максимальним використанням матеріально-технічної бази установ [1].

Аналіз досліджень і публікацій засвідчив, що на сьогодні у ЗВО все ширше використовується спортивно-орієнтоване фізичне виховання студентів, що базується на принципах конверсії спортивного тренування, вільного вибору (у т. ч. зміни вибору) виду спорту, яке сприяє формуванню особистісної фізичної культури студента. Зокрема, зазначається, що заняття спортивними іграми і єдиноборствами широко використовуються при такій формі організації навчального процесу.

Аналіз, здійснений Ю. Войнером, засвідчив, що сучасна організація фізичної підготовки у польських вишах передбачає диференціацію студентського контингенту на декілька груп: загальної фізичної підготовки

(1–2-й курси); спортивної спеціалізації (1–5-й курси); спортивної групи АСС (1–5-й курси); лікувальної фізичної культури (1–2-й курси). Заняття з фізичної підготовки в університетах Польщі державної форми власності проводяться в обсязі 120 год (41% вищів), які реалізуються впродовж двох курсів; 28% подібних закладів виділяють 180 год на рішення завдань фізичного вдосконалення студентської молоді, що здійснюється протягом 1–3-го курсів. Заняття у ЗВО державної форми власності проводяться так: у деяких навчальних закладах – на 3-х курсах (в обсязі 120 год), в інших – на 1–3-му курсах (в обсязі – 180 год). Студентам надається право вибору найбільш привабливого і популярного виду рухової активності, а також зручного часу занять і викладача, що дає змогу створити групи за інтересами. Координують процес фізичного виховання в університетах Польщі окремі структурні підрозділи – Студіуми фізичного виховання і спорту (*Studium Wychowania Fizycznego i Sportu – SWFiS*), які щорічно готують широкий спектр пропозицій зі спортивних, тренувальних і оздоровчих занять у рамках фізичного виховання університетської молоді. Заняття з фізичного виховання проводяться у спортивних секціях, організованих при SWFiS Академічним спортивним союзом (*Akademicki Zwiqzek Sportowy – AZS*) [2].

За результатами дослідження, здійсненими Н. А. Башавець, у Швеції відповідальність за реалізацію програми «Спорт для всіх» та розвиток масового спорту покладено на Державну спортивну корпорацію, що діє на правах комітету з фізичної культури; підзвітними цій структурі є місцеві союзи та спортивні клуби, що діють у закладах вищої освіти [1].

Здійснений авторами Імасу Є, Дутчак М, Катерина У. аналіз організації фізичного виховання у Німеччині дав змогу визначити, що пріоритетною формою організації є також спортивно-орієнтоване фізичне виховання, студентський спорт. Відносини між асоціаціями, навчальними закладами і державою будуються на договірній основі, близько 70% асоціацій керуються державними і місцевими законами. Це підтверджується і тим, що основними джерелами їх фінансування є державні (або місцеві) субсидії, що становлять у середньому близько 57 % їхніх бюджетів. Слід зазначити, що Національний олімпійський комітет Німеччини також здійснює фінансову підтримку університетської асоціації (в окремих випадках – до 65% бюджету) [3].

Про пріоритетну спрямованість процесу фізичного виховання студентів США можна судити з організаційної структури фізичного виховання в американських університетах [4, 6]. У переважній більшості університетів функціонують кафедри фізичного виховання, які організовують навчальний процес відповідно до теоретичного та практичного блоків. Окрім кафедри фізичного виховання, у ЗВО США функціонують відділ спорту та відділ масового спорту й рекреації. Відділ спорту займається підготовкою збірних команд університетів та їх участю в міжвузівських змаганнях, а відділ масового спорту й рекреації – організацією різноманітних змагань на базі навчального закладу та занять

різними видами рухової активності у групах, а також тьюторством окремих студентів. Такий розподіл функцій не дає можливості одній формі організації та здійснення процесу фізичного виховання домінувати над іншими. Розподіл функцій між окремими структурними підрозділами забезпечує високий рівень організаційної роботи і своєчасного планування та забезпечує широке різноманіття видів рухової активності і програм, які здатні задовольнити інтереси й потреби студентів. В Американській системі фізичного виховання студентів не існує єдиної програми: кожен штат, округ чи окремий заклад вищої освіти має право на розробку власних рекомендацій залежно від умов, потреб, традицій, особливостей викладацького складу та матеріально-технічної бази [5]. На сьогодні в ЗВО США існує три основні форми організації фізичного виховання: заняття у факультативних групах з обраного виду рухової активності з обов'язковим відвідуванням, виконанням певних нормативних вимог і здачею заліку для отримання залікових балів, які заносяться до диплома студента. Фізичне виховання може бути обрано як факультативний предмет для будь-якої спеціалізації, але в диплом можуть увійти не більше ніж дві залікових дисципліни залежно від основної спеціалізації; участь у будь-яких спортивних змаганнях та підготовка до них, участь в індивідуально обраних видах спорту; заняття будь-яким видом спорту або руховою активністю оздоровчої та рекреаційної спрямованості, заняття в групі або самостійно без участі в змаганнях і здачі заліків, для вивчення основ техніки обраного виду рухової активності, зміцнення здоров'я або для активного проведення часу і спілкування з іншими студентами. При цьому, за даними І. Полуніна, заняття з фізичної підготовки чи спорту проводяться у кожному виші, а справами студентського масового спорту опікується Національна асоціація студентського спорту (НКАА). Тобто фізичне виховання студентів в Американських університетах у більшості випадків здійснюється засобами спортивної підготовки з обраних видів, однак, як правило, обов'язкові заняття фізичними вправами є тільки на першому курсі, а також в усіх університетах передбачений курс оздоровчого фізичного тренування (Health related fitness training) [7].

Проаналізувавши устрій фізичного виховання в вищих школах США та Європи, можна дійти висновку, що системи спортивної підготовки студентів є доволі схожими. Серед елементів, що сприяють якісній підготовці, є: достатня матеріальна база; кадрові можливості установ та кваліфіковані тренери; наявність моральної та матеріальної мотивації студентства; належне медичне забезпечення, яке дозволяє корегувати та індивідуалізувати заняття виключно під стан здоров'я студента.

Список використаних джерел:

1. Башавець Н. А. Проблеми організації навчальної дисципліни «Фізичне виховання» у вищих навчальних закладах України. Теорія та методика фізичного виховання і спорту в сучасних умовах розвитку суспільства. Одеса; 2015. С. 116–19.

2. Войнер Ю. Физическое воспитание в польских высших школах. Теория и практика физической культуры. 2000;12:45–51. Voiner Yu. [Physical education in Polish higher schools]. Theory and practice of physical culture. 2000;12:45–51.

3. Імас Є, Дутчак М, Катерина У. Організаційно-методичні засади розвитку студентського спорту: вітчизняний та зарубіжний досвід. Теорія і методика фізичного виховання і спорту. 2018;2:89–97.

4. Ковальчук А.Г., Грибан Г.П. Фізичне виховання і спорт у вищих навчальних закладах США. [Інтернет] [цитовано 2018 Груд 03]. Доступно: http://eprints.zu.edu.ua/12434/1/%D0%9A%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D1%87%D1%83%D0%BA%20_d.pdf

5. Maxcy J. G. The NCAA and University Sports in America : Governance to Maximize Economic Value [Electronic resource] / J. G. Maxcy. Temple University, Philadelphia, Pennsylvania, USA. URL: <http://ssrn.com/abstract=2405242>

6. Національна Асоціація студентського спорту Сполучених Штатів Америки. [Інтернет] [цитовано 2018 Груд 03]. Доступно: <http://www.ncaa.org/about/resources/media-center/ncaa-101/what-ncaa>

7. Полунин И. Карающий мяч АКАА: о проблемах студенческого спорта в США. Спорт для всех. 1996;2:5. Polunin I. [АКАА punishing ball: on problems of university sports in the USA]. Sport for all. 1996;2:5.

Кондратенко В. В., к.фіз.вих., доц.,
доцент кафедри фізичного виховання
та спеціальної підготовки
Університету митної справи та фінансів

ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ СТУДЕНТІВ ДО САМОСТІЙНИХ ЗАНЯТЬ ФІЗИЧНОЮ КУЛЬТУРОЮ (НА ПРИКЛАДІ ОЗДОРОВЧОГО БІГУ)

Сьогодні загально-відомий факт, що в результаті занять бігом людина стає сильнішою, виносливішою, скоріше володіє руховими навиками, оволодіваючи трудовою спеціальністю. При рівних умовах, виробництві праці у юнаків і дівчат, які дістали добре фізичне виховання, вище ніж у людей їх віку, недостатньо фізично розвинутих. Особливо велике значення має фізична підготовка для служби у Збройних Силах України [2].

Навчання у ЗВО вимагає від студентів великого емоційного, психологічного і фізичного навантаження, все це залежить від рівня підготовленості студентів. З постійним збільшенням інтенсивності розумової праці у студентів, спостерігається зниження рухової активності. Тому останнім часом статистика фіксує погіршення стану здоров'я підростаючого покоління [3, с. 70].

Погіршення здоров'я студентів потребує нових, дієвих засобів і методів для розв'язання проблеми зміцнення фізичного і духовного здоров'я молоді. Рухова активність є одним із визначальних чинників здоров'я людини. Спостерігається повсюдне зниження фізичної активності і, на жаль, найрізкіше її падіння припадає на період від 15 до 25 років. Неусвідомлене ставлення студентів до свого здоров'ю, нерозуміння сприятливого впливу фізичної культури на його стан, невисока мотивація до занять фізичними вправами, нерозвиненість навичок самоконтролю, все це призводить до зниження рівня рухової активності, і як наслідок до погіршення здоров'я.

Формування мотивації часто йде стихійно і дуже рідко є предметом цілеспрямованої системи роботи [1, с. 39]. Для підвищення мотивації студентів до систематичних самостійних занять фізкультурою необхідно дати повний обсяг інформації про засоби та методи фізичної культури. Необхідно показати соціальну значущість фізичної культури, як для окремої особистості, так і для суспільства в загалом, що дасть змогу підвищити інтерес студентської молоді до фізкультурних занять.

Процес формування мотивації до занять фізичною культурою і спортом – це не одномоментний, а багатоступеневий процес: від перших елементарних гігієнічних знань і навичок (у дитячому віці) до глибоких психофізіологічних знань теорії та методики фізичного виховання та інтенсивних занять спортом.

Самостійні заняття фізичними вправами заповнюють дефіцит рухової активності студентів, сприяють ефективнішому відновленню організму та підвищенню фізичної й розумової працездатності. Залучення студентів до самостійних занять поза рамками програми дисципліни “Фізична культура”, “Фізичне виховання” є підвищенням їхнього освітнього рівня в питаннях оздоровчої фізичної культури. Потреба в русі забезпечить нормальний розвиток і життєдіяльність організму студента, сприятиме залученню його до систематичних занять фізичною культурою як у межах навчального процесу, так і поза ним. Для збільшення рухової активності, підвищення фізичного розвитку студентів, ми пропонуємо найпростіший і найдоступніший усім вид самостійних занять фізичними вправами, це заняття оздоровчим бігом.

Оздоровчий біг можна рекомендувати всім – від дітей до осіб похилого віку. Вплив оздоровчого бігу на людський організм надзвичайно великий. Для оцінки ефективності впливу бігу необхідно виділити два найважливіші напрями: загальний і спеціальний ефект. Загальний вплив на організм молодої людини пов'язаний зі змінами функціонального стану ЦНС, компенсацією відсутніх енерговитрат, функціональними зрушеннями в системі кровообігу і зниженням захворюваності. Тренування в бігу на витривалість є незамінним засобом розрядки і нейтралізації негативних емоцій, які виникають протягом навчального дня у студента, і викликають хронічне нервово перенапруження. Багато вчених відзначають підвищення творчої активності, плідності наукових досліджень після початку занять оздоровчим бігом.

Спеціальний ефект бігового тренування полягає в підвищенні функціональних можливостей серцево-судинної, дихальної, систем і аеробної продуктивності організму.

Оздоровчий біг, на відміну від інших видів фізичних вправ, гарний ще й тим, що навантаження легко регулюються за обсягом та інтенсивності. Вони можуть бути тривалими або короткими, рідкісними або систематичними. Психологи вважають, що любителі оздоровчого бігу стають більш товариськими, контактними, доброзичливими, мають вищу самооцінку та впевненість у своїх силах і можливостях.

Для підвищення мотивації студентів до систематичних самостійних занять фізичною культурою, зокрема оздоровчим бігом, необхідно дати повний обсяг інформації про засоби та методи фізичної культури. Необхідно показати соціальну значущість фізичної культури, як для окремої особистості, так і для суспільства в загалом, що дасть змогу підвищити інтерес студентської молоді до занять фізичною культурою.

Список використаних джерел:

1. Винник В. Д. Особливості формування інтересу та мотивації до занять фізичними вихованням. *Теорія та методика фізичного виховання*. 2010. № 12, С. 39 – 42.

2. Вірт В. І. Методична розробка «Оздоровчий біг – одна із ланок вирішення проблеми малорухливості учнів ліцею». URL: <https://mykolaivpl.org/metodrozrobka/173-metodychna-rozrobka-ozdorovchyi-bih-odna-iz-lanok-vyrishennia-problemy-malorukhlyvosti-uchniv-itseiu.html> (дата звернення: 11.03.2023).

3. Конова Л. А. Вплив бігу на здоров'я студентів, що самостійно займаються оздоровчим бігом. URL: <https://www.sportpedagogy.org.ua/html/journal/2010-06/10klaphh.pdf> (дата звернення: 10.03.2023).

Левіна Н. С.,
голова ЦК фізичного виховання та захисту України,
викладач фізичного виховання вищої категорії, викладач-методист
Фахового коледжу ракетно-космічного машинобудування
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

ВИКОРИСТАННЯ ЗМАГАЛЬНИХ ФОРМ ПРОВЕДЕННЯ ЗАНЯТЬ ІЗ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Викладачі фізичної культури під час занять зі здобувачами вищої освіти, які мають обмеження здоров'я, виключають будь-який елемент змагання. Звісно, принципу «не нашкодити» дотримано, але заняття без змагального духу найімовірніше за все є простим і нудним. Ця помилка характерна не тільки для педагогів із малим досвідом викладання в такій категорії як для здобувачів вищої освіти. Вона веде до слабкої зацікавленості тих, хто займається, і, як наслідок, низької відвідуваності занять.

Проведення різного роду естафет з використанням вправ різної спрямованості популярне у здорових і безпроблемних здобувачів вищої освіти. Позитивні моменти від використання естафет очевидні. До слабких сторін естафет можна віднести труднощі дозування фізичного навантаження. Якщо у звичайних здобувачів вищої освіти цей момент не дуже істотний, то для проблемних з точки зору здоров'я студентів фактор чіткого дозування важливий. За участі в естафетах здобувачів вищої освіти з обмеженням здоров'я слід підбирати етапи з використанням посильних для них вправ. Не обов'язково виконувати вправу на швидкість чи силу, а можна поставити завдання правильно виконати вправу. Тут широко використовуються різні види м'ячів, баскетбольні кільця, вертикальні та горизонтальні цілі тощо. Повністю виключати цю форму проведення заняття не можна. Крім суто розвивального тут вирішується і комунікативне завдання. Участь у командних іграх та естафетах формує у здобувачів вищої освіти почуття колективної відповідальності, ініціативності, сміливості тощо.

Менш традиційні вправи, наприклад, елементи бадмінтону, дартсу, міні-волейболу або ще менш відомі ігри та вправи за грамотного використання внесуть різноманітність, підвищать інтерес учнів до заняття.

Розглянемо кілька таких вправ. Гра в дартс значно покращує координацію рухів, поставу, стабілізує ритм дихання, роботу серцево-судинної системи. І усе це без всяких здавалося б зусиль з боку того, хто займається, граючи [1, с. 202]. Особливо корисно залучати до цієї гри студентів, які мають суттєві обмеження здоров'я. Гра може бути доповненням до заняття або його частиною. Різноманітність варіантів і систем підрахунку очок дає змогу всіляко комбінувати структуру і зміст заняття.

Бадмінтон також дає змогу викладачу змінювати фізичне навантаження в той чи інший бік на занятті, залучаючи всі категорії здобувачів вищої освіти, включно з найпроблемнішими. Просте перекидання волана один одному протягом кількох хвилин чинить потужний оздоровчий вплив на організм гравців. При підвищенні майстерності можна перейти до гри через сітку, що відразу підвищує інтерес до гри та вносить елементи змагання. Водночас ЧСС гравців легко можна контролювати та дозувати. За наявними даними систематичні заняття бадмінтоном справляють особливо цілющий вплив на здобувачів вищої освіти, які мають короткозорість.

Бадмінтон – відмінний жироспалювач, добре впливає на зір, дозволяє розвивати опорно-руховий апарат і в майбутньому уникати таких захворювань, як артроз, грижі, остеохондроз. Постійний приплив кисню до мозку стимулює поліпшення пам'яті, реакції та кмітливості, підвищує загальний тонус серцевого м'яза, витривалість всього організму [2].

Гра в міні-волейбол передбачає участь з кожного боку 4 осіб. Використовується сітка і майданчик для гри в бадмінтон. М'яч має бути більшого розміру порівняно з класичним волейболом і набагато легшим (50–

60 гр.) У процесі гри навіть найбільш технічно і фізично не підготовлені студенти можуть підтримувати темп гри, швидко розбираються в її тактиці та правилах. Допускаються в грі й змішані за статевим складом команди. Варіюючи тривалість гри, склад команд, спрощуючи або ускладнюючи правила, викладач може контролювати фізичне навантаження, вносячи в заняття необхідний емоційний компонент.

Використання цих та інших вправ і комплексів розв'язує проблему зацікавленості здобувачів вищої освіти, підвищує емоційний фон заняття та урізноманітнює сам зміст навчального процесу і, в кінцевому результаті, знімає проблему відвідуваності, що веде до зміцнення здоров'я молоді, що і є нашою головною метою.

Змагальний метод – це один із варіантів стимулювання інтересу та активності здобувачів вищої освіти з настановою на перемогу або досягнення високого результату в будь-якій фізичній вправі при дотриманні певних правил. Особливість методу полягає у порівнянні сил в умовах упорядкованого суперництва та боротьби за першість.

Застосування змагально-ігрового методу в навчальному процесі з фізичного виховання дає змогу домогтися вищих показників у фізичному розвитку та підготовці здобувачів вищої освіти, а самі заняття зробити цікавішими. Він допомагає оживити заняття, а найголовніше – розв'язати основну проблему рухової активності молоді будь-якого віку та статі.

Список використаних джерел:

1. Ковальова Ю. А. Особливості проведення занять з фізичного виховання у секції дартс зі студентами спеціальної медичної групи у закладах вищої освіти. Драгоманова Випуск 3 К (123) 2020. С. 202. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/32807/Kovaleva.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення 30.03.2023).

2. Бадмінтон і його користь для здоров'я. URL: <https://pyrogiv.kiev.ua/badminton-i-zdorovya> (дата звернення 1.04.2023).

Луценко І. М., к.фіз.вих., доц.,
завідувач кафедри фізичного виховання та спеціальної підготовки
Університету митної справи та фінансів

АКТИВІЗАЦІЯ РУХОВОЇ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТІВ ЗА ДОПОМОГОЮ АЕРОБІКИ

Одним з пріоритетних напрямів роботи фахівців з фізичного виховання закладів вищої освіти є створення необхідних умов для забезпечення оптимального рівня рухової активності молоді у навчальний та позанавчальний час. На жаль, останні роки, мають несприятливі умови для такої роботи. Карантинні заходи, військові дії на території України негативно вплинули на показники фізичного розвитку, фізичної підготовленості, рівня рухової активності населення нашої країни, зокрема студентської молоді [1, 2, 3].

Актуальним є постійне вивчення і моніторинг вищевказаних показників, розробка і впровадження нових форм організації навчальних, позанавчальних занять фізичними вправами, раціональний підхід у побудові фізкультурно-оздоровчої діяльності, з урахуванням індивідуальних особливостей тих хто займається.

Наше дослідження спрямоване на обґрунтування і розробку раціональної системи фізкультурно-оздоровчих занять студентів у позанавчальний час засобами аеробіки з метою покращення рівня рухової активності та корекції рівня фізичної підготовленості.

Як методи дослідження використано аналіз спеціальної літератури, соціально-психологічні методи, педагогічні методи, оцінка рівня показників фізичної підготовленості, методи математичної статистики. Дослідження проводились протягом 2022 року зі студентами гуманітарних спеціальностей, кількість досліджуваного контингенту – 95 осіб жіночої статі.

У результаті опитування встановлено, що переважна більшість респондентів (76%) не займаються спортом або фізкультурно-оздоровчими вправами у вільний від навчання час; 43% мають шкідливу для здоров'я звичку – паління; 84% опитаних вказують на проблеми з вагою (недостатня або надмірна); вважають, що мають недостатній рівень фізичної підготовленості 58% студенток.

Окремо в опитування, нами виділено блок питань щодо мотиваційних аспектів занять фізичними вправами, особливо у позанавчальний час. 83% опитаних вважають, що не мають на це часу через надмірне навчальне навантаження та необхідність працювати; 47% не мають достатніх знань у галузі фізичного виховання, тому не займаються самостійно; всі 100% виявили бажання прийняти участь в експерименті, якщо запропонована програма буде сучасною, цікавою, матиме танцювальне спрямування та не займатиме багато часу.

Щодо рівня фізичної підготовленості, низький виявлено у 74% досліджуваного контингенту, нижче середнього у 21% і лише 5% – середній. Ці показники наближені, але не співпадають з суб'єктивними відчуттями студенток щодо показників фізичної підготовленості, тому вони стали підґрунтям для розробки програми фізкультурно-оздоровчих занять аеробного спрямування.

З метою оптимізації тренувального навантаження, досліджуваних поділено на дві групи в залежності від підготовленості: I група – студентки з низьким, II група – з середнім і нижче середнього рівнями.

Як експериментальну фізкультурно-оздоровчу програму використано танцювальну аеробіку сучасного спрямування «Zumba». Програма є 15-тижневим циклом занять, з поступовим збільшень тижневого навантаження за кількістю (2, 3, 4 заняття), тривалістю (від 10 до 45 хвилин) та інтенсивністю впливу на організм. Безпосередня складова

експериментальної програми, також, мала варіативну складову, дівчата було запропоновано понад дванадцять різних варіантів танцювальних програм з метою різноманітності занять, підвищення зацікавленості, покращення емоційного фону і вдосконалення рівня фізичної підготовленості.

Висновки та перспективи подальших досліджень у цьому напрямку:

➤ танцювальна аеробіка сучасного спрямування «Zumba» – наразі є популярним напрямком фітнес-програм не лише в Україні, а й у світі. Результати опитування підтверджують, що саме такі заняття матимуть зацікавленість серед студенток у якості самостійних занять. Вони сприятимуть підтриманню позитивної мотивації до активного способу життя, покращенню показників фізичного розвитку і підготовленості, розвитку рухових якостей;

➤ протягом експерименту всі учасниці дослідження (суб'єктивно) відмічали покращення фізичного стану, настрою, сну, психоемоційного стану. С часом займатися танцювальними вправами стало бажаною звичкою. Майже 96% контингенту мають у планах продовжити займатися самостійно після завершення експериментальної програми;

➤ планується аналіз і підведення підсумків з використанням методів математичної статистики щодо ефективності запропонованої програми, за результатами оцінки і порівняння показників фізичної підготовленості до та після впровадження експерименту;

➤ планується подальше вдосконалення методики з урахуванням мотивів, інтересів, індивідуальних морфо-функціональних показників.

Список використаних джерел:

1. Глоба Т.А. Аналіз проведення занять з фізичної культури з використанням дистанційного навчання та його вплив на спосіб життя студентської молоді, спричинений COVID-19. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*, (2(340) Ч.1), С. 84–97.

2. Долженко Л.П., Перегінець М.М., Веклич О.Ю. Вплив секційних занять волейболом на фізичну підготовленість студенток закладів вищої освіти. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія № 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт): зб. наукових праць / за ред. О.В. Тимошенка*. Київ : Видавництво НПУ імені М.П. Драгоманова, 2021. Випуск 5 (136) 21. С. 42–47.

3. Кошелева О., Татарченко Л., Рузанов В., Максимов А. Особливості організації рухової активності студентів в умовах дистанційного навчання. *Спортивний вісник Придніпров'я*. 2021. № 2. С. 51–60.

Проніна О. В., к.держ.упр., доц.,
доцент кафедри державного управління
і місцевого самоврядування
Херсонського національного технічного університету

ВПЛИВ ВІЙНИ НА ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ: МОЖЛИВІ НАСЛІДКИ

Херсонщина – один з найпривабливіших регіонів України, що має унікальні можливості для розвитку туризму. Наш регіон – чудове місце, щоб розпочати тур по мальовничій південній частині України. 200 кілометрів Чорноморського й Азовського узбережжя, що належить області, зі зручними піщаними пляжами, добре розвинутою інфраструктурою парків і будинків відпочинку готові вітати українських і іноземних гостей. Повітря наповнене заспокійливим ароматом степових трав і квітів, смолистим запахом сосен.

Розподіл закладів санаторно-курортного господарства за районами Херсонської області підтверджує той факт, що основою їх розміщення є природно-ресурсний потенціал, зокрема їх найбільша кількість сконцентрована у приморських районах (Геніченський, Голопристанський, Скадовський, Каланчатський райони) та в тих, які розташовані вздовж річок та Каховського водосховища (Цюрупинський, Каховський, Нововоронцовський райони).

Після втрати Криму туристично-рекреаційний потенціал України скоротився щонайменше на третину. Для Херсонщини цей факт відкрив нові можливості, тому що на курорти області ринули туристи, які раніше навіть не розглядали ці міста як курортні. В області почали будуватись готелі, санаторії, пансіонати, які почали набувати популярності з кожним роком. Дійсно, Херсонщина це приємний клімат, Чорноморське та Азовське узбережжя. Але 24 лютого 2022 року змінили все.

Війна завжди має негативний вплив на всі аспекти життя людей, і об'єкти рекреації не є винятком. В Херсонській області, яка була поневірена у війні в останні роки, було зафіксовано значні пошкодження багатьох об'єктів рекреації, що викликало суттєві проблеми для туризму та відпочинку в регіоні.[1].

Туристично-рекреаційний потенціал відіграє важливу роль у соціально-економічному розвитку Херсонщини та країни в цілому. Станом на 01.04.2023 р. більшість об'єктів туристично-рекреаційного призначення знаходяться в жахливому стані. Наприклад, Генічеський, Скадовський, Голопристанський, Каховський райони знаходяться в окупації. Пансіонати, готелі, дитячі табори, бази або зруйновані, або зайняті російськими військовими. Один з найбільш пошкоджених об'єктів рекреації в Херсонській області – пляжі. Війна призвела до забруднення води в морі, що спричинило закриття пляжів та заборону купання. Багато готелів та курортів були знищені або пошкоджені в результаті бойових дій, що спричинило значні збитки для готельного бізнесу та туристичного сектору в цілому.

Після звільнення Херсону і всього правого берегу області з'явилась надія, що і другу частину області, де розташована більша кількість закладів туристично-рекреаційного призначення звільнять найблищим станом. Але так не стало, окупанти і в подальшому продовжили руйнувати житло і об'єкти рекреації на лівому березі. Окупанти поступово розміщують свої бази все ближче і ближче до Криму, маючи нагоду втекти туди при наступі ВСУ. Відступаючи, російська армія руйнує і грабує все на своєму шляху і відбудувати і запустити об'єкти буде потрібен деякий час.

Багато власників об'єктів туристично-рекреаційного призначення, які не згодні з позицією росії, залишили свої об'єкти, які зараз або зруйновані, або зайняті військовими. Тих, хто залишились вимагають реєструвати майно по законодавству росії. Зрозуміло, що дехто з мешканців регіону не повернеться взагалі, особливо ті, у кого зруйновано майно, хтось за цей довгий час можливо знайде роботу в інших містах, а можливо і в іншій країні. Головна перевага Херсонського регіону це чудовий клімат, чисте морське повітря, а головне рідні домівки. Але люди самотужки не зможуть владнати всі проблеми, які сталися у зв'язку з війною, відсутність стабільного доходу, руйнування майна, психологічна травма та втрачання можливо близьких та рідних. Причини неповернення місцевого населення можна перелічувати ще довго, але головне треба знайти можливості, а головне бажання людей та керівництва країни відновлювати туристично-рекреаційний потенціал області, як головну статтю доходів області.

Тільки завдяки державі та іноземним інвестиціям, пільговому оподаткуванню, стимулюванню розвитку бізнесу, рекламі природних перлин регіону, а також бажання населення області, можна повернути Херсонському краю звання перлини Чорноморського та Азовського узбережжя.

Висновки. На основі проведеного дослідження встановлено, що туристично-рекреаційний потенціал Херсонської області знаходиться в скрутному становищі. Поновлення туристичних об'єктів, залучення інвестицій в туристичну галузь регіону буде достатньо складним. Головною перевагою для всіх інвесторів може стати надання Херсонській області статусу зони вільної торгівлі, як області, що значно постраждала від російської агресії і довше всіх областей знаходилась в окупації. Повне відновлення туристичної діяльності на території країни стане можливим лише після припинення бойових дій і з наданням можливості безпечного перебування туристів у будь-якому регіоні країни, безперешкодного пересування територією України, відновленням всієї інфраструктури, транспортного сполучення та туристично-рекреаційних ресурсів.

Список використаних джерел:

1. Філюк, С. М. (2022). Вплив російської агресії на екосистемну безпеку туристично-рекреаційного потенціалу України. *Академічні візії*, (12). <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/127>

Сердюк А., студентка
Університету митної справи та фінансів
(науковий керівник – Кондратенко В. В.,
доцент кафедри фізичного виховання та спеціальної підготовки
Університету митної справи та фінансів

СИСТЕМА ПІДГОТОВКИ СПОРТСМЕНІВ У НЕОЛІМПІЙСЬКИХ ВИДАХ СПОРТУ

Результати майбутніх змагань спортсмену або команди спортсменів залежать від великої кількості чинників які прямо чи другорядно впливають на результати: особистої мотивації, витрачених годин на тренуванні, роботи з тренером, стану здоров'я та психологічного стану; конкретно в день змагання залежить від місця проведення, чесності суддів та спортсменів-суперників, вболівальників та навіть від стану атмосфери (погодні умови, тиск, вологість, якість повітря).

Перед змаганнями, спортсмен повинен пройти чергу підготовчих тренувань, які допоможуть йому підтримати форму і зберегти рівень підготовки. Однак, ці тренування мають бути менш інтенсивними, ніж зазвичай, із зменшеним обсягом і тривалістю. Головною метою цих тренувань є підтримання форми і відновлення організму перед змаганнями. Для проведення такого тренування необхідно враховувати ряд факторів, таких як ступінь підготовки спортсмена, його фізична та психологічна станів, тип майбутніх змагань, терміни та режим підготовки.

Під час такого тренування, тренер може використовувати різноманітний інвентар, такий як: Гімнастичний майданчик – для проведення комплексних вправ та розвитку різних м'язових груп; спортивне обладнання, пов'язане з конкретним видом спорту, наприклад, гантелі, штанга, спортивні м'ячі, лопатки для бадмінтону, кийки для хокею тощо; тренажерний зал – для зміцнення м'язового корсету, розвитку витривалості та швидкості; бігова доріжка або стадіон – для покращення кардіоваскулярної системи та розвитку витривалості; ігрові майданчики – для підвищення рівня тактичної підготовки та розвитку гри з командою [1].

Окрім інвентарю, на тренуванні можна використовувати різні методики тренування, такі як: інтервальне тренування, суперсети, табати.

Крім того, тренер повинен відслідковувати стан здоров'я спортсмена і розробляти індивідуальну програму тренувань, враховуючи його потреби та можливості. Ще тренер може використовувати відеоаналіз спортивних технік, щоб допомогти спортсмену покращити свою техніку виконання; тобто ведеться відеозапис виконання конкретних елементів спортсменом, після чого під час перегляду виділяються технічні помилки та прогалини, виносяться рекомендації для їх виправлення.

Крім тренувань, важливо правильно харчуватись та підтримувати оптимальний рівень гідратації. Спортсмен повинен їсти достатню кількість білків, вуглеводів та жирів для підтримки енергетичного балансу. Перед

змаганнями, спортсмен повинен уникати важкої та жирної їжі, яка може порушити його шлунково-кишковий тракт, а також вживати достатню кількість води для підтримки гідрататії. Рекомендується вживати легкі вуглеводи, такі як фрукти або каші, за 1–2 години до тренування, а також білки та гречаний хліб за 30–60 хвилин до тренування [2].

Щодо допінгів, то використання незаконних допінгів заборонене та небезпечно для здоров'я спортсмена. Допінги можуть призвести до серйозних наслідків, таких як психологічні та фізіологічні проблеми, травми, а також викликати ризик смерті. Крім того, використання допінгів є порушенням етичних та спортивних норм. Замість цього, спортсмени повинні дотримуватись чесної гри та здорового способу життя для досягнення своїх спортивних цілей.

Також, важливим елементом підготовки до змагань є відпочинок і релаксація. Спортсмен повинен дозволити своєму організму відновитись після тренувань і забезпечити достатньо часу для сну та відпочинку. Релаксаційні методи, такі як йога, медитація та масаж, також можуть бути корисними для зниження рівня стресу та підвищення психологічної стійкості. В якості засобів психологічної підготовки спортсмена найчастіше використовуються: навіювання та самонавіювання, підготовка через участь у діяльності, контроль та самоконтроль, а також можливості фізіотерапії, психофармакології та електростимуляції.

Важливо зазначити, що перед тим як вибрати будь-який метод відпочинку, краще проконсультуватися з тренером або фахівцем з фізичної реабілітації, щоб він зміг порадити найбільш ефективні методи відпочинку в залежності від конкретних потреб і стану спортсмена.

У тренера з будь-якого виду спорту завжди знайдеться можливість для довірливого спілкування, для бесід, переконливих прикладів та аналогій, для справедливо обґрунтованих наказів, сумісних зі спортсменами роздумів, для спонукання та вислуховування роздумів, для вдумливого та багаторазового регулювання цілей, для аргументованого імовірнісного прогнозування успіху на майбутніх змаганнях, для вияву мотивів спортсмена, які можуть бути задіяні, актуалізовані в тій чи іншій ситуації [3].

Список використаних джерел:

1. Хоменко І.М., Олексієнко Я.І., Субота В.В. Україна на Олімпійських, Паралімпійських і Дефлімпійських іграх. Видатні черкаські спортсмени: навч.-метод. посіб. : 2-ге вид. Черкаси : ЧНУ імені Б. Хмельницького, 2019. 128 с.

2. Стратійчук Н. А. Рациональне харчування спортсменів і його корекція : методичні рекомендації. Чернівці : Рута, 2020. 48 с.

3. Сватєєв А.В., Сущенко Л.П. Тестові завдання з дисципліни «Теорія спортивного тренування з основами методик». К.: ТОВ «Козарі», 2022. 42 с.

Черевко А. Д.,
старший викладач кафедри фізичного виховання
та спеціальної підготовки
Університету митної справи та фінансів

РУХОВА АКТИВНІСТЬ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК ЗАСІБ ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ЗМІЦНЕННЯ ЗДОРОВ'Я

Рухова активність, згідно з ВООЗ (Всесвітньою організацією охорони здоров'я) – це будь-який рух, що здійснюється скелетними м'язами та потребує енергетичних витрат. Брак фізичної активності було визначено четвертим основним фактором ризику в оцінках рівнем смертності у світі (причина 6% смертей в усьому світі). Трьома факторами, що його випереджають, є високий кров'яний тиск (13%), вживання тютюну (9%) і високий рівень глюкози в крові (6%), Надмірна вага та ожиріння відповідальні за 5% глобальної смертності [1, с. 10].

Поки ми рухаємося – ми живемо. Будь-який вид фізичної культури спрямований на поліпшення і збереження фізичної форми. Формування людини на всіх етапах її еволюційного розвитку проходило в нерозривному зв'язку з активною м'язовою діяльністю. Організм людини розвивається в постійному русі. Сама природа розпорядилася так, що людині необхідно розвивати фізичні здібності. Згодом розвиваючись, фізичне виховання і спорт почало містити масу нових завдань, такі як виховання і формування фізичних якостей, зміцнення здоров'я, моральну і психологічну стійкість, соціальну адаптацію тощо.

Останніми роками активізувалася увага до здорового способу життя здобувачів вищої освіти, це пов'язано із заклопотаністю суспільства з приводу здоров'я спеціалістів, що випускаються закладами вищої освіти, зростанням захворюваності в процесі професійної підготовки, подальшим зниженням працездатності.

На початку ХХІ століття на зміну монотонним фізичним вправам прийшли нові способи підтримання спортивної форми. Серед студентської молоді широкого поширення набувають нові види спорту. Однак їх впровадження, найчастіше пов'язане з необхідністю придбання дорогого обладнання та інвентарю. В арсеналі засобів фізичної культури є вправи, які в цей час переживають новий сплеск інтересу з боку тих, хто займається фізичними вправами.

Дослідження останніх років доводять, зі вступом до ЗВО для молоді характерним стає недостатній рівень рухової активності. Держава може отримати фахівця з високим професійним рівнем знань, але з низьким рівнем фізичної підготовленості.

Науково-технічний прогрес різко змінив трудову діяльність людини. У сучасних умовах роль розумової праці постійно зростає, а частка фізичної праці зменшується. Усе це призводить до того, що працівники розумової

праці в процесі своєї професійної діяльності, як правило, не отримують фізичних навантажень у необхідному (достатньому) обсязі та якості. Але організм людини як і раніше, потребує цих навантажень. Отже, тільки заняття фізичною культурою, спортом, туризмом, ведення здорового способу життя стають практично найефективнішим і найекономічнішим способом забезпечення фізичними навантаженнями сучасної людини.

У процесі професійної підготовки майбутній фахівець ще у студентські роки повинен прийти до свідомості необхідності ведення здорового способу життя, стати та кваліфікованим фахівцем у своїй сфері, і, людиною, яка б володіла уміннями та навичками відновлення організму після напруженої роботи. У вирішенні цього завдання важлива роль фізичного виховання, яке спрямоване на формування вмінь виконувати фізичні вправи, використовувати спеціальний інвентар і обладнання, дозувати фізичне навантаження.

Відношення здобувачів вищої освіти до занять фізичною культурою, спортом є актуальною педагогічною проблемою. Основним критерієм фізкультурно-спортивної активності здобувачів вищої освіти є ступінь їхньої участі, включення у фізкультурно-спортивну діяльність. При цьому фізкультурно-спортивну діяльність визначають як різнобічну діяльність людини у сфері фізичної культури та спорту, спрямовану на реалізацію суспільно та особисто значущих потреб у фізичному вдосконаленні.

У багатьох закладах вищої освіти постійно створюються й удосконалюються нові форми організації фізкультурно-оздоровчої роботи, організації та проведення самостійних занять. Набули поширення такі форми фізкультурно-оздоровчої роботи, як спеціальної фізичної підготовки; спортивні секції; індивідуальні самостійні заняття.

Одним із найважливіших соціальних чинників формування способу життя взагалі і здорового способу зокрема, виступає масовий спорт. Звідси виникає необхідність протягом усього періоду навчання здобувачів вищої освіти залучати до активної участі у спортивно-масових заходах і через це до зміцнення та формування здоров'я.

Особлива цінність фізичної культури та спорту полягає в тому, що вони є колективною формою використання вільного часу, тому має зростати роль колективної думки у вихованні молоді.

У зв'язку зі змінами в економічному житті нашої країни, змінилося і ставлення до виховання молодого покоління.

Однак не можна плутати масовий спорт із «масовістю», яка означає просто збільшення кількості людей, які беруть участь у забігах, запливах тощо. За такого підходу в полі зору опиняється тільки кількість проведених заходів або кількість учасників.

Таким чином, система організації спортивної та фізкультурно-масової роботи у ЗВО сприяє оздоровленню студентів та активно формує позитивне ставлення до занять фізичною культурою і спортом як засобу самозбереження, саморозвитку фізичною культурою та спортом, як засобу самозбереження, саморозвитку та самореалізації особистості.

Список використаних джерел:

1. Глобальні рекомендації щодо фізичної активності для здоров'я: Всесвітня організація охорони здоров'я. Женева, 2010. 60 с.

Черевко А. Д.,
старший викладач кафедри фізичного виховання
та спеціальної підготовки
Університету митної справи та фінансів
Білецький П. І., студент
Університету митної справи та фінансів

АДАПТАТИВНА ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

У сучасному світі все більшу увагу приділяють здоровому способу життя та фізичній активності. Це особливо стосується студентської молоді, яка проводить багато часу за партою, сидячи на місці. Одним з важливих аспектів забезпечення здоров'я студентів є організація адаптивної фізичної культури в закладах вищої освіти в Україні. Адаптивна фізична культура - це комплекс заходів, спрямованих на покращення фізичної форми та здоров'я студентів з різними фізичними можливостями та рівнем підготовки. Для реалізації цієї ідеї в Україні існує декілька програм, які сприяють впровадженню адаптивної фізичної культури в закладах вищої освіти [1].

Одним з таких проектів є програма «Активна студентська спільнота», яка передбачає створення університетських спортивних клубів, які включають в себе різні види спорту, такі як баскетбол, футбол, волейбол та інші. У кожному клубі працює тренер, який проводить тренування згідно зі станом здоров'я та рівнем підготовки студентів. Для тих, хто має фізичні обмеження, передбачено окремий комплекс вправ, який дозволяє зберегти тонус м'язів і розвивати координацію рухів. Опис аспектів наведено у табл. 1.

Актуальність та успішність адаптивної фізичної культури залежить від того, наскільки вона є доступною для всіх студентів. Тому важливо, щоб університети надавали можливість займатися спортом та фізичними вправами безкоштовно або за невелику плату. Також важливо розробляти програми, спрямовані на залучення до фізичної активності тих студентів, які раніше не мали з цим досвіду або мають певні фізичні обмеження. Розвиток цієї сфери вимагає зусиль від університетів, тренерів, медичних працівників та студентів самостійно, проте результати у вигляді покращення здоров'я та настрою студентів варто зусиль.

На жаль, у наш час все більше студентів проводять більше часу за комп'ютером або у підготовці до іспитів, і забувають про необхідність здорового способу життя. Це може призвести до погіршення фізичного та психологічного стану студентів, що може вплинути на їх навчання та майбутнє кар'єрне зростання.

Таблиця 1

Аспекти адаптивної фізичної культури	Опис
Фізичні вправи	Набір вправ, які допомагають розвивати різні фізичні навички та підтримувати здоров'я студентів
Спортивні секції	Різноманітні види спорту, які студенти можуть обирати для занять у групах або індивідуально
Змагання	Організація спортивних змагань серед студентів, що допомагає підвищувати їх мотивацію та розвивати змагальний дух
Медична допомога	Наявність медичного персоналу та обладнання для надання першої допомоги під час занять фізичними вправами та спортивних змагань
Соціальні навички та самооцінка	Адаптивна фізична культура допомагає студентам розвивати соціальні навички, такі як комунікація та співпраця, а також підвищувати самооцінку
Інтеграція у студентське середовище	Адаптивна фізична культура допомагає студентам інтегруватися у студентське середовище, знайомитися з одногрупниками та розвивати спільні інтереси

Отже, адаптивна фізична культура може впливати на соціальний аспект студентського життя, забезпечуючи зміцнення взаємин між студентами та підвищенням їхньої мотивації до спільних занять та спортивних подій. Взаємодія між студентами під час фізичних вправ може сприяти формуванню колективу, допомагати у подоланні напруження та відчуття самотності, а також викликати позитивні емоції та підвищити самооцінку студентів. Тому важливо підтримувати та розвивати адаптивну фізичну культуру в закладах вищої освіти, забезпечуючи студентам можливість регулярно займатися фізичними вправами, відвідувати спортивні секції та змагання, а також отримувати необхідну медичну допомогу та підтримку.

У висновку можна зазначити, що адаптивна фізична культура є важливим елементом успішного навчання студентів у закладах вищої освіти в Україні. Вона допомагає підтримувати здоров'я та фізичну форму студентів, розвивати їх соціальні навички та самооцінку, інтегрувати їх у студентське середовище та підвищувати їхній навчальний потенціал. Отже, важливо підтримувати та розвивати адаптивну фізичну культуру в закладах вищої освіти, забезпечуючи студентам доступ до фізичних вправ, спортивних секцій, змагань та медичної допомоги. Це допоможе студентам не лише підтримати своє здоров'я та фізичну форму, а й розвивати важливі навички, які можуть бути корисними в їхньому майбутньому житті та кар'єрі.

Список використаних джерел:

1. Ляшенко А.А., Стеценко І.В. Адаптивна фізична культура як засіб збереження та зміцнення здоров'я студентів вищих навчальних закладів. *Збірник наукових праць Вінницького національного технічного університету*. 2019. 523 с.

Чикольба Г. М.,
старший викладач кафедри фізичного виховання
та спеціальної підготовки
Університету митної справи та фінансів

ВИКОРИСТАННЯ ПРИЙОМІВ САМОЗАХИСТУ ДЛЯ ПОКРАЩАННЯ СТАНУ ЗДОРОВ'Я СТУДЕНТІВ

Ситуація, яка склалася в сучасному суспільстві відносно фізичної підготовки молоді, може вважатися дуже негативною. Факторами, які спричинили цю проблему, можуть вважатися епідемія коронавіруса і онлайн-навчання, яке було запроваджено в наслідок карантинних заходів.

Що стосується студентської молоді, то погіршення фізичної підготовки тягнеться із шкільного віку, коли школярі не мали можливості займатися фізкультурою безпосередньо у спортивній залі чи на стадіоні, і не отримали навичок та розуміння важливості підтримання фізичної форми.

Перед викладачами фізичного виховання в вищих навчальних закладах стоїть завдання не тільки вдосконалювати фізичну підготовку студентів, а також заохочення до їх самостійної підготовки в цій сфері. В Університеті митної справи та фінансів на кафедрі фізичного виховання та спеціальної підготовки для зацікавлення студентів використовується програма, яка базується на вивченні прийомів самозахисту. Володіння прийомами самозахисту дуже актуально в сучасному суспільстві. Це обумовлено не тільки ускладненням криміногенної ситуації, яка склалася в наслідок проблем, що пов'язані викликами, які повстали перед суспільством, а також, з погіршенням психічного і фізичного стану населення. Особливо молодих людей, які не сформували у себе навичок поведінки в критичних ситуаціях.

Вивчаючи прийоми самозахисту, студенти проявляють високий рівень зацікавленості, що дає їм змогу покращити свою фізичну, психологічну і безпосередньо технічну підготовку.

Самозахист можна поділити на такі складові частини, як: фізична підготовка, технічна підготовка, психічна підготовка.

Розглянемо більш докладно кожен із цих компонентів.

Фізична підготовка складається із використання загально-розвиваючих вправ під час проведення розминки, так і легкоатлетичних вправ, таких як біг у різних режимах. А також, стрибків, які дають змогу розвинути вибухову силу, яка необхідна при виконанні ударів руками і ногами та проведення больових прийомів.

Також використовується широкий спектр спеціальних вправ. Наприклад, згинання та розгинання рук в упорі лежачи на кулаках як звичайні, так і з підскоками, що формує навички, необхідні для нанесення ударів руками безпосередньо передньою частиною кулака.

Підйом з упора сидячи з нанесенням різноманітних ударів ногами, які зміцнюють м'язи ніг, необхідні як для нанесення потужних ударів ногами, так і швидких переміщень під час ведення двобою.

Дуже велике значення у фізичній підготовці бійця має укріплення м'язів кору, особливо черевного пресу. Так як вони не тільки дозволяють витримувати безпосередньо удари, а і переносять разом з м'язами тулуба всю потужність руху стегон на удари руками.

Існує ще дуже багато вправ, які дозволяють покращити фізичну підготовку. Але, не будемо на них зупинятися, і перейдемо к наступному компоненту: технічній підготовці.

Вона складається з таких елементів, як вивчення положення бойової стійки. Методика навчання наступна: запропонуємо студентам зайняти положення високого старту. Потім, випрямитися і повернутися на приблизно 15–45 градусів в сторону позаду стоячої ноги. Ближня рука займає наступне положення: кулак прикриває щелепу, лікоть – нижні ребра на відстані 2–3 см. Передня рука більш вільно займає середнє положення, зручне для бійця. Вага тіла розподілена, приблизно 50/50 на передній і задній нозі, з акцентом на передню частину стопи. Переміщення у бойовій стійці вперед, назад, праворуч, ліворуч, починається з ноги, яка стоїть першою, по ходу руху. Існує, також, переміщення, так звані, циркулем: передня нога залишається на місці, а задня описує півколо, радіусом до 90 градусів, залежно від переміщення супротивника. Існує багато інших переміщень. Ми розглянули тільки базові.

Тепер перейдемо на розгляд ударів руками, які вивчаються в нашому курсі: вони наносяться як передньою, так і задньою рукою. Удари передньою частиною кулака: прямі, бокові і знизу. Удари ліктем: зверху, збоку, знизу, назад і вбік.

Удари ногами наносяться стопою вперед знизу ввєрх і по дузі, вбік і назад, також коліном в ближньому бою, вперед. Також вивчаються різноманітні способи захисту від ударів супротивника, як захист переміщеннями, так і блоки: верхній, нижній середній назовні і всередину. Велике значення приділяється вивченню прийомів звільнення від захватів. Це дуже коротко про технічну підготовку студента.

Психологічна підготовка – це дуже важливий компонент самозахисту, тому що, добре підготовлений фізично і технічно боець, при відсутності впевненості в своїх силах, може виявитися нездатним протидіяти загрозі нападу, опинившись в небезпечній ситуації.

Розглянувши цей матеріал, можемо зробити наступні висновки. Використовуючи в програмі фізичного виховання вивчення прийомів самозахисту, ми досягаємо зацікавлення студентів, внаслідок отримання принципово нових знань і навичок, які не вивчалися у шкільній програмі.

Покращується фізична форма студента та засвоюються нові навички та уміння, і підвищується впевненість в своїх силах, яка застосовується як можливості захистити себе в кримінальних ситуаціях, так і транслюється на інші аспекти життя.

Чикольба Г. М., старший викладач кафедри фізичного виховання та спеціальної підготовки
Університету митної справи та фінансів
Чупрун А., студентка
Університету митної справи та фінансів

ФІЗИЧНА ПІДГОТОВКА В ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ

Фізична підготовка в сучасних арміях світу має велике значення, не зважаючи на високе забезпечення технічними засобами ведення бою, яке складається з транспортних засобів і різноманітних бойових машин, включаючи танки та самохідні артилерійські та ракетні установки.

Фізична готовність військовослужбовців набувається через прогресивні і комплексні фізичні програми навчання. Для того, щоб йти на великі відстані з бойовим навантаженням через пересічену місцевість і ефективно боротися після прибуття в район бойових дій, їздити швидко на танках і автомашинах по пересіченій місцевості, бігати і повзати на великі відстані, стрибати в окопи та через перешкоди, піднімати і переносити важкі предмети, здійснювати тривалі переходи і всі ці дії під час ведення війни, вимагають відмінної фізичної форми [1].

Розглянемо фізичну підготовку в збройних силах України. Фізична підготовка в ситуації до початку повномасштабних бойових дій виглядала, як підготовка в умовах проведення ротаций на лінію зіткнення та знаходження в розташуванні частини на протязі півроку. В цих умовах, знаходячись на базі підрозділу, була можливість приділяти достатньо часу фізичній підготовці особового складу. Багато часу приділялося тренуванням на витривалість. Наведемо приклад підготовки за стандартами НАТО.

Програма тренувань на витривалість (лінійного типу для початківців):

- перший тиждень: загальна розминка, біг підтюпцем 15 хв., ходьба 15 хв., біг підтюпцем 5 хв.;
- другий тиждень: загальна розминка, біг підтюпцем 20 хв., ходьба 10 хв., біг підтюпцем 10 хв.;
- третій тиждень: загальна розминка, біг підтюпцем 25 хв., ходьба 10 хв., біг підтюпцем 15 хв.;
- четвертий тиждень: загальна розминка, біг підтюпцем 30 хв., ходьба 10 хв., біг підтюпцем 20 хв.;
- п'ятий тиждень: загальна розминка, біг підтюпцем 35 хв., ходьба 10 хв., біг підтюпцем 25 хв.

Основна суть схеми лінійного тренування полягає в постійному збільшенні навантаження без поділу на розвантажувальні (більш легкі) і інтенсивні (більш важкі) періоди роботи. Така схема тренувань добре підходить для початківців, які можуть лінійно прогресувати в результатах.

Для більш досвідчених і тренуваних необхідно вводити більш складні елементи в тренувальний процес, наприклад, розділяти легкі та важкі періоди тренувань, що дозволяє розтягнути відновні процеси на більш тривалі терміни, а також дозволяє організму працювати на різних «частотах» в плані інтенсивності тренувань [1].

Враховуючи процес переозброєння ЗСУ на озброєння НАТО і використання західних стандартів не тільки при застосуванні різноманітних систем озброєння та транспортних засобів, необхідно також готувати особистий склад підрозділів нашої армії відповідно з програмами підготовки, прийнятими в арміях наших союзників. Наведемо приклади стандартів витривалості для військовослужбовців країн НАТО (табл. 1) [1].

Таблиця 1

Альтернативні аеробні стандарти вправ								
Вправи	Стать	Вік						
		До 25	До 30	До 35	До 40	До 45	До 50/45+	50+
Плавання 800 м	чол.	20.30	21.00	21.30	22.00	22.30	23.00	24.00
	жін.	21.30	22.00	22.30	23.00	23.30	24.00	–
10 000 м на велотренажері або велосипеді	чол.	24.30	25.00	25.30	26.00	27.00	28.00	30.00
	жін.	25.30	26.00	26.30	27.00	28.00	30.00	–
Ходьба 4000 м	чол.	34.30	35.00	35.30	36.00	36.30	37.00	37.30
	жін.	37.30	38.00	38.30	39.00	39.30	40.00	–

Після початку гарячої фази війни, підхід до фізичної підготовки бійців необхідно змінити, виходячи з необхідності в короткий час провести великий обсяг безпосередньо бойової підготовки, такої, що може в деякій мірі стосуватися як покращенню фізичного стану солдата, так і готовності до ведення бою, а саме, рукопашна підготовка в більшій мірі із застосуванням штатної стрілецької зброї, так і холодної зброї, а також підручних засобів.

Незважаючи на те, що в сучасному бою використання рукопашного бою зведено практично до нуля, завдяки використанню дистанційних засобів ураження живої сили та техніки супротивника, навіть безпосередньо стрілецькі бої зведені до мінімуму.

Фізична підготовка має велике значення як для операторів складних систем озброєння (малорухомі служби), так і більшою мірою для тяжких фізичних спеціальностей: піхотні підрозділи, моторизовані, танкові, не кажучи вже про десантно-штурмові війська і війська спеціального призначення.

Рукопашна підготовка дає не тільки можливість знищення супротивника, що буває дуже рідко, але сприяє фізичній і психічній підготовці та більшій впевненості в своїх силах, завдяки тому, що вона моделює поведінку солдата в екстремальній ситуації.

Список використаних джерел:

1. Індивідуальна фізична підготовка військовослужбовців за стандартами НАТО / метод. рек. К.: Центр учбової літератури, 2022. 94 с.
2. Анохін Є.Д. Фізична підготовка в арміях провідних країн НАТО: навч.-метод. посіб. Львів: Львівський військовий інститут, 2005. 96 с.
3. Фіногенов Ю.С., Іващенко Л.Я. Методика організації бойової підготовки Командос Королівської морської піхоти Великобританії. К., Імідж сучасного педагога, 2003. № 1.
4. FM 7-22. Army Physical Readiness: Training Headquarters Department of the Army. Washington DC, 3 May 2013. (Тренування фізичної готовності в армії. Вашингтон, округ Колумбія, 3 травня 2013).

Berezivska O. Y., Ph D., Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Tourism
Berezivskyi Z. P., Ph D., Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Economics
Lviv National Environmental University

STRATEGY FOR THE DEVELOPMENT OF TOURIST INFRASTRUCTURE IN THE LVIV REGION

Tourist infrastructure is able to influence the economy of the Lviv region, where tourism is actively developing, and acts as an extremely important direction of diversification of the socio-economic development of the region. That is why tourism activity should be considered a separate branch of business in Lviv region, which is able to bring a high level of profit and attract significant foreign currency income to the region.

If we consider the tourist infrastructure from the point of view of fundamental economics, then it acts as a complete economic complex, for the effective development of which at the regional level, a specific management and development strategy is necessary under certain territorial conditions. Strategic management of tourist infrastructure is largely determined by general trends in the development of the economy, informatization innovations and IT technologies in modern society. This knowledge in today's world determines the competitiveness of tourism as a branch of the economy. Researching ways to develop and implement a regional strategy for the development of tourism infrastructure, especially in the context of economic development, is a very urgent task.

Researchers are inclined to the opinion that the increase in the efficiency of management of the development of tourist infrastructure in the Lviv region can be ensured in the case of coordination of the processes of formation of tourist flows with their financial, organizational and informational, legal, technological, service and other support, that is, when there is a conscious influence on the formation of tourist flows and the center of effective management of tourism at all its hierarchical levels is an innovative approach [1].

Lviv region has all the necessary tourist infrastructure to interest European tourists and the opportunity to become one of the leaders of international tourism in terms of the number of visits. However, the sector of the economy, which could provide tens of thousands of new jobs and really fill the state budget, shows low financial results today. The rather weak development of tourism is explained by the fact that this industry has not been a priority for the state until now.

In the strategy of developing the tourist infrastructure of the Lviv region, the attractiveness of the region should be offered not only to potential foreign tourists, but also to domestic Ukrainians. In particular, to improve the tourist attractiveness of the Lviv region, an active advertising campaign should be conducted. It is mainly advertised at the expense of tourist operators, events and internal reserves of the region [2; 3].

In practice, in many regions, it is very difficult for the Ukrainian population, despite its propensity for tourist reflection, to join the active tourist life. The main reasons are weak regional tourism infrastructure (domestic tourism routes are quite expensive or do not meet modern requirements, etc.). Ukrainians most often choose weekend tours, mainly to Lviv, the Carpathians and Kyiv.

At the same time, during the formation of the tourism industry in the region, a large number of problems arise related to both the general economic crisis in Ukraine and the existing tourist infrastructure, qualitative and quantitative characteristics that do not meet global requirements and modern needs of foreign and domestic consumers. The motivation for tourist trips is formed mainly by economic factors, which are directly related to a number of variable social factors. The wishes of tourists are variable, but the main thing is their general desire to get the highest possible quality of rest. Tourists are the driver of progress and the constant search for new ideas and innovations, the creation and implementation of which can bring significant income.

The peculiarity of the tourist infrastructure of the Lviv region is the presence of various recreational and resort potentials, such as a favorable climate, the presence of historical and cultural values, sources of mineral water and healing mud, etc. Therefore, the primary function of the tourism infrastructure development strategy is the formation of the national tourism policy. and bringing it into line with the needs and interests of the country's population.

Since the tourism market is unstable and is affected by various events in related areas, tourism firms must not only create a new product, but also be able to respond in a timely manner to changes in other areas of activity that are related to tourism, and be able to form new work methods and improve results that will ensure a stable existence of the tourist product on the market.

References:

1. Lviv region: natural conditions and resources: monograph; in general ed. Dr. geogr. sciences, Prof. M. M. Nazaruk. Lviv: Staryi Lev Publishing House, 2018. 592 p.

2. On the approval of the Strategy for the development of tourism and resorts for the period until 2026: Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 07/16/2017 № 168-p. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-%D1%80#Text> (date of access: 10.04.2023).

3. On tourism: Law of Ukraine dated 09/15/1995 № 324/95-BP. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80> (date of access: 11.04.2023).

Lutsenko I., PhD, Docent,
Head of Department of Physical Training and Special Training
University of Customs and Finance

PHYSICAL PREPAREDNESS OF STUDENTS AND ACADEMIC PERFORMANCE OF PHYSICAL EDUCATION IN REMOTE LEARNING ENVIRONMENT

Problem statement. Starting in February 2020, when the first case of COVID-19 was recorded in Ukraine [5] due to the spread of the Sars-Co-V-02 virus around the world and later in February 2022 on account of military operations in our country, all pre-school, general education, vocational and higher education institutions were forced to change the format of education. So HEIs have switched to online or blended learning formats. The educational process has almost entirely moved to “home schooling”, which has significantly reduced its effectiveness.

Scientists note that the years spent in higher education institutions are an important stage in the formation of future professionals, and physical education plays an important role at this time [2, 4]. However, due to the above-mentioned negative events in the world and Ukraine, in particular, there is a sharp decline in the level of physical activity of student youth [1, 3] and, as a result, a deterioration in physical health and physical preparedness. This was facilitated by the transition to distance learning, the closure of gyms and fitness centers and the complete lack of opportunities to exercise due to military actions in Ukraine.

The results of the study. The physical condition of students in the process of physical education, research of the students’ state of health, identification of the level of adaptability of their bodies, comparative analysis of functional abilities and physical development of the first year of study were monitored at the Department of Physical Education and Special Training within the framework of the research project “Optimisation of the organisation of physical education at higher education institutions. Monitoring of the physical condition of students in the process of physical education” (state registration number 0120U101468) in 2020-2023.

The results of these studies revealed:

– An increase in the percentage of students who are assigned to a special medical group or exempted from physical education classes for health reasons;

– Physical development of students who have just graduated from secondary schools corresponds to the level of “low” in more than 65% of the studied contingent. It is worth noting that the level of physical development of girls is much worse than that of boys;

– In recent years, a significant decrease in the level of physical activity has been observed in the majority of students, especially in extracurricular time;

– Insufficiently developed flexibility, speed, strength, speed-power and coordination qualities;

– Over 75% of students have eating disorders;

– Low level of motivation to exercise.

In the light of the above, the Scientific and Methodological Council of the Department has decided to revise the programme and regulatory requirements and to make certain adjustments to the educational process, taking into account the form of organisation of the classes (offline, online or blended format) and the level of physical development of the students.

Further prospects for development in this area:

– At present, it is safe to say that the transition to a remote form of organising the educational process in physical education has negative consequences for the physical development and improvement of student youth. In this regard, it is necessary to amend the regulatory documents governing the organisation of classes not only at the university level, but also at the national level. It is necessary to introduce new forms and methods of organising classes, taking into account the motivation and interests of the students, their physical health and fitness level;

– The technology of the system of control and assessment of students' progress should take into account the educational and cognitive activity of students, increase the objectivity of control, provide logical completion of training at each stage of studying the discipline;

– To develop curricula for physical education, taking into account different forms of education (offline, online or blended), that would contribute to the effectiveness of the pedagogical process, increase the level of physical preparedness of students, the depth of knowledge about personal health, the value of exercise;

– To promote the active, conscious, interested and responsible participation of students in the educational process in the discipline of physical education;

– We believe that the introduction and skilful use of distance learning technologies is an important area of the teacher's pedagogical and methodological work.

References:

1. Karabanov Y., & Konokh A. (2022). Impact of the covid-19 epidemic on physical activity and quality of life of Ukrainian students. *Sportyvnyi visnyk Prydniprovia*, № 2, 30-36 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.32540/2071-1476-2022-2-030>

2. Kosheleva O. (2015). Theoretical and methodological approaches to improving the system of physical education for students. *Sportyvnyi visnyk Prydniprovia*, № 2, 87-92 [in Russian].

3. Lutsenko I. M., & Dolbysheva N. H. (2022). Physical activity of adolescents in present conditions. *Fizychni vykhovannia ta sport* (№ 1) pp. 28-33. Zaporizhzhia: Vydavnychiy dim «Helvetyka» [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.26661/2663-5925-2022-1-04>

4. Moskalenko N., Sychova T., & Anastasieva Z. (2012). Innovative physical education technologies to improve the health of female students aged 17-18. *Sportyvnyi visnyk Prydniprovia*, № 2, 10-13 [in Ukrainian].

Skrypchenko I. T., PhD, Associate Professor,
Head Department of Physical Education
and Tactical & Special Training,
Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs

QUESTS WITH THE USE OF MODERN INFORMATION TECHNOLOGIES AS AN INNOVATION IN THE MODERN PHYSICAL EDUCATION OF YOUTH

The quest came into our lives from the virtual world. Modern quest technology was able to combine interactive forms of learning, achievements in the field of information technology and people's eternal desire to overcome obstacles and become a real winner for an hour. Thanks to these qualities, the first computer quests that appeared in the 90s of the XX century quickly moved into pedagogy, becoming an educational technology, and later quest technology began to be actively used in the field of leisure. In tourist practice, ecological, ethnographic, cultural, local history quests are most often used in real mode.

The purpose of the quest is patriotic education, the involvement of young people in active tourist activities for the study of the history of Ukraine, ethnographic, historical objects, traditions, cultural customs of the Ukrainian people, meaningful leisure time. That is why routes are developed taking into account local cultural monuments and nature reserves [1]. During the work, close cooperation is being established with existing objects of tourist activity.

Experts note that the mandatory features of the quest are:

- the presence of a certain plot of the game;
- the presence of a task / obstacle;
- the presence of a goal that must be reached by overcoming obstacles [2, 3].

Teachers note that the use of quests in educational activities makes it possible to implement personality-activity and personality-oriented approaches to personality education.

With the use of modern information technologies among the quests can be distinguished: geocaching, geotagging and web quests.

Geotagging – adding geographic metadata to various information resources (websites, RSS feeds, or images).

Geotagging helps players to find a variety of information tied to the area. For example, searching for photos taken near a specific location by entering coordinates into a geotagged search engine. Geotagging-enabled search engines can be useful for finding cultural sites.

Webguest is a targeted search on the Internet that helps turn information technology into a universal tool that can help solve various problems of a modern person. It can be used in gaming or educational activities.

Web quests in the educational process have recently gained popularity and their potential is effectively used in the preparation of students in the tourism industry.

An educational web quest is a type of project-based learning, with the help of which participants can independently assess their professional capabilities. It consists within the framework of a certain topic from interconnected sections, saturated with links to Internet resources. The web quest creates conditions under which students do not just look for information, but while working on a task, they collect, analyze, summarize, evaluate information, draw conclusions – they learn to use the Internet space to expand the scope of their creative activity. This is an independent form of work that helps to increase the motivation of students to study the academic discipline, the development of cognitive, research activities, where the bulk of the information is acquired by them via the Internet [4]. The results of the web quest are presented in the form of oral presentations, computer presentations, booklets, publication of works in the form of web pages and websites (locally or on the Internet).

An element of the quest can be a modern interactive excursion that combines the techniques of showing and telling with a complex of interactive methods. The affinity of an interactive excursion with learning gives it a wide field of use of the entire complex of educational methods.

Most of the innovations relate to the forms and methods of conducting excursions – excursions with master classes, costumed excursions, excursions with game elements, theatrical and animation techniques, jogging excursions, excursions on bicycles and Segways, quest excursions, virtual excursions and demonstration of 3D-objects.

Today, quest-excursions have become popular all over the world. At present, the leading positions in conducting quest tours are occupied by: Great Britain, USA, Egypt, Finland and Greece. Tourists are most interested in: “London under the hood”, “Egyptian nights” and others.

Our studies show that the use of quest technologies has found wide application in the system of vocational training. For example, training specialists for the tourism industry, police officers, historians, teachers, etc [5–7].

Quests with the use of modern information technologies can be applied to people of different ages, genders and levels of physical fitness.

The analysis of scientific and methodological literature showed that the use of information technologies in the modern educational process is being widely introduced, however, along with this, there is a decrease in physical activity and the deterioration of the health of today's youth. This has been especially observed in the last three years, which was associated with the Covid-19 epidemic and the continuation of distance education in war conditions. In this regard, there is a need to introduce new techniques and methods into the system of physical education that could increase the interest of young people in sports. Using the capabilities of modern computer technologies in physical education will solve this problem.

References:

1. Скрипченко І.Т. Туристська анімація, як складова професійної підготовки фахівців до роботи у сфері дитячо-юнацького туризму. *Здоров'я, спорт, реабілітація*. 2016. № 4. С. 57–61.

2. Скрипченко І.Т. Впровадження практико-орієнтованого навчання у підготовку фахівців для сфери дитячо-юнацького туризму у ВНЗ України. *Фізичне виховання, спорт і туристсько-краєзнавча робота в закладах освіти*: Збірник наукових праць. Додаток до Гуманітарного вісника ДВНЗ Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет ім. Г. Сковороди. Переяслав-Хмельницький, ФОП Домбровська Я.М. 2017. С. 274–281.

3. Скрипченко І.Т. Практика підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту до проведення туристської роботи з учнівською молоддю. *Матеріали III Міжнародного конгресу "Глобальні виклики педагогічної освіти в університетському просторі"* (18–21 травня 2017 року). Одеса: Південноукраїнський національний педагогічний університет ім. К.Д.Ушинського. 2017. С. 613–614.

4. Гаврилова О. В. Квест як проектна інтерактивна форма роботи при підготовці студентів туристичної галузі. *Young Scientist*. 2017. № 4.2 (44.2). С. 19–24.

5. Skrypchenko I. The role of integration lessons on tourism disciplines in the practice of preparing future teachers of physical culture. *Інноваційні підходи до формування професійних компетентностей фахівців з фізичної культури, спорту і фізичної терапії та ерготерапії* : мат. Всеукр. наук.-практ. інтернет-конференції (Чернівці, 6 листопада 2018 року) / за редакцією Я. Б. Зорія. Чернівці, 2018. С. 18–20.

6. Скрипченко І.Т. Інноваційні технології в туризмі. Дніпро: Журфонд, 2021. 140 с.

7. Кошелева О.О., Скрипченко І.Т. Інноваційні технології в системі фізичного виховання студентів ЗВО. Дніпро: Журфонд, 2021.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

**«ЦИФРОВЕ СУСПІЛЬСТВО:
УПРАВЛІННЯ, ФІНАНСИ ТА СОЦІУМ»**

**МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

Том 1

28 квітня 2023 р.

Організатори конференції не завжди поділяють думку учасників. У збірнику максимально точно відображається орфографія та пунктуація, запропонована учасниками. Усі матеріали подаються в авторській редакції. За точність викладених фактів відповідальність покладається на авторів.

**Підписано до друку 11.05.2023. Формат 60×84 1/16. Папір офсетний.
Ум. друк. арк. 21,75. Облік.-вид. арк. 19,33. Тираж 100 прим.
Замовлення № 114.**

Дніпро: Університет митної справи та фінансів

**(свідоцтво про видавничу діяльність ДК № 6198 від 24.05.2018 р.).
49000, м. Дніпро, вул. Володимира Вернадського, 2/4**